

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM
DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEREL SİYASETTE KADININ ROLÜNÜ KADIN
MUHTARLAR ÜZERİNDEN OKUMAK: KIRKLARELİ
ÖRNEĞİ

Zuhal CANGÖZ

ARALIK – 2024

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM
DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEREL SİYASETTE KADININ ROLÜNÜ KADIN
MUHTARLAR ÜZERİNDEN OKUMAK: KIRKLARELİ
ÖRNEĞİ

Zuhal CANGÖZ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN

ONAY SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Zuhal CANGÖZ

13.12.2024

ÖZ

YEREL SİYASETTE KADININ ROLÜNÜ KADIN MUHTARLAR ÜZERİNDEN OKUMAK: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ

Cangöz, Zuhâl

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Tez yöneticisi: Dr. Sezgin Sezgin

Aralık 2024

Dünyada kadınların siyasette temsili erkeklerin oldukça gerisindedir. Erkek egemen siyaset, siyasetin eril dili, toplumların kadına biçtikleri geleneksel roller, kadınların sosyo-ekonomik özgürlüklerinin istenilen düzeyde olmaması kadınların siyasette daha az temsil edilmesine sebep olmaktadır. Kadınların siyasette düşük temsili, dünyaya paralel biçimde Türkiye’de de görülmektedir.

Bu tezin amacı; Türkiye’de kadınların yerel siyasetteki konumunun 2019-2024 yerel seçim döneminde Kırklareli ilinde görev yapan kadın muhtarlar üzerinden incelemektir. Tez, nitel araştırma yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, siyaset ve yerel siyaset kavramları, yerel yönetimlerde muhtarlığın yeri ve önemi, yerel yönetim oluşumları anlatılırken mahalle ve muhtarlık kurumu detaylıca anlatılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye’de kadın hakları, kadınların siyasete katılımında karşılaştıkları engeller, kadınların siyasete katılımında muhtarlık kurumunun etkisi değerlendirilmiştir. Son bölümde, 2019-2024 yerel seçim döneminde Kırklareli ilinde görev yapan kadın muhtarlar ile yapılan derinlemesine mülakat görüşmelere ilişkin bulgular yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda kadınların siyasette kullanılan eril dile adapte oldukları, kadın muhtarların siyasetin farklı bir kademesinde (muhtarlık dışında) yer almaktan çekindikleri, muhtarlıkta kadınlara rol model oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Siyaset, Mahalle, Muhtar, Kadın, Kırklareli.

ABSTRACT

READING THE ROLE OF WOMEN IN THE LOCAL POLITICS ON FEMALE HEADMEN: EXAMPLE OF KIRKLARELİ

Cangöz, Zuhâl

Graduate, Political Science and Public Administration

Supervisor: Dr. Sezgin Sezgin

December, 2024

The representation of women in politics is far behind men in the world. Male-dominated politics, the masculine language of politics, the traditional roles assigned to women by societies, and the lack of socio-economic freedoms of women at the desired level cause women to be less represented in politics. The low representation of women in politics is also seen in Turkey, parallel to the rest of the world. The purpose of this thesis; To examine the position of women in local politics in Turkey on the female muhtars serving in the local election period in the province of Kırklareli during 2019-2024. The thesis was prepared using snowball sampling method from qualitative research methods. The thesis consists of three main parts. In the first part, while the concepts of politics and local politics, the place and importance of muhtar in local governments, local government formations are explained, the institution of neighborhood and muhtar is explained in detail. In the second part, women's rights in Turkey, the obstacles women face in participating in politics, and the impact of the institution of muhtar on women's participation in politics have evaluated. In the last section, the findings of the regarding in-depth interviews conducted with female muhtars serving in Kırklareli province during the 2019-2024 local election period have interpreted. As a result of the study, women have adapted to the masculine language used in politics, female muhtars are hesitate to take part in a different level of politics, and they are role models for women in the headman.

Key Words: Local Politics, Neighborhood, Headman, Woman, Kırklareli.

ÖNSÖZ

Tez çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen tüm bölüm hocalarıma, tezdeki mevzuat konusunda yardımlarını ve fikirlerini benimle paylaşan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN'e, tezin konusu olan ve bana bilimsel anlamda yardımcı olan Kırklareli kadın mahalle muhtarlarına, arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Tez hazırlıklarım esnasında yardımcı olan, manevi desteğini her zaman hissettiğim ve her zaman yanımda olan sevgili aileme en içten sevgilerimi sunarım.

Zuhal CANGÖZ

13.12.2024

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar.....	xi
ŞEKİLLER.....	xii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	5
YEREL SİYASET, MAHALLE YÖNETİMİ VE MUHTARLIK KURUMU ...	5
1.1.Siyaset Kavramı	5
1.2.Yerel Siyaset Kavramı.....	7
1.3.Yerel Siyaset ve Katılım	8
1.3.1.Muhtarlığın Yerel Siyasi Katılımdaki Önemi	11
1.4.Yerel Yönetim ve Oluşumları	13
1.4.1.Türkiye’de Yerel Yönetimler.....	17
1.4.1.1.Belediye.....	17
1.4.1.2.Büyükşehir Belediyeleri.....	19
1.4.1.3.İl Özel İdaresi	21
1.4.1.4.Köy.....	23
1.4.1.5.Mahalle.....	25
1.5.Osmanlı’dan Günümüze Mahalle Yönetimi	27
1.5.1.Mahalle Kavramı	28
1.5.2.Mahalle ve Yönetimi Tarihi Gelişimi: Osmanlı Dönemi	31
1.5.2.1.Osmanlı Mahallelerinde Bulunan Unsurlar ve Teşkilatlanmalar	34
1.5.3.Mahalle ve Yönetimi Tarihi Gelişimi: Cumhuriyetten Günümüze.....	45
1.5.4.Osmanlı’dan Günümüze Muhtarlık Kurumunun Gelişimi.....	47
1.5.4.1.Osmanlı Dönemi Muhtarlık Kurumu Gelişimi	47
1.5.4.2.Cumhuriyet Dönemi Muhtarlık Kurumu Gelişimi.....	52
II. BÖLÜM.....	75
YEREL SİYASETTE KADININ YERİ.....	75
2.1.Dünyada Kadınların Siyasete Katılım Serüveni	75
2.2.Türk Kadınının Konumu, Türk Kadın Hareketleri ve Hakları.....	91

2.3.Türkiye’de Kadınların Siyasete Katılım Serüveni	104
2.4.Kadınların Siyasete Katılımda Karşılaştıkları Engeller	117
2.5.Kadınların Yerel Siyasete Katılımında Muhtarlık Kurumunun Rolü	122
III. BÖLÜM	129
KIRKLARELİ’NDE KADIN MUHTARLARIN YEREL SİYASETE KATILIMI	129
3.1.Araştırma Hakkında Temel Bilgiler	129
3.1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	129
3.1.2.Araştırmanın Evreni ve Sınırlılıkları	130
3.1.3.Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi.....	131
3.1.4.Araştırma Soruları	132
3.2.Bulgular ve Değerlendirme.....	134
3.2.1.Kadınların Muhtarlığı Tercih Etme Nedenleri.....	135
3.2.2.Kadın Seçmenlerin Kadın Muhtar Adaylarına Yönelik İlgisi	136
3.2.3.Muhtarlık Seçim Kampanyasında Finansman Sorunu.....	138
3.2.4.Kadın Muhtarların Seçim Sürecinde (Kampanya Dönemi) ‘Kadın’ Olmalarından Kaynaklı Karşılaştığı Avantajlar, Dezavantajlar ve Seçmenlerin Kadın muhtarlara Bakış Açısı	140
3.2.5.Kadın Muhtarların Görev Süresi Boyunca ‘Kadın’ Olmasından Kaynaklı Karşılaştıkları Avantajlar ve Dezavantajlar	142
3.2.6.Kadın Muhtarların Seçim Vaatleri	143
3.2.7.Kadın Muhtarların Görev Süresi Boyunca Mahallede Gerçekleştirdikleri Hizmetler ve Çözdüğü Sorunlar.....	144
3.2.8.Kadın Muhtarların Siyasette Kullanılan Eril Dile Bakış Açısı.....	145
3.2.9.Kadın Muhtarların Merkezi ya da Yerel Yönetimde Söz Hakkı.....	147
3.2.10.Kadın Muhtarların Yaşadığı Zorbalık ve Zorbalığa Karşı Tutumu.....	149
3.2.11.Kadın Muhtarların Özel Yaşamı ve Muhtarlık Görevi Arasındaki Denge	150
3.2.12.Muhtarların Özlük Hakları	152
3.2.13.Kadınların Siyasette Üstlendikleri Rolün Artma Sebepleri.....	154
3.2.14.Kadınların Yerel Siyasetteki Oranını Artırmak İçin Yapılması Gerekenler	156
3.2.15.Kadın Muhtarların Siyasetin Başka Kademesinde Aday Olma Konusunda Bakış Açıları	157
SONUÇ	161
KAYNAKÇA	169
EKLER	193

Ek 1. Araştırma İzin Belgesi	193
Ek 2. Ölçek Formu	194

KISALTMALAR

çev.	: Çeviren
TDK	: Türk Dil Kurumu
ed.	: Editör
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
KHK	: Kanun hükmünde kararname
KAMER	: Kadın Merkezi
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
CWGL	: Kadın Küresel Liderlik Merkezi
IWTL	: Uluslararası Kadın Platformu Merkezi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
IPU	: Parlamentolar Arası Birlik
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
KSSGM	: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri

TABLÖLER

Tablo 1 : 1 Ocak 2023 İtibarıyla Bakanlık Makamındaki Kadınların Oranı (İlk 10 Ülke, Son 10 Ülke ve Türkiye'nin Sırası)	88
Tablo 2 : 1 Ocak 2023 İtibarıyla Parlamentolardaki Kadınların Oranı (İlk 10 Ülke, Son 10 Ülke ve Türkiye'nin Sırası).....	89
Tablo 3 : Türk Kadınının Sahip Olduğu Haklar (1847-1923).....	94
Tablo 4 : Türkiye Cumhuriyeti Kadın Milletvekili Sayıları.....	112
Tablo 5 : Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili	116
Tablo 6 : Yerel Seçimlerde Kadın Mahalle Muhtarı Oranları.....	124
Tablo 7 : Kırklareli'ndeki Kadın Muhtarların Demografik Bilgileri.....	133

ŞEKİLLER

Şekil 1 : Yerinden Yönetimler Şeması	14
--	----

GİRİŞ

Kadınlar geçmişte ve günümüzde annelik, bakıcılık, yemek yapma gibi rolleri üstlenmişlerdir ya da toplum tarafından bu rollere itilmişlerdir. Dünyada kadın ve erkek nüfusu birbirine yakın olsa da *hak eşitliği* tam olarak sağlanamamıştır (TÜİK, 2023). Bu durum en gelişmiş ülkelerde de aynı seviyelerdedir. Sanayi devrimi ve Fransız devrimi ile birlikte çıkan düşünce akımlarından etkilenen kadın örgütleri, hak arama mücadelesi içerisine girmiştir. Türkiye’de de kadınların hak arama çabaları dünya ile paralel olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Türkiye’de toplam nüfus yaklaşık 85 milyondur. Türkiye’de kadın nüfusu 42 milyon 638 bin 306 kişi, erkek nüfus yaklaşık 42 milyon 734 bin 71 kişidir. Cinsiyetlere göre oransal dağılımda; toplam nüfusun %49,9’unu kadınlar oluştururken, %50,1’ini ise erkekler oluşturduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). Türkiye’de nüfusun cinsiyet dağılımı oranları yarı yarıya seyrettiği görülmektedir. Kadınlar ilk kez siyasi haklarını 1930 belediye seçimlerinde kullanmışlardır. Daha sonra 1933 yılında muhtarlık seçimlerinde ve 5 Aralık 1934 tarihinde de ise milletvekili seçimlerinde “seçme ve seçilme” haklarını kullanmışlardır. 1935 yılında yapılan milletvekili seçimi sonucunda “401/17” kadın ilk kez milletvekili olmuştur (Sarısaman, 2023: 2-3). Kadınlara verilen seçme seçilme hakkından doksan yıl sonra 1999 ve 2019 yılları arasında yapılan tüm seçimlerin sonuçlarına göre, Türkiye’de kadın belediye başkanı en çok %3, il genel meclisi üyeliğinde kadın üye sayısı %4,7 ve belediye meclis üyeliğinde ise %11 oranındadır (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022: 5-6). 2023 yılında ise 599 milletvekili içinden sadece 119 kadın milletvekili meclise girmeye hak kazanmıştır (TÜİK, 2024). Türkiye’de kadınlara seçme ve seçimle hakkı verilen ilk seçimler 1930 yılında gerçekleştirilen belediye başkanlığı seçimleridir fakat bu seçimlerde Türkiye hiçbir bölgede “il” kadın belediye başkanı çıkartamamıştır. Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı bir *belde* de seçilen “Sadiye Hanım” olmuştur (Tuna ve İşlek, 2022: 299-311). Türkiye ilk il belediye başkanı (Mülfide İlhan) ise 1950 yılında çıkartmıştır. 2019 yılında yapılan yerel seçimlerde ise 1.389 belediye başkanından sadece 42’si kadındır

(Sezgin, 2019: 28-29). Türkiye’de kadın muhtar oranları ise 1933’ten 2014 yılına kadar %1 iken, 2019 yerel seçimlerinde %2,14’e kadar artmıştır (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022: 8). Türkiye’de kadın ve erkek nüfus oranları birbirine yakın olduğu görülürken, kadınların siyasi katılım oranları ve karar alma mekanizmalarındaki temsil seviyeleri oldukça düşüktür. Temsil seviyelerinin düşük kalmasında; kadınların istemli/istemsizce erkek egemen siyasetin dışarısında tutulmaya çalışılması, toplumda kadına yüklenen roller, toplumun kadınların siyasal alanda başarısız olacağı düşüncesi, tüm bunlar siyasi alanda kadın oranlarının düşük seviyelerde kalmasına sebep olmuştur. Ataerki bir yapıya sahip olan dünyada kadınlar genellikle aile içi roller ile sınırlı kalmıştır.

Türkiye’de anayasal olarak kadın ve erkek eşit haklara sahip olsa da kadınlar haklarını kullanma çabalarına rağmen erkeklerle aynı temsil oranlarına hiçbir zaman yaklaşamamıştır. Yaşamın her kademesinde kadın-erkek eşitsizliği kendisini göstermektedir, siyasi alan da bunlardan biridir. Kadınların karar alma mekanizmalarına katılmaları demokrasiyi güçlendirmektedir. Kadınların geç kazandığı temsil hakkı dünya genelinde mevzuatta kalan bir kadın temsili sorunudur (Sezgin, 2019: 23). Türkiye’de kadınlar birçok ülkeden daha önce seçme ve seçilme hakkını kazanmış olsa da karar alma mekanizmalarına katılım oranları düşük kalmıştır.

Literatürde yapılan çalışmalarda kadınların yerel siyasette temsili ve karar alma süreçlerine katılımına ilişkin çalışmalar mevcuttur (Sezgin, 2019; Pınarcıoğlu, 2013; Öztürk, 2023; Oruç, 2013; Turgut, 2022; Göksoy, 2019; Yaraman, 2015). Yapılan bu çalışmalarda kadınların siyasi arenada erkeklerde eşit temsil hakkı elde edemediklerine ilişkin nedenler üzerinde durulmuştur ve eşit temsil sürecinde yaşadıkları zorluklar ele alınmıştır. Çalışma çerçevesinde kadınların muhtarlık kurumuna ilişkin bakış açılarını ele alan çalışmalarda mevcuttur (Demir, 2019; Alkan, 2000; Mutlu, 2012; Himmetoğlu, 2024; Kaşıkırık, 2022). Bu çalışmalarda farklı teoriler üzerinde kadınların demokrasilerde temsili üzerinde durulmuştur.

Türkiye’de kadınların karar alma mekanizmasına katıldıkları ilk alan mahalli idareler seçimleridir. Halkın katılımının doğrudan olduğu yerel yönetimler, halka en yakın birimler olması sebebiyle demokrasinin

güçlenmesi için oldukça önemlidir. Halka en yakın olan yerel yönetim birimleri ise muhtarlıklardır. Köy muhtarlıkları yerel yönetim birimi olarak sayılırken mahalle muhtarlıkları sınırları içinde bağlı oldukları belediyeler sebebiyle yerel yönetim birimi sayılmamaktadır.

Mahalle muhtarlığı, merkez ve yerel idari kurumlarla mahalle vatandaşları arasında aracı rolü üstelenmektedir. Mahalle muhtarlığı, köy muhtarlığı gibi tüzel kişiliğe sahip değildir. Mahalle muhtarlığı, mahalle halkına ve devlet arasında köprü görevi görmektedir. Türkiye’de ilk kadın muhtar, 1933 yılında seçilmiştir. Bu durumda kadınlara muhtarlık kurumunda seçme ve seçilme hakkı verildiği ilk seçimlerde Türkiye Cumhuriyeti kadın muhtar çıkarabilmiştir (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022: 5-6).

Bu çalışmada, mahalle muhtarlıklarının kadınların siyasete giriş aşamasındaki etkisi ve kadınların muhtarlık sürecinde kadın olmalarından kaynaklı yaşadığı zorluklar üzerinde durulmuştur. Kadın olmanın mahalle muhtarlığı üzerindeki avantaj ya da dezavantajları değerlendirilmiştir. Yerel yönetim birimi olmayan mahalle muhtarlıkları, Türkiye’de halka en yakın birimlerdir. Mahalle muhtarlarının halk tarafından yerel seçim ile seçilmesi, siyasi partilerden bağımsız olması -bu sebepten baskı ya da üst kademe etkisi altında kalınmaması-, kolay ulaşılabilirlik (muhtar olmak için aranılan şartlar: 18 yaşında olmak, okur-yazar olmak, siyasi parti bağ şartı olmaması vs.) kadınların aday olmasını kolaylaştırmaktadır. Mahalleler, sınırları belirli, komşuluk ilişkileri kuvvetli, iletişimin yüz yüze ve güçlü olduğu yerleşim birimleridir, bu sebepten kadınların kendilerini tanıtması kolay olmaktadır. Halkın seçimle göreve getirdiği, kolay ulaşılabilirlik gibi özelliklerinin olması ve halkın katılım yollarıyla alınan kararlara müdahalede bulunabilmesi kadınların katılımı kolay kılarken aynı zamanda demokrasinin gelişimi için kadınların karar alma mekanizmalarına katılabiliyor olması büyük bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmada ele alınan temel sorular:

-Bir kadın olarak muhtarlığı tercih etmenizin nedenleri nedir?

-Siyasetin eril dilinin kadınlara uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

-Kadın muhtarların merkezi ya da yerel yönetim düzeyinde yeteri kadar söz hakkı olduğunu düşünüyor musunuz?

-Siyasi yaşamınızda herhangi bir zorbalıkla karşı karşıya geldiniz mi? Geldiyseniz bu duruma karşı tutumunuz nasıl oldu?

-Kadınların siyasette üstlendikleri rol yıllar içerisinde artmaktadır, sizce bunun nedenleri nedir?

-Gelecek seçimlerde muhtarlık veya siyasetin başka bir kademesinde aday olmayı düşünüyor musunuz?

Kırklareli merkez ve ilçelerinde 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde seçilen 12 kadın muhtar arasından örneklem oluşturulan 10 kadın muhtar ile yüz yüze yapılan görüşmelerde sorulara elde edilen bulgular içerisinde yanıt aranacaktır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır; ilk olarak siyaset, yerel siyaseti mahalle birimi ve muhtarlığın yerel yönetim birimleri arasındaki konumundan bahsedilecektir. İkinci bölümde, kadınların dünyada ve Türkiye’de siyasete katılımından, temsil oranlarından, siyasi arenada karşılaştıkları engellerden ve siyasete katılımı muhtarlık kurumunun rolünden bahsedilecektir. Son bölümde ise Kırklareli’ndeki kadın muhtarlarla yapılan saha çalışmasında elde edilen sonuçlar tartışılarak değerlendirilecektir.

Bu çalışmada, kadın muhtarların muhtarlık kurumunu tercih etme nedenleri sorgulanmış, yukarıda verilen sorulara yanıt aramak için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kadın muhtarların aile içinde desteklenerek muhtar oldukları, siyasette kullanılan eril dilin kişileri zorlamadığı, muhtarlıkta kadınların ince düşünebilmelerinden kaynaklı erkeklere kıyasla çok daha düşünceli hareket ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda kadınların mahalle sınırları içinde tanınması, aile içinde desteklenmesinin muhtarlığı tercih etmeleri ile kuvvetli bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Kadınların yerel yönetimler alanında temsil oranlarının artırılarak genel siyasette daha güçlü temsil oranlarını yakalayabilirler. Toplumda kalıplaşmış olan siyasetin erkek işi olduğu düşüncesi kadınların halka en yakın olan mahalle muhtarlıklarında temsil oranlarını artırarak rol model olmasıyla kadınların birbirlerini desteklemektedirler.

I. BÖLÜM

YEREL SİYASET, MAHALLE YÖNETİMİ VE MUHTARLIK KURUMU

1.1.Siyaset Kavramı

Siyaset diğer bir anlamıyla politika, Türk Dil Kurumu’nda ‘devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış” olarak karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2024). Ortak yaşam alanlarının kamu tarafından düzenlenmesi, kamunun düzenleme yapabilmesi için siyasi aktörlerin iktidar mücadelesi vermesi siyasetin temelini oluşturmaktadır.

Arapça kökenli “siyasa” kelimesinden türemiş olan siyaset at tımar etmek, toparlamak, çekip çevirmek, düzene sokmak vb. anlamlar taşımaktadır (Doğan, 2012: 19).

Siyaset, doğal bir olgudur. Bir toplumun karmaşıklığını (farklı görüşleri) ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Tarihsel süreçte kendiliğinden oluşan bir anlam kazanmıştır. Siyaset kelimesinin bugünkü şeklini alması birçok bilim insanının tanımlarıyla da desteklenmiştir. Her toplumun farklı ihtiyaçları, gelir düzeyleri ve düşünceleri vardır. Yöneten ve yönetilen arasındaki anlaşmazlıklar, vatandaşların düşünce ayrılıkları siyaseti meydana getirmektedir.

İnsanların yaşamını bir arada sürdürebilmesi için ortak paydada birleşen insan toplulukları karşımıza çıkmaktadır. Yaşama, barınma, yeme, içme, okuma hatta özgürlük için insanların aradığı haklar da dahil olmak üzere gündelik yaşamda karşımıza çıkan her noktada insanların birbiriyle iş bölümü yapması ve bireysel ihtiyaçlarının karşılanması için siyaset toplumun bir parçasıdır (Aydın, 2020).

Yaşamsal faaliyetlerin düzenini siyaset sağlamaktadır. Siyasetin basit bir tanımı yoktur. Topum ve insan olgusunun karmaşık ve çelişkili olması zaman içerisinde siyaset hakkında birçok söylem biriktirmiştir (Kayapınar, 2022: 3). Aynı kültür içinde, aynı medeniyet içinde yaşayan insanların yaşamı için bir arada kalmanın beraberinde getirdiği mecburi düzen olgusuyla toplumun bir arada hayatını devam ettirebilmesi için eğitim, sağlık, barınma vb. gibi

yaşamsal faaliyetlerin bir düzen içinde süregelmesi gerekmektedir. İnsanlar, toplum ihtiyaçlarının adaletli bir şekilde karşılanması için ise birbirlerine muhtaçtır ve bu noktada siyaset mecburi olmaktadır.

Kaplan’a göre (1994: 11-16) siyaset, kökeni Arapça’dan gelen bir kelimedir. Zamanla siyaset kavramı gelişmiş, “yönetme tekniği ve bilgisi” olarak yerini almıştır.

Kentler günümüz siyasetinin ortaya çıkmasının ilk adımlarının atıldığı yerdir. Antik Yunanda devletlerin oluşmasının ilk adımları şehirlerin kurulmasıyla başlamıştır. İnsan topluluklarının ihtiyaçları, kurulan şehirlerde siyaseti de beraberinde getirmiştir. Uygarlıkların geçmişlerinde şehirlere verdikleri isimler siyaset kavramının da her zaman şehirle bağdaşmış bir olgu olduğunu göstermektedir; Latin uygarlıklarında kent için “civitas” ya da uygarlık anlamına gelen “civilization” kelimesi kullanılırken Yunanca ’da ‘polis” ve siyaset anlamına gelen “polisa” kelimeleri, Arapça “Medine” ya da “medeniyet” sözcükleri kullanılmaktadır (Bal, 2015).

Günümüz siyasetinin filizlendiği alanlar olarak kentler, zamanla devletlerin ve imparatorlukların sınırları içerisinde kalarak daha merkezi bir yönetimin parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla daha yerel ölçekte siyaset ilişkileri kurularak ‘yerel siyasetin’ ve onun aktörlerinin gelişiminin önü açılmıştır.

Aristoteles (2013), devlet biçimlerinin doğru olup olmadığını anlamak için iyi yönetilen devletlerin anayasalarına bakmayı ve Platon’un düşüncesine gerek olduğundan bahsetmektedir. Aristoteles’e göre “anayasal yönetim” oligarşi ve demokrasinin bir karışımıdır ve bu yöntemde orta tabakanın güçlenmesiyle gerçekleşebilmektedir. Orta tabakaya odaklı bir anayasa düzenlemesi sürdürülebilir bir devlet ortaya çıkaracağını söylemektedir. Aristo, birçok site devletini inceleyerek araştırma yapar, insanın doğasında toplumla yaşamanın zorunlu olduğunu ve siyasetle iç içe olması gerektiğini söyler, doğduğu andan itibaren bir ailenin üyesi olarak dünyaya geldiğinden insanı toplumunla iç içe olan ve olması gereken bir varlık olduğundan bahseder.

Machiavelli (2018), insan doğasının siyaset için görüşünü, toplumsal düzenin nasıl oluştuğu üzerinden incelemiştir. Niccolo Machiavelli (1469-

1527), rönesans döneminde yaşamıştır ve o dönemin İtalya'sının siyasal yapısını incelerken insan, doğa ve siyaseti beraber anlatmaktadır. İnsanı kötü olarak tanımlayan Machiavelli aslında iktidarı ele geçirme istediğinin doğayla iç içe olduğunu ve insanın bencil düşüncelerinin yönetime katkılarını, devletin yönetimi için insanın kötü huylarının kontrolü sağlanarak refah bir devlet yönetimi sağlanacağından bahseder. “İnsanların hepsi iyi olsaydı bu öneri iyi olmazdı; ama insanlar kötü oldukları ve sana verdikleri söze bağlı kalmayacakları için, sen de onlara verdiğin söze bağlı kalmak zorunda değilsin” yine bir cümlesi “İnsanın, tuzakları tanımak için tilki, kurtları korkutmak için de aslan olması gerekir” şeklinde ifade etmektedir. Prens kitabında Machiavelli “güce dayanan ulusal devlet” idealiyle ahlaki değerleri bırakarak hedefe odaklanmaktan, aslanın tuzaklardan kendini koruyamadığı için tilkinin sezgisinden, kurtlarla savaşmak için ise aslan olması gerektiğinden bahsetmektedir. İktidarda kalmak isteyen kişinin eline gelen fırsatları avantaja çevirmesi gerektiğinden bunu yaparken de şiddet uygulamaya zorunlu olmadıkça, zorunlu kaldığında ise ölçülü olması gerektiğinden bahsetmedir.

1.2.Yerel Siyaset Kavramı

Yerel siyaseti anlamak için ilk olarak yukarıda bahsedilen siyaset kelimesini anlamak gerekmektedir. Toplumsal düzenin sağlanmasının kolaylaştırılması için ülkeler, kademeli bir yönetim anlayışını tercih etmektedir. Bu da kademeli bir siyaset anlayışını ortaya çıkarmaktadır: Merkezi yönetim ve onun getirdiği merkezi siyaset ile yerel yönetim ve onun getirdiği yerel siyaset. Merkez siyaset, daha genel kurallar dizisi ve daha resmi, idari, bürokrasinin hâkim olduğu bir alandır. Yerel siyaset ise daha çok sivil alanı içine alan ve halkla daha iç içe olan bir bürokrasi temelini hedef almaktadır (Çelik ve Uluç, 2009).

Merkez siyasetinde aktörlerin hedefi toplumun tamamına hitap etmek olmuşken, yerel siyaset aktörleri daha kısıtlı, belirlenmiş bir alana hitap etmektedir. Vatandaşın sıkıntılarını, isteklerini daha yakından dinleyen, onlarla ilgilenen ve ülke refahı için huzurlu bir ortam yaratmak adına merkez yönetimi dışında kalan daha küçük yerlerdeki toplumun (ilçe, belediye, köy)

yönetimidir. Vatandaş ile daha yakından ilgilenme amacı taşımaktadır. Yerel siyasette de merkez yönetimi gibi iktidar mücadelesi verilir. Mücadelede adaylar seçim alanın sosyal yapısını göz önünde bulundurarak vaatler verir, seçimler olur, halk sandık başına gider görev ve ödevini yerine getirir. İktidara gelen aktör halkın istek ve refahı için çabalar; kentteki ihtiyaçları karşılar, vatandaşların sorunlarına yerel kaynakları kullanarak çözüm bulur ve böylelikle daha geçinilebilir bir kent ortamı sağlar. Kenti çekici kılmak ve yereli yönetmek tamamen yerel siyasal aktörün görevidir (Akdoğan, 2008: 10).

Günümüzde önemli bir aktör olan yerel yönetimler ve onların çevresinde gelişen yerel siyaset, toplumun mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanması amacını taşımaktadır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda vatandaşların kamusal niteliğindeki ortak ihtiyaçlarının sağlanmasında merkezi yönetime bağlı ama özerk bir yapı olan yerel yönetimler vatandaşların isteklerini daha kısa sürede çözüme kavuşturmaktadır (Keleş, 1993: 11). Keleş'in bu görüşünü destekleyen Eryılmaz; merkezden yönetimin ve yerel yönetimin ulus devletlerin tarihinin toplumsal yapısının ve siyasi yapısının belirlenmesinde önemli rol oynadığını söylemektedir (Eryılmaz, 2018: 112).

Yerel siyasetin kapsamı, ülkelerin idari teşkilatlanma biçimlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın da konusunu oluşturan Türkiye açısından duruma bakıldığında, yerel siyasetin sınırlarının il, ilçe, köy ve mahalleler ile çizildiği söylenebilir. Sınırlanmış alanlarda yaşayan halkın ortak paydada kesişen ihtiyaçlarının karşılanması için kaymakam, vali, belediye başkanı ve muhtarlar görevlendirilmiştir. Görevlendirilen siyasi aktörler, kendi alanları içerisinde kendi özerklikleri olsa da merkeze bağlı olarak; yerel topluluğun kamu hizmetinin karşılanması için merkezden gelen görevleri yerine getirmek, yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarına çözüm sağlamak temel amaçlarıdır.

1.3.Yerel Siyaset ve Katılım

Ülkelerin yönetsel yapıları birbirlerinden farklıdır. Kimi ülkeler daha özerk yerel yönetim biçimini benimserken kimi ülkeler yönetimin

merkezileşmesini daha çok savunmaktadır. Kimi ülkeler ise her iki yönetim biçimini de belirli ölçülerde uygulayarak karma bir sistemi tercih etmektedir.

Siyasal katılım, aktif vatandaşların karar verme süreçlerine dolaylı ya da doğrudan dahil olması; hükümetten yetkili kişilerin alacakları bir kararda halkın da tercihinin alındığı yasal eylemlerdir. Günümüzde tüm vatandaşların yönetime katılım hakkı devletin vermiş olduğu temel haklardanır. Kamu yönetimini ilgilendiren her alanda siyasi katılım hakkına sahip olması gereken vatandaşların demokrasiye katılımının sağlanması için sadece oy kullanma hakkı yeterli olmamaktadır.

“Demos ve kratos” (halk ve yönetim) kelime kökenlerinden oluşan (Tekin, 2022) demokrasi; vatandaşı olduğu ülkede yaşayan her bireyin, devletin düzenlemiş olduğu her faaliyet, organizasyon ya da politikalarına katılma hakkına sahip olmasıdır. Demokrasi, ilk olarak Antik Yunan’da ortaya çıkmasıyla çoğunluğun yönetiminden günümüze çoğulcu demokrasi yerini almıştır. Günümüzde vatandaşlar, kamunun halk için aldığı her karara katılmak istemiş, alınan kararlara kendileri karar vermek istemiş ve istekleri hem hak hem ödev olmuştur (Ergen, 2012: 318).

Yerel yönetimler, devlet tarafından gerçekleştirilecek bir hizmetin halka en yakın olduğu birimdir; bu sayede halk ile iletişimlerin en yakından kurulduğu yerel yönetimler bu görevi zorunlu olarak yaparken hem devlet hem de birey için avantajlı bir konuma sahiptir. Yerel yönetimlerin vatandaşla yakın olması; şeffaflık, hesap verebilirlik gibi demokratik yönetim ilkelerinin daha sağlıklı olmasını sağlar. Son dönemde literatürde de ön plana çıkan yerel katılım, vatandaşların kendilerine sunulacak olan hizmetleri yine kendilerinin tercih ettiği bir siyasal katılım modelidir. Halk egemenliğinin sadece temsiliyet ile kalmayıp bir karar mekanizması olduğu bir kavramdır. Katılımın verimli olması için yerel yönetimler içinde alınan kararlarda aktif yurttaş katılımı sağlanarak sorunların doğru tespiti gerçekleştirilmelidir. Yerel katılım eksik kalırsa halkın yerel politikaları sahiplenmesi ve sürdürülebilirliği güç olacaktır (Akay, 2016: 4).

Demokrasi ve katılım sayesinde farklı perspektiflerden görüş ve bilgilerin olması ve bu doğrultuda çözümler üretilmesi sağlanarak halkın yerel yönetimlere katılması alınan kararların kalitesini arttırmaktadır. Katılım

insanların anlaşmazlıklarının uzlaşılmasına ayrıca ışık tutmaktadır. Alınan kararlar ortak irade ile alındığından kamuoyu desteği alarak kolay uygulanabilmektedir. Yerel katılım, bir arada yaşayan insanların dayanışma ruhunu ve birbirlerinin sorunlarından haberdar olunmasına ve empati duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Katılım, kamu yönetiminde görev alan yöneticiler ve halk arasında güven sağlayarak demokratikleşmeyi arttırmaktadır. Katılım insanların haklarının korunması için gereklidir. Yerelde hizmet alan kişilerin doğrudan ya da dolaylı olarak (örgütler ya da temsilciler yoluyla) seslerini duyurmasına yardımcı olmaktadır. Böylece katılım yerelde dışlanmayı ve ayrımcılığı azaltmaktadır (Akay, 2016: 4-5).

Yerel yönetim alanında seçimle göreve gelmiş bir kimsenin başarılı sonuçlar elde etmesi için ilk olarak yereli; daha sonra ise iç dinamiği tanıması gerekmektedir. Her mahalle/köy farklı bir kimliğe sahip olmaktadır. Yerelde yaşayan halk kendi bölgesinin yaşam kapasitesini oluşturmaktadır. Ekonomik nedenler, iş bağlantıları, ekmek pazarları gibi durumlar yerel halkı birbirine bağlamaktadır. Böyle bir kohezyon olmasa yerelden söz etmek imkânsız olacaktır. Duygular vatandaşın yereli içselleştirmesine sebep olur. Yerel kimlik kazanan vatandaşların yönetime katılımı iç tutumunun arttırılmasıyla katılımcı siyaset olgusunun desteklememesini sağlanmaktadır. Yerelin vizyonunun arttırılması o bölgenin iç dinamiklerini tanımasıyla başlamaktadır. Türkiye’de vizyon geliştirme görevini gerçekleştiren yerel önderler; yerel üniversiteler, STK’lar, kişisel ticaret ve sanayi odalarıdır. Katılımcı demokrasinin artması için sivil toplum kuruluşlarına ve yönetime ihtiyaç vardır. Günümüzde bu durumun gelişmesi STK’ların gelişmesine bağlı olmuştur. Sivil toplum kuruluşları, bireylerin yerel yönetim ortağıdır (Göymen vd., 2014: 45-48).

Toplumsal birlikteliğin en yoğun olarak görüldüğü mahalleler katılımcı demokrasi açısından uygulanabilirliğin verimli olduğu alanlardır. Kent yönetiminde aktif bir rol üstlenen mahalle yönetiminde 2004 sonrası önemli bir reform gerçekleşmiştir. Yönetişim kavramının yerel yönetimlerde ön plana çıkmasıyla en alt birim olan mahallenin katılımıyla 5393 sayılı Kanun’da mahallenin refahını arttırmak hedeflenmiş ve mahalleye görevler yüklenmiştir. 1580 ve 3030 sayılı Kanunlarda mahalle ve katılım ikinci plana

atıldığı görülmektedir. Aynı şekilde 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda da mahalle yönetimi katılımcılığına dair hiçbir madde bulunmamaktadır. Ancak demokrasi ve katılım çerçevesinde gelişim, mahalle düzeyinde başlayarak halkın katılımı sağlanarak gerçekleştirilmelidir (Çakırer Özservet ve Küçük, 2019: 47-48).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nda vatandaşların yerele katılımı hakkında maddeler; Mahalleler ve Mahalle Muhtarlıkları (Madde 9), Hemşehri Hukuku (Madde 13), Belediyenin Görev ve Sorumlulukları (Madde 14), Belediyenin Yetkileri ve İmtiyazları (Madde 15), Belediye Meclisi Toplantıları (Madde 20, 21 ve 23), İhtisas Komisyonları (Madde 24), Stratejik Plan ve Performans Programı (Madde 41), Kent Konseyi (Madde 76), Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım (Madde 77) ile yerel yönetimlere katılım yasal olarak sağlanmaktadır (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

1.3.1.Muhtarlığın Yerel Siyasi Katılımdaki Önemi

Osmanlı tarihinde mahallenin yönetim ve denetim görevini imamlar, kethüdalar, yiğitbaşılar ve en üst amir olan kadılar tarafından yürütülmekteydi. 19. yüzyılda ortaya çıkan mahalle muhtarlığı kavramı II. Mahmut dönemine denk gelmektedir. Yönetimde ve güvenlikte doğan eksiklerden dolayı kurulan muhtarlıklar mahallenin yönetiminden sorumlu tutulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin muhtarlık ve ihtiyar heyetleri için ilk yasal temel 1944 yılında 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile birlikte atılmıştır. Mahalle katılımını söz konusu eden kanun ise 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun ile birlikte muhtarlıklar ve ihtiyar heyetlerini birbirinden ayıran kanun her ikisinin yerel anlamda katılımından söz etmiştir. Çoğunluk usulünün kabul edilerek yerel katılımını güçlendirmek adına ikamet şartı (6 ay) kanunla zorunlu kılınmıştır (Çakırer Özservet ve Küçük, 2019: 48-49).

2972 sayılı Kanun’un 17. Maddesinde belirtilen “Milletvekilleri, belediye başkanları, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri ile muhtarlar mahalli idareler seçimlerinde adaylıklarını koyabilmek veya aday

gösterilebilmek için görevlerinden istifa etmek zorunda değildirler.” ifadesinde içeren bilgilere göre aday seçilene kadar aday odlukları süre içinde kamu görevlilerinin görevindeki ilişkisinin kesilmemesiyle yerel yönetime dahil olacak adayların katılım için engelleri kaldırmıştır. Aynı maddenin devamında sayılan görevlere sahip olan adaylar kendilerine tebliğ ettiği günden itibaren 15 gün içerisinde seçim haklarını kullanmaları zorunlu tutulmuştur. Aynı kanunun 31. maddesinde “Köy muhtarlığı ve köy ihtiyar meclisi üyeliği, mahalle muhtarlığı ve mahalle ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde adaylık usulü yoktur” ifadesiyle katılım kolaylaştırılmıştır. Okur-yazar olmanın, 18 yaşını dolduran -ki önceden yaş sınırı 25 idi- ve 6 ay ikamet zorunluluğunun seçilebilme için yeterli olması, yerel yönetime katılmayı kolaylaştırmaktadır (R.G. 18/1/1984, No: 18285).

Ayrıca değerlendirilmesi gereken bir başka durum ise muhtarın halk seçimiyle seçilmesidir. Yerel katılımın en önemli belirleyici unsuru olan oy kullanma hakkı, 2018 yılındaki değişiklikle madde 8’de “Mahalli İdareler seçimleri beş yılda bir yapılır. Her seçim döneminin beşinci yılındaki 1 Ocak günü seçimin başlangıç tarihidir, Aynı yılın Mart ayının son Pazar günü oy verme günüdür.” (R.G. 18/1/1984, No: 18285).

Sandık seçim kurullarının doğal üyesi olan muhtarlar, mahalle sınırları içinde emlak vergisi, sağlık ocağı ve sağlık merkez kurularına katılarak seçim siyasetinin, bayındırlık ve sağlık siyasetinin parçası olmuştur. Devletin muhtarlara verdiği görevlerde (sandık seçim listelerinin duyurulması, askerlik çapına gelen kişilerin tespiti, salgın ve bulaşıcı hastalıklı kimseleri tespit etmek ve kuruluşlara bildirmek, eksik veya bozulmuş olan levhaları kontrol etmek ve bildirmek, yeşil kart imkanından faydalanacak kişilere yardımcı olmak yardım yapılacak kişileri tespit etmek gibi) idari katılım boyutunda görevler verilmiştir (Çakırer Özservet ve Küçük, 2019:51) ayrıca bunlara ek olarak kent konseylerine katılım hakkı tanınan muhtarlara önemli bir nitelik kazandırılmıştır.

Belediyelerin görevleri düşünüldüğüne geniş bir kesime hitap etmelerinden dolayı mahalle düzeyinde yaşayan insanların ihtiyaçlarının daha kolay sağlanması amacı ile mahalle yönetimlerinden yararlanıldığı söylenebilir. Her ne kadar kendi bütçeleri ve tüzel kişilikleri olmasa da

mahalleler ve yönetimdeki muhtar ve ihtiyar heyetleri, yerel siyasetin içinde etkin bir rol oynamaktadır. Toplumdaki oluşumların en küçük yapı taşı olan aile birimlerinden başladığını düşünürsek, muhtarlar yerel yönetimler içerisinde yer alan mahallelerde için en küçük birimdir ve katılımcı yönetimin sağlanması mahalle düzeyinde artırılarak sağlanırsa katılımcı demokrasi açısından daha elverişli bir durum olacaktır. Yerel siyaset ve merkez siyasetinin hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi için mahalle yönetimi ülke içinde önemli bir konuma sahiptir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de incelenecek olan muhtarların siyasete katılımı, yerel yönetimlerin en küçük birimi olan mahalle yönetimine katılımın bir belediye başkanı ya da milletvekili olarak siyasete katılımından daha kolay olduğu görülmektedir.

1.4.Yerel Yönetim ve Oluşumları

Yerel kelimesi, Fransızca kökenli “lokal” kelimesiyle aynı anlamda; “yöresel, sınırlı bir yerle ilgili olan, mevki” anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Yönetim kelimesi, devleti çekip çevirmek için idari ve bürokrasi alanında bilgiye sahip olan kişilerce örgütlenmesi olarak tanımlanabilir. Yerel yönetimler, batı literatüründe “local government” şeklinde ifade edilmektedir. Kelime, klasik liberalizm öğretisinde kentlerin özerk yönetimleri olarak adlandırılır (Parlak, 2015).

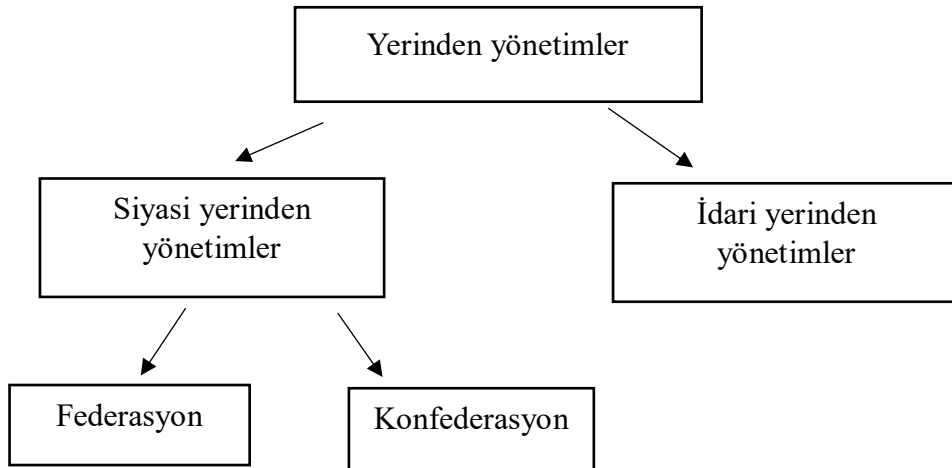
Dış dünyadaki değişimler toplumları değişime zorlamaktadır. Değişim baskısı en çok mikro düzeyde olan kentler ve kent topluluklarına yansımaktadır. Kent toplulukları bu değişime kimliklerini yeni baştan düzenleyerek ayak uydurmaya çalışırlar. Küreselleşme karşısında öne çıkan kavram “yerelleşme” olmuştur çünkü küresel değişimlerden yararlanmanın en kalıcı yolu onu yerelleştirmektir. Yerelleşme kavramı benimseme, adapte olma, aidiyet duygusunu ön plana çıkartmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle yerel yönetimler sürekli olarak yeniden örgütlenmektedir (Şahin ve Işık, 2011: 221-222).

Orta çağ Avrupa’sında 11. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan komünler, günümüz yerel yönetimlerinin serüveninin başlangıcı açısından oldukça önemlidir. Ertan (2002: 23), yerel yönetimlerin tarihte ortaya çıkışını

komünlerin ortaya çıkışına dayandırmaktadır. Komünler, aynı alan içerisinde yaşayan toplulukların beraber yaşamak için ortak noktada birleşen sorunlarının çözülmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması için oluşan birliklerdir. Orta çağda bulunan komünler devletin organlarına sahip ve bağımsızdılar (Çelik ve Aykanat, 2007: 102). Belediye kavramı ilk kez Fransız Kurucu Meclisi'nde 1789 yılında kullanılmıştır. Kamu yönetimi için kent kavramı, imparatorluk ve ulus kavramının önündedir. 16. Yüzyılda ulus-devletin gelişmesiyle beraber egemen güç devlet olmuştur. Milliyetçilik akımının artmasıyla beraber komünler eski güçlerini kaybetmişlerdir. Orta çağ Avrupa'sında yöneten ve yönetilenler bir anlaşmaya yapılmıştır; krallar komünleri desteklemişler ve böylece kentler bir özgürlük halkası olarak görülmeye başlamıştır. Vakıf kavramına dayanan “tüzel kişilik” kavramı da yerel topluluklar için kullanılmaya başlamıştır. Parlak'ın tanımına göre tüzel kişilik, ortak noktada toplanan bir topluluğun müşterek ihtiyaçlarının karşılanması için ayrılmış olan malların yönetimidir (Parlak, 2020: 29-33).

Yerinden yönetim merkezden ayrı kamu tüzel kişiliğine sahip olup; kendi bütçesi, personeli ve gelirleri vardır. Özerk idare birimlerinin kendi kendini yönetmesidir. Bir ülkede siyasi ve idari yetkilerin merkez dışındaki otoriteler tarafından kullanılması, merkezden ayrı olarak kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla tüzel kişilik verilen idarelere yerinden yönetim denmektedir. Yerel yönetimler kendi içerisinde “siyasi” ve “idari” olmak üzere (yer ve hizmet yönünden) ikiye ayrılmaktadır (Parlak, 2020: 18-20).

Şekil 1: Yerinden Yönetimler Şeması

Kaynak: Parlak, 2020: 20

Yerinden yönetim merkez yönetimi dışında kalan yerinden yönetilen kamu idari birimlerini ifade eder. Merkez tüzel kişiliği dışında kalan idari birimler belirli alanlarda idari özerkliğe sahiptirler. Yerinden yönetimler siyasi anlamda özerkliğe sahip değildir. Siyasi özerliğe eyaletlerde rastlanmaktadır fakat Türkiye gibi üniter devletlerde siyasi kamu otoritelerine rastlanılmamaktadır. Ademi merkeziyetçi yönetim merkez dışında yönetime işaret etmektedir. Yerinden yönetim iki alanda incelenmektedir; yer yönünden yerinden yönetim (yerel yönetimler) ve hizmet yönünden yerinden yönetim (kamu kurumları). Bunların yanında meslek yönünden yerinden yönetimler (kamu meslek kuruluşları) de mevcuttur (Parlak, 2020: 141-142).

Siyasal yerinden yönetim, federal ve konfederal devlet olarak ayrılmaktadır. Birleşik devlet yapısı içinde yer alan federal ve konfederal devletler ademi merkeziyetçidirler. Yönetim, küçük devletçiklerden oluşmaktadır (Parlak, 2020: 21). Türkiye'nin üniter devlet yapısı içerisinde bulunan yerel yönetim algısından daha farklı ve bağımsız olan devletçikler, Türkiye'nin yerel yönetim birimlerinden daha geniş özerkliklere sahiptirler; kendi işlerinde yönetim için düzenledikleri kendi kanunları mevcuttur.

Konfederal devlete yakın zamandan örnek olarak Sovyet Rusya gösterilebilir. Menfaat birliği, yerele devletten istenilen zamanda ayrılabilme özgürlüğü tanınmasıyla günümüzde pek kullanılmamaktadır. Siyasi yönetimin daha sıklıkla kullanıldığı federal devlet ise, birden fazla devletin bir araya gelmesi, hukuk birliğinin olmaması, tek bir anayasa fakat her bir federe birimin farklı kanunları olduğu federal devletten ayrı bir bölgesel yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ülkede farklı olarak gerçekleşmektedir. ABD, Almanya, İsviçre, Kanada, Çin, Rusya gibi devletler bu yapıda çift yapıli meclisi uygulamak zorundadır ve konfederasyon devlette olduğu gibi devletten ayrılmak söz konusu değildir. Bu durum da bize dış işlerinde, yerelin merkezi federal devlete bağlı olduğunu göstermektedir.

İdari yerinden yönetimler: il özel idaresi, belediyeler (il, ilçe, belde belediyeleri) ve köylerden oluşmaktadır. İdari yerinden yönetim hem üniter devletlerde hem de federal devletlerde uygulanabilmektedir. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin tek bir merkezde toplanmış olması, yerel yönetimler yönetsel yetkilerinin olmasıyla tekçi devlet kavramının ön plana

çıkmasıyla bu yöntemi daha çok üniter devletlerin tercih ettiğini görmekteyiz. Yönetimsel yönetimin alt türleri; yer yönünden yerinden yönetim (il özel idaresi, belediye, köy), hizmet yönünden yerinden yönetim (kamu kurumları) ve mesleki yönden (kamu meslek kuruluşları) yerinden yönetimlerdir (Parlak, 2020: 22).

Yerel yönetimler, merkezi idare tarafından denetimi yönlendirmesi ve biçimlendirmesiyle sınırlanmıştır. Yerel yönetimler merkezi yönetimin üzerindeki etkisi ile şekillenmektedir. Alttan ve üstten sıkıştırılma ya da yalnız bırakılma gibi özellikler ülkeler arasında değişmektedir. Merkezin çizdiği sınırlarla şekillenen yerel yönetimler yerel siyasetteki rolüyle önem taşıırken özerklik ile ilgili sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda (1993: Md. 3) "yerel makamların kamu işlerinin yerelde görülmesi için kanunla belirlenen sınırlar çerçevesinde, yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı yerel yönetimler verilen özerkliktir." Yerel yönetimlerin yeterli özerkliğe sahip olması için yeterli mali gücü olması gerekmektedir. Merkez tarafından denetlenmesiyle yerelde gerçekleştirilmeye çalışılan çıkarların önüne geçmek amaçlanmaktadır (Arıkboğa, 1998: 30-32).

Yerel yönetimler, ülke toprağı içinde belirlenmiş sınırlar içerisinde yaşayan vatandaşların müşterek ihtiyaçlarını karşılanması amacını taşıyan idari-mali olarak kendi yasası ve özgür yönetme hakkı olan tüzel kişiliklerdir. Yerel yönetimler, ülke düzenin temelini oluşturmakta önemli bir konuma sahiptir (Kalabalık, 2005: 37-38).

Tarihsel süreçte yerel yönetimler ile çağrıştırılan kavram, kentler olsa da kentlerden daha küçük yerel yönetimsel birimler olduğu da bilinmektedir. Köy ve mahalle gibi birimler bunun örneğini oluşturmaktadır. Kentler içerisinde yer alan mahallelerin ve kentlerin görece dışında kurulan köylerin sakinlerinin de mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarının çözülmesine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaçları kimin çözeceği konusunda da yerelde bir iktidar mücadelesi yaşanmaktadır (Parlak, 2020: 24).

1.4.1.Türkiye’de Yerel Yönetimler

Türkiye’de yerel yönetimler anayasal olarak tanımlanan, karar organları seçimle göreve başlayabilen birimlerdir. 1982 Anayasası’nda mahalli idareler (madde 127); “il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.” şeklinde ifade edilmiştir. 1982 Anayasası’nın 127. Maddesinin 3. Fıkrası, büyükşehir belediyelerini düzenlemektedir. Anayasa’da açıkça büyükşehir ifadesi zikredilmese de günümüzde büyükşehir yönetim modelinin yasal altyapısı oluşturulmuştur. Anayasa, “Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.” ifadesi ile nüfus, ekonomik gelişmişlik gibi göstergeler esas alınarak özel yönetim biçimlerinin kurulabilmesinin önünü açmıştır (R.G. 18/10/1982, No: 17844). Türkiye’de bu yönetim biçimleri, büyükşehir belediyeleri olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye’de günümüzde 81 il, 922 ilçe, 32240 mahalle ve 18265 köy bulunmaktadır. Toplam belediye sayısı ise 1393 adettir (İçişleri Bakanlığı, 2023).

1.4.1.1.Belediye

Türkiye’nin belediye yönetimi geleneği, Osmanlı’ya dayanmaktadır. Tanzimat dönemi, Osmanlı’nın ve Türkiye’nin modernleşmesinin ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Batı ülkelerinin -özellikle Fransa- örnek alındığı bu dönemde yenileşme hareketleri yerel yönetimlere de yansımıştır. Yeniçeri Ocağı’nın kaldırmasıyla birlikte görev yetkileri azalan kadıların yerine 1826 yılında İstanbul’da “İhtisab Nezareti”, eyaletlerde “İhtisab Müdürlükleri” kurulmuştur. 1836 senesinde “Evkaf Nazırlığı” kurularak kadıların yaptığı vakıf işlerini bu kurum üstlenmiştir. 1854 yılında Kırım Savaşı’nın gerçekleşmesiyle belediye hizmetlerinde eksiklikler artmıştır. Tarihin devamında ise aydınların baskısıysa birlikte ilk belediye idaresi olan İstanbul Şehremaneti 16 Ağustos 1854 tarihinde kurulmuştur. Atama ile “şehremini” (bugünkü belediye başkanı) belediyenin başına getirilerek karar ve danışma

organı olarak da “şehir meclisi” 12 üyesiyle göreve başlarken “İhtisab Nezareti” de son bulmuştur (Parlak, 2020: 198-199).

İstanbul Şehremaneti bilgi ve tecrübe yetersizliği sebebiyle isteyen başarı elde edilememiştir. 1858 yılında Osmanlı hükümetine yani Bab-ı Ali’ye bağlı olarak ‘Altıncı Daire-i Belediye’ kurulmuş ve Altıncı Daire Belediye Kurumu’nun başarısıyla belediye teşkilatının taşrada yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. 1868 yılında “Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi” düzenlenmiş ve belediyeler İstanbul dışındaki kaza, vilayet, sancaklarda da kurulmuştur. Önemli bir değişiklik olan 1876 yılında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’yla beraber belediye meclislerinin seçimle seçilecek kişiler tarafından yönetilmesine karar verilmiştir (Vural, 2004:187). İstanbul için Dersaadet Belediye Kanun Tasarısı ve İstanbul dışı için Vilayet Belediye Kanunu olarak iki ayrı kanun tasarısı hazırlanmış ve 1912 yılına gelindiğinde “Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkatı” olarak ismi değişmiştir. (Parlak, 2020: 200-201). Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkat değişikliğiyle tüm belediye daireleri kaldırılmış ve dokuz adet belediye şubesi kurulmuş ve Şehremaneti meclisi yerine encümen kurulmuştur (Ünal, 2011: 245). 1930 yılı 1580 sayılı Belediye Kanunu’na kadar varlığını sürdürmüştür.

1930 yılına gelindiğinde *1580 sayılı Belediye Kanunu* yürürlüğe girmiştir. Madde 2’de “Nüfusu ne miktar olursa olsun kaza ve vilâyet merkezlerinde ve nüfusu iki binden fazla olan yerlerde belediye teşkilâtı mecburidir.” şeklinde ifade edilen şekilde belediyelerin kurulması mecburi kılınarak belediye sınırlarına ilişkin hükümlerle belediye idaresi düzenlenmiştir ve madde 3’te belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye reisi, muavinlerine, belediye şubeleri mevcut ise şube müdürlerine ve şube heyetlerine emanet olmasıyla belediye idaresi tanımlanmıştır (R.G. 3/4/1930, No: 1471). 1580 sayılı Belediye Kanunu, 75 yıl varlığını sürdürerek -5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girene kadar-Türkiye’de belediyelerle ilgili gerçekleştirilen en kapsamlı kanundur.

Türkiye Cumhuriyeti’nde belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu, 6360 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile düzenlenmiştir. 5393 sayılı Kanun tüm belediyelerde uygulanırken büyükşehir

belediyelerinde kısmen uygulanmaktadır. 5216 sayılı Kanun ise sadece büyükşehir belediyelerini kapsamaktadır.

5393 sayılı Kanun'da madde 3'te belediye; “Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini” olarak tanımlanmıştır (R.G. 13/7/2005, No: 25874)

Kanunun amacı (madde 1) “belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.” (R.G. 13/7/2005, No: 25874) şeklinde ifade edilmiştir. Bir yerde belediye kurulması için nüfusun 5.000 ve üzerinde olması gerekmektedir. 5393 sayılı Kanun'un 4. maddesinde il ve ilçe merkezlerinde ise belediye kurulması zorunlu tutulmuştur (R.G. 13/7/2005, No: 25874). 5393 sayılı Kanun, diğer kanunlarla kıyaslandığında daha detaylı hazırlanmış olup, vatandaşlar ve devlet arasında birliği arttırmayı hedeflenmektedir. Halkın karar alma süreçlerine katılımı, halkın denetimini artırması ile katılımcı bir anlayışa sahip kanun karşımıza çıkmaktadır.

Kanunda belirtilen bilgilerle (madde 3) belde sakinlerinin müşterek ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan, karar organı seçmenler tarafından seçilerek, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini belediye olarak tanımlamaktadır. “*Belediye meclisi*”, “*belediye encümeni*”, “*belediye başkanı*” olmak üzere belediyenin üç adet organı bulunmaktadır. Belde, belediyesi olan yerleşim yeri olarak ifade edilirken; *mahalle*, sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan ve belediye sınırları içerisinde ihtiyaçlarının benzer olduğu idari birim olarak tanımlanmaktadır. Köylerin birleşerek belediye kurabilmeleri için merkeze azami 5.000 metre kadar mesafede bulunması ve toplam nüfusun 5.000 ve üzerinde olması zorunlu tutulmuştur (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

1.4.1.2.Büyükşehir Belediyeleri

Büyükşehir belediyesi: “Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek

oluşturulan kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanan kanunda, toplam nüfusun 750.000’den fazla olması şartıyla il belediyelerinin büyükşehir belediyesine dönüşebileceğinden bahsedilmektedir. Büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediyesinin organlarını oluşturmaktadır (R.G. 10/7/2004, No: 25531).

Büyükşehir belediyelerinden ilk kez 1984 yılında 195 sayılı KHK’de bahsedilmiştir. 195 sayılı KHK, 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu olarak değiştirilmiştir. 1950 senesinden sonra kentlerin hızla büyümesiyle birlikte yoğun nüfusun yönetimi sebebiyle kentlerden uzak düzensiz-plansız yerleşmeler doğmuş ve yönetim alanında belediye kurumu yetersiz kalmaya başlamıştır. 1984 yılında kanun ile yapılan bir değişiklikte nüfuslarının yoğun olmasından dolayı birkaç ildeki belediyelerin büyükşehir belediyesi olarak isimlerinin değiştirilmesine karar verilmiştir (Yetkin, 2020: 5). Ankara, İstanbul ve İzmir’de büyükşehir belediye yönetimine geçilmiştir. 1984 yılında “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında KHK” ve 3030 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun” ile Büyükşehir belediyelerinin gelir ve görevleri düzenlenmiştir.

1984 yılında 3030 sayılı Kanun ile büyük şehirlerde “*Büyükşehir Belediyesi*”, ilçelerde ise “*ilçe belediyeleri*” kurulmuştur. 3030 sayılı Kanun’un 1. maddesinde “*Kanunun amacı, büyük şehir belediyeleri yönetiminin hukuki statüsünü, hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak bir şekilde düzenlemektir.*” (R.G. 27/6/1984, No: 18453) şekilde ifade edilerek, büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri kanunla düzenlenmiştir. Ayrıca kanunda merkez ilçelerin ayrı bir ilçe sayılmasıyla “*Merkez İlçe Belediyesi*” kurulması kararlaştırılmıştır.

Büyükşehir belediyeleri, 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yerel birimler olarak ifade edilmemektedir. Ancak, Büyükşehir Belediyesi Kanunu 1982 Anayasası’nın 127. Maddesinde ifade edilen “*Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.*” fıkrasına dayanmaktadır (R.G. 18/10/1982, No: 17844).

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Kanun ile birlikte “Büyükşehir Belediyeleri” detaylı (madde 3) bir şekilde düzenlenmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle 3030 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

2012 yılına gelindiğinde 5216 sayılı Kanun'da 6360 sayılı Kanun ile önemli değişiklikler yapılmıştır; 14 yeni büyükşehir kurulmuş, toplamda büyükşehir belediyesi sayısı 30'a çıkmıştır ve il sınırları içine giren her yer - araziler de dahil- büyükşehir belediyesi sınırları içerisine girmiştir. Büyükşehir belediyesi kurulan illerde, ilçeler ve sınırları yeniden düzenlenmiştir. Büyükşehirlere bağlı köylerin ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür.

1.4.1.3. İl Özel İdaresi

1982 T.C. Anayasa'nın 127. Maddesinde mahalli idareler içerisinde yer alan il özel idareleri tarihi Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Eyalet sistemine göre yönetilen Osmanlı İmparatorluğu eyaletlere, eyaletlerde sancaklara ayrılmasıyla oluşan bir idari yapıya sahipti. Osmanlı'ya özgü bu örgütlenme yapısında eyaletler tam anlamıyla merkeze bağlı değildi. Tanzimat ve Islahat Fermanı'yla birlikte yasal ve kurumsal düzenlenmeler gerçekleştiren Osmanlı, oluşturmak istediği yapıya zemin hazırlamak adına muhassıllık meclislerini kurmuştur. Muhassıllık meclisleri, Türkiye tarihinin ilk mahalli idare örneğidir. Meclislere yerel halkın ileri gelen kişilerinin katılımı, Türkiye tarihinde yerel halkın yönetime katılımı konusunda önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Osmanlı'nın mali alanda merkezi idareyi güçlendirme amacı ile kurduğu meclisler, iltizam sisteminin kaldırılmasından doğan vergi toplama işleminin eksik kalması sebebiyle kurulmuştur. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile Osmanlı İmparatorluğu eyalet sisteminden vilayet sistemine geçmiştir (Parlak, 2020: 258-260). Nizamname, Tuna vilayetinin yönetimi için ikili idari yapılanma oluşturulmuştur; il özel idaresi (idare-i hususuye-i vilayet) -yerel halkın ortak ihtiyaçlarını gidermek için- ve il genel idaresi (idare-i umumiye-i vilayet) -merkezi özellikteki hükümet işlerinin yürütülmesi için- oluşturulmuştur. Her ikisinin başında da görev olan yetkili ise validir (Yaşamış, 2001: 14). 1864 Nizamnamesi'nde atılan adımların il özel idaresinin temelini oluşturmasında başarılı olmuş ve 1854 yılında ise ilk belediyenin kurulmasıyla uygulamalar farklılaşmıştır. 1870 yılında bir Vilayet Nizamnamesi daha oluşturularak vilayet umum meclislerinin yetkileri genişletilmiştir ve vilayet ve belediye uygulamaları yaygınlaşmaya

başlamıştır. Köylere hukuki bir nitelik kazandırılarak nahiye birimleri idari teşkilatlanmaya katılmıştır (Parlak, 2020: 261).

Vilayetlerin özerk yönetime geçişi ise 1876 Kanunu Esasi ile gerçekleşmiştir. Kanunu Esasi’de yetki genişliği ve görevlerin ayrımı ilkeleri kabul edilmiş fakat halen vilayet özel idaresi bir mahalli idare birimi olarak kabul edilmemektedir. II. Meşruiyetin ilanı ile vilayet düzenlemeleri tekrar gündeme gelmiştir fakat Balkan Savaşı’nın devam etmesinden dolayı kanun tasarısı hazırlanıp yürürlüğe konulamamıştır. 1913 yılına gelindiğinde geçici bir kanun devreye girmiştir. İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkatı’nda valinin görevleri ve Vilayet İdare Heyeti ve Vilayet Hususi İdaresi’nin oluşmasına karar verilerek görev ve yetkileri detaylı bir şekilde düzenlenmiştir (Kaştan, 2016: 78).

1913 tarihli Kanun’un yerini “1426 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu” almış ve illere tüzel kişilik verilmiştir. Cumhuriyet döneminde 1426 sayılı Kanun’un yerini 1949 senesinde çıkarılan “5442 sayılı İl İdaresi Kanunu” almıştır. 74 sene yürürlükte kalan bu kanun yerini ise 1987 yılında “3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu” almıştır (Parlak, 2020: 262).

Cumhuriyet dönemine içerisinde bugün il özel idarelerinin yasal platformdaki yeri, 1982 Anayasası ile anayasal bir kurum olan il özel idareleri “5302 Sayılı Kanun” ile düzenlenmiştir. Ayrıca bu kanunla il özel idaresi organları arasında “vali” yürütmenin başı olarak kabul edilmiştir. Bir ilin kurulmasıyla aktif hale gelirken kaldırılmasıyla da tüzel kişiliği bitmektedir. İl özel idarelerinin görev alanları ilin sınırları içerisinde kapsamaktadır. İl özel idareleri mahalli müşterek ihtiyaçlar doğrultusunda il içindeki mabet, kültür varlıkları, tarihi mekanların onarımı ve bakımı, imar, kanalizasyon, su, çevre, yol, engelli durumuna uygun çözümler vb. sorumlulukları vardır. İl özel idaresinin karar organı; il genel meclisi, il seçmenleri tarafından seçilen üyelerden oluşmaktadır; il encümeni, vali başkanlığında her yıl il genel meclisi ve genel sekreter tarafından seçilen üç üye ve vali tarafından seçilen iki üyeden oluşarak stratejik plan ile bütçeyi inceler ve il genel meclisine görüşlerini sunar; vali, il özel idaresinin en yetkili amirdir. Vali, il genel meclisinin ve encümenin kararlarını uygulamakla ve birçok sorumluluğa

sahip il özel idaresinin başını ve tüzel kişiliği temsil etmektedir (R.G. 22/2/2005, No: 25745).

1.4.1.4.Köy

Köyler, Osmanlı'dan günümüze varlığını koruyan en eski yerel birimlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda köyler ve nahiyeler en alt birimler olarak kabul ediliyordu. Nahiyeler köylerden daha kalabalık olan birimlerdi. Köyler, 19. yüzyılda tımar sistemi ya da malikane sistemine bağlı olarak sipahi, voyvoda ya da kethüdalar tarafından yönetilmekteydi. Tüzel kişiliğe sahip olmaması sebebiyle köyler arası ilişkiler ihtiyar meclisleriyle sağlanıyor fakat çözüm bulunamadığından, meydana çıkan sıkıntılar üst birimlere götürülüyordu. 1829 senesinde Muhtarlık Kurumu kurulmadan önce köyün yönetimi imamlar, kadılar ve köy kethüdaları tarafından sağlanıyordu. Osmanlı döneminde muhtarların yönetime gelmesiyle birlikte birçok sorun çözülmüş oldu. Vergi toplanması, köyün güvenliğinin sağlanması, köyün temizlik, su ve yol bakımı, çeşitli binaların onarımı vb. görevlerle köyün idari düzeni oturmuş oldu. Muhtarların yanında ihtiyar meclisleri de köylere karşı çeşitli görevleri bulunmaktaydı; kendi cemaatlerine düşen vergileri almak, paylaşmak, cemaat üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, bekçi gibi görevlileri seçmek, medrese inşası vb. kararları almak, halkın ticaret ve tarıma dayalı sorunlarını çözmek gibi görevleri mevcuttu. Ayrıca yolsuzluk gibi olumsuz davranışlar sergileyen muhtarı kaymakama şikâyet edebilirdi hatta azlini isteyebilirdi. Osmanlı İmparatorluğu köy yönetimi konusunda cemaatleri esas almaktaydı. Tüzel kişiliğe sahip olmayan köyler ihtiyaçlarını merkezi hükümet kuruluşlarından istemek zorunda kalıyordu. Köylere ait cami vb. yapıların onarımını devlet yapmaktaydı (Gençoğlu, 2011: 46-47).

Osmanlı'da ilk olarak İstanbul'da 1829 senesinde kurulan Muhtarlık Kurumu başarılı olmasıyla beraber; İstanbul dışında ilk kez 1833 yılında Kastamonu sancağında uygulamış ve daha sonra ülkenin her vilayet, kaza ve köyelerine dağılmıştır. Köylerden bahseden ilk hukuki belge 1864 yılında Vilayet Nizamnamesi olmuştur. Köyler nizamnamede yerel yönetim adı altında düzenlenmemiş olsa da bu nitelikleri taşıdığından

bahsedilebilmektedir. Köy idaresinin organları düzenlenmiş, şehir ve kasabalardaki her mahalle bir köy olarak kabul edilmiştir. Nizamnamede yönetim için her köye birinci ve ikinci muhtar atanmasına ve ihtiyar meclisi oluşturulmasına atanmasına karar verilmiştir. İlk kez ihtiyar meclisinden bahsedilen nizamnamede köylere tüzel kişilik verilmemiştir. 1864 yılında Vilayet Nizamnamesinin yerini 1870 senesinde Vilayet Nizamnamesi almasıyla birlikte muhtarın görev ve yetkileri genişletilmiştir fakat bu nizamnamede de köylere tüzel kişilik sağlanmamıştır (Parlak, 2020: 306-307).

1871 yılında Vilayet Nizamnamesi'nde yeni düzenlemeler yapılarak eyaletlerin adları vilayet oluyor ve sınırları da küçültülüyordu. Vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar ise nahiye ve köylere ayrılıyordu. Tüm bu idari birimlerin en üst amiri vali olarak seçilmiştir. Her birim bir üst birim ile sorumlu tutulmuş ve bu sayede idari birimler arasında dikey hiyerarşi sağlanmış oldu (Gençoğlu, 2011: 46-47).

1876 yılında “İdare-i Nevahi” nizamnamesi düzlenmiş ve batı ülkeleri örnek alınarak köylerde komün örgütleri oluşturmak hedeflenmiştir fakat birkaç vilayet dışında gerçekleştirilememiştir (Parlak, 2020: 306-307).

442 sayılı Kanun'la düzenlenen köyler (madde 1 ve madde 2); “nüfusu 2000'den az olmak şartıyla, cami otlak, yaylak vb. ortak alanları bulunan, toplu ya da dağınık yerleşim şekline sahip olan insanlar, bağ, bahçe ve tarlalarıyla köyü oluşturmaktadırlar. Köy, bir yerden bir yere menkul ya da gayrimenkul mallara sahip olan ve bu kanun içinde kendine sağlanan görevleri yapan tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır (R.G. 18/3/1924, No: 68).

1924 yılına gelindiğinde 442 sayılı Köy Kanunu'yla köylere tüzel kişilik verilmiş ve yerel yönetim birimi olarak kabul edilmiştir. Köylere verilen tüzel kişiliğin henüz yeni olması, köy biriminin eskiye dayanan bir geçmişe sahip olmasıyla çatışmaktadır.

Günümüzde 1264 adet köy bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2024). Köy sayısının değişmesindeki en büyük etken Büyükşehir Belediye Kanunu kapsamında köylerin mahalleye dönüşmesi olmuştur. Mahalleye dönüşen köylerde tüzel kişilikler bu yasayla kaldırılmıştır. Bu durum halkın

ihtiyaçlarının büyükşehir belediyeleri ve getirdiklerinden yararlanması algısıyla kentlerin göç almasına sebep olmuştur.

Köylerin kurulması il idare kurulunun, il genel meclisinin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ve Sağlık Bakanlığı'nın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı kararı ile kurulmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2024).

Köy idaresinin organları; köy derneği ve ihtiyar meclisi (danışma ve karar organı) ve muhtardır (yürütme organı). Türkiye'de köyler, 442 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir.

442 sayılı Kanun'da köy işleri, iki ayrı bölüm olarak ele alınmıştır; mecburi olan işler ve köylünün isteğine bağlı olan işler. Köylülerin mecburi kapsamında olan işlerin görülmemesi karşılığında cezaya tabi tutulacağı fakat isteğine bağlı olan işlerde ceza uygulanmayacağı kanunda açıkça belirtilmiştir. Mecburi işler; ev ve odalarla ahırları bir duvarla birbirinden ayırmak, köyde yaşayan halkın kendi evlerinin önünü süpürmek ve köyün sokaklarını temiz tutmak vs. görevler köy halkına verilmiştir. Yapılması köylünün isteğine bağlı olan işler ise; ev, ahır, hela duvarlarının iç ve dışları senede bir defa badanalanmak, köyde bir hamam yapmak, pazar ve çarşı yerleri yapmak vs. görevleri ile köy halkı yükümlü tutulmuş ancak yapılmadığı takdirde ceza ile yükümlü tutulmamıştır. Bu görevler, 442 sayılı Kanun'un ikinci fasıl 13. ve 14. maddelerinde sıralanmıştır (ayrıca bakınız 442 sayılı Köy Kanunu).

1.4.1.5.Mahalle

Mahalleler, birbirini yakinen tanıyan insanların oluşturduğu en küçük toplumsal mekânlardır. Bulut (2001: 33), mahalleyi “merkezin ve yerelin hizmeti için yararlanılan ara kurum” olarak tanımlarken, Geray (1995: 36), “devlet ve yönetilenler arasında bağı sağlayacak olan ara kurum” olarak tanımlar. Alada'nın (2008: 123) mahalleyi “hem toplumsal hem de kurumsal olarak örgütlenmiş mahalleler, yönetilenlerle ilişkilerin sağlandığı ara birimler” şeklinde ifade etmiştir.

Geçmişten günümüze kadar devam eden mahalle kültürü, geleneksel bir yapıya sahiptir. Türk halk yapısında toplumsal öneme sahip olan mahalleler, fiziki yakınlıklar, kültürel izler, ortak bakış açısı gibi birçok yönden kendi

kimliğini oluşturmaktadır. Mahalle sakinleri, mahalleye duydukları aidiyet duygusuyla mahalle dışında kalan alanları yabancı olarak tanımlamaktadırlar (Özkan Erdoğan, 2016: 11).

Türk tarihinde mahalle kültürü Osmanlı döneminde kümbetlerin, külliyelerin etrafında gelişmiştir. Osmanlı'da mahalleyi imarethaneler, camiler, kahvehaneler -ki günümüzde aktif olarak devam eden bir kültür olmuştur-, mescitler, vakıflar, hamamlar, ibadethaneler, külliyeler, esnaf örgütleri gibi unsurlarla Osmanlı mahalle algısı şekillenmiş ve günümüze kadar gelen unsurlarda olmuştur. Genellikle dinsel anlamda varlığını sürdüren unsurlar mahalle yönetiminde de etkili olduğu görülmektedir. Tek katlı ahşap, yan yana bulunan evler ve birçok ortak alan sayesinde yüz yüze ilişkilerin daha verimli olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde ortak alanların kullanımı ve düzeni için mahalle yönetiminde görevlendirilen en yetkili kişi kadıdır. İmamlar, lonca teşkilatı, din adamları, müslimler ve gayrimüslim halkta mahalle yönetimine katkı sağlamaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu mahalle yönetiminde yaşadığı güvenlik sorunu neticesinde 1829 yılında İstanbul'da ilk muhtarlık kurumunu kurmuştur (Çadircı, 1970: 409). Mahallelerin yönetimi artık muhtarlara ve ihtiyar heyetlerine verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, muhtarlık teşkilatını Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras alarak mahalle yönetimini aynı düzende sadece değişiklikler yaparak devam ettirmiştir (Özkan Erdoğan, 2016: 95). Mahalleler 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında tüzel kişilik sahibi yönetim birimleri içerisinde sayılmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti anayasaları içerisinde sadece 1982 T.C. Anayasası'nda mahalli idarelerden 127. maddesinde bahsedildiği görülmüştür.

Mahalle yönetimi işleyişine en yakın ilk düzenleme 1924 yılında Köy Kanunu ile olmuştur. Toplumun büyük bir kesimini oluşturan köylerle ilgili düzenleme yapılırken kentin içerisine yer alan mahallelerle ilgili bir kanun yapma ihtiyacı duyulmamıştır. 1930 yılında belediyelerin kurulmasıyla birlikte mahalleler de belediye yönetimine dahil olarak 1933 yılında çıkarılan belediye kanunu ile mahalle yönetimi mülki idare amirlerine devredilmiş ve mahalleler kent içerisinde kaybolmuştur. 1933 yılında mahalleler yasal olarak kapatılmıştır. Bu durumun en önemli etkisi ise 1930 senesinde yasalaştırılan Belediye Kanunu olmuştur. Artan belediyecilik düzeni ile birlikte mahalle ve

mahalle yönetimi ortadan kaldırılmıştır. Belediyeler artan yoğun iş sebebiyle gerçekleştirilmesi gereken görevleri yerine getirememiştir ve 1944 senesinde 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun” yürürlüğe konarak mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetleri tekrar kurulmuştur. 4541 sayılı kanun hala günümüzde yürürlüktedir.

Osmanlı döneminde mahalle yönetimi görevleri kadılara ve muhtarlara verilen görevler, muhtarlık teşkilatının yeniden kurulmasıyla fazla değişikliğe uğramadan görevler tekrar muhtarlara verilmiştir. Kentleşmenin artmasıyla paralel gelişen nüfus yoğunluğuyla birlikte muhtarların görevleri de yoğunlaşmıştır. Günümüze gelindiğinde ise teknoloji sayesinde muhtarlıktan alınabilen belgelerin e-devlet üzerinden alınmasıyla birlikte muhtarların da iş yoğunluğu azalmıştır.

Mahallelerin yakınlık sembollerinden biri olan komşuluk, yakın ilişkilerin, ihtiyaç duyulduğunda yardım etmenin, kişiyi akrabalarına kadar yakinen tanımanın temellerinin atıldığı ilişkilerdir. Mahalleler, kentleşmenin artmasıyla birlikte yüz yüze ilişkilerin daha fiziksel olarak daha yakın olmasına rağmen mahalle sakinlerinin sosyal anlamda uzaklaşmasına sebebiyet vermiştir. Yine de aynı apartmanda yaşayan kişilerin karşılıklı selamlaşma ile de yakınlık duygusu hissettiği görülmüştür. Köylerde ise mahalleler tek katlı olarak yakın ilişkiler devam etse de istihdam açısından birçok göçe maruz kalan köyler de nüfus azaldığı için eski neşesi yok denebilecek kadar az olmaktadır.

1.5.Osmanlı’dan Günümüze Mahalle Yönetimi

Osmanlıdan günümüze mahalle yönetimi başlığı altında ilk olarak mahalle kavramı açıklanıp, tarihi bir düzen içerisinde anlatılacak ve devamında Osmanlı dönemi içerisinde mahalle yönetimi sağlayan unsurlar anlatılacaktır. Son olarak günümüz mahalle ve yönetimi açıklanacaktır.

Mahalle bir toplumun yaşadığı hem fiziksel hem de sosyal açıdan bir ülkenin en küçük birimini ifade etmektedir. Osmanlı’dan gelen bu kültür günümüzde yerini az da olsa korumaktadır. Mahallelerde insanların birbirleri tanımaları, ihtiyaçların karşılanmasında merkezden önce toplumun

birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamasıyla mahalle kùltùrù desteklenmektedir. Tùrk kùltùründe bireyler yaşadıkça mahalleden uzaklaşsa da mutlaka mahalleden arkadaşları, akrabaları, esnafları ile ilişkileri yaşadıkları mahallenin kimliklerini taşımaktadırlar. İnsanlar kendilerinin ve yaşadıkları mahallelerinin kimliğini oluşturmaktadır. Mahalleyi şekillendiren unsurlar (cami, okul, sağlık ocağı vb.) her toplumda ihtiyaçlara ve finansal duruma gùre farklılıklar gùstererek gerek komşuluk ilişkileri gerekse dayanışma ve iş birliği ile eski dùnemlerde homojen; gùnùmùzde çoğunlukla heterojen olarak karşımıza çıkan mahallenin tanımlanmasına katkı sağlamaktadır. Osmanlı dùneminde bir yaşam biçimi olan mahalle artık barınma ve yatırım biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır Mahallelerde kent merkezlerinden ziyade insan ilişkilerinin daha sıcak oluşu ön plana çıkmaktadır (şahin ve Işık, 2011: 223-224).

Tùrkiye’de mahalle, geçmişten gelen geleneksel algıyla beraber dinin belirleyici bir unsur olduğu, insanların yakın ilişkiler içinde olduğu statù farkının olmadığı yerleşimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kavruk, 2018:14) Osmanlı dùneminde sağlanan sıkı ilişki bağını koruyamayan mahalle oluşumları gùnùmùzde apartman ve komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğu yerleşim alanlarına dùnuřmuřtur fakat kent içerisindeki mahaller dışında kùylerdeki mahallelerde tanışıklıkların devam ettiğini sùylemek mùmkùndùr.

1.5.1.Mahalle Kavramı

Mahalle, Arapça kùkenli -hall- kùkùnden tùremiř bir yere yerleşmek anlamına gelen ve Tùrke dilinde karşılığı mahal (yer) anlamına gelmektedir (Yel ve Kùùkařı, 2003: 323-326).

Tùrk Dil Kurumu’na gùre mahalle; “Bir şehrin kasabanın, bùyùke bir kùyùn parçalarından her biri, bu parçalarda oturan insanların tamamı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024).

Mahalle, yaşanılan coğrafya, yaşayan insanların özgùnlùęù ile anlam kazanarak soyut bir kavram olmaktan çıkmaktadır. Mahalleler yaşanılan dùneme ve kùltùrlere gùre değişkenlik gùstermektedir. Sosyal ve mekânsal olarak değişken bir karaktere sahip olan mahallelerde tek bir kent merkezinde

dahi birçok değişken mahalle ortaya çıkmaktadır. Geleneksel paradigmanın hâkim olduğu 18. yüzyılda doğa koşullarına bağlı olarak mahallerde hayat gün doğumuyla başlayıp gün batımıyla bitmektedir. Yaşam döngüsü güneş ve toprağa bağlıdır (Özbek Eren, 2017: 37-39).

Kentleşme problemlerinin çözümü için tarihi ve antropolojik bağlamda Türk kültürünün önemli bir kazanım alanı olarak mahalle kültürünün rolü incelenmeye değerdir. Mahalle bir yer ismi olarak bir kentin veya kasabanın en küçük fiziksel parçasını; sosyal olarak bir yerde oturan ve aralarında örgütsel ilişkiler bulunan bir topluluğu ifade eder. Mahallenin ortak yaşam alanı olarak toplumsal ve mekânsal bir birim (Bayartan, 2005: 95) olarak algılanması onun fiziki rolünü anlatırken; sosyal açıdan ise, mahalle, asabiyet ve komşuluk ilişkilerine dayalı birincil ilişkiler alanı (Şahin ve Işık, 2011: 223) olarak da görölmektedir. Mahalleler, kentlerin hücrelerini oluştururlar. Bu hücreler de genellikle aileler birbirlerini tanırlar. Yabancılar ise hemen çok çabuk fark edilir. Müslüman kenti olarak Kudüs'ü çalışan bir araştırmacı bu kentin sokakları ve evleri, yabancıya olana uygun davranış şeklini gösteren uyarıcı işaretler taşıdığını öne sürerken muhtemeldir ki mahallenin bu dokusunu vurgulamaktadır. Böyle bir doku geleneksel Türk kentlerinin hemen tümüne hâkim olan ve özünde dayanışma, mensubiyet ve biz bilinci olan komşuluğun yer aldığı bir toplumsal değer üzerinde şekillenir (Doğan, 2002: 19). Erkan'a (2019: 55) göre mahalle, kentin en alt bölgesidir. Mahallenin mahalle olarak tarif edilebilmesi için sınırlarının yapay ya da doğal olarak tarif edilmiş olması gerekmektedir. Bu durumun nedeni mahalle sakinlerinin yaşadıkları bölgenin bitiş ve başlangıç noktalarının belirlenerek komşularını ayırt edebilmesidir. Bu açıklamaya ek olarak günümüzde adreslerin dahi mahalle üzerinden tarif edilmesi sosyal ve fiziksel boyutunu nitelemektedir.

Şahin ve Işık (2011: 223) mahalleyi, devamlı ya da geçici ikamet için kurulan küçük yerleşim birimleri olarak ifade etmektedir. Kentin ya da kasabanın en küçük somut parçası olan mahalle, sosyal olarak aynı yerde oturan ve aralarında sıkı bir ilişki bulunan topluluğu ifade etmektedir.

Mahalle kavramı ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu insanın sosyal bir varlık olduğuna dayanan ve sosyal hayat iyileştikçe başarının da geleceğine

dayanan sosyal disiplin çerçevesinde olmuştur. Bunun sebebi geleneksel mahallenin getirisi olan komşuluk ilişkisi ve mahallenin sosyal gerçeklik olmasıdır. 1980'lerden sonra Türkiye'de mahalle kavramı geleneksel çerçeveden çıkarak bir kopuş süreci yaşamaktadır. Geleneksel mahalle, geçmiş tarihin, sosyal, yönetsel ve algısal örüntünün oluşturduğu yerlerdir. Mahalle, 1980'li yıllarda ekonomik siyasi ve kültürel anlamda hız kazanmıştır. Bu yıllar, Türkiye'nin dünya ile eşzamanlı hareket ettiği yıllardır. Yerleşmelerde izlenen değişimler, teknolojik ve ekonomik açıdan modern paradigmaya paralel olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır. İkinci dünya savaşı sonrasında yeni pazar arayışlarının etkisiyle birlikte yeni iktisadi modelleri hız kazanmıştır. Bu duruma paralel olarak Türkiye'de toplumun veya bireyin iç dünyasıyla bütünleşmiştir. Modern paradigmaya paralel değişime uğrayan kentlerde estetik olarak değişme uğrarken toplumsal amaçlar geri planda tutulmuştur. Birbiri üstüne yapılan binalardan oluşan kentlerdeki bu durum mahallelere de yansımıştır. Apartman tipi hanelerin artmasıyla beraber birbirinden uzak, dayanışma dışı insan toplulukları oluşmaya başlamıştır. Günümüzde mahallelerde bulunan esnaf birliklerinin yanında marketlerin açılmasıyla mahalle kültürü ekonomik yönden farklı bir boyuta ulaşmıştır (Özbek Eren, 2017: 90-152).

Mahalle yönetimleri yerel yönetimler ve merkez yönetimi arasındaki bağı kuvvetlendiren birimlerdir. Halk ve devlet arasında köprü kuran mahalle yönetimi toplumsal birlikteliğin en sık görüldüğü alanlardır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda (madde 3) "Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimi" şeklinde ifade edilmektedir (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

Bugün mahalle, geleneksel mahallerin başkalaşım geçirmiş halidir. Kırsal ve kentsel olarak oluşan mahaller, insan için olsa da insanlardan soyutlanmış bir mekân üretimi olmuştur. Apartman tipi yerleşimlere ek olarak sosyo-kültürel ve mekânsal ilişkiler açısından ayrı bir yaşam alanı olan kapalı siteler, mahalle içinde mahalle algısına sebep olmuştur. Tüm bunların yanında mahallelerin geleneksel yapısından kaynaklanan sokak isimlerinin yerini günümüzde numaralandırılarak isimlendirilmiş olması topoğrafya ile insan

arasına giren mesafe olarak görülmektedir. Özellikle çocukların mahalle aralarında güvenli bir şekilde oynadığı yerleri apartmanla beraber mahalle arasında şehir merkezi gibi aktif yolların olmasıyla sokakların sessizleşmesine sebep olmuştur. Komşuluk ve dayanışma ilişkisinin 1999 yılında yaşanan deprem ve yakın zamanda Türkiye'nin Kahramanmaraş merkezli yaşadığı depremlerde arttığı bir dönem olmuştur. Mahalleler günümüzde hale önemli bir olgu olsa da geleneksel belleğini kaybetmiştir. Aidiyet bağlarından vazgeçilip günümüzde mahalle olgusu amaç için bir araya gelme niteliğini kazanmıştır (Özbek Eren, 2017: 153-173).

1.5.2.Mahalle ve Yönetimi Tarihi Gelişimi: Osmanlı

Dönemi

Yıldırım Beyazıt'ın 1389 yılında tımar sistemi uygulamasıyla köy şehir ilişkileri gelişmiştir. İstanbul'un fethiyle yayılan tımar sistemi yerleşik hayatta yerini almıştır. Mahalleler, günlük yaşamı destekleyen zaviyeler içerisinde barındırdığı dini, sosyal ve iktisadi ihtiyaçların giderilmesini için oluşturulmuştur. Osmanlı tarihinde kurulan yerel teşkilatlanmalar mahalle yapılarının özelliklerini oluşturmuştur. İslam kentlerinde mahalle önceden mahallat, ahtat ve harat gibi kelimelerle ifade edilirdi. Mahalleler benzer etnik özellikle gösteren toplulukların bazen kan bağı olanların aynı mezhepten ya da ırktan toplulukların bir arada yaşadığı alanlardı. Mahallelerde sıkı bir dayanışma hakimdir. Orta çağ döneminde İslam dünyasında yaşanan mezhep kavgaları mahallelerin dayanışma ve savunmalarını arttırmış ve kendi içlerinde kapalı bir kafes görünümü elde edilmesine sebep olmuştur (Bayramoğlu Alada, 2008: 90-122).

Osmanlı dönemi kentlerinde mahalle, insanların yaşadıkları çevredeki kültürü benimseyerek bireysel kimliklerini kazandıkları ayırt edici bir alan olmuştur. Mahallelerde yaşayanlar aynı zamanda mahallenin de kimliğini somut olarak taşımaktadırlar. Osmanlı döneminde mahalleler içe dışı kapalı bir yerleşim alanı olmuştur. Homojen bireylerden oluşan mahalleler, yabancılara kapalı, koruyucu bir yapıya sahiptir (Şahin ve Işık, 2011: 223).

Osmanlı Dönemi'nde mahalle devletin çekirdeği konumundadır. Bireylerin toplumsal kimliği ifade eden mahalleler, günlük yaşamda devlet ve

halkın örgütlendiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk ve devlet arasında tampon görevi üstlenen mahaller devletin mali ve toplumsal kontrol merkezidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun mahalle algısının oluşmasında etki eden dini, sosyal, iktisadi, ahlaki, örfi, kültürel faktörler vardır. Mahallelerde yapılan alım-satım, esnaf meslekleri vb. birçok alanda yapılan ticari faaliyetleri ya da eğitim, dini vb. yapılan sosyal faaliyetleri kontrol amacıyla padişahların halk içine karışıp kontrol ettiği mekanlardır. Osmanlı, kırsalda kontrolü reayaya şehirlerde ise esnaf örgütlenmelerine bırakmıştır. İktisadi şartlar sebebiyle her şehrin sınırlı bir kapasitesi vardır. Devlet kontrolü altında üretin hammaddeler, alım-satım faaliyetleri mahallelerin iktisadi güçlerini oluşturmuştur. Osmanlı'nın belirlediği narh sayesinde tüketiciye belirli fiyatlar sunulmuş ve rekabetsiz bir ortam oluşturan kunduracılık, duvarcı, marangoz, demirci gibi işlerle uğraşanlar sayesinde (hurfet sistemi) dayanışmanın olduğu bir mahalle tipi ortaya çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu, itaat liyakat dayanışma ve güvenin olduğu mahalle ortamını yaratmıştır. Osmanlı devletinin şeri ve örfi hukuk kurallarına uygun yaşamasından kaynaklanan ahlaki dini ve kültürel zincir mahalleleri şekillendirmiştir. Teşkilatlanmalarda dinin temel alınmasıyla yalan söylemek, ölçülerde bilerek hata yapmak gibi durumların cezalandırılmasıyla açıklanabilmektedir. Müslüman kültüründe din sadece bireyin kendisine olan ibadetlerini değil toplumsal olarak etrafındaki insanlarla olan ilişkilerini, hukuku, siyaseti de kapsamaktadır. İslam toplumlarında yapılan her iş Allah'ın gözetmesi çerçevesinde yapılmaktadır. Dini kültür yanında mahalleri geçmişte örnek alınan Anadolu Selçuklu devleti, Arap toplumdan etkilenmiştir. Osmanlı mahallelerinde esnek bir topluluk yapısı hakimdir. Osmanlı tüm bunlarla berber yerleşim alanlarında dini sosyal ve kültürlerinin içinde barındırdığı bir sosyal düzen kurularak mahalleler oluşmuştur. Fethedilen yerlerin artmasıyla beraber farklı etnik topluluklarında dahil olduğu bu düzen yavaş yavaş değişimler göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu, bir yönetsel birim olan mahalleye Roma Hukuku'nda olduğu gibi tüzel kişiliğe yer vermemiştir. Osmanlı'nın kamu hukuku sadece devletin kararlarını kapsamaktadır. Osmanlı'da kurulmuş olan mahalle birimleri her ne kadar devlet ve halk arasında bağ kurmuş olsa da resmi olarak yerel

yönetim statüsü taşımamaktadır. Osmanlı'nın dini yapılanmasından dolayı batı tipi sivil toplum örgütlerinin oluşumu olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Allah adına doğru olanı yapan sadece hükümdar olmuş ve hükümdar dışında hiçbir kuruma karar alma-verme sorumluluğu yüklenmemiştir. Bu yüzdendir ki mahallelerin tüzel kişiliği yoktur. Batı tipi "Cite" ve "Komün" topluluklarından Osmanlı mahalle yapısını ayrı tutmak gerekmektedir (Bayramoğlu Alada, 2008: 123-136).

Osmanlı'da mahalle İslam kültürü, Bizans etkileri, Selçuklu ve Anadolu izleriyle sentezlenmiştir. Hangisinin aha etkili olduğu bir tartışma konusudur ama sonuç olarak Osmanlı'da hepsinin mahalle oluşumunda etkili olduğunu söylemek mümkündür (Özbek Eren, 2017: 82).

Şehirler yönetici ve padişah sarayının etrafında toplanana mahallerden oluşurdu. Kısaca Osmanlı örgütlenmesi merkezden çevreye doğru olmuştur. Osmanlı mahalleleri Arap toplulukları gibi sadece kan bağına özgü toplanmalar içermemektedir. Geniş bir coğrafyaya hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu içerisine kattığı topraklarda bölgenin halkını yerleşmiş olan mahallelerin dış kesimlerine doğru iskân ettirmiştir. Fakat bu durumu Bizans'ın azınlıkları şehir merkezinden tamamen ayırması gibi düşünemeyiz. Osmanlı sadece kurulan mahallelerin dışında bir yerleşime yerleştirdiği Müslüman olmayan tebaayı istimalet (hoşgörü) politikası uygulayarak ve İstanbul gibi şehirlerinde fethedilmesiyle Müslüman halkları da -özellikle aynı bölgede yaşayan aşiret ve ayanlarda- yerleştirmektedir (Bayramoğlu Alada, 2008:136-137).

Osmanlıda mahalleler farklı kimliklerin kendini korumasına ve oraya aidiyet sağlanmasına katkı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Mahalleler, birlikteliğe açık ve kimlik kargaşasına kapalı bir şekilde düzenlenmiştir. Osmanlı'da farklı kimlikler statü farkı olamadan mahalle adları ile kurumlaşmıştır (Şahin ve Işık, 2011: 222).

Osmanlı İmparatorluğu'nda mahallerin isimlerinin daha çok kişi adlarından ve mahallede kurulan cami, mescit vd. imaret yapılarından, esnaf, geçmişte gelinen halk ya da memleket adlarından gelmiştir. Osmanlı'da mahalleler savunma görevini değil; ticaret, ekonomi ve devşirme gibi sistemlerle devletin kalkınmasına yardımcı bir görev üstlenmekteydi. Din,

Osmanlı İmparatorluğu'nda insan yaşında belirleyici bir unsur olmuştur bu sebeptendir ki mahallelerin Rum, Ermeni, Türk, Yahudi gibi ayılmaları da söz konusu olmuştur. Bu durumun aksine aynı mahalle içerisinde farklı ibadet yapıları da görmek mümkündür. Bu durumlara kanıt olarak Osmanlı döneminde tutulan nişancıların tuttuğu tahrir defterlerinde yazılı olan sosyo-ekonomik durumların kayıt edildiği görülmektedir. Mahallerde yaşayan halkın komşuluk, birbirlerinin borçlarının ödenmesi ya da ödeme konusunda anlayış gösterilmesi ve çevre, esnaf, cami, temizlik gibi faaliyetlerde ortak sorumluluklara sahip olmalarıyla bağlılık duyguları artmaktadır. Osmanlı'da mahalle, halkın gündelik yaşamında bir merkez olmaktadır (Bayramoğlu Alada, 2008: 139-151).

Osmanlı'nın halka yüklemiş olduğu ayni (mal veya hizmet üzerinden), bedeni (yol), mali konularda halktan olağanüstü durumlarda halktan avarız vergisi alıyordu. Devlet, avarız vergilerinin ödemesini kolaylaştırma amacıyla avarız akçası vakıfları kurmuştur. Bir sandıkta toplanan bu vergiler halkın ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılmaktadır (Sarıçelik, 2017: 234). Günümüzdeki *katılımcı bütçeleme modelinin* ilk adımı olarak kabul edilebilir. Vakfın finansı mahallede hayır niyetiyle mali durumu iyi olan aileler tarafından sağlanırdı. Durumu iyi olmayan ailelerin okul masrafları, giyim ya da evlenecek olanların çeyizlikleri yine bu sandıktan karşılanırdı. Bir nevi kendi mali özerkliğine sahiptir (Bayramoğlu Alada, 2008: 172-175).

1.5.2.1.Osmanlı Mahallelerinde Bulunan Unsurlar ve Teşkilatlanmalar

Osmanlı İmparatorluğu, yaklaşık 600 yıl yaşamış olan geniş topraklara sahip bir imparatorluktu. Fethettiği toprakların yönetimi için günümüzde kullandığımız yerel yönetim ağlarına benzemeyen yönetim birimlerinden yararlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, monarşik yapısı itibarıyla merkezi her zaman güçlü tutmak istemiş ve bu yüzden de özel teşebbüse karşı çıkmıştır. Fethedilen topraklarında da uyguladığı politikalarla özel mülkiyeti engellemeye çalışmış güçlü aşiret ailelerinin büyümesini feodal yapının oluşmaması için engellemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki her toprak arazisi devlete aitti.

Osmanlı, modern anlamda yerel yönetim birimleri ile oldukça geç tanışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, yerel yönetimleri geç tanımasının sebebi merkeziyetçi yapıya sahip olmasıdır. Avrupa kentlerinde yerel yönetimler Osmanlıdan önce gelişmesinin sebebi bölgenin merkeze karşı mali ve idari yönden bağımsız olmasıydı. Bölgelerin bağımsızlıkları hızlı bir özerkliğe sahip olmalarını sağlamıştır (Eryılmaz, 2012: 229). Avrupa’da bağımsızlık kazanan kentlerin yanı sıra Osmanlı’da bu durum tam tersi olmuştur. Güçlü bir merkeze sahip olan Osmanlı, feodal beyliklerden uzak bir yaşam sergilemiştir; amacı da isyanlar, başkaldırmalar ve devlete karşı güç oluşmasını engellemektir. Tarihte Osmanlı veraset sisteminin üç kere değişmesiyle bu gücün sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Fakat Osmanlı’nın duraklama döneminden sonra gerileme dönemine girmesiyle finansal olarak bozulmalara gitmiş ve iltizam sistemindeki mültezimlerin gücünden nakit olarak yararlandığını ve finansal olarak bağlandığını görmekteyiz.

16. yüzyıl ortalarında tımar sistemi bozulmuş yerine iltizam sistemi önem kazanmıştır. Bu sebepten taşra yönetiminde değişiklikler meydana gelmiştir. Taşralar Osmanlı’da kentlerin işleyişinin bir parçasıdır. Taşra teşkilatlanmasında Anadolu Selçuklu Devleti’ni örnek alan Osmanlı İmparatorluğu’nda ülkenin yerel yapılanması; eyaletlere, eyaletler bölünerek sancaklara, sancaklar bölünerek kazalara, kazalar bölünerek köylere ayrılmış bir yönetim yapısı vardı. Taşra, merkez dışında kalan merkeze bağlı olarak hareket eden yerlerdir. Taşra yerel yerleşimlerdeki düzenin temeli olmaktadır (Gençoğlu, 2011: 30).

Çağa ayak uyduran yerel yönetim olgusunun ortaya çıkması; Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılma döneminin durdurulması için merkezi daha da güçlendirmeye çalışmıştır ve 19. yüzyılda dış devletlerin yaptığı baskılarla Osmanlı toprakları içerisinde yaşayan azınlıklarında yönetime katılması için etnik haklar verilmiştir (Keleş, 2012: 157). Osmanlı İmparatorluğu tarihinde Tanzimat Dönemi’ne kadar modern anlamda yerel yönetim birimlerinden söz edilmese de temsili olarak yerel nitelikli kurumlardan söz edilebilmektedir. Bu noktada taşralardan ve yerel anlamda hizmet veren kadılık, vakıf sistemi

(Eryılmaz, 2012: 230) ve ek olarak lonca, ahilik teşkilatları ve imamlar da yerel düzeyde yardımcı nitelikler olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı'nın klasik döneminde mahalle yönetimde merkez baskısının az olduğu ve kurumsal yapıların baskısının bulunmadığı fakat Osmanlı'da bulunan birimlerin kent içerisinde görevlerinin bölüştürülmüş olduğu ve bu birimlerin mahalle yönetiminde söz hakkı olduğu görülmektedir.

1.5.2.1.1.Kadılık Müessesesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllarca yaşamış olması adalet, hoşgörü ve sağlam idari yapısının olmasına dayandırabiliriz. Orhan Gazi zamanında kurulan divan Osmanlı'nın idari yapısını oturtmaya başlamış ve II. Mehmed'in "Kasr-ı Adl" denilen penceren divanı hümayunu izlemeye başlamasıyla yönetici sınıfı toplantılarda çekinmeden fikirlerini söyleyebilmesini sağlamıştır. İslam devleti olan Osmanlı Devleti idari ve şeri olarak teşkilatlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu adil olmasının temelleri arasında ilk olarak İslam daha sonra da Selçuklular, Abbasî ve Emevîler devletlerinin gelenekleri yatmaktadır (Aslan, 2010: 3; Durhan, 2008: 55). Osmanlı İmparatorluğu her alanda ilk olarak İslam'a dayalı kararlar vermiştir. Hukuk sisteminde de İslam hukukuna dayalı bir çözümleme izlenmektedir. Tanzimattan sonra da Osmanlı şeri özellikleri devam etmiştir. Osmanlı, mahkemelerinde de yine şeri yargıyı sürdürmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun adaletle önem verdiğini 'Fahrüddin' lakabıyla dinin savunucusu olarak bilinen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu Osman Bey, devlete atadığı ilk memurun 'kadı (Tursun Fakih)' olmasıyla kanıtlanabilir. Tarih boyunca Osmanlı padişahlarının adaletle önem verdiği görülmektedir. Osmanlı'da yönetici sınıfına dahil ve ehli şer sınıfında yer alan kadılar, dönemin yerel ve merkezi köprüsüdür. Merkezi yönetimde I. Murat tarafından oluşturulan kazaskerin II. Mehmed döneminde yetkilerine kadı olarak atanacak kişinin teklif yapılması eklenmiştir. Görev başına geçecek kadılar (Bozatay ve Demir 2014:76), Müslüman soyundan gelmek zorundaydı. Görev yapıları kazalarda kadıların aldıkları kararların bağımsız olması ve sadece hükümdar ve divana karşı sorumlu olmasıyla yetkileri oldukça güçlü olduğu görülmektedir (Avşar, 2007: 50).

Osmanlı'da adaleti temsil eden kadıların temel görevi, adliye işlerine bakmaktı. Bunun yanı sıra yerel anlamda beledi ve güvenlik alanlarında da kazalarda en üst görevliydi. Halkın sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında ve idari hizmetlerin ilerlemesinde görev üstelenen kadılar hem yargıç hem beledi aynı zamanda da idari işleri tek başına üstlenmiştir. Sancakların kendi içinde bölünmesiyle ortaya çıkan kazaların yönetimi kadılara aitti. Kadılar yargı konusunda şeri hükümler verir ve verdiği hükümlerin bağlayıcı olmasıyla dikkat çekmektedir (Bozatay ve Demir 2014:72).

Ortaylı (1976: 95), kadının temel görevi üç adettir; yetkilerinin bağlayıcı olması ve ilk olarak padişaha, daha sonra da divana karşı doğrudan sorumlu olması sebebiyle diğer yerel idari birimlerin yetkisinden bağımsız olmasıdır. Yargıç yetkisinin dışında kadı, mali ve mülki alanda da yetkilidir.

Kadının mülki idare amiri olarak görevleri (Ortaylı, 1994: 34; Feyzioğlu, 2010: 15); devlet adına yürüttüğü yargıç görevi (miras, evlendirme, vasi tayin edilmesi ve azli, cinayet vb. davalar) dışında, pazar yerlerinin, camilerin, vakıfların, okulların, loncaların ve kütüphanelerin denetimlerini yapmak, kazaların imar düzenlemesini, devlet ihtiyacı karşılığında halk içerisinde askerleri yazmak, savaş sırasında devletin yiyecek içecek ve hayvan ihtiyacını karşılamak, gayrimüslimlerin davalarına bakmak ve noterlik işlerini yapmak, yetiştirilmek için ailelere verilen gayrimüslim çocukların kontrolünü yapmaktır. Kadılara görevlerini yerine getirmek için kendilerine yardımcı olan kişilere “Nâib” denmektedir (Ekinci, 2001: 963). Kadılar, kazalarda yirmi ay; sancaklarda on iki ay süreyle görev yapmaktadırlar (Avşar, 2007: 50). Kadıların verdiği kararlar sadece görev yaptıkları bölgeye aittir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma dönemine (1800-1922) girmesiyle siyasi ve idari bozulmalar meydana gelmiştir. Bozulmalar devletin her alanını etkilemiştir. Adam kayırma, rüşvet, yolsuzluk gibi durumlar yaşanmasıyla adalete olan güven sarsılmıştır (Bozatay ve Demir, 2014: 80). II. Mahmut hükümdarlığında Osmanlı da kadılara verilen görevler azaltılmış ve Tanzimat sonrasında ise kadının görev yetkisi içerisinde sadece yargıçlık sorumluluğu kalmıştır (Kaya, 2007: 103-104). İhtisab Nazırlığı'nın 1826 yılında kurulmasıyla idari birimlerin tanzimattan sonra uğradığı değişikliklerle valiler

vilayetlere ve kaymakamlar da kazalara atanarak kadıların görevleri hafifletilmiştir (Bayramoğlu Alada, 2008: 68-69).

Kısaca ifade etmek gerekirse Osmanlı'da kadıların merkezi görevleri kadar mahalli görevlerinin de olduğu görülmektedir. Mahalli düzeyde yargılamaların yapılması, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile çarşı ve pazarın denetimi, asayişin sağlanması noktasında oynadığı rol ile kadı, aynı zamanda yerel bir aktördür.

1.5.2.1.2.Ahi Teşkilatı

Osmanlı İmparatorluğu'nda Anadolu'da mesleklerini icra eden esnaf ve sanatkârlar için oluşturulan Ahi Teşkilatı'nın kelime kökeni, Arapçadır ve 'ahi' kelimesi 'kardeşim' anlamına gelmektedir (Bayram, 2012: 3-6). Liyakate önem veren Ahi Teşkilatı, esnaf ve devlet arasında bir iletişim aracı olmuştur.

Osmanlı'da müslim kadar gayrimüslim halk da yaşıyordu. Ahi Teşkilatı, 12. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süregelen bir teşkilattır. Teşkilatın amacı, adaleti sağlamaktır. Anadolu'da yaşamış olan Türk-Müslüman halkın sanat ve meslek gibi alanlarda gelişmesini sağlamaktır. Ahi Teşkilatı'nın yapısı sırasıyla ustalar kalfalar ve çıraklardan oluşmuştur. Amacı özellikle genç kesime iş (meslek) öğretmektir. Mesleği iyi bir şekilde öğrenen kalfalar kendine dükkân açabilecek kıvama gelmektedir ve işini iyi öğrenemeyenlere de dükkân açma izni verilmemektedir. Ahiliğin kurallarının yazılı olduğu kitaba ise "Fütüvvetnâme" denilmiştir (Kızıler, 2015: 409-410). Taşralarda açılan dükkânların gerekli yerlere, ihtiyaca göre açılmasını sağlayan ve iş bilenler tarafından açılmasını sağlan ahi teşkilatı bireylerin kar peşinde koşmayı amaç edinmesiyle birikimleri artmış ve ahilikler loncalara dönüşmeye başlamıştır (Akbaş vd., 2018: 173).

Ahi teşkilatı kurucusu Pîr Mahmud bin Ahmed Nasirüddin Ahî Evran bin Abbas Velî'dir (Turan, 2007: 161-162). Anadolu'daki Türk ve Müslüman olan esnafın birlik sağlaması doğrultusunda kurulmuş bir örgütlenmedir. Teşkilat tüketici kesime güven veren bir yapıya sahipti. Malların sağlam olması ve tüketici haklarına öncelik veren ve devlet merkezi ile beraber uygulanan narh sistemi ile beraber mesleki eğitim alan ve iş bilen

vatandaşların açtığı dükkanlar sayesinde hem devlete ekonomik ve ticari açıdan Osmanlı Devleti'ne önemli katkılar sunmuştur. Ayrıca, ahi teşkilatı tarihte önemli bir desteğe sahiptir (Arı, 2008: 40). Türk-esnaf birliğini simgeleyen ahi teşkilatı Osmanlı yükselme Dönemi'nde yaptığı fetihlerle - özellikle İstanbul'un fethi- fethettiği yerdeki gayrimüslim tebaayı da sancak altına almasıyla artan yabancı uyruklu esnafla beraber ahi teşkilatı yetersiz kalmıştır ve zamanla lonca teşkilatına dönüşmüştür.

1.5.2.1.3.Lonca Teşkilatı

Lonca teşkilatı farklı tebaadan esnafların oluşturduğu bir sosyal topluluktur. Ahiliğin tersine lonca teşkilatı kurallar içerisine gayrimüslim tebaayı da almıştır. II. Mehmet'in İstanbul'un fethinden sonra gayrimüslim tebaanın artmasıyla beraber esnafılık yapan Müslüman olmayan tebaayı kapsamayan ahi teşkilatının yerini lonca teşkilatı almaya başlamıştır. Lonca teşkilatı yapı olarak ahi teşkilatına benzese de en önemli ayrımı esnaf birliklerinin gayrimüslimleri de aynı çatı içerisine dahil etmesi olmuştur (Akbaş vd., 2018: 196).

Osmanlı İmparatorluğu geniş topraklarından dolayı kozmopolit bir yapıya sahiptir. Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı toplumda özellikle halkın istek ve ihtiyaçları için ahi teşkilatı ve loncalar önemli bir yere sahip olmuştur. Aynı toplumda yaşayan insanların farklı topluluklardan gelmiş olması kültürel farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu durum genellikle eski dönemlerde devletlerin fetihleriyle ortaya çıkmaktadır ya da genellikle savaşlar sebebiyle yapılan zorunlu göçlerle ortaya çıkmaktadır. Kültürel farklılıkların olduğu topluluklarda azınlık ve çoğunluk grupları vardır. Çoğunlukla geçmiş tarihten beri aynı toprakta yaşamış olan çoğunluk kesim egemen konumda olmaktadır (Akbaş vd., 2018: 183).

Osmanlı'yı batıdan ayıran, yerel yönetim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde katkı sağlayan oluşumlardan biri de loncalardır. Devletin ekonomik kalkınmasını sağlayan loncalar devlet tarafından korunmaktaydı. Lonca teşkilatının devleti olumsuz etkileyecek kadar güçlü hale gelmemesi için yerel yönetimlerin kontrolünde kurallar ve sınırlamalarla desteklenmişlerdir (Parlak, 2020: 84). Loncalar sadece ekonomik faaliyetleri

olumlu yönde etkilemekle kalmamış, aynı zamanda loncalar esnaf arasındaki bağları güçlendirmiştir.

Lonca teşkilatını günümüzdeki muhtarlıklar gibi halk ve devlet yönetimi arasında kurulan bir köprü olarak düşünebiliriz. Görevleri birbirinden farklı olsa da ortak amaç devlet ve halk arasındaki bağlantıyı güçlendirmektir. Lonca teşkilatı içerisinde her bir esnaf grubunun ayrı olarak gelenekleri ve işlerini danışabilecekleri piri vardı. Loncalar kalfa, çırak ve usta sınıfı olarak üçe ayrılmaktadır. Evliya çelebi eserlerinde askerlikle ilgisi bulunmayan her erkeğin bir lonca içerisine girme zorunluluğu olduğunu söylemektedir (Bayram, 2012: 83-99).

Lonca teşkilatının hiyerarşik yapısı yukarıdan aşağı olacak şekilde; kethüdalar, lonca ustaları, yiğitbaşı, işçibaşı ve ihtiyar ustalardan oluşmaktadır. Esnaflar kendi içlerinde gruplara ayrılmış ve her grubun da kendine özgü bir bayrağı ve sancağı vardı. Özel iş görüşmeleri için esnafların toplandıkları yerlere ‘lonca’ denmektedir ve localar esnaf gediklerin dağıtımı için özen gösterilirdi. Esnaflar birbirilerinin işledikleri gedikleri bir başkası işleyemez ya da satamazdı, sattıkları ya da işledikleri takdirde cezalandırılırlardı (Akbaş vd., 2018: 81-179). Osmanlı da esnaflara birtakım ayrıcalıklar verilmiş ve bu imtiyazlara gedik denilmiştir. Gedik, Osmanlı’daki esnafların belirlenmiş yerler içerisinde dükkân açması ve işletmesi anlamına gelmektedir (Koyuncu, 2018: 48). Gedik, kısa bir ifadeyle tekel anlamına gelmektedir. 19. yüzyıla kadar gedik ve localardan söz edilebilmekteydi fakat 1861 yılında gedik, tekel usullerinin gelişmesiyle beraber zayıflamış ve 1924 sonlarında esnaf birlikleri tamamen bitmiştir (Bayram, 2012: 81-82).

Osmanlı Devleti’nde, 19. yüzyıl sonlarında Avrupa’daki Sanayi Devrimi’nin gerisinde kalmasıyla ve Avrupalı devletler tarafından üretilen ürünlerin ülkesine girmeye başlamasıyla lonca teşkilatı da zayıflamıştır. Esnafların şeyhlerine olan güvenin de azalmasıyla mesleki olarak denetleme altında tutulamayan bir teşkilat meydana gelmiştir (Demirci, 2003: 142). Osmanlı İmparatorluğu, ekonomik olarak zarara girmeye başlamıştır. Ekonomik gerilimin esnafları da etkilemesiyle beraber esnafların şirkete dönüştürülmesi özendirilmiştir (Kal’a, 2003: 251).

Lonca teşkilatı mahalle içerisinde yaptığı düzenlemelerle birlikte, bulundukları yerlere kurdukları tekke zaviye ve mescitlerin zamanla yerleşim yeri sembolleri haline gelerek mahalleleri geliştirmiştir (Bayramoğlu Alada, 2008: 64). Usta-çırak ilişkisinin yoğun olduğu bu dönemde mahalleler sakinlerinin esnafa çocuklarını emanet etmesiyle duygusal ilişkiler de yoğunlaşmıştır. Lonca teşkilatı mahalle sakinlerinin yerel isteklerini de yerine getirilmesini sağlayarak mahalle ve merkez arasındaki bağı güçlendirmiştir.

1.5.2.1.4.Vakıf Sistemi

Osmanlı'da mahallelerin, kentlerin ve devletin gelişmesine katkıda bulunan vakıflar, 18. Yüzyıldan 19. Yüzyıl sonlarına kadar iktisadi ve toplumsal açıdan vatandaşlara destek olan sosyal müesseselerdir. Vakıflar bulunduğu mahallenin ihtiyaçları doğrultusunda farklı özelliklerle şekillenerek farklılık göstermektedirler. İslam devletlerinin kültüründe olan yardımlaşma bilinci, vakıfların temel amacıdır (Bayramoğlu Alada, 2008: 74).

Vakıf, herhangi bir vatandaşın diğer insanların ihtiyaçlarının karşılanması için çıkar beklemezsizin kişisel sermayesinden ayırarak menkul ya da gayrimenkul mallarını bağışladığı bir sosyal yardımlaşma müessesesidir.

Osmanlı sınırları içinde kurulan medreselerin ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanıyordu. Bu sayede devlete yük olmadan devlete katkıda bulunuluyordu. Mahalle vakıflarından sorumlu olan kişiye 'mahalle mütevellisi' denirdi. Mütevelliler de imamlar gibi mahalle yönetiminde söz hakkına sahiptir (mahalle yönetimi sadece imamalar ve mütevellilerden oluşmuyordu; bazı ileri gelen kişiler tarafından da sağlanıyordu). Vakıflar mahallenin gelirinin belli bir kısmını oluşturuluyor ve mahalle sakinlerinin ortak bütçesi sayılıyordu. Evlerden alınan kiralar doğduran vakıflara gelir olarak gidiyordu. Vakfa gelen gelirler mahalleye düşen verginin bir kesimini karşılıyor ve geri kalan geliri imamların barınmasını, fakirlere yardım ve bakım için kullanılıyordu (Bayartan, 2005: 98-105).

Osmanlı'da uygulanan müsadere sisteminden kurtulmak isteyen sermaye sahipleri, vakıflar kurarak miraslarını bırakma yolunu seçmişlerdir. Bu durumun da etkisi ile Osmanlı'da çok sayıda vakıf kurulmuştur. Kimsesiz kız

çocuklarının çeyizlerine yardımcı olan vakıflardan, sokak hayvanlarının bakımını üstlenen vakıflara kadar geniş bir yelpazede kurulan vakıflar mevcuttur. Böylece Osmanlı vakıf sistemi, belediye teşkilatlanmasının henüz olmadığı klasik dönemde birçok kentsel işlevi üstlenmiştir.

1.5.2.1.5.İmamlar

İmam kelimesi, Arapça “Emme” kökünden gelmiş; “önder, öncü, lider, rehber” anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti’nde ise camiden halk eğitimine kadar birçok alanda zengin bir anlama sahiptir (Döğüş, 2022: 115).

Osmanlı, dini kültürünü her alanda yerleştirmiş düzene sahiptir. Mahallerde de düzenlemelerin imamların yönetime dahil olmasıyla dini yapıya önem verdiği belirtilir. Osmanlı İmparatorluğu mahallelerde de bu dini olguyu sürdürmektedir. İmamların mahalle düzeninden sorumlu olması ve mahallenin namaz saatlerine göre faaliyet göstermesi ramazan aylarında sahur nedeniyle esnafların geç saatlere kadar açık durması ve halkın sahur saatlerinde de mahallede aktif olarak faaliyet göstermesi dini yapılanmayı destekler niteliktedir. Mescitler mahallelerde ihtiyaca muhtaç kişilerin durumlarının görüşüldüğü; miras, boşanma ya da askerlik vb. hizmetlerin görüşüldüğü; mahalleye gelen misafirlerin mescitlerde kalabildikleri yerler olarak belirlenmiştir (Güneş, 2009: IX-X).

Osmanlı mahalle tarihinden bahsederken camilerden bahsetmemek imkânsız olacaktır. Osmanlı’da şehir mimarisinin önemli bir parçası camilerdir. Cami, mahallelerde yer alan imamların görev yeri, vatandaşların ibadethanesi ve mahallenin ise idare merkezidir. İslam devleti olan Osmanlı’da camiler, halkın toplanma merkezleridir ve mahalleler çoğunlukla camilerin etraflarında yolların ve sokakların şekillendirilmesiyle oluşmaktadır. İbadet görev dışında çevresinde bulunan hamamlar, imarethaneler ve hastanelerle halkı toplanmasını sağlayarak kişisel ilişkileri iyileştiren bir sosyal kurum görevi üstlenmiştir. Dayanışmanın unsuru olan camilerde, cemaatler birbirlerini tanımakta ve vakit namazlarına gelmedikleri zaman bir sıkıntısı olduğunu düşünerek birbirlerini ziyaret etmektedirler. İmamlar cemaate katılmayan kişileri (hastalık vs. gibi mücbir bir sebep olmadığı zamanlarda) isterse getirtebilme gücüne sahiptir. 19. yüzyıl yarısına

kadar gayrimüslim mahallerin yönetimi, denetimi hahamlara ve papazlara ait iken, müslim mahallerin yöneticisi ise imamlardı. İmamlar padişahların ataması ile göreve getirilen kadının yardımcısı idi. Padişah tarafından atanan imamlar ‘vazife’ denen ücret almaktaydılar. İmam, mahallede gerçekleşen doğum, ölüm, gaiplik, evlenme gibi işleri kaydeder aynı zamanda da halkın izin alma merciidir. Mahalleye yerleşecek olan kişilerin imamın kefaleti üzerine yerleşim işi gerçekleşmektedir. Toplanan vergiler imamlar tarafından halka paylaştırılmaktadır. Osmanlı toplumunda imamlar, mahalle yöneticisi göreviyle beraber imamlık statüsünün vermiş olduğu hassasiyet ile halka ahlaki ve ilmi açıdan devleti temsil etmektedirler. Sınavla göreve gelen imamlar, devleti temsil ettikleri için belirli bir seviyede ilim sahibi olmak zorundadır. Mahallenin düzeni, güvenliği, inzibat ile halkın birbiriyle olan ilişkilerinden de sorumlu olup; nüfus işlerinden, mahallenin temizlik işi gibi belediye hizmetlerinden; vurgunculuğun öncelenmesinden, halkın temel eğitiminden sorumluluk sahibi olmakta ve aynı zamanda Avarız Vakıfları’nın başkanlığını yapmaktadır. 1827 yılında Dersaadet ve Bilad-ı Selase topluluğunun nüfus sayımı yapılmış -sadece erkek-, mahalleye giriş ve çıkışlar kontrol altında alınmak için imamlar tarafından tutulan mürür tezkerelerinde yolsuzluk tespit edilmesi sebebiyle imamlar bu görevden alınıp her mahalleye muhtar görevlendirilmiştir (Bayartan, 2005: 99-103).

1.5.2.1.6.Muhtarlık Kurumu

Osmanlı döneminde muhtarlık kurumu olumsuz gelişmeler soncunca denetimin arttırılması amacı II. Mahmut döneminde kurulmuştur. Günümüzdeki gibi köy ve mahalle ayrımı Osmanlı İmparatorluğu’nda yoktur. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla Muhtarlık Kurumu mahalle denetimlerini arttırmak ve güvenliliği sağlamakla görevli kılınmıştır.

İmamların denetimde yetersiz kalması sebebi ile mahalle yönetimi içindeki yerini alan muhtarlar; 19. Yüzyıl ıslahatlarıyla beraber mahalle ve köylerde muhtarlık teşkilatı kurulmasıyla imamlara göre daha üst bir yönetici olmuştur. İlk muhtarlık İstanbul’da kurularak daha sonra çevre kentlere yayılmıştır. Her mahallede bulunan muhtar belediye hizmetleri, vergi toplanması ve salınması ve mahallenin güvenliğinden sorumlu kişi konumuna

gelerek görevleri artmıştır. Bütün mahallenin kefil muhtardır; imam ise sadece muhtarın kefilidir. Tanzimat Dönemi'ne kadar muhtarlar mütesellimler tarafından denetlenmekteydi. Tanzimattan sonra ise muhassıllar ve zaptiye amirleri tarafından denetletildiği düşünülmektedir. Mahallenin güvenlik işleriyle mahallede yaşayanlar ve kadının resmi yazısı ile atanan bekçiler tarafından sağlanıyor; muhtar ve imamların emri ile güvenlik işiyle ilgileniyorlardı (Yel ve Küçükaşçı, 2003: 325-326).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda değişim süreci geçiren devlet, özellikle II. Mahmut döneminde muhtarlıkların kurulmasıyla mahalle yönetiminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Kadıların görevlerine İhtisab Nezareti ve Evkaf Nezareti'nin kuruluşuyla son verilmiştir. Muhtarlık örgütünün kurulmasıyla devlet ve halk arasında denetim bürokratik olarak sağlanmaya başlamıştır (Bayramoğlu Alada, 2008: 182-186). II. Mahmut'un 1827 yılında ilk nüfus sayımını yapmasının sonucunda işsizlik ve güven sorunun (işlenen suçlar sebebiyle) arttığı gözlemlenirken çözüm olarak şehre giriş ve çıkışların kontrol edilmesi amacıyla oluşturulan 'mürür tezkerelerinin' kontrollerinin artırılması kararı alınmıştır. Kontrol görevleri her mahallenin imamlarına verilmiş fakat başarısız oldukları için her mahalle birer muhtar görevlendirilmiştir. Muhtarlar mahallenin yönetiminde söz hakkına sahip olmuşlar ve yardımcısı (muhtar-ı sanî) ile beraber görevini idam ettirmiştir. Padişah tarafından muhtarlara mahalledeki işler için kendilerine ait mühürlerde gönderirlerdi (Şahin ve Işık, 2011:226-227).

Muhtarlık kurumu ilk kez 1829 senesinde İstanbul'da kurulmuştur. Kurumun başarılı olmasıyla birlikte ilk Kastamonu sancağında başlayarak tüm ülkeye yayılmıştır (Süme, 2022: 94).

1829 yılında ilk muhtarlıkların kurulmasıyla birlikte köy ve mahalle muhtarlıkları bir tutulmuştur. 1913 yılında kabul edilen Nizamname' de köy muhtarlıklar düzenlenerek mahalle muhtarlıkları hakkında hiçbir hüküm içermemesiyle hukuki niteliğini kaybetmiştir fakat fiilen devam etmiştir. 1913 yılında kabul edilen Nizamname' de köy muhtarlıklarından bahsedilip mahalle muhtarlıklarından bahsedilmemesiyle köy ve mahalle ayrımının olmadığı görülmektedir. Tezin 1.5. başlığı altında ele alınan mahalle ve köy muhtarlıkları başlığında incelenen bu durum daha belirgin anlaşılmaktadır.

1.5.3.Mahalle ve Yönetimi Tarihi Gelişimi:

Cumhuriyetten Günümüze

Türkiye’deki şehirlerin kimliklerinin oluşumundan mahallenin geçmiş tarih ve kültürünün etkisi büyüktür. Mahalle yönetimleri Türkiye’nin geçmiş tarihi olan Osmanlı’dan miras kalan en küçük yerel birimlerdir. Osmanlıdan gelen geleneksel mahalle kültürü, kentsel dönüşüm sürecinde ekonomik, politik, kültürel olarak değişimler geçirmiştir. Modernizm kavramı doğrultusunda batı ülkeleri örnek alınarak geliştirilmeye çalışan mahallelerde, komşuluk ilişkileri zayıflamış, sosyal ilişkilerin azaldığı mahallelerde aidiyet duygusu önemini yitirmiştir.

Mahalle yönetimi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinde merkeziyetçi görünüşü değişmemiş; sadece kurumsal anlayışın merkezi değerlerinde değişimler olmuştur. Modern mahallelere geçiş yapılırken birçok geleneksel olgu değişmiştir. Osmanlı döneminde mahalleler din kriterinin etrafından oluşurken modernleşme süreciyle birlikte bu kriterin yerini demokratikleşme almıştır. Modern mahallelerde yönetim demokratikleşirken, din meşruiyet içinde yer alan bir aygıt konumuna gelmiştir. Meşruiyet içinde yer alan din olgusunu da camiler desteklemektedir. Sanayileşme sürecinde halk aidiyet bilinci yıpranmış ve gündem konusu sanayi kentlerinde yaşamak olmuştur. Geleneksel kimliklerini kaybeden mahalleler heterojen yapılara dönüşmüşlerdir. Osmanlı döneminde dışa kapalı, içe açık olan mahaller artık herkese açık ve kontrolsüz mekânlara dönüşerek güven özelliğini kaybetmiştir (Şahin ve Işık, 2011:222-223).

Osmanlı’da mahalle örgütlenmesinde din, merkezi bir kriterken modernleşme sürecinde bu kriter tedrici olarak Cumhuriyet’te yerini demokratik kriterlere bırakmıştır. Mahalle-Yerel Yönetim ilişkisi toplumun demokratikleşme ve sivilleşmesinin ana göstergesidir. Bu bağlamda mahalle yönetimi demokratikleşen bir süreç izlemiş; mahalle oluşumunda din meşruiyet aygıtı olma özelliğini korumuştur. Bu meşruiyetin merkezinde de cami olgusu yer almaktadır.

Osmanlı döneminde mahallelerin köklü değişikliklerin ve yeniliklerin batının örnek alınmasıyla özellikle Tanzimat Dönemi'nde yapıldığı görülmektedir. Yerel yönetim olgusunun karşımıza ilk Tanzimat Dönemi'nde çıkması Osmanlı'nın 19. yüzyıldan önce yerel hizmetlerinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Osmanlı Dönemi'nde mahallenin oluşumuna etki eden çok sayıda dini, sosyal, iktisadi etken olduğu bilinmektedir. Halkın mahalle yönetimde aktif rol oynadığı göze çarpmaktadır. Mahalleler her ne kadar Osmanlı merkezine bağlı olsa da kendi içlerinde bir düzeni ve özerkliği mevcuttur. Halkın kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşıladığı bir mahalle düzeni karşımıza çıkar. Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel hizmetlerin (su, günlük işlerin düzeni, sosyal yardımlaşma vb.) yine mahallenin kendi düzeniyle ve kendi sermayesiyle karşılandığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu geçmişten sahip olduğu görüş ve dini getirilerin düşünceleriyle beraber halk ve merkez arasında birçok unsurlarla (kadılık, vakıflar, lonca) yerel hizmetleri sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı yaşadığı savaşlar, sanayileşme çabaları, aydınların görüşleri ile beraber modern anlamda yerel yönetim olgusu şekillenmiş ve bu ölçütlerin Osmanlı mahalle algısını oluşturmuş ve günümüzdeki mahalle nitelendirmesine ışık tutmuştur.

Modern anlamda yerel yönetimler, Türkiye'de 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Osmanlı, yerel hizmetleri kadılar, vakıflar, loncalar, ahi teşkilatı, imamlar vb. görevliler tarafından yerine getirilirdi. 20. yüzyıl başlarına gelindiğinde eski birlik anlayışlarının kaybedildiği yerleşimlerin mali olarak gerçekleştiği mahallelerde apartman düzeni karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devriminden sonra tarımla ilgilenen kesimin kentlere göçünün yanında bir de dış göçlerin gerçekleşmesiyle beraber homojen yapıdan ayrılan mahalle kültüründe kenar mahalle kavramı oluşmuştur (Bayramoğlu Alada, 2008: 194-195).

Osmanlı tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti'nde yürürlüğe giren Kanuni Esasi (1876), 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarının hiçbirinde mahalle yönetimi ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Köyler, tüzel kişiliğe sahip yerel yönetim birimleri olarak kabul edilirken; mahalleler, tüzel kişiliği

olmayan 5393 sayılı Kanun'un 3. maddesinde idari birim olarak kabul edilmektedir.

1.5.4.Osmanlı'dan Günümüze Muhtarlık Kurumunun Gelişimi

Muhtar kavramı, Osmanlı İmparatorluğu yapısında farklı topluluklar içinde seçilmiş olan kişiler için kullanılmıştır. Sözlükte “seçilmiş” anlamına gelmektedir. Mahalle ve köy işlerinin yürütülmesi ve yönetilmesi için atanan seçilmiş kişilerdir. Dış ülkelerin hükümdarı veya yöneticisi konumunda olan kişilere hitap ederken kullanılmış, İran ve Hindistan tüccarları, kendileri arasından İstanbul'a göndermek için temsili seçtikleri tüccarları nitelendirirken kullanılmaktaydı. II. Mehmet teşkilat kanunnamesinde yazdığı unvanda muhtar kelimesini “muhtârü'l-küberâ” olarak ifade ettiği; Eflak ve Boğdan Voyvodalarına “muhtârü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye” şeklinde hitap eder; İngiltere kraliçesi ve diğer Hristiyan hükümdarlar içinde bu lakabı kullanmıştır (Akyıldız, 2006).

1.5.4.1.Osmanlı Dönemi Muhtarlık Kurumu Gelişimi

II. Mahmut'un yaptığı yeniliklerle gelişen muhtarlık kurumu kurulmadan önce köylerde köy kethüdaları, kadılar, subaşılar, imamalar, ihtiyar ve seçilmiş kişi olarak bilinen muhtar denilen kişilerin görev yaptığı bilinmekteydi. Gayrimüslim mahallerde ise imamın yaptığı görevleri kocabaşı yapmaktadır. Köy kethüdaları tarihinde az bilgi olsa da seçim yapılarak seçilen köy sınırları içinde güvenliği sağlamakla görevli kişilerdir ve daha sonra yerlerine ayanlar gelmiştir. Ayanlarda seçimle gelseler de çıkar meseleleri ile bu düzen bozulmuştur (Çadircı, 1993: 3-11).

Osmanlı İmparatorluğu mahallelerde düzeni ve güvenliği sağlamak için vergi işlerinin yürütülmesi için İstanbul kentinde 1826 yılında İhtisap Nezareti'ni kurmuştur. Nezaret taşralarda hızlıca uygulamaya konmuş ve eyaletlere sancaklara ihtisap ağaları atanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadılar beledi işlerin gerçekleştirilmesinde muhtesiplerden yardım alırdı. Muhtesiplerin yaptıkları görevler arttırılarak bir nizamname hazırlandı ve görevler ihtisap ağalarına aktarıldı. İhtisap ağaları namaz kılmayan kişilere,

oruç tutmayan kişilere ve yalancı şahitlik yapan kişilere cezalar vermekle yükümlü oldu; esnafın hakkında denetleme ve ölçü aletlerinde kandırma olmasına karşı kontrolleri, mahalle hamamlarında müslim gayrimüslim ayrımlarının gerçekleştirilmesi gibi işlerden -ceza vermek- bağlayıcı karar alabilmekle sorumlu tutuldu. Muhtarlık kurumu, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırmasındaki eksiklerden dolayı denetimin işleyişinin sağlanması için ortaya çıkmıştır. Muhtar kelimesi güncel bir kelime olmasına rağmen kökeni daha eskiye dayanmaktadır. Muhtar kelimesi seçilmiş anlamına gelmektedir; kurumun kurulmadan önce köy, mahalle ve kasabaların yönetiminden denetlenmesinin halk içinden güvenilir kişiler sorumlu tutulurdu (Güneş, 2009: 6).

1.5.4.1.1.1829 Yılında İlk Muhtarlık Kurumu

Muhtarlık Kurumu tarih sahnesine ilk kez II. Mahmut döneminde çıkmıştır. Osmanlı Dönemi'nde küçük bölgelerde güvenlik ve devlet adına verilen görevleri, fermanları yerine getiren yeniçerilerin görevlendirildiği alanlar Vaka-i Vakvakiye olayı ile beraber yeniçerilerin ortadan kaldırılmasıyla boş kalmıştır. Boşluğu kapatmak için muhtarlık teşkilatı kurulmuştur. İlk muhtarlık 1829'da İstanbul'da kurulmuş, taşrada ise ilk kez 1833'te Kastamonu'da kurulmuştur. Muhtarlıklar düalist bir yapıyla kurulmuştur. Genellikle mahalle halkının tanınmış kişileri içinden seçilen evvel ve sani (birinci ve ikinci) muhtar görev yapmaya başlamıştır (Şahin ve Işık, 2011: 223-227). Muhtarlık kurumunun başarılı olması sonucunda İstanbul dışında ilk muhtarlık Kastamonu'da kurulmuştur. Kastamonu'nun muhtarlık kurumundan nasibini ilk alan vilayet olmasının sebebi ise kazadaki Ayan Hacı Ömer'in yaptığı yolsuzluk ve zulümlerin Dede Mustafa Ağa'ya şikâyet edilmesi sonucunda ayan seçilememiş ve sonucunda İstanbul'daki gibi muhtarlık kurumunun Kastamonu vilayetinde kurulmasıyla duruma çözüm bulunmuş ve sonucunda da tüm vilayetlerde kurulmasına teşviki olmuştur (Ortaylı, 2000:108-109).

İlk muhtarlıklara 1829 yılında İstanbul kentinde “Lütfi”den alınan bilgilere göre Bilad-ı Selase¹ mahallerinde rastlanmaktadır” (Bilad-ı Selase İstanbul’un Galata, Eyüp ve Üsküdar semtlerine verilen isimdir). Muhtarlar mahalle imamlarının kefil olmasıyla, genellikle mahalle halkının tanınmış kişileri içinden seçilen evvel ve sani (birinci ve ikinci) muhtar olarak iki adet muhtar seçilirdi (Çadircı, 1970: 409).

Muhtarlık, devlet hükümeti ve halk arasında ilk kez bir kurumun oluşturulmasıyla önemli bir kurum haline gelmiştir. Osmanlıda İmparatorluğu Muhtarlık Kurumu hakkında bilgilerin çok az olmasıyla tanzimattan sonra yapılan köklü değişikliklerin kurumun gelişimde olumlu etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

1.5.4.1.2.1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnameleri

Osmanlı, iç ve dış olumsuzlukların yaşanmasıyla zayıflamaya başlamış ve birtakım yenilikler yapma çabası içine girmiş ve 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile modernleşme ve değişim sürecine girmiştir. İmparatorluğun her alanında yaşanan olumsuzluklar, taşraya da yansımıştır. Yaşanan ciddi sorunlar sebebiyle II. Mahmut’un reform çabalarına girerek modern yönetim ilkelerine uyarak taşra teşkilatında değişiklikler yapmıştır. Yapılan değişiklikler yeterli olmamış siyasi gelişmelerin taşrada detaylı bir değişikliği zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede 1864’te ve 1871’de yapılan Vilayet Nizamnameleri yürürlüğe girmiştir. Nizamnameler ile taşrada yapılan köklü değişiklik Türk idare tarihine dönüm noktası olmuştur. Eksikliklerin giderilmesi doğrultusunda en üstten aşağı doğru taşra idarelerin yetkileri düzenlenmiştir (Gençoğlu, 2011: 29).

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile köylere ilişkin ilk hükümler ve köyün yerel yönetim birimine dönüşeceğine dair ipuçlarının olduğu gözükmiştir. Nizamname’de kent ve kasabalardaki en az elli hane bir mahalle ve her mahalle de köy olarak nitelendirilmiştir. Osmanlı’nın heterojen yapısından dolayı her mahalleye dinleri farklı olan insanlar için iki

¹ Bilad-ı Selase İstanbul’un Galata, Eyüp ve Üsküdar semtlerine verilen isimdir.

muhtar bir tane ihtiyar meclisi kurulmuştur. Nizamname' de köylere tüzel kişilik verilmemiştir (Parlak, 2020 :306).

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile valilerin merkeze istişare etmeleri sınırlandırılmıştır. Nizamname' de ülkenin elli hane ile en küçük yerleşimi mahalleler olarak belirlenmiştir. Her mahalle bir köy olarak nitelendirilmiştir. Yirmi haneden az olan yerlerde bir, yirmi haneden fazla olan yerlerde ise her mahallede iki adet muhtar seçilmesine karar verilmiştir. Muhtarın yanında ihtiyar meclisleri bulundurulmasına ve bu ihtiyar meclislerinin üç ila iki kişiden oluşmasına karar verilmiştir. Nizamname' de muhtar ve ihtiyar meclislerinin seçimine 18'ini doldurmuş ve yılda elli kuruştan az vergi vermeyen erkeklerin seçimiyle karar verilirdi. Muhtarlar güvenlik işlerinin yanında mahalle sınırları içinde bulunan cami, okul, su, çeşme vb. yerlerin onarımlarını da yürüteceklerdi (Şahin ve Işık, 2011: 227).

1829 senesinde İstanbul'da kurulan muhtarlıklar Teşkil-i Vilayet Nizamnamesi ile yasallaştırılmıştır. 1864 senesinde tanzimatın ilanından sonra yapılan 1864 Nizamnamesi'nde Fransa örnek alınarak hazırlanmıştır. Taşra yönetimi vilayet, sancak, kaza ve köy olarak ayrılmıştır. Nizamname ile muhtarlıklarda yapılan değişiklik ise mahallelerde/köylerde birinci ve ikinci muhtar bulunurken artık yirmi hane altında olan mahallerde de bir muhtar ile düzenin devam ettirilmesine karar verilmiştir (Tural, 2004: 101). Nizamnamede dikkat çeken husus; mahalle muhtarlıklarıyla ya da yönetimiyle ilgili hiçbir madde yer alamazken her mahallenin köy hükmünde sayılmasından beşinci madde: "Kasaba ve şehirlerde lâ-akall elli hane bir mahalle î'tibâr olunub her bir mahalle bir karye hükmünde bulunacaktır" (Tural, 2004: 110) şeklinde bahsedilmiştir. 1876 senesinde ise muhtarların görev ve yetkilerini daha detaylı belirten İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi yürürlüğe konmuştur.

1864 (Tuna) Vilayet Nizamnamesi ile yeni bir vilayet düzenine geçilmiştir. Tuna vilayetinde ilk kez uygulamaya geçmiştir ama tüm vilayetlerde uygulanmak için oluşturulmuş bir nizamnamedir. İlk olarak Tuna vilayetinde uygulanan nizamname vilayete atanan Midhat Paşa sayesinde başarılı sonuç verince devamında 1867 yılında Vilâyet-i Umûmiye Nizâm-nâmesi çıkarılarak 1864 yılında (Tuna) Vilayet Nizamnamesi'nin tüm

ülkeye genişletilmiş kopyasıyla bütün İmparatorluğu kapsayacak bir nizamname çıkarılmıştır. 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine kadar yürürlükte kalmıştır (Gençoğlu, 2011: 34-35; Seyitdanlıoğlu, 1996: 89).

22 Ocak 1871 tarihinde yayımlanan İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizâm-nâmesi toplamda 129 madde ve madde-i mahsustan (özellikle belirtilmiş madde) oluşmaktadır. Tanzimatçıların reformlarının bir parçası olan nizamname Osmanlıcılık ideolojisini kapsamaktadır. İmparatorluk dağılmasın diye oluşturulan, 42 yıl yürürlükte kalan istikrarlı nizamnamede vilâyet, liva (sancak), kazâ, nahiye ve köy yönetiminin ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Nizamname günümüzde varlığını sürdüren mülki idarelerin temellerinin oluşmasını sağlamıştır. Vali muavinliği ilk kez oluşturulmuştur ve mülki amirlerin görev ve yetkileri belirlenmiştir. Nizamnameye göre; livalarda (sancak biriminde) mutasarrıf, kazalarda kaymakamlar, nahiyelerde nahiye müdürü yönetimi sağlarken, köylerde ise (en küçük idari birim olarak belirtilmiştir) muhtarlar -seçimle- yönetimi sağlayacaktı. 1871 Nizâm-nâmesi ayrıca ilk kez oluşturulan nahiyeler, kazalar ve köyler arasında idari birim olarak belirlenmiş; beş yüz kişi üstü olan köy ve çiftlikler nahiye sayılmıştır. Nahiyelerin mülki amiri olan nahiye müdürleri kendine bağlı köylerin ihtiyar meclislerinde dört üye olacak şekilde katılım ile nahiye meclislerinde karar alınarak yönetimi sağlayacaktı. Livâ, kazâ, nahiye ve köylerde vilâyet umûmî meclisleri oluşturulacak ve meclisler müslim-gayrimüslim üyelerin katılımı ile gerçekleşecekti. Osmanlı'nın en küçük idare birimini de dahil ederek başlattığı katılım merkezi otoriteyi güçlendirmektedir. Nizamnamenin 60. maddesinde “Muhtarların Vezâ'ifi” adı altında muhtarların görevleri belirlenmiştir (Seyitdanlıoğlu, 1996: 89-103).

1871 Nizâm-nâmesi (Md. 60) muhtarlıklara verilen vazifeler: köy sakinlerine devlet tarafından konulan vergilerin ihtiyar meclisleri kararı ile kime ne kadar vergi konulduğuna dair belgelerin hazırlanması ve hangi gün hükümete gideceklerinin belirlenmesi ve götüren her kim ise kefile bağlanması, mürur tezkeresi alacak olanlara haber verilmesi, çiftliklerde doğum ve ölümlerin nâhiye müdürlüğüne ihbârı, yaralama ve öldürme halinde nâhiye müdürlüğüne acilen bildirilip, yaralayan ve öldürenlerin

hükümete teslim edilmesine, ayrıca imkânı varsa yardım edilmesi, boşalmış ve terk edilmiş tarım toprakları ve nizâma mugayyir (aykırı) olan inşaatların nâhiyeye bildirilmesi gibi birçok vazifesi mevcuttur (Seyitdanlıoğlu, 1996: 102-103).

1.5.4.1.3.1913 İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyât Kânûn-ı

Muvakkati

22 Ocak 1871 tarihinde *İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyât Nizamnâmesi* ile nahiye müdürlüğü yapılandırıldı ve böylece muhtarlar hükümet ile ilişkisini nahiye müdürü ile sağlamaya başlamıştır. 1871 yılına gelindiğinde nizamnameler yürürlükten kaldırılarak yerine tanzimat döneminden meşrutiyet dönemine kadar devam edecek olan I. Dünya Savaşı öncesi 1913 yılında İttihad ve Terakki tarafından çıkarılan *İdâre-i Umûmiyye-i Vilâyât Kânûn-ı Muvakkati* taşradaki son düzenleme olarak Osmanlı kayıtlarına geçmiştir. Yapılan bu düzenlemede köy ve mahalle ile ilgili hiçbir düzenleme olmamasıyla muhtarlıklar ve ihtiyar heyetleri geçersiz kılınmıştır fakat görevlerine devam etmektedirler. 1913 yılında yapılan bu düzenleme ile muhtarlıklara hukuken son verilmiştir. Mahalle muhtarlıklarının yasal bir statüsü kalmasa da 1934 yılına kadar görevlerini sürdürmüşlerdir (Şahin ve Asarkaya, 2019: 28).

2295 sayılı Kanun'la (1933) birlikte muhtara ait görevleri artık zabıta ve belediyelerin gerçekleştirilmesine karar verilmiştir (Koçberber, 2005: 104). Muhtarların boşluğunun doldurulamamasıyla 1944 yılında 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Teşkiline Dair Kanun” ile tekrar fiili ve hukuki varlığını devam ettirmeye başlayan muhtar ve ihtiyar heyetleri 1945 yılında çıkarılan tüzük ile bugünkü şeklini almıştır.

1.5.4.2.Cumhuriyet Dönemi Muhtarlık Kurumu Gelişimi

Mahalle muhtarlıklarının 1913 yılında yasal olarak kaldırılmasıyla bir değişim getirmeyerek fiilen varlığını ve görevlerini sürdürmeye devam eden muhtarlıklar cumhuriyet sonrasında tekrar gündeme gelmiştir. Toplum tarafından benimsenen muhtarlıklara fiilen son verilememiş; hukuken bir varlığı olmayan mahalle muhtarlarına devlet, görevler ve ayrıcalıklar

vermiştir. 10 Haziran 1933 tarihinde muhtarlıklar Türkiye sahnesinden fiilen kaldırılmış oldu. Mahalle muhtarlıklarının kaldırılmasındaki en büyük etken 1930 yılında Belediye Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olmuştur. Belediye kurumu kurulmadan önce beledi hizmet ve görevleri mahallelerde muhtarlar gerçekleştirmektedir fakat belediyelerin kurulması ile bu görevler belediye ile gerçekleşmesiyle muhtarlıklara ihtiyaç kalmadığı düşüncesi doğmuştur (Şahin ve Asarkaya, 2019: 28).

1933 yılında kaldırılan mahalleler sebebiyle muhtarlıkların görevlerine son verilmesine sebep olurken aynı yıl içinde Türkiye'de ilk kadın muhtar olarak seçilen Gül Esin Hanım Aydın'ın Çine ilçesinde görevine başlamıştı (Kavruk, 2018: 129).

Ocak 1934 tarihinde 2295 sayılı kanunla muhtarların ve ihtiyar heyetlerinin görevlerinin bir bölümünden belediyeler sorumlu tutulmasından olumsuz sonuçlar elde eden Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1943 yılında muhtarlıkların yeniden kurulması gündeme gelmiştir. Muhtarlıkların kurulmasına ilişkin verilen kanun tasarısında muhtarlıklar olmadan düzenin yetersiz kaldığından bahsedilmiştir ve bir tartışma dönemine girilmiştir. 15 Nisan 1944 tarihinde “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetlerinin Teşkiline Dair Kanun” yayımlanarak mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyetleri yeniden kurulmuştur (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024). 4541 sayılı Kanun'la birlikte 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 8. Maddesi kapsamında mahallelerde bir muhtar ve muhtar başkanlığında ihtiyar heyeti bulunması kararlaştırılmıştır. 4541 sayılı Kanun'un 1. maddesinde birkaç mahallenin bir muhtar ve ihtiyar heyetine bağlanması ya da bir mahallede birden fazla muhtar ve ihtiyar heyeti bulunması belediye meclis kararına ve mahallin en yüksek mülkiye amirinin onayına bırakılmıştır, madde 2, mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti, bir muhtar ve dört azadan oluşmaktadır ve heyetin dört yedek azası da bulunması gerekmektedir (R.G. 10/4/1944, No: 5682). Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görevleri kanunun üçüncü maddesinde sıralanmıştır (R.G. 10/4/1944, No: 5682).

Mahalle muhtarı ya da ihtiyar heyeti için aday olmak isteyenler için (madde 8); “Türk vatandaşı olmak, yirmi beş yaşını doldurmuş olmak, seçimin başlangıcından önce en az bir yıl kadar mahallede yerleşmiş

bulunmak, askerlik görevini yapmış olmak, Türkçe okur-yazar olmak, kısıtlı olmamak vs.” 4541 Sayılı Kanun’a göre seçime katılmak ve oy vermek için 18 yaşını bitirmiş olmak gerekirken, köy muhtarlığına ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçilebilmek için 25 yaşını doldurmuş olma şartı ise kanunun 25. Maddesinde yer almaktadır (R.G. 10/4/1944, No: 5682).

2018 yılında 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’da yer alan yaş ibareleri değiştirilerek, 7102 sayılı Kanun 23. Maddesi, 3. Fıkrasının b bendinde belirtilen “25” ibaresi “on sekiz” olarak değiştirilerek muhtar seçilmek ve ihtiyar heyetlerine aday olmak için yaş sınırı indirilmiştir (R.G. 16/3/2018, No: 30362).

4541 sayılı kanunda ayrıca muhtarların kendilerine ait bir çalışma yeri belirleyerek bunu mahalleye bildirerek, günün belirli saatlerini burada geçirme şartı ve bu durumu mahallin en yetkili mülki amirine bildirmek ve belirlenen çalışma yerinin girişine muhtarlık ismi taşıyan bir levha asmak zorunlu kılınmıştır. İhtiyar heyeti üyeleri de haftada iki kez muhtarın çalışma yerinde toplanma şartı da getirilmiştir (Şahin ve Asarkaya, 2019: 29).

Muhtarların gelirleri, 4541 Sayılı Kanun’da madde 20 ve 21’de yapacakları işlerden alınan harçlar ile sağlanacağı belirtilmiştir (R.G. 10/4/1944, No: 5682). Muhtarlara yetersiz gelen bu durum -özellikle düşük nüfuslu muhtarlıklarda- maddi sıkıntılar yaşatmasıyla birlikte giderler karşılanamamasına sebep olmuştur.

1944 yılında yürürlüğe giren 4541 sayılı Kanun yıllar içinde dönüşümlere uğrasa da muhtarlık kurumunun bugünkü şeklini almasında temel kanun olmuştur. 4541 sayılı Kanun’un beşinci maddesine muhtarlıklara seçilme usulünde değişiklikler 7 Mayıs 1947 tarihinde yürürlüğe giren 5046 sayılı Kanun’un 1. maddesinde ile getirilmiştir. 4541 sayılı Kanun’un beşinci maddesi değiştirilerek; bu değişikten önce muhtarlar mahalle halkı tarafından doğrudan seçilirken, mahalle halkı ihtiyar heyetinin asil ve yedek üyelerini seçmesine karar verilerek, muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri de kendi aralarından seçilmesine karar verilmiştir (R.G. 7 /5/1947, No: 6606).

1963 senesinde 287 sayılı Kanun ile Muhtarın mahalle halkı tarafından seçilmesine karar verilerek, seçilme usulünde tekrar eskiye dönüş yaşanmıştır (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti seçilme süresi için 1950 yılında 5671 sayılı Kanun (ek madde 1) ile süre iki yıl olarak belirlenmiştir (R.G. 26/5/2007, No: 26545). 1956 senesinde tekrar bir değişiklik yapılar eski haline dönmüştür. 6384 sayılı Kanun ile (ek madde 1) Seçim süresi dört yıl olarak yeniden düzenlemiştir (R.G. 19/1/2013, No: 28533). 1984 yılına gelindiğinde ise son kez seçim süresi için 3507 sayılı Kanun ile 2972 sayılı Kanun'da değişiklik yapılar mahalli idareler seçimleri ile mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar heyeti seçimleri birleştirilerek beş yılda bir yapılmasına karar verilmiştir (R.G. 07/12/1988, No: 20019).

2000'li yıllara geline kadar herhangi önemli bir değişiklik yapılmayan mahalle muhtarlıkları 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında mahalle muhtarlarına oy hakkı verilmeden kendi görevlerini ilgilendiren konularda görüşlerinin alınmasıyla ihtisas komisyonlarına katılma hakkı tanınmıştır; "Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri... ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir." (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

Türkiye'de mahalle yönetimi kapsamında 5393 sayılı Kanun'un 9. Maddesi temel alınarak "Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir." Mahalle yönetimi belediye kanunu ile belirlenmiş, belediye sınırları içerisinde nüfus 500'ün üstünde olmadan mahalle kurulamaması ve mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması için belediyenin yardım ve destek sağlayacağından bahsedilmiştir (R.G. 13/7/2005, No: 25874). Buradan da anlaşılacağı üzere, mahalle muhtarlıklarının ve mahallenin geliri yani bütçesi *belediyeler tarafından* sağlanmaya başlanmıştır. Ayrıca 2012 yılında 6360 sayılı Kanun (madde 15) ile aynı maddeye ek olarak; belediye sınırları içinde mahalle kurulup, kaldırılması ya da birleştirilmesi vs. gibi işlerin belediye meclis kararından geçerek kaymakamın görüşü üzerine vali onayı ile gerçekleşmesi kanunlaştırılmıştır (R.G. 12/11/2012, No: 28489).

5393 sayılı Kanun'da (madde 76) mahalle muhtarlıklarını kapsayan bir diğer maddede ise ihtisas komisyonları dışında, mahalle muhtarlıklara verilen bir diğer katılım hakkında kent konseylerine katılım hakkıdır (R.G. 13/7/2005, No: 25874). Yerel katılım için önemli bir değer taşıyan bu adımla kent konseylerinde birçok kuruluşun katılımının yanına mahalle muhtarlıklarının eklenmesiyle mahallenin kent üzerindeki temsili artmış oldu (Şahin ve Asarkaya, 2019: 30).

2004 yılından önce de Türkiye'de muhtarlıklar hakkında mahalle ve köy ayırımında söz etmek mümkün olacaktır. Osmanlı İmparatorluğu son döneminde mahalle muhtarlıkları ile ilgili düzenlemeler yapılırken köy muhtarlıkları ile ilgili bir düzenleme yapılamadığı görülmüştür. 1913 yılında muhtarlıklar kaldırılarak fiili olarak varlığına devam etmesiyle kurumun ihtiyacının hiçbir kurum tarafından doldurulamayacağı anlaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ise bu durum farklılık göstermiş ve 1924 yılında Köy Kanunu ile birlikte köy muhtar ve ihtiyar heyetleri hakkında kanun yürürlüğe girerken mahalle muhtarlıklarından henüz söz edilmemektedir. Bu durumun en büyük etkisi 1930 belediye kurumunun kurulması olmuştur. 1940'lı yıllarda ise mahalle muhtarlıklarının tekrar kurulmasıyla birlikte yine mahalle muhtarlığı kapsamında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile birlikte kurulan büyükşehir belediyeleri ile köy ve mahalle ayırımı en net şekilde gerçekleşmesiyle, muhtarlık kurumu sayılan tüm tarih serüveniyle bugünkü halini almıştır.

2005 yılına gelene kadar muhtarlıklarla ilgili önemli bir değişiklik yapılmamıştır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda (madde 9) "Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir" ifadesiyle hukuki zemini sağlamlaştırmıştır. Aynı maddede 500'ün altında nüfusa sahip olan yerlerde mahalle kurcalamayacağı belirtilmiştir ve mahalli hizmetlerin belediye sınırları içinde en iyi şekilde karşılanmasını sağlamaya çalışılacağından bahsedilmiştir (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

19 Ekim günü 2015 tarihinde yayımlanan Başbakanlık Genelgesi'yle 'Muhtarlar Günü' olarak kabul edilmiştir. 2015 yılında yapılan bir uygulama

ile İçişleri Bakanlığı tarafından muhtar bilgi sistemi (<https://www.muhtar.gov.tr/>) muhtarların istek, görüş, önerileri ve şikayetlerini iletmeleri bakımında verimli bir sistemdir. Muhtarlar sisteme kolaylıkla giriş yaparak taleplerini İller İdaresi Genel Müdürlüğü Muhtarlar Dairesi'ne kolaylıkla iletilmektedirler. Muhtarlar Dairesi başkanlığı muhtarlar tarafından iletilen talepleri valilik ve belediyelere iletir. Vatandaşların e-devlet üzerinden yaptıkları başvurular muhtarların talep sorgulama ekranına düşerek muhtarlar tarafından muhtarlar dairesine yönlendirilir ya da muhtar tarafından vatandaşa dönüş yapılabilir. Ayrıca belediye ve valiliklerin yürüttüğü projelerden muhtarlar sistem sayesinde haberdar olup projeleri takip edebilirler.

Bugün itibariyle mahalle muhtarlığı için geçerli üç kanun metni vardır: 1944 tarihli kanun (4541 sayılı Kanun), 2005 tarihli Belediye Kanunu (5393 sayılı Kanun) ve idari bakımından 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu.

442 Köy Kanunu'nda (madde 10) belirtilen esaslara göre muhtar devletin memurudur. Muhtarlara tahsis edilen ödenek, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamında (Md. 102) yılda 30 günlük bir hak mevcuttur fakat bu hakkın içinde ölüm, doğum annelik izni gibi haklar ayrıca belirtilmemiştir. (R.G. 23/7/1965, No: 12056).

2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası ile düzenlenen muhtarların aldığı ödenek 14.750 gösterge rakamı memur katsayısı ile çarpılarak, il özel idaresi tarafından her ayın on beşinci günü peşin olarak ödenmektedir (Md. 1). Emekli olan ve muhtarlık yapan kişilerin aylıkları muhtarlık ödeneği ve harçlardan alacakları primler kesilmemektedir (Md. 3) ve madde 4'te emekli aylığı almayan muhtarlar ise sigortalı sayılmaktadır (R.G. 29/8/1977, No: 2456).

1.5.4.2.1. Türkiye'de Köy Yönetimi

1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu çıkarılmış bu kanunla köyler tüzel kişilik kazanmıştır. Ayrıntılı düzenlemeleri içeren kanunda günümüze kadar düzenlemeler yapılsa da kanunun özüne dokunulmamıştır. Köylere ilişkin dönüşümün son bulması ise 6360 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

sonucu büyükşehir belediyesi olan illerde, köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile olmuştur (Oktay, Pekküçükşen ve Yıldırım, 2014: 356).

Köylere ilişkin bilgilere değinmek gerekirse; nüfusu 150 ile 2000 arasında olan yerler köy olarak adlandırılır. Eğer bir yerleşim yeri 150’den az bir nüfusa sahipse etrafındaki köylerden birine bağlanabilir, köy kanununu eksik uygulayabilir, eski geleneklerine göre işlerini yapabilir ya da etrafındaki birkaç köyle birleşerek köy olabilmektedir. Köylü bu seçeneklerden birini seçmelidir. 2012 yılında çıkartılan 6360 sayılı Kanun’la büyükşehir belediye statüsüne sahip belediyelerde köyler kaldırılıp, mahalleye dönüştürülmüş bu nedenle de köylerin sayıların da azalma gözlemlenmiş ve aynı zamanda mahalleye dönüşen köyler tüzel kişiliklerini kaybetmiştir. Köylerin azalmasına neden olan başka bir etken ise kentleşme olmuştur. Kentleşmenin artmasıyla köylerdeki nüfus azalmış ve kamu hizmetlerinin şehirlerde toplanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu durum kamu hizmetlerin sunumunda kolaylık yaşanmasını sağlamıştır (Eryılmaz, 2022: 200-250).

Türkiye Cumhuriyeti’nde köy yönetimi ve muhtarlığı kanunen 442 sayılı Köy Kanunu’na dayanmaktadır. Türkiye yerel yönetim birimlerinden biri olan köyler, Türkiye’nin batı ülkelerini örnek almasıyla -özellikle Fransa- beraber komün idarelerine benzetilerek siyasi, sosyal ve idari ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıktığı düşünülmektedir. 1924’te Köy Kanunu ile tüzel kişiliğe kavuşan köyler, köy halkının kalkınmasına dair düzenlemeler içermektedir. Günümüzde hala geçerliliği devam eden Köy Kanunu’nda (Md. 1) köy “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) denmektedir ve Belediye Kanunu’na tabidir” ve (Md. 2) “Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” şeklinde ifade edilmiştir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

Köy, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla ihtiyaçlarının sonucu olarak doğal olarak ortaya çıkan en eski yerleşim birimleridir. Köyler, Osmanlı’dan günümüze kadar uzanan ve kanunla hukuki varlık kazanan, tüzel kişiliğe sahip birimlerdir (Parlak, 2020: 305).

442 sayılı Kanun’da köylerin sınırları (madde 4 ve 5); geçmişten beri köy içinde sayılan tarla, bağ vb. her alan sınır içinde sayılmaktadır. Dağınık

şekilde bulunan ev, tarla ve meralar köye bağlı sayılarak sınır dışında bırakılarak hepsinin ismi sınır kâğıdı altına yazılmaktadır. Köy sınırları kolay anlaşılacak şekilde dereler, yollar veya değişmeyen işaretli alanlardan geçmelidir, eğer bölgede belirgin olarak dere tepe veya yol yoksa taş dikilerek belli edilir ve olabildiğince düz bir şekilde yapılmalıdır. Bir köyün bitiş sınırı diğer köyün başlangıç sınırı sayılmak zorunda tutulmamıştır. Arada boşta kalan hiçbir köye dahil olmayan alanlar bulunabilir. Köyün malı sayılan yaylalarında ihtiyar meclisi tarafından sınır çizilerek, köyün sınır kâğıdına yazılmalı ve birleştirilmelidir. İki köy arasında çekişmeli sınırların çizilmesi için hükümetin emri ile iki köy heyeti bir araya gelerek kendi aralarında anlaşmaya varılmaya çalışılır. Uzlaşma olmaz ise idare meclisi altı ay içinde doğrudan doğruya kesin bir sınır çizer. Çizilen bu sınır beş sene geçmedikçe değiştirilemez. Beş sene geçtikten sonra ihtiyar meclisi sınırı büyütme ya da küçültme için müracaat edebilir. Sınır büyütme/küçültme başka bir köy sınırlarına dokunmuyorsa vilayet ya da kaza idare meclisi kararı ile sınır tekrardan çizilir ve deftere kaydedilir. Yapılacak sınır işlemi başka bir köyün sınırına dokunuyorsa da iki köyün ihtiyar meclisi tekrar toplanarak karar verir; vermezlerse de yine idare meclisi tarafından altı ay içinde karar verilerek, yine beş sene olmak kaydı ile sınır çizilir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

442 sayılı Kanun'a göre köydeki işler (madde 12); köy işleri ve devlet işleri olarak iki ayrı alana ayrılmıştır. Köye ait işler ikiye ayrılmaktadır; ilki, mecburi olan işlerdir. Köylü yapmak zorunda olduğu işleri yani mecburi işleri yapmazsa ceza almaktadır. İkincisi ise köylünün isteğine bağlı işlerdir. Mecburi işlerin tam tersine köylü bu işleri yapmadığı takdirde ceza almamaktadır. Eğer köyde yapılacak bir işin mecburi kılınması istenirse köy derneği salt çoğunluğu sağlanarak vilayete bağlı yerlerde vali, kazalar da ise kaymakam izni ile görülecek iş mecburi olarak değiştirilebilir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

Köylünün mecburi işleri (madde 13); sıtma, sivrisinek riskine karşı su birikintilerini kurutmak, köye kapalı yoldan su getirmek, çeşme yapmak, köy sınırı içindeki kuyu ağızlarını kapatmak için bir arşın yüksekliğinde bilezik ve etrafı iki metre olacak şekilde harçlı döşeme ile çevirmek, ev ve odaların duvarları ahırlar ile ayrı tutmak, evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz

tutmak ve herkesin kendi evinin önünü süpürmesi gibi birçok iş köylüye aittir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

Yapılması köylünün istediğine bırakılan işler (madde 14); ev, ahır ve hela duvarlarını senede bir kez badanalamak, ahırları odalardan ayrı yere yapmak, yolları taş kaldırımıyla döşemek, mezarlığı köyden uzak ve suların akıp gittiği yere yaparak duvarla çevrelemek, köyde bir çamaşırlık yapmak, hamam yapmak, köy sınırı içinde orman yetiştirmek...(R.G. 18/3/1924, No: 68).

Köy bütçesi muhtar ve ihtiyar meclisi tarafından hazırlanır ve ilgili kaymakam ya da vali tarafından onaylanır (Parlak, 2020: 319). Köy gelirleri imece ve salma ile sağlanmaktadır.

Köy idaresinin organları köy derneği, köy muhtarı ve ihtiyar meclisinden oluşmaktadır (Parlak, 2020: 315). Köylerde köy korucuları bulunmaktadır. Kanunda 68. maddeden 78. maddeye kadar yer verilen köy korucuları köy içindeki halkın canını ve malını korumakla görevlidir. En az bir korucu her köyde bulunmaktadır. İhtiyar meclisi tarafından tutulan korucular muhtar tarafından kaymakama haber verilir ve onay gelirse göreve başlarlar.

1.5.4.2.1.1.Köy Derneği

Köy derneği, köylünün yönetime doğrudan katılmasını sağlar. Köy derneği 442 sayılı Kanun madde 20’de “muhtarı ve ihtiyar meclisi azalarını seçme hakkı olan kadın-erkek köylünün tamamından oluşur” olarak tanımlanmaktadır. Köy muhtarı ve azalar, köy derneği ve köylü halk arasından seçilmektedir. 442 sayılı Kanun madde 23’te köyün baş azaları köyün imamı ve muallimi olarak tanımlanmaktadır. Aynı kanunun 83. maddesinde de köylere imam atanmadığı takdirde, köy derneği tarafından bir imam seçilir ve ödeneği belirlenir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

442 sayılı Kanun’da (madde 12) köylünün istediğine bağlı olan işlerin mecburi olması için köy derneklerinin yarıdan fazlası hükmederse köyün bağlı olduğu mülki amirin rızası alınarak sağlanabilmektedir. Köy kanunu (madde 33, 8. Fıkra, b bendi) “Köy tüzel kişiliği ile davacı ve davalı olan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri bu davalarda köy tüzel kişiliğini temsil edemezler. Yetkili temsilciyi köy derneği seçer” (R.G. 18/3/1924, No: 68).

1.5.4.2.1.2.Köy Muhtarı

Muhtar, devletin köydeki temsilcisi ve aynı zamanda da köyün yöneticisidir. Muhtar çoğunluk sistemine göre köy derneği tarafından ihtiyar meclisi üyeliğine seçilme şartlarını sağlayanlar arasından seçilmektedir. Köy muhtarları da mahalle muhtarları gibi siyasi partiler tarafından aday gösterilememektedirler. Bir dönem süresince yani beş yıl olarak görev yapmaktadırlar (Parlak, 2020: 316-317).

442 sayılı Kanun'da köy muhtarının görevleri ikiye ayrılmaktadır (madde 35); devlet işleri ve köy işleri. Devlet işleri (madde 36); hükümetin belirlediği kanunları ve düzeni köy içinde ilan etmek ve kanunda belirlenen emirleri uygulamak, salgın hastalıkları hükümete haber vermek, köyün nizamını sağlamak ve korumak, köylünün bulaşıcı hastalıklara karşı aşısının yaptırılmasını sağlamak, köye giriş ve çıkışlarda insanların ne için geldiğini ya da çıktığını öğrenmek ve şüpheni biri olduğu takdirde karakola haber vermek, ölen, doğan, nikah kıyan yada boşanan herkesi defterlerini yapıp ayın onundan önce nüfus memuruna vermek, orman yangısında köy sınırı dışında dahi olsa yardımda bulunmakta mecburi olarak, köy içinde yangın ve sel gibi durumlarda köylüleri toplayıp söndüremeye çalışmak...(R.G. 18/3/1924, No: 68).

Muhtarın görevli olduğu köy işleri (madde 37); köylünün mecburi işlerini ihtiyar meclisinden görüş alarak yapmak ya da yaptırmak, yapılması köylünün istediğine bağlı olan işlerde ise köylüye öğüt vermek, ihtiyar meclisi ile görüştüktan sonra köylüyü işe çağırmak, ihtiyar meclisi ve köy işlerinde harcanan parayı toplamak, toplanan parayı harcamak için emir vermek, bir ay içerisinde paranın nerelere harcandığını yaparak sonraki ay başında ihtiyar meclisine teslim etmek, isterse yerine vekil gönderme şansını olarak köy işlerinde davacı ve hasım olarak mahkemede bulunmak (R.G. 18/3/1924, No: 68).

Muhtarın görevleri yapması için devlet tarafından muhtarlık haklarının garanti altına alındığı 38. madde eklenmiştir; "Köy muhtarına köy işlerini gördükleri zaman karşı gelen ve kötü söyleyenler Devlet memuruna karşı koyanlar gibi ceza görürler" (R.G. 18/3/1924, No: 68).

Köy muhtarları mahalle muhtarlarına göre daha yetkili olduğu görülmektedir. Bu durumun özet ifade olarak köylerin tüzel kişilik sahibi olması söylenebilir. Şehir merkezinden uzak olan köylerde ilk danışılan muhtardır. Küçük ölçekli alanlarda muhtarların hakları yeterli midir? Dayanışma anlayış gibi kavramların küçük ölçekli alanlarda daha verimli olduğu açıktır fakat köy yönetimi için verilmesi gereken, izin hakkı, doğum, ölüm, evlenme gibi özlük haklarının muhtarlara tanınması gerekmektedir.

1977 yılında ise 2108 sayılı “Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası” çıkarılarak muhtarlara ödenek ve sosyal güvenlik hizmeti sağlanmıştır (R.G. 29/8/1977, No: 16053).

Türkiye’de muhtarlar köy ve mahalle muhtarlarının görevleri olarak aynı kanunlar içerisinde geçerli olsa da köy muhtarlarının evlendirme yetkisi, gümrük kapılarından sokulan hayvanların öldürme ve imha işlemleri gibi mahalle muhtarlarından farklı yetkileri mevcuttur.

1.5.4.2.1.3.İhtiyar Meclisi

İhtiyar meclislerin ortaya çıkış tarihi, muhtarlık tarihi kadar kesin bilinmemektedir. Muhtarlıkla ilgili günümüze ulaşan belgelerde ihtiyar meclislerinden bahsedilmemekte; yasal anlamda ilk kez Vilayet Nizamnamesi’ nde bahsedilmektedir. 1864 yılında çıkarılan nizamname ile ihtiyar meclisleri 3-12 üye arasında farklılık gösteren imamların ve Müslüman olmayanlarında üye olduğu meclis, cemaate dahil olan kişilerin arasında oluşan sorunları çözmek, cemaat için toplanan verginin kişilere dağıtılmasını denetlemek, bekçileri seçme de ve önemli bir görevi olan muhtarı gerektiği yerlerde kaymakama bildirerek görevden alınmasını isteyebilirlerdi (Akyıldız, 2006).

1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile köylere ilişkin ilk hükümler ve köyün yerel yönetim birimine dönüşeceğine dair ipuçlarının olduğu gözükmiştir. Vilayet Nizamnamesi’ nde kent ve kasabalardaki en az elli hane bir mahalle ve her mahalle de köy olarak nitelendirilmiştir. Osmanlı’nın heterojen yapısından dolayı her mahalleye dinleri farklı olan insanlar için iki muhtar bir tane ihtiyar meclisi kurulmuştur (Parlak, 2020: 306). İlk kez 1864 Vilayet Nizamnamesi’ nde ihtiyar meclisinden bahsedilmiştir. Köyde bulunan

her cemaat için bir meclis kurulmasına izin veren nizamname ise kurulan meclislerin görev süresi bir yıl olarak belirtilmiştir. Vergilerin paylaşılması, temizlik ve zirai verimliliği arttırma görevleri verilmiştir (Torun, 2012: 93).

Türkiye’de ihtiyar meclisi görevleri 442 sayılı Köy Kanunu, madde 42, 20, 17 ve 43’de düzenlemiştir. İhtiyar meclisi görevleri; haftadan en az iki kez toplanır, muhtar tarafından toplanmaya çağırılırlar. İhtiyar meclisinin başı köy muhtarıdır. Köy parası İhtiyar meclisi tafrandan salınmaktadır. İmece usulünde de köy halkının nerede ne kadar çalışacağına karar veren ihtiyar meclisidir (Parlak, 2020: 320). İhtiyar meclisi köylüye en gereken işlerden başlayarak (sağlık, yol, okul) işleri köylüye gördürmektedir. Önce yapılması gereken işler sonraya bırakıldığı takdirde şikâyet edilerek kaymakam ya da vali tarafından gösterilen şekilde yapılmasına karar verilir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

İki ya da daha fazla köy arasındaki işler 442 sayılı Kanun, madde 47: köylerin muhtar ve ihtiyar meclisleri arasında karar verilen bir köyde toplanarak konuşulur, alınan kararlar kararlaştırılarak hükümete haber verilir, hükümet izin verirse işe başlanır. Eğer iki veya daha ziyade köyleri ilgilendiren işlerde köylerin ihtiyar meclisleri anlaşmazlarsa (madde 48); bir tarafın isteği üzerine köyün bağlı olduğu hükümet reisi işe karışarak köylerin ihtiyar meclisleri topar ve durumu karara bağlar (R.G. 18/3/1924, No: 68).

442 sayılı Kanun’da düzenlenen maddelerde (53, 56,); ihtiyar meclisleri, köyü ilgilendiren davalara da bakmaktadır, köy halkının uzlaşma ile bitirilebileceği her işi (Sulh) görmektedirler, köylünün yapılması mecburi işleri görmediği takdirde cezaları meclis kararı ile belirleyerek almaktadır. İhtiyar meclisleri cezaları ödemeyenler hakkında (madde 66); yirmi bir güç içinde borcun ödenmeyenlere muhtar tarafından haber gönderilir. Yirmi bir gün sonunda borç ödememezse ihtiyar meclis mazbatasını hükümete gönderilir. Mahallenin bağlı olduğu en yetkili amir alacakları köy sandığı ya da ihtiyar meclisi vasıtasıyla varsa menkul yok ise gayrimenkul malları satarak tahsil eder (R.G. 18/3/1924, No: 68).

2972 Sayılı Kanun’un 30. maddesinde köy ihtiyar meclisi üyelerinin nasıl seçildiği yer almaktadır; köy ihtiyar meclis üyeleri nüfusa göre 8 ile 12 üye arasından seçilmektedir. Üye sayısı ilçe seçim kurulu tarafından belirlenerek

en çok oy olan üyeler ilk dört ve ilk altı üye olarak (geri kalan yedek üye olur) nüfusa göre seçilmektedir. Mahalle ihtiyar heyetinde ise 8 üye seçilerek dört asıl ve dört yedek üye oy çokluğuna göre belirlenmektedir (R.G. 18/1/1984, No: 18285).

İhtiyar meclisi azaları 442 sayılı Kanun, madde 20 ve 23'te: muallim ve köy imamı daimî aza olmakla birlikte köy derneği tarafından köyde bulunan erkek-kadınlar içinden seçilmektedir (R.G. 18/3/1924, No: 68).

1963 yılında 286 sayılı Kanun ile 442 Sayılı Köy Kanunu'nda yapılan değişiklikler (R.G. 18/7/1963, No: 11464):

Ek maddeler;

- köy muhtarı ve ihtiyar meclisi üyelerini tek dereceli seçim ile çoğunluk usulüne göre, genel, eşit ve gizli oyla ülkede aynı günde yapılmasına karar verilmiştir,

- her köy bir seçim çevresidir,

- köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçimi dört yılda bir yapılır; seçim döneminin son yılı Temmuz ayının on beşinci günü seçimin başlangıç günü ve yılın eylül ayı üçüncü Pazar günü oy kullanılır,

- köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri seçiminde adaylık usulü yoktur. Pusulada muhtar için bir isim ve ihtiyar meclisi için ise asıl üye sayısının bir katı kadar ad yazılmış olan oy pusulasını seçmen kapalı bir zarfa koyarak sandığa atarlar,

- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanun kapsamında oy zarfları hazırlanır ve muhtar ve ihtiyar meclisi için iki ayrı kâğıt kullanılarak tek zarf içine konulur,

- seçim tutanaklarının verilmesi ilçe seçim kurullarına aittir, kazananların listesi ilçe seçim kurulu tarafından vali veya kaymakama verilir,

- seçim iptali için ilçe seçim kuruluna on beş gün içinde itiraz edilebilir ve ilçe seçim kurulu kesin karara bağlar (ilçe seçim kurulunun verdiği kararlar kesindir). Seçimin iptali için karar verildiyse; eski muhtar ve ihtiyar meclisi yeni seçime kadar görev yapmaya devam eder, sadece muhtar seçimi iptal edilmişse yeni muhtar seçilene kadar yeni seçilen ihtiyar meclisinin içinden birinci üye görevi üstelenir (muhtar geçici olarak görev yapamaz durumda ise

aldıkları oy sırasına göre üyeler görevi üstlenir), sadece ihtiyar meclisi seçimi iptal edilmiş ise eski meclis yeni seçime kadar görevini sürdürür,

- seçim delillerinin 306 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 37'nci maddesi kapsamında saklanır,

- Devlet İstatistik Enstitüsü, ilçe seçim kurullarının seçimden sonra bir ay içinde köy seçmen sayısını, oy kullanan sayısını ve sayılan oy sayısının enstitüye verilmesinden itibaren seçimi takip eden bir yıl içinde yayımlar (Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ara seçim sonuçları yayımlanmamaktadır),

442 sayılı Köy Kanunu'nda değiştirilen maddeler (R.G. 18/3/1924, No: 68);

- Madde 22; son nüfus sayımına göre binden az olan köylerde ihtiyar meclislerine sekiz (4 asıl, 4 yedek), binden fazla olan köylerde on iki kişi seçilir (6 asıl 6 yedek),

- Madde 25; köy muhtarlığı ve ihtiyar meclisi üyeliğine seçilmek için Türk vatandaşı olmak, köyde altı ay ikamet etmiş olmak ve köy kütüğünde yazılmış olmak, 25 yaşını doldurmuş olmak, Türkçe okur-yazar olmak, kısıtlı kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak...köy işlerinin müteahhidi, kimselerin kefil veya ortağı olmamak,

- Madde 33; köy muhtarlığı veya ihtiyar meclisine üye olduktan sonra kısıtlı veya kamu hizmetinden yasaklı olan, izinsiz yabancı devlet resmi hizmetlerinde bulunanlar, taksirli suçlar hariç olmak üzere bel yıldan fazla hapis cezası alanlar...köy için müteahhit, kefil veya ortak olanlar meclis üyeliği ve muhtarlıktan il veya ilçe kurulu tarafından çıkarılırlar,

- Madde 41; vali veya kaymakamlar muhtarın köy işlerini ve kanunla verilen görevleri yapmadığını görürse yazılı ihtarla bulunurlar ve yapmamaya direnenler olursa yetkili idare kurulu kararıyla görevden alınırlar.

1.5.4.2.2.Türkiye'de Mahalle Yönetimi

Mahalleler, Osmanlı döneminde şehir idaresinin temelini oluşturmaktaydı. Belediye yönetimlerinin gördüğü tüm görevleri Osmanlı'da mahallelerde bulunan kadı, imam, daha sonra da muhtar tarafından

görülmekteydi. Günümüzde mahalle yönetimi daha çok mahalle halkını tanıyan aracı bir kurum haline eylemiştir (Parlak, 2020: 326).

1913 yılında çıkartılan “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu” ile muhtarlıklar kaldırılrsa da fiilen varlığı devam etmiş, sonrasında ise 1918 yılında yapılan bir genelge ile yeniden kurulmuştur. 1930 yılında çıkartılan Belediye Kanunu’nda da sınırların birleştirilmesine, kaldırılmasına ve kurulmasına ilişkin düzenlemeler yer almıştır. 1933 yılında ise çeşitli gerekçeler öne sürülerek varlığına yeniden son verilmiştir. 1944 yılında 4515 sayılı Şehir ve Kasabalarda “Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun” yeniden kurulmaya başlamıştır. 1945 yılında çıkartılan 2972 sayılı Belediye Kanunu 2000’li yıllara kadar mahalle birimine ilişkin kararlarda belirleyici olmuştur. Mahalleler her ne kadar görev ve yetki bakımından merkezi yönetimlere yakın olsa da yerel halkla olan iletişimi bakımından uygulamada bir yerel yönetim birimi olarak görülmüştür (Akyıldız, 2006). Mahalle yönetiminde önemli olan mahalle muhtarlarına ilişkin bilgiler ikinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Türkiye’de mahalle yönetimi, 5393 sayılı Kanun esas alınarak düzenlenirken, 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu’nda Mahalle ve yönetimi ile ilgili hiçbir madde bulunmamaktadır. Mahalle 5393 sayılı Kanun’da (madde 3) “Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimi” olarak ifade edilmektedir. 5393 Sayılı Kanun’da Kanunun 9. Maddesinde mahalle ve yönetimi: “*mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir.*” şeklinde tanımlamıştır. Türkiye’de mahalle yönetimi organları “muhtar” ve “ihtiyar heyetinden” oluşmaktadır. Mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçları belediyeler tarafından karşılamaktadır. Belediyeler mahallenin müşterek ihtiyaçların karşılanması konusunda gerekli olan desteği ve bütçeyi sağlamaktadır. Mahallenin kurulması kaldırılması ya da birleştirilip bölünmesi; adlarının değiştirilmesi ya da tespiti belediye meclis kararı ve kaymakamın görüşü üzerine vali onayı ile mümkündür (R.G. 13/7/2005, No: 25874).

Mahallelerin tüzel kişilikleri yoktur. Bunun ilk sebebi ise yerel yönetim birimi sayılmamasıdır. Mahalle yönetimi, sorumluluk açısından mülki

makamlara bağılıdır. Mahalle yönetimi organları seçimleri yerel yönetim organları seçimleriyle birlikte yapılmaktadır.

1.5.4.2.1.Mahalle Muhtarının Görevleri

5393 sayılı Belediye Kanunu'yla birlikte mahalle yönetimi muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilmesi kesinleşmiştir. Kanunla beraber ilk kez muhtarların görüşlerinin alınacağı ihtisas komisyonları kurulmuştur. 1944 yılından itibaren mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti günümüze kadar 4541 sayılı Kanun'la yürürlüktedir. 1984 yılında çıkan 2972 sayılı Kanun ile birlikte mahalle muhtarlarının ve ihtiyar heyetlerinin seçimleri hakkında kesin kararlar belirlenmiştir (Kavruk, 2018: 132-135).

1947 senesinde 5046 sayılı değişiklikle 'Mahalle İhtiyar Heyetiyle bunların yedek üyeleri mahalle halkı tarafından, muhtar da ihtiyar heyeti üyelerince kendi aralarından seçilir. Bu seçim her dört yıllık bir dönem sonunda yenilenir.' şeklinde değiştirilerek muhtarın ihtiyar heyetleri içinden seçileceği belirtilmiştir (R.G. 7/5/1947, No: 6606).

Türkiye'de 5393 Sayılı Kanun, madde 9'a göre muhtarın görevleri (R.G. 13/7/2005, No: 25874):

- Mahalle halkının gönüllü katılımıyla müşterek ihtiyaçlarının karşılanması,
- Mahallenin refahını attırmak,
- Belediyeler ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkileri yürütmek,
- Mahalleyi kapsayan konularda görüş bilgisi vermek,
- Diğer kurumlarla iş birliği yapmak,
- Kanunda belirlenen görevleri yapmak.

Muhtarlar, mahalle ve köylerde devletin temsilcisi, devlet içinde halkın temsilcisi rolündedir. Mahalle sınırları içerisinde ikamet eden kişilerce seçilen ve devlete karşı seçilmiş olduğu mahalleyi temsil edip; sorunların çözülmesini sağlayacak ve 4541 sayılı Kanun'da belirtilen görevleri yerine getirme yükümlü olan kişilerdir. 4541 sayılı Kanun'a göre; Belediye Kanunu'nun 8. Maddesi doğrultusunda her mahallede bir muhtar ve bir ihtiyar heyeti bulunacak; ihtiyar heyetine de muhtar başkanlık edecektir. 4541 sayılı Kanun'un 3. maddesinde belirtilen kanunlara göre muhtarların

görevleri sınırlanmıştır. Kanunun emrettiği görevleri yapmakla yükümlü olan muhtar yalnız yapacağı ve ihtiyar heyetinin çoğunluğu ile birlikte ya da iki şahit huzurunda, iki aza ile yapılacak olan görevler açıkça belirtilmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu 8. maddesi hükümlerine dayanarak kurulacak her mahallede yönetimde görevli olan mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görevleri 1944 tarihli 4541 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir (R.G. 10/4/1944, No: 5682).

-Mahalle halkın içinden kendilerini nüfus sicillerine kaydettirmemiş olanları (daha çok ihtiyar heyetinin görevi), hüviyet cüzdanlarını kaybedenleri (sadece muhtarın göreceği görev), doğum ve ölüm vakalarını nüfus dairlerine bildirmek (muhtar iki şahit ile görevi gerçekleştirir), yer değiştirenleri kütüklere kaydı için durum gösteren belge ile ilgili makama haber vermek (sadece muhtarın göreceği görev), Sanat, sıfat, mezhep ve eşkal gibi durumları nüfus sicillerine kaydını isteyenlere durumu bildiren bir belge vermek (sadece muhtarın görevi),

-Askerlik yoklama (yükümlülerin kimlik, adres, nitelik, tahsil, özellik, meslek ve sağlık durumlarının tespit edip kaydeden) memurlarının istediği bilgiyi vermek, askerlik şubelerine davet pusulalarını imza ile alarak sahiplerine vermek ve hazır olmayanlar hakkında durumu kaydederek mahallenin zabıta amirine teslim etmek, askerlik çağına gelmiş olan erkeklerin on beş günden fazla süreyle şubesinin bulunduğu yerde dışarı çıkmak isteyenlerin vereceği haberi kaydetmek ve şubelere bildirmek (sadece muhtarın göreceği görev),

-Yol vergisi ile sorumlu olanlar için muhasebeden verilecek cetveli doldurmak,

-Sulh hakimleri gözetiminde görülecek davalara ait vekaletname imzalarını almak,

-Bir davayı incelenmesi talebinde bulunacakların depo şartından müstesna tutulması için fakir olduklarına dair belge vermek,

-Zabıta tarafından yapılacak bina aramalarına katılmak için hazır bulunmak (sadece iki azanın göreceği görev),

-Hayvan satmak isteyenlere bildiren resmî belge vermek, çalışmış hayvan beledini mahalle halkına vermek, hayvan hırsızları hakkında zabıt düzene sokmak,

-Her ay içindeki ölümleri sonraki ayın on beşine kadar varidat dairlerine bildirmek (sadece muhtarın göreceği görev),

-Mahallede yapılacak hacizlerde hazır bulunmak ve borçları ödemedi direnenleri mali iktidarı olup olmadığını inceleyip belge vermek,

-1580 numaralı Belediye Kanun hükümlerine göre İntihap encümeni teşkili için, belediyeler tarafından istenilecek kimseleri seçmek,

-Her yıl okul açılmadan on beş gün öce baş öğretmen ile birlikte okula mecburi olarak başlayacak öğrencilerin cetvelini hazırlamak ve mühürlemek, çocukların velilerine bildirme,

-Mahalleye giren hüviyeti meçhul olan kişileri zabıtaya bildirmek (sadece muhtarın göreceği görev),

-Salgın ve bulaşıcı hastalıkları hükümete haber vermek (sadece muhtarın göreceği görev),

-Yardıma muhtaç kişilerin fakirlik ihtiyaç durumunu içeren belgeyi vermek,

-Cumhurbaşkanınca, mahalle halkının ihtiyaçlarını karşılamak ve kamu hizmetlerini kolaylaştırmak için karar altına alınacak işlerden mahalleyi ilgilendiren kısımları uygulamak.

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti görevlerini ihmal ederlerse vali ya da kaymakam vasıtasıyla yazılı ihtar alırlar. Yapılan uyarıya rağmen direnenlerin iş ile bağlantısı kesilir ve ihtiyar heyeti kararıyla görevine son verilmesi 4541 Sayılı Kanun'un 18. maddesinde düzenlenmiştir (R.G. 10/4/1944, No: 5682).

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti mahalle halkına karşı göreceği işlerde iş sahiplerinden harç alır ve alınan miktar evrak ve vesikalar üzerinde gösterilir ve hangi işten ne miktar harç alacağı ise mali sene iptidasında vilayet idare heyetleri tarafından belirlenmesi 4541 Sayılı Kanun'un 20. maddesinde düzenlenmiştir (R.G. 10/4/1944, No: 5682). 2108 sayılı değişiklik ile birlikte ise yoksullukları kesin olarak belirlenenlerden bazı işlerde harç alınmamaktadır. Mahalle muhtarı ödeneği; mahalle muhtarları

köy muhtarı gibi 1977 yılında belirtilen 2108 sayılı “Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası” kapsamında aylık olarak ödenek almaktadırlar. 2108 sayılı kanuna göre köy muhtarları ve mahalle muhtarları aynı kanunla düzenlenen ödeneği almaktadırlar. Güncel tutar (2024) asgari ücret kadar bir ödenek almaktadırlar (R.G. 29/8/1977, No: 16053).

Muhtarlar bu ödenekle devlet memuru statüsünde görülmektedir. Köylerden farklı olarak mahalle muhtarları aldıkları ödenek dışında harçlardan prim almaktadır. Halkın kişisel işlerinin görüleceği durumlarda harç pulu alınarak yapılmaktadır. Muhtarların hangi işlerde ne kadar harç alacakları her yıl mali yılbaşından 15 gün önce muhtarlıklara bildirilmek suretiyle il idare kurulu tarafından belirlenmektedir. Alınan harçlar sadece muhtar tarafından alınlabilmekte ve muhtarlık bürosunun giderleri için kullanılmaktadır (Kavruk, 2018: 150-153).

Muhtarların ihtiyaçları karşılaması için sağlanan kaynak belediye tarafından mahallenin ihtiyaçlarına uygun şekilde karşılanmaktadır (R.G. 13/7/2005, No: 25874). Mahalle yönetimdeki ihtiyaçların karşılanması için belediye tarafından sağlanan bütçenin yardım ve destek niteliğinde olduğu ve destek sağlanmadığında belediyelerde herhangi bir yükümlülük verilmediğini ve yaptırımının olmadığı anlaşılmaktadır. Belediye hizmet sınırları içerisinde dahil olan mahalle muhtarlıklarının halkın ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli bütçeye ayrılmaları gerekmektedir. Mahallenin büyük işlerinin kararlarını veren özerk kişiler muhtarlar olduğu için mahalleler muhtarlık olarak nitelendirilmektedir. Muhtarlara içişleri bakanlığı tarafından tek tip kimlik belgesi sağlanmıştır (Kavruk, 2018: 136-140).

Fotoğraf 1: Muhtar Kimlik Belgesi

Kaynak: <https://www.olay53.com/haber/muhtarlara-tek-tip-kart-604710.htm>

2972 Sayılı Kanun'un 8. maddesi ve 32. maddesi uyarınca, Türkiye'de bir seçim dönemi beş yıldır ve 1 Ocak seçimin başlangıç günü olarak kabul edilmektedir. Beş yılda bir, aynı yılın Mart ayının son Pazar günü yapılan mahalli idareler seçimleriyle muhtarlar seçilmektedir. Mahalle muhtarları, köy muhtarının aksine seçimlerde adaylık koymaktadırlar ancak köy muhtarları gibi siyasi partiler aday göstermezler. Beş yılda bir yapılan seçimlerde her mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri için birer seçim çevresidir. Muhtar ile ihtiyar heyeti üyelerinin yazılı olduğu bir oy pusulası seçimlerde kullanılır ve oy pusulaları basılıp, teksir edilebilmekte ve çoğaltılabilmektedir (R.G. 18/1/1984, No: 18285).

4541 Sayılı Kanun'un 8. Maddesine göre, muhtar ya da ihtiyar heyeti üyesi olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak -2017 yılında yaş sınırı 25'ti- ve en az altı ay olmak şartıyla aday olacak bölgede ikamet etmesi gerekmektedir. Okur-yazar olmak yeterli olmakla birlikte T.C. vatandaşı olması gerekmektedir. Mahalle muhtarı görevlerini aksattıklarında vali ya da kaymakamlar tarafından uyarılmaktadırlar. Uyarı dikkate alınmadığı takdirde ise görevlerine ihtiyar heyeti kararı ile bitirilirken; 2972 Sayılı Kanun'un 31. maddesine göre, görevine son verilen muhtar ya da ihtiyar heyeti üyeleri tekrar aday olamazlar (R.G. 10/4/1944, No: 5682; R.G. 18/1/1984, No: 18285).

1.5.4.2.2.İhtiyar Heyeti ve Görevleri

İhtiyar heyeti, mahalle yönetiminde muhtara yardımcı olmakla görevlidir aynı zamanda danışma organıdır. İhtiyar heyeti dört aza ve yedek seçilen dört azadan oluşmaktadır. Mahallede yapılacak görevlere göre ihtiyar heyetinde bir ya da daha fazla kişi muhtara yardımcı olmaktadır (Kavruk, 2018: 136).

Mahalle muhtarlığının boşalması durumunda ihtiyar heyetinin birinci üyesi kimse seçim kuruluna ve en yetkili mülkiye amirine durumu bildirmekle görevlidir. Haziran ayının ilk Pazar gününe kadar en büyük mülki amiri tarafından atanan muhtar vekili tarafından görev devam ettirilmektedir. İhtiyar meclisi ya da heyeti üye tamsayısının -köylerde asıl üyeler hariç- yarıya düşmesi durumunda muhtar seçim kurulu başkanlığına ve mahallin en büyük mülki amirine durumu bildirerek 48 saat içinde durum ilçe seçim kurulu tarafından ilan edilir. İlan edimini takiben 60. Gün ilk Pazar oy kullanılır. İhtiyar meclisi ya da heyeti seçiminin yapılması gerektiği bir durumda köy veya mahalle muhtarlıkları boşalmış durumda ise seçim günü beklemeden iki seçim beraber yapılmaktadır (R.G. 18/1/1984, No: 18285).

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetlerine dair 4541 sayılı Kanun'da 1963 yılında 287 sayılı Kanun'la değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler daha çok seçme ve seçilme ile ilgili olmuştur; mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimleri, köy muhtar ve ihtiyar meclisi seçimleri ile aynı dönem ve günde yapılmasına karar verilmiştir. Seçim çevresi mahalle muhtarlığı kurulan her yeri kapsamaktadır ve her seçim çevresi gereken kadar sandık bölgesine ayrılmaktadır. Seçimde bir muhtar ve ihtiyar heyetine dört asıl ve dört yedek üye seçilmesine dair değişiklik yapılmıştır (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, il genel meclisi, belediye meclisi üyeleri, belediye başkanları, askerler, yargıçlar, devlet ve kamu idare kurum ve teşekkülleri ile tesis ve ortaklıklarında görevli memur ve hizmetlilerin mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyetlerine 287 Sayılı Kanun'un 8. maddesine göre aday olmamaktadırlar (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Muhtar ve ihtiyar heyetine üye olmak için aranan şartlardan herhangi birine seçildikten sonra bir zarar gelirse sahip olduğu sıfat kalkmaktadır. Muhtarlığın boşalması durumunda mahallin en yetkili mülkiye amirine haber verilerek bir hafta içinde tebligatı beklenerek ihtiyar meclisinin birinci üyesi

geçici olarak muhtarlık görevini üstlenmektedir. İhtiyar meclisi asıl üyelerinde bir boşalma olursa da muhtarın daveti üzerine yedek üyeler arasından seçilmektedir. Yedek üye kalmaz veya asıl üye sayısı ikiden aşağı düşerse muhtar ve ihtiyar heyetinin birinci üyesi yazılı olarak ilçe seçim kurulu başkanlığına durumu bildirmek zorundadır. İlçe seçim kurulu oy verme günü belirletip ilan eder ve mahallede tekrar bir seçim yapılır. Üyeler ve muhtarlık beraber boşalmış ise seçim beraber yapılır; sadece muhtarlık boşalmış ise muhtar seçimi her yıl köy muhtarları ara seçimi ile aynı gün yapılır. Seçilen muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri görevi içinde bulunduğu seçim dönemine kadar yapmaya devam eder (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Adaylık için müracaat edenler için en geç tarih oy vermek gününden önce otuzuncu gün saat 17.00'a kadar ilçe seçim kurulu başkanlığına yazı ile yapılmaktadır. Muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi adayları için iki ayrı oy pusulası hazırlanır. Seçmenler pusulaları zarfa koyar ve sandığa atar. Pusulada muhtarlık bir ihtiyar heyeti için sekiz adayın adı ve soyadı yazmaktadır (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki 298 sayılı Kanun kapsamında belirtilen maddeler esas alınarak mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti seçimleri yapmak ve yaptırmak ile ilgili işleri düzenlemek ve yürütmekle görevli tutulmuştur (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

4541 sayılı Kanunda muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği işler içinden kanunun 7. Maddesi (797 numaralı *Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu hükümlerine göre: mahallede her geçen ay içindeki ölüm vakalarını ertesi ayın on beşine kadar varidat dairelerine yazı ile bildirmek*) ve 9. Maddesi (393 numaralı *muzur hayvanların itlaflı hakkındaki kanun hükmüne göre: Hayvanların öldürülmesi için kullanılacak silah ve saireyi mücadele mevsiminde mücadele heyetinden makbuz mukabilinde alarak tevzi etmek ve mevsim hitamında silahları ve kullanılmamış maddeleri topluyarak heyete teslim etmek*) kaldırılmıştır (R.G. 18/7/1963, No: 11464).

Genel olarak mahalle, devletin en küçük yönetsel birim olarak nitelendirilmektedir. Osmanlı devletinde ilk adımları atılarak günümüze gelen mahalle yönetimi muhtarlık ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilmektedir. Vatandaşların birlik, dayanışma, iş birliği, komşuluk

ilişkileri içinde yaşadığı; bütçesinin belediyeler tarafından karşılandığı mahalle yönetimidir. Yerel birim olan muhtarlık kurumu vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması ve mahaldeki/köydeki güvenliğin sağlanması ve devletin kanunlarını uygulamakla yükümlü olan mahalle sınırları içerisinde ikamet eden halkın temsilcisidir.

II. BÖLÜM

YEREL SİYASETTE KADININ YERİ

2.1.Dünyada Kadınların Siyasete Katılım Serüveni

Tarih sahnesinde kadınlar, kendilerine yüklenen kalıplaşmış rollerle (anne, öğretmen, işçi, aşçı vs.) nitelendirilmiştir. Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, ev yaşamı dışındaki alanlarda aynı oranda temsile sahip değillerdir. İlk uygarlıklardan itibaren, sürekli devam eden savaş ortamında erkekler daha çok idari alanı temsil etmektedir; kadınlar evde çocuklara sahip çıkan, onlara bakan her türlü kişisel bakımlarını üstlenen konumda olmuştur. Kadınların yaşam sahnesindeki yeri genellikle aile içerisinde kısıtlanmıştır ama “Nene Hatun” gibi kadınların tarih sahnesine çıktığı ve başarılı olduğu birçok alan olmuştur.

Dünya tarihinde birçok saygın düşünür erkeğin kadından üstün olduğunu savunmuştur. Aristoteles’e göre erkek, yaratılışından itibaren kadından üstün bir konumda olduğunu ve erkeğin egemen; kadının bağımlı olduğunu savunmuştur (Tekin, 2009: 35). Oysa ki, kadının da erkeğin de kendince avantajlı ve dezavantajları olduğu aşikardır. Bu aşikâr olan noktalar asla siyasete katılmaya engel bir durum içermemektedir. Kadınlar tarihte erkeklere uygun yaşamayı (bazı işlerde erkekler gibi davranmayı) kendilerine amaç edinerek, erkek egemenliğini kabul etmişlerdir ve toplumda kendilerine yer edinmeye çalışmışlardır. İşte bu noktada kadın hareketlerinin ortaya çıkışında eşitlik ve özgürlük hareketleri temel alınmaktadır.

Feminizm, kadınların toplumdaki yerini ayrıcalıksız olarak belirginleştirmeye ve değiştirmeye çalışan düşüncedir. Düşünce hareketle eylemler, propagandalar yapılmaktadır. Feminizm, toplumda ikincil konumda olan kadını anlamaya, değiştirmeye odaklı eylem bütünüdür. Kadının toplum üzerindeki baskısının kaldırılması, yaşamsal faaliyetlerin eşit olarak sağlanması için ilk adımların atıldığı hareket, kadınlar tarafından pozitif ayrımcılıkta değişimler gerçekleştirmiş bir harekettir.

Feminist anlayış sadece kadınlar için değil “öteki” olarak nitelendirilen tüm grupların hak arayışlarına umut olmuştur. Feminist hareketin başlangıcı

1789 yılında Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" isimli kitabını yazması olarak gösterilmektedir (Kozlu, 2009: 5). Kadın hareketlerinin önemli bir çıkış noktasındaki örnek; New York'ta tekstil sektöründe çalışan kadınların düşük ücret verilmesi sebebiyle 8 Mart 1857 tarihinde protesto etmesi dünya tarihinde "8 Mart Kadınlar Günü" olarak kutlanmasına sebep olmuştur (Kurtoglu, 2015: 80).

Kadınlar, Sanayi Devrimi neticesinde siyasete yönelik en önemli dönüşümlerin adımını atmışlardır. Sanayi Devrimi ile birlikte büyük fabrikaların ortaya çıkması, işgücü açığını yaratırken, kadınlar bu fabrikalarda işgücü olarak kullanılmaya başlanmış, bu şekilde kadınlara birtakım haklar tanınmıştır.

Devletler tarih boyunca baskıya dayanan bir yönetim tercih etmişler ve bu da insan haklarını suistimal eden bir ortam yaratmıştır. İnsan haklarının suistimaline karşı koymak amacıyla gerçekleşen ilk belge İngiltere Kralı'na 1215 yılında kabul ettirilmiş olan Magna Carta'dır. İnsan haklarını konusunda bir diğer önemli belge ise 1776'da Amerika'da yayımlanan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız İhtilali'nden sonra yapılan "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"dir. Tarihte imzalanan bu üç belgede insan haklarından, özgürlükten ve eşitlikten bahsedilse de esas olarak kadınlardan bahsedilmemektedir (Hekimler, 2009: 3-4).

Sanayi devriminin teknoloji alanını ön plana çıkartmasıyla birlikte ülkeler egemenlik yarışına girmiştir. Egemenlik yarışının en büyük örneği, I. Dünya Savaşı olmuştur. Savaşın etkisiyle beraber Hegelci ve Marksçı yaklaşımlar bireyin psikolojik olarak etkilenmesi üzerine toplumbilimlerin incelemeleri ve sorgulamaları artmıştır. Kapitalist yaklaşımlar bireylerin düşüncel boyutta sanat ve yaşam faaliyetleri üzerinde etkinliği artmıştır. Savaş döneminde kadınların fedakârlık yapmaları onların süreçte etkin yer aldığını -savaş devam ederken sanayi sektöründe çalışan kadın sayısında artış olmaktadır- gösterir. Bunun sebebi ülkeye destek olmak ve çoğu erkeğin savaşta olmasıyla açıklanabilmektedir. Kadınlar her ne kadar erkeklerin bulunabildiği sektörde bulunsalar da ağır sektörlerde çalışan kadınlar düşük ücret verilmekte ve yasal hakları görmezden gelinmekte, hatalarının sonuçları sendikada dışına itilmelerine sebep olmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında ve

sonrasında toplumdan ötekileştirilen gruplar gibi kadınlar da hak aramak için eylemler yapmaya ve savaş sonrasında idari kurumlarda çalışmaya başlamıştır (Kozlu, 2009: 3-4).

Kadınların siyaset içerisinde yer alması, Sanayi Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi'yle yeni çıkan düşünce akımları ve kapitalist üretim yansımasındaki ilişkilerde toplumda farklı tabakalaşmalar gerçekleşmiştir. Tabakalaşmalara tepki olarak 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da, Amerika'da, Avustralya'da kadınlar örgütlü bir şekilde çalışmalar yürüterek zamanla oy hakkı ve seçilme haklarını elde etmek için çalışmalar yürütmüştür (Çadır, 2011: 25). Tabakalaşmalara tepki olarak işçi sınıfı ve orta sınıfta bulunan kadınların yaşama koşullarında zorlanması ve aç kalması sebebiyle paraya ihtiyaç duymuşlardır. Kadınların bu sebeplerden dolayı işe girmek istemeleri, ortamlarda erkek ve kadının eşit tutulmaması; üst tabakada bulunan kadınların ise erkekler tarafından yönetilmesi gibi durumlardan yakılarak hak aramışlardır (Tekin, 2009: 38).

1789 yılında Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi yayımlanmıştır. Bildirge, evrensel nitelikli ve kesin ilkelerden oluşan bir metindir. Örneğin güvenlik hakkı ile vatandaşlardan herhangi bir kimsenin keyfi olarak tutuklanıp, hapsedilmeyeceği kesinleşmiştir. Bildirgede insanların zaman aşımına uğramayan haklardan da bahsedilmiştir. Bu haklar: mülkiyet, güvenlik, özgürlük, zulme karşı direnme ve *eşitlik*dir. Ayrıca bildirgenin ilk maddesinde de insanların özgür ve eşit doğduğundan bahsedilmektedir (Civelek, 1989: 2-4). Hazırlanan bu bildirgenin tüm vatandaşları kapsamına rağmen gerekli verim alınmamış olmalı ki Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ne bir cevap olarak 1791 yılında Olympe de Gouges (feminist, aktivist ve oyun yazar) tarafından Ulusal Meclis'e sunulmak üzere Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır. Hazırlanan bildirge Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin birebir aynısı fakat yazar bildirgenin maddelerini hem kadınları hem de erkekleri kapsayacak şekilde genişleterek bir bildirge hazırlamıştır. Gougers, bu belge ile Fransız devriminde vatandaşlara verilen haklarla kadınların da eşit bir statüde yer almasını amaçlamıştır. Ulusal Meclis'e kadınların da alınmasını talep edilmiş,

siyasal iktidarda kadınların unutulmaması ve göz ardı edilmesinin önüne geçilmek istenmiştir (Göztepe, 1996).

Seneca Falls Bildirgesi ile 1848 yılında ilk feminist dalga başlayarak kadınların sosyal, vatandaşlık ve dini alandaki haklarını ve koşullarını iyileştirmek için kadınlar bir kilisede tartılmak için toplanmasıyla başladı. 1920 yılına kadar kapsayan bu dalga kölelik karşıtı hareketlerle ilişkiliydi (Habib, 2019). Birinci dalga Feminist hareketlerinin bir parçası olan Süfraj Hareketi 19. yüzyılın ortasından itibaren kadınların siyasal haklarının kazanılmasına odaklanan eylem ve örgütler şeklinde hareket etmektedir. Süfraj kelime anlamı olarak oy verme/seçme hakkı anlamına gelmektedir. Amerika ve İngiltere’de ortaya çıkan bu hareket kadın örgütlerinin kurulmasıyla farklı bir soluk aldı. Kadınların eğitim, çalışma hayatı ve aile yaşamı alanlarında da cinsiyet eşitliğini savunan bu hareket yasal olarak eşitliğin sağlanmasını talep ediyordu (Adak, 2023: 17-32). Birinci feminist dalganın en önemli sonucu Amerika’da kadınların oy hakkını kazanmış olmasıdır. Kazanılan hak sonucunda feminizm içinde hareket eden ırk tartışmaları ve kadın hakları hareketleri ayrılmıştır. Feminizmin ikinci dalgasıyla birlikte kadının toplumdaki rolleri ön plana çıkmıştır. Kadının aile içi rolü, cinsel hakları gibi radikal olabilecek tartışmalar artmaya başladı. Feministlerin düşüncesi kadının sadece siyasi alanda dönüşümü değil toplumsal dönüşümü de gündeme geldi. İkinci dalga sonunda: Eşit Ücret Yasası, evli ve evli olamayan her kadının doğum kontrolüne erişimi hakkı Yüksek Mahkeme tarafından verildi, eğitimde eşitlik hakkı verildi. İkinci dalga feminizmde en önemli nokta toplumda hâkim olan ataerkil yapının kadınlar üzerinde oluşturduğu ayrımcılığın adının konması ve cinsiyet ayrımcılığının kadınların hayatında nasıl yansıdığı konusunda farkındalık oluşturmalarıdır. Feminizmin üçüncü dalgası 1990’lı yıllara denk gelirken ikinci dalganın tersine kadınların toplumsal hayatın her alanına cinsiyet ayrımcılığı olmadan girmesi yerine kadınların “kız” olarak bahsedilmektedir. Topuklu ayakkabı, makyaj gibi tercihler yaparak daha kadınlara özgü kavramlarla ön plana çıkmıştır. Bu nedenle feminizmin ikinci dalgasında kadından bahsedilirken altında yatan yetişkin kadınsı görüntünün zıttı olarak görülmektedir. 2008’li yıllar ise dördüncü dalga feminizmi simgelerken,

feminizm hareketleri sosyal medya dolayısıyla kültürel dokuya kolaylıkla yayılarak yerleşiyor. Günümüzde feminizmin kaçınıcı dalga içerisinde olduğu hala tartışma konusu olduğu görülürken, kadınların siyasi hak arayışlarının olduğu birinci ve ikinci dalga feminizm hareketi ile kadınların siyasi hak elde ettikleri görülmektedir (Habib, 2019).

Dünya tarihi ele alındığında kadınlar, vatandaş sayılmamış ve vatandaşlık haklarından yoksun bırakılmışlardır. Bazı kadınların bu hakları elde ettiği görülse de statü olarak ikinci sınıf vatandaşlar olduğu görülmüştür. Fransız devrimi ile milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar önem kazanmaya başlamıştır. Doğal ve devredilemez haklardan oluşan 1789'da ilan edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır. 17 maddeden oluşan bildirmede özgürlük, güvenlik, baskıya karşı koyma ve mülkiyet gibi hükümler içermekte ve her insan kanun önünde eşit sayılmıştır.

Kadınlara seçme seçilme hakkını tanıyan ilk ülke (1893 yılında) yeni Zelanda'dır. Sırasıyla Avustralya, Finlandiya, Norveç, Danimarka, İzlanda, Sovyetler Birliği, Kanada, Avusturya, Almanya, İngiltere, ABD, Birmanya, Ekvator kadınlara seçme ve seçilme hakkını veren ülkelerdendir. Türk İslam dünyasında ise kadınlara ilk seçme seçilme hakkını veren (1918) ülke, Azerbaycan'dır (Sarısaman, 2023: 2).

1930'lu yıllara gelindiğinde özellikle modernleşme etkisiyle Fransız kadınların kendilerini kişiselleştirme çabalarına girmesiyle sanat, sendikalaşma, edebiyat gibi alanlarda yönetici kadrolarında yer almaya başlamışlardır. Fransa'nın devamı olarak İngiltere ve Almanya'da da kadınların hak arama eylemleri artmıştır. Yükseköğretime dahil olmalarıyla ve yaptıkları çalışmalarla kadınlar tarih sahnesinde daha belirgin hale gelmişlerdir. 1950 ve sonrası kadınların ilklerinin arttığı yıllar olmuştur. Kadınların kamu kurumlarında çalışmasıyla birlikte sorunların arttığı dikkat çekmektedir. Minna Cauer'ın Kadın Hakları Dergisi'nde (Die Frauenbewegung) kadınların sorunlarının çözülmeden geçirildiğine değinmiştir. Avrupa'da 20. yüzyılda kadın hareketleri artmıştır. Özellikle ABD'de kadınların gerçekleştirdiği feminist hareketlerle birlikte teknolojinin

de yardımıyla kadınların toplumsal yaşamda yer edinme çabaları sonuç vermeye başlamıştır (Kozlu, 2009: 3-4).

Kadınlar elde ettikleri haklara -genellikle- kendi çabaları sonucunda sahip olduğu görülmektedir. Yazılar, eylemler, propagandalar gibi faaliyetlerle haklarını aramışlardır. 1900'lü yılların insan haklarının savunulmasıyla geliştiği dönemde kadın haklarının aranması da ön plana çıkmıştır. 1930 senesinde kadınlar siyasi temsilde mücadeleleri sonucunda haklar elde etmişlerdir. Avrupa'da ilk kadın hareketleri dalgası "Condorcet ve John Stuart Mill" kadın haklarının savunucusu olmuş ve müttefikler kurmuşlardır. Siyasal katılım aracı olan oy verme davranışını incelendiğinde genel olarak erkeklerin tarihte daha çok oy kullandığı görülmektedir. Yaraman (2015: 60), kadınları hak elde etmek için mücadele etmesini suçlayanlar olduğunu fakat kadınlar siyasi hak elde etmek için çabalarken, erkeklerin ise çabalamadan sahip olduğu haklar hakların "bağış" nitelediğinde olması gerektiğinden bahsetmiştir. Fransız devriminden sonra oy hakkı kazanmak için Fransız kadınları mücadeleler vermiş, II. Dünya Savaşı'nda gösterdikleri olumlu performanstan sonra 1944 yılında kadınlara siyasi haklar tanınmıştır.

10 Aralık 1948 tarihinde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve BM Genel Kurulu'nun Fransa'nın Paris şehrinde gerçekleştirdiği oturumda İnsan Hakları Evrensel Bildirisi kabul edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası insanların hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını sağlayan bildiri, cinsiyet ayrımı olmadan temel hak ve hürriyetlerden yararlanma hakkına sahip olmuştur (Parlak Börü, 2017: 46).

1789 yılında kabul edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin ulusal bir anlam taşımasındaki başarısı anlaşılınca BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 tarihinde hazırlanan Evrensel İnsan Hakları Bildirisi yayımlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında devletlerin barış içinde kalması ve beraberinde özgürlük, hak, adalet eşitlik gibi kavramların kullanılmaya başlamasıyla Fransız devrimi sonrası en büyük adım atılarak 10 Aralık 1948'de "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" yayımlanmıştır (Hekimler, 2009: 4-6).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi hukuk metni değildir, bağlayıcı olmayan etik bir metindir. Beyannamenin kabul edilmesine bağlı olarak insan hakları çerçevesinde yaklaşık 72 tane yeni anlaşmalar ve bildiri yapılmıştır: Birleşmiş Milletlerin Kadınların Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşmesi (1953), Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları Bildirgesi (1959), Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (1961), Birleşmiş Milletlerin Her Çeşit Irk Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Sözleşmesi (1965), Birleşmiş Milletlerin Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (1966), Afrika İnsan ve Halklarının Hakları Şartı (1981), Birleşmiş Milletlerin, Yargı Bağımsızlığına Dair Temel Prensipler (1985) (Hekimler, 2009: 17).

1952 yılında “Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme” BM tarafından kabul edilerek kadınların siyasal hakları için önemli bir adım atılmış oldu. Kabul edilen sözleşme Türkiye Cumhuriyeti’nde 1959 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin ilk üç maddesi (BM, 1952):

Madde 1- kadınlar, ayrım gözetilmeden erkeklerle eşit şartlar altında seçimlerde oy kullanacaklar.

Madde 2- kadınlar ulusal hukukta kurulmuş ve halkın seçtiği her kamu organında, erkeklerle aynı koşullara sahip olacak şekilde seçilme hakkına sahiptir.

Madde 3- kadınların erkeklerle eşit koşullarda, ayrım gözetilmeden tüm kamu görevlerinde yer alma ve yerine getirme hakkına sahiptir.

Birleşmiş Milletler kadın ve erkeğin eşitliği konusunda öncü hükûmetler arası bir kuruluş olmuştur. Uluslararası kadın örgütleri 1945 yılının 25 Nisan ve 26 Haziran tarihlerinde San Francisco’da yapılan BM sözleşmesine dahil olmuştur (KA.DER, 2017: 13). Birleşmiş Milletler sözleşmesinin ilk maddesinde savaş ortamından uzaklaşmak ve barışı sağlamak için anlaşmazlık durumlarında barışı bozmamak ve adaletli olarak davranmayı esas alırken yine aynı madde içerisinde “Ekonomik, sosyal, fikrî ve insani mahiyetteki milletlerarası dâvaları çözerek ve, ırk, *cins*, dil veya dm farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek, milletlerarası işbirliğini gerçekleştirmek” ifadesi yer alırken; yine sözleşmenin 8. maddesinde “Teşkilâtın başlıca ve tâli uzuvlarında (ikinci organlarında), erkeklerin ve kadınların bütün görevlere,

eşit şartlar içinde, seçilebilmelerine, Teşkilâtça hiçbir kayıtlama (sınırlama) konmayacaktır” ifadesi yer almaktadır (R.G. 15/8/1945, No: 6092).

1946 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kurulan, bir yasama komitesi olan Kadının Statüsü Komisyonu, New York'ta kurulmuştur. Komisyon, kadın ve erkek eşitliği, kadın haklarının teşvikiyle sorumludur. Kadının güçlendirilmesini üstlenen Kadının Statüsü Komisyonu, 160 kişi tarafından imzalanmıştır ancak imzalayanlardan sadece dört tanesi kadındır [Minerva Bernardino (Dominik Cumhuriyeti), Virginia Gildersleeve (ABD), Bertha Lutz (Brezilya) ve Wu YiFang (Çin)] (Dinçer, 2014: 43-44). Komisyona kadın örgütleri aktif olarak katılım sağlamıştır hatta birçok örgüt komisyonda uzmanlık kazanarak komisyon içerisinde kişilerle iletişim sağlayarak daimî temsilciler atamıştır (Dinçer, 2014: 27).

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olma çabası dünya tarihi boyunca güncel bir sorun olmuş ve olmaya devam etmektedir. Demokrasinin gelişmesi, kentleşmenin artması ve sanayi devriminin hızla geliştiği 20. yüzyılda kadınlarda dünya üzerinde etkinliğini arttırmıştır. Kadınlar gibi ötekileştirilen eşcinseller, farklı etnik gruplar, zenciler vs. gibi grupların yaptığı eylemlerle hak aradıkları bir dönemde özellikle 1960 yılı ve devamında feminist hareketlerin arttığı görülmektedir. Modernizmle birlikte kadınlar dünya üzerinde kendini konumlandırmaya çalışmış, kadın haklarının savunulması feminizm hareketleri ile artmıştır. Feminizm, kadınların erkeklere kıyasla her zaman ikinci planda kaldığını söylerken postmodern feminist anlayışı ise herkes için eşit olabilmeyi savunmuştur. Kadınların toplumda yer araması iş sektörüyle ön plana çıkmış ve feminist dalgaları artmıştır. 1970'li yıllarda kadınların kamuda çalışmasıyla özel sorunlar kamu sorunu haline gelmeye başlamıştır (Kozlu, 2009: 1-5).

1975 senesinde kadınların siyasette görünürlüğünü artırmak amacıyla kota uygulamaları gündeme gelmiştir. Kota uygulamasını dünyada ilk kez İsveç uygulamıştır. Kadınların siyaset alanındaki temsilini arttırmak için en çok kullanılan sistem kota sistemi olmuştur. Kota uygulaması iş hayatında, eğitimde, siyasette çalışan vatandaşların cinsiyetleri konusunda eşit bir denge yaratmaya çalışan pozitif ayrımcılık politikasıdır. Partiler gönüllü olarak kadın temsilini artırmak için kota sistemini uygulamaktadır. Kota

uygulanması için aktif kadın temsil oranının artması gerekmektedir. Kota sistemi, kadın haklarının biçimsel olarak garanti altına alınmasının fiili dönüşüm uygulamasıdır (Akalin: 2009: 42). Birçok kota sistemi mevcuttur; sabit kota, oranlı kota, milletvekili aday listelerinde kota, seçim çevresi kotası, delege kotası. Kota sistemlerinin uygulaması her ülkeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin seçim kotası “geniş bölge/liste usulü” benimseyen ülkelerde uygulanması adaletli olacaktır (Kara, 2012: 41-43).

Kadınların hukuki ve sosyal statüde erkeklerle eşit haklara sahip olmasında BM öncülüğünde düzenlenen kadın konferansları önemli bir konuma sahiptir. Konferanslara farklı kültür ve milletlerden katılan kadınlar, kadın örgütleri ile bilgi aktarımı ve deneyimlerde bulunarak yerel düzeydeki sorunlar ulusal platforma taşınmıştır. BM tarafından 1975 yılında Mexico City’de 1. Dünya Kadın Konferansı düzenlenerek Meksika Bildirgesi ve Eylem Planı ile kadınlara yapılan ayrımcılığın kaldırılması için bir sözleşme yapılması çağrısında bulunulmuştur. Ayrıca gerçekleşen konferansta Birleşmiş Milletlerce 1975-1985 yılları arası “Uluslararası Kadın Onyılı” olarak ilan edilmiştir (Belek Erşen, 2006: 13). Dünyada ilk kez 1. Dünya Kadın Konferansı’nda kadın sorunlarına nasıl yaklaştıklarını ve kadınların bir bütün olarak toplumun sorunu olduğu kabul edilmiştir (Pekin+5: Birleşmiş Milletler ’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri, 2001: 7).

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi olarak adlandırılan CEDAW Sözleşmesi, kadınlara yapılan ayrımcılığın geçmiş tarihlerden itibaren gösterdiği çeşitliliğin yansıması olarak çok yönlü ve kapsamlı hazırlanan bir sözleşmedir. CEDAW Sözleşmesi 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletlerin hukuk karşısında erkek ve kadının eşitliliğinin sağlanmasının ilerine geçerek medeni halleri kapsam dışı tutularak; siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamda kadınların erkeklerle eşit statüde olmaları ilke edinerek, taraf devletleri bu amaç doğrultusunda önlemler almaya çalıştırmaktadır. Uluslararası kadın hakları yasası olarak kabul edilen CEDAW Sözleşmesi hem hukuki olarak hem de sosyal alanda kadınlara karşı yapılan ayrımcılığı ortadan kaldırmaya çalışmaktadır (Özdamar, 2009: 91). Parlak Börü (2017: 48), CEDAW Sözleşmesi için insan hakları temel

bildirgesi olarak tanımlamaktadır. Sözleşmenin maddelerinin devletler tarafından uygulandığını izlemek amacıyla “Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi” kurulmuştur. 2000 yılında Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol BM tarafından kabul edilmesiyle komite bir denetim mekanizması haline gelmiştir.

CEDAW Sözleşmesi dünya üzerindeki tüm kadınların sorunlarına referans olmak için gösterilen bir kaynak ve kadınların sahip olması ve yararlanması gereken haklarla ilgili bilinçlendiren, kadınları ortak bir hedefte toplayan bir kılavuzdur (Belek Erşen, 2006: 17).

Uluslararası Kadın Onyılı ilan edilen yıllar içerisinde kadının geldiği nokta hakkında durum değerlendirmesi yapılmak üzere 1980 yılında Kopenhag’da II. Dünya Kadın Konferansı’nda toplanılmıştır. Konferansta kadının yerinin iyileştirilmesinin yavaş ilerlediği gözlemlenmiştir (Dinçer, 2014:19). Kopenhag Konferansı, kadınları katılımını sağlamak amacıyla konferans konusu olarak sadece yasal eşitliği almamış, sorumluluklarda eşitlik, kalkınmadan yararlanma ve kalkınmaya aktif olarak katılma için eşitlik sağlamayı hedeflemiştir (Pekin+5: Birleşmiş Milletler ’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri, 2001: 8).

Soğuk savaşın yarattığı ortam, sosyalist, kapitalist sistemler ve ekonomik kriz sebebiyle girilen yarışta gelir eşitsizlikleri meydana gelmiş ve bu sebepten ülke gelirinin kadınlarından yana kullanılmasını engelleyici bir ortam yaratmıştır. 1985 yılında Kadın Onyılı sona ermiş ve dünyadaki kadın örgütlerinin başarılarını, engellerini belirlemek için 1975 yılında belirlenip gerçekleşmeyen hedeflere 2000 yılına kadar sürecek bir eylem planı hazırlamak için Nairobi (Kenya’nın başkenti) kentinde toplanılmıştır. İleriye Dönük Stratejiler Belgesi’nin kabul edildiği Birleşmiş Milletler Üçüncü Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Kabul edilen İleriye Dönük Stratejiler Belgesi’nde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadınların yaşadığı sorunlar ele alınarak 21. yüzyıl için yeni stratejiler hazırlandı. Kadınların her alanda karar alma organlarına katılımının gerekliliği de vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler III. Dünya Kadın Konferansı 157 devlet tarafından kadın sorunları ortaya konarak kabul edilmiştir. Konferans sonucunda Afrika kadın hareketleri hız kazanarak güçlendi. Dünyadaki

kadınlar birbirlerini desteklemeye ve ayrımcı yasaları değiştirmeleri konusunda kadın işleri için daireler kurmak isteyerek baskı yapmışlardır (Belek Erşen, 2006: 42-43; Pekin+5: Birleşmiş Milletler 'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001: 9-10).

1990'lı yıllara gelindiğinde kadın hareketleri uluslararası önem kazanmıştır. Soğuk savaş dönemindeki siyasi ekonomik sıkıntılardan en çok etkilenen cinsiyetin kadınlar olduğu ve ekolojik dengenin de bozulması dikkat çekmiş ve farkındalık yaratmaya başlamıştır. Yapılan konferanslarda kadınların gerçekleşen olaylardan en ağır şekilde etkilendiği ve savaşın etkisinin olumlu ilerlemesinde kadının etkisi gözle görülür bir hal almıştır. Kadın Onyılı'nda gerçekleşen hareketler New York'ta gerçekleşen Çocuk Zirvesi'nde kız çocuklarının özel ihtiyaçlarının alınmasını etkilemiştir, Rio'da gerçekleşen Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda da sürdürülebilir kalkınmada kadınların olumlu rolünün altı çizilmiştir, Viyana'da düzenlenen İnsan Hakları Konferansı'nda kadın haklarının da insan hakları olduğu kabul edilmiştir yine Kopenhag'da yoksullukta kadınların üstlendiği rol ele Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi'nde ele alınmıştır. Kahire'de Nüfus ve Kalkınma zirvesi ve İstanbul'da düzenlenen İnsan Yerleşmeleri zirvesinde sağlık aile ve evleri etkilen her kararda kadınların söz sahibi olma hakkı tanınmasına dikkat çekilmiştir (Pekin+5: Birleşmiş Milletler 'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001: 10).

Uluslararası kadın hareketleri dönüm noktasını 1993 yılında Viyana'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı olmuştur. Birleşmiş Milletler'in gerçekleştirdiği 1948 İnsan Hakları Bildirgesi'nde insanların kamusal hak ihlalleri üzerinde durulurken kadınların kadın olmalarından dolayı toplumda karşılaştıkları hak ihlallerinden bahsedilmiyordu. İnsan hakları bildirgesi, cinsiyet eşitliği üzerinden yaklaşmadığı gibi kadınların aile içinde yaşadıkları şiddete, okula gönderilmemelerine, çalışmasına izin verilmemesine ya da zorla evlendirilmelerine karşı sessiz kalmıştır. Sessiz kalmışlığa karşı atılan bir adım yine kadınlar tarafından gerçekleşti. ABD'nin New Jersey eyaletinde 1991 yılında Center for Women's Global Leadership (Küresel Kadın Liderliği Merkezi-CWGL) kurulmuştur. Kurulan merkeze yirmi ülkenin kadınları eşlik

etmiş ve merkezin ana konusu kadının insan hakları olmuştur. Küresel Kadın Liderliği Merkezi'nin amaçları arasında kadın haklarının da insan hakları olduğunu 1993'te gerçekleştirilecek olan Dünya İnsan Hakları Konferansı'na taşımaktır. Küresel Kadın Liderliği Merkezi tarafından başlatılan ve Uluslararası Kadın Platformu Merkezi (International Women's Tribune Center-IWTC) tarafından hazırlanan Kadının İnsan Hakları Kampanyası, Dünya İnsan Hakları Konferansı'na hazırlık aşması için kurulmuştur. Kampanyaya dünyada kadının insan hakları alanında çalışan kuruluşlar ve bağımsız kadınlar katılarak 1993 yılında gerçekleştirilecek olan Dünya İnsan Hakları Konferansı'na kadın haklarının insan hakları içerisinde yer almasını, cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı önlem alınması için hazırlanan bir dilekçe imzaya açılmıştır. 1994'te ise Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na kadına şiddet içeriği altında bir raportör ataması gerçekleşti, kadın hakları BM İnsan Hakları içine dahil edildi (Pekin+5: Birleşmiş Milletler 'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001: 11-12).

Dünya Kadın Konferansı'nın dördüncüsü 1995'te Pekin'de düzenlenmiştir. 189 ülkenin katıldığı konferans 1995'e kadar yapılan kadın konferanslarının en büyüğü BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı olmuştur. Konferansa hazırlık sürecinde kadın hareketleri aktif olarak yer aldı ve konferansın sonunda oluşturulacak Eylem Platformu'nu etkilemek ve kadınların 21. Yüzyıla nasıl baktığını vurgulamak için Kadın Forumu oluşturuldu. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kadın sorunlarının evrensel olduğu vurgulandı ve konferans sonunda Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu'nda kadın haklarının insan hakları olduğu kabul edilerek, BM kadına karşı şiddetin dünya üzerinden silinme çağrısında bulundu, silahlı çatışmada kadına yapılan şiddetin suç olduğu söyleyerek kadınların güçlendirilmesi ve erkeklerle eşit konuma gelmesinin gerçekleşecek programlarda temel politika olarak ele alınması yükümlü kılındı. Nairobi Stratejilerinde gerçekleşmeyen hedefler için Pekin Konferansı'nda hükümetleri sivil toplum örgütlerini ve özel sektörü harekete geçmeye çağırarak on iki acil alan belirlendi:

- Kadına yüklenen yoksulluk yükü

- Eğitim ve eğitim hizmetlerine ulaşımında kadın erkek arasındaki eşitsizlik ve yetersizlik

- Sağlık ve sağlıkla ilgili hizmetlere ulaşmada yetersizlik ve eşitsizlik
- Kadına yönelen şiddet
- Silahlı çatışmanın kadın üzerindeki etkisi
- Ekonomik yapı ve politikalarda, üretimde ve her türlü faaliyette kaynaklara ulaşımında eşitsizlik

- Yetki ve karar alma mekanizmalarındaki cinsiyet eşitsizliği
- Kadının insan haklarının yaygınlaştırılması ve korunmasındaki yetersizlik

- Medya ve iletişim sistemlerinde katılım ve erişimde eşitsizlik
- Doğal kaynakların yönetimi ve çevrenin korunmasında erkek kadın arasındaki eşitsizlik

- Kız çocuklarına yapılan ayrımcılık ve haklarının ihlali
- Kadının toplumdaki konumunu arttırmaya yönelik mekanizmalardaki yetersizlik

Eylem Platformu doğrultusunda hükümetler ulusal politikalarında yapacakları değişikliklerde bağlayıcı üstlenmede bulunarak platform kararlarını ülkelerinde nasıl uygulayacaklarına dair ulusal planlar hazırladılar (Birleşmiş Milletler 'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001: 12-13). Dünyada kadınlar için düzenlenmiş konferanslara rağmen kadınlar insan olmaktan kaynaklanan haklarını erkekler gibi kazanamamıştır. Erkeklerin doğuştan sahip olduğu hakları kadınlar hukuken almak için çaba göstermek zorunda kalmıştır. Özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden sonra insanlar temel hak ve özgürlüklerinden cinsiyet ayrımı olmadan yararlanmış olsa da tarihsel süreçte kültürel yapılar ve gelişen uluslararası, ulusal insan hakları anlayışları toplumlarda erkeklerin sahip olduğu haklar kadar duyarlılık, korunma ve gelişim sağlayamamıştır (Parlak Börü, 2017: 46).

Tablo 1: 1 Ocak 2023 İtibarıyla Bakanlık Makamındaki Kadınların Oranı (İlk 10 Ülke, Son 10 Ülke ve Türkiye'nin Sırası)

Sıra	Ülke	Kadın %	Kadın bakan sayısı	Toplam bakan sayısı
1	Arnavutluk	66,7	8	12
2	Finlandiya	64,3	9	14
3	İspanya	63,6	14	22
4	Nikaragua	62,5	10	16
5	Lihtenştayn	60,0	3	5
6	Şili	58,3	14	24
7	Belçika	57,1	8	14
8	Mozambik	55,0	11	20
9	Andora	50,0	6	12
10	Kolombiya	50,0	9	18
173	Türkiye	5,9	1	17
181	Çin	4,2	1	24
182	Azerbaycan	0,0	0	16
183	Lübnan	0,0	0	21
184	Nauru	0,0	0	7
185	Papua Yeni Gine	0,0	0	31
186	Suudi Arabistan	0,0	0	23
187	Sri Lanka	0,0	0	20
188	Tuvalu	0,0	0	8
189	Vanuatu	0,0	0	12
190	Yemen	0,0	0	24

Kaynak: IPU-UN Women 2023, 2023

Tablo 2: 1 Ocak 2023 İtibarıyla Parlamentolardaki Kadınların Oranı (İlk 10 Ülke, Son 10 Ülke ve Türkiye'nin Sırası)

Sıra	Ülke	Alt meclis veya tek meclis		Üst meclis veya Senato	
		Kadın %	Kadın sayısı/Toplam üye	Kadın %	Kadın sayısı/Toplam üye
1	Ruanda	61,3	61,3	34,6	9 / 26
2	Küba	53,4	313 / 586	—	— / —
3	Nikaragua	51,7	47 / 91	—	— / —
4	Meksika	50,0	250 / 500	50,4	64 / 127
5	Yeni Zelanda	50,0	60 / 120	—	— / —
6	Birleşik Arap Emirlikleri	50,0	20 / 40	—	— / —
7	İzlanda	47,6	30 / 63	—	— / —
8	Kosta Rika	47,4	27 / 57	—	— / —
9	Andorra	46,4	13 / 28	—	— / —
10	İsveç	46,4	162 / 349	—	— / —
132	Türkiye	17,4	101 / 580	—	— / —
177	Marşal Adaları	6,1	2 / 33	—	— / —
178	İran İslam Cumhuriyeti	5,6	16 / 286	—	— / —
179	Sri Lanka	5,3	12 / 225	—	— / —
180	Maldivler	4,6	4 / 87	—	— / —
181	Katar	4,4	2 / 45	—	— / —
182	Nijerya	3,6	13 / 360	7,3	8 / 109
183	Umman	2,3	2 / 86	17,7	15 / 85
184	Vanuatu	1,9	1 / 52	—	— / —
185	Papua Yeni Gine	1,7	2 / 115	—	— / —
186	Yemen	0,0	0 / 245	1,1	1 / 90

Kaynak: IPU-UN Women 2023, 2023

Siyasi eşitlik çerçevesinde din, ırk, dil ve cinsiyet eşitliği temeldir. Resmi temsil hakkı da siyasi eşitlik ilkesine dayanmaktadır fakat uluslararası norm haline gelen bu ilke de kadınların nicel olarak eşit temsile sahip olmadığı

görülmektedir. Tablo 1 ve 2’de görüldüğü gibi kadınların parlamentoda temsil oranlarının dünyada genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Parlamentoda en yüksek kadın temsil oranına sahip ülke 61,3 ve 34,6 oranla Afrika’nın merkezinde yer alan Ruanda’dır. Küba, Nikaragua parlamentoda %50’nin üzerinde kadın temsil oranına sahipken Meksika, Yeni Zelanda, Birleşik Arap Emirlikleri ise %50 oranına sahiptir. Birleşik Arap Emirlikleri’nin bu orana sahip olmasının sebebi ise 2019 senesinde Devlet Başkanı Şeyh Halife bin Zayed El Nahyan tarafından yayınlanan kararname ile Federal Ulusal Konsey’de kadın oranları hızla artmıştır (Öztürk, 2023: 197). En düşük oran ise 0,0 ve 1,1 ile Orta Doğu’da yer alan Yemen’e aittir. Dünya üzerinde siyasette en yüksek kadın temsil oranları İskandinav ülkeleri oluşturmaktadır.

Öztürk (2023: 198), dünyada kadın temsiliinin güçlenmesi ve paralel olarak demokrasinin güçlenmesi için kadın temsiliinde yüzde 50 oranları verimli görülürken, yüzde 30-35 oranları kritiktir. Her iki tabloda da Türkiye son sıralara yakın yer aldığı görülmektedir. Türkiye, bakanlık makamında kadın temsil oranı yüzde 5,9 olduğu görülürken, parlamentoda ise bu oran yüzde 17,4’tür.

Ükelere göre kadının siyasetteki yeri konusundaki en güncel rapor Birleşmiş Milletler (BM) ve Parlamentolar Arası Birlik tarafından (IPU) 2017 yılında hazırlanan ‘Siyasette Kadın 2017’ başlıklı rapordur. Bu rapora göre ülkeler dünya parlamentolarında kadın temsili ve kadın bakan sayısı olmak üzere gruplandırılmışlardır. Söz konusu sınıflandırmaya göre parlamentoda en fazla kadın milletvekiline sahip ülke %61,3’lük oranla Ruanda’dır. Ruanda’yı %53,1 ile Bolivya izlemektedir. Dünyada devlet başkanı kadın olan ülkeler 17/151’dir ve bu da %11,3’lük bir orana tekabül etmektedir. Hükûmet başkanı kadın olan ülkeler ise 19/193’tür, bu da %9,8 orana sahiptir (IPU-UN Women 2023, 2023).

Dünyada uluslararası kuruluşlar kadın hakları için hedefler belirlemiş ve belirlenen hedeflere yönelik raporlar ve sözleşmeleri devletin yasal düzenlemelerini kaynak olarak oluşturmuşlardır. ILO, BM, OECD, WEF gibi birçok uluslararası kuruluşun yaptığı çalışmalarda ilk vurgulanmak istenen ayrımcılığın cinsiyet eşitliğine dönüşmesidir (Eroksal Ülger, 2015: 26).

Dünyada kadınların oy kullanımında eşitlik konumunda bulunmaları I. Dünya Savaşı'nda sonra ancak mümkün olabilmıştır. Dünyada kadınlar, yüksek mertebede iş sahibi olmak yerine onların eşleri olmaları, milletvekili için seçmen olmaları, savaş zamanı orduda sadece hemşire aşçı olmaları, savaşlarda sivil kurban olmaları, yönetici olmak yerine sekreter, işçi olmaları, hastabakıcı, seks işçisi, dadı olmaları kadınların sömürülmesine sebep olmaktadır (Öztürk, 2012: 5).

2.2.Türk Kadının Konumu, Türk Kadın Hareketleri ve Hakları

Eski Türk toplumlarının kadın ve erkek eşitliğine sahip oldukları söylenilir. Kadınlar çadırlarda bir obje olarak değil, kırsal yaşamda üretim, savaş, aile, ekonomi gibi her alanda söz hakkına sahipti. Yaşam dengesi kadın ve erkeğin birlikte çalışmasına bağlı olan dönemde kadınlar saygı duyulan bir konumda yer almaktaydı. Eski Türk devletlerinde, Osmanlı'da kadınlar devlet meselelerine müdahil olabiliyordu ve protokolde yeri mevcuttu (Altınova-Hancı, 2020: 34).

Selçuklu Devleti döneminde kurulan Bacıyan-ı Rum Teşkilatı, Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı tarafından kurulan, dünyanın ilk kadın teşkilatıdır. Bektaşî geleneğinden gelenlerin kadın kolu diyebileceğimiz bir teşkilattır. 13. yüzyılda Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında katkıda bulunmuştur. Ahilik teşkilatına benzeten Bacıyan-ı Rum Teşkilatı askeri, dini alanlarda faaliyetlerde bulunmuştur. Teşkilata dahil olan kadınlar erkeklerle aynı sohbet ortamında bulunarak zikir yapabiliyordu (Döğüş, 2015: 142-145).

Osmanlı İmparatorluğu monarşik yapıya sahip olduğu için veraset sisteminin uygulayarak, seçimden uzak bir yönetim tarzı benimsemiştir. İmparatorluğun geleneksel ve dini yapısı itibariyle kadınlar toplumsal alanlardan soyutlanmıştır. I. Meşrutiyet'ten sonra meclisin kurulmasıyla erkekler mebus olarak mecliste yerlerini almıştır. Osmanlı'da II. Meşrutiyet dönemine kadar kadınların siyasete katılımından bahsedilememektedir. Dünyada eşitlik, özgürlük hareketlerinin yayılmasıyla birlikte Osmanlı'da hükümdarların reform istekleri artmış ve istekleri doğrultusunda fermanlar

hazırlanmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra kadınların bireyselleşme ve özgürleşme hareketleri gündeme gelmiştir (Çadır, 2011:33; Tekin, 2009: 49).

Türk kadını, Osmanlı döneminde saray içi ya da soylu ve reaya olarak ayrılmaktadır. Saray kadınları sarayın geniş olanaklarına sahipken sıradan bir kadına göre özgür ve rahat bir hayat sürmekte ve istedikleri eğitimi ilgi alanlarına göre seçme şansına da sahipti. Soylu kadınlar vakıf kurabiliyor, saray kadınları devlet politikalarında söz hakkına sahip olabiliyordu (saray kadını olarak adlandırılan üst mevkideki sultan, haseki gibi kadınlardı). Saray dışındaki kadınlar ise kendi aile içinde özel bir alana kapatılıp, sosyal hayatı olmayan ve sosyal hayattan dışlanan eğitim görmesi mümkün olmayan kadınlardı. Saray dışındaki kadınlar sadece aile içi görevleri yapmakla yükümlü kendi kişisel alanında hiçbir uğraşı olamayan, eğitim göremeyen sadece çocuk bakmak, yemek yapmak ve temizlik yapmak gibi yükümlülüklerle hayatlarına devam ediyordu (Yılmaz, 2010: 195-196).

Türklerin Arap kültürüne olan yakınlığı İslam şeriatını yorumlamada ve algılamada yanıltmasıyla birlikte kadınlar cinsiyet açısından geriye gitmeye başlamıştır. İslamiyet kadın ve erkeği eşit şekilde ele alırken, yorumlamada yanılarak İslam şeriatındaki evlenme mal mülk gibi konularda kadınların erkeklerden geri plana itilmesine sebep olmuştur. Türk toplumu yerleşik hayata geçmesiyle kadın figürü de değişmeye başlamıştır. Özellikle Osmanlı döneminde devletleşme çabaları, Osmanlı şehir ve Osmanlı kırsal alanlarındaki kadınların arasında uçurum yaratmıştır. Yaşam tarzları ve sosyal ilişkilerinde şehirde yaşayan kadınlar evlerinde hayatlarını devam ettirirken, taşrada yaşayan kadınlar ise ticaret yapan toprağı ilerleyen köle satan kadınlarla karşılaşmak mümkündü. Kadınlar coğrafi alana göre farklılık göstermekteydi (İlyas, 2017: 467).

II. Murat döneminde yaygınlaşan harem kültürü ve Kanuni döneminde ise kadını özel bir nesne haline getiren mahremiyet kültürü hâkim olmuştur (Kozlu, 2009: 39).

Osmanlı döneminde şehir hayatında kadınların giyimi konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemeler kadınlar sosyal yaşama katılmalarını engelleyecek türdendi. I. Ahmet döneminde kadın ve erkeğin sandala binmeleri, ferace biçimi değiştirmeleri, ince bir kumaştan ferace

giymeleri yasaktı, evlerinden belirli zamanlarda çıkmaları hakkında da fermanlar bulunuyordu. Kadınların giydikleri elbiselerin renkleri de dahil olmak üzere kontrol ediliyordu (Koç ve Koca, 2010: 32). III. Osman döneminde ise kadınlara dört günden çok sokağa çıkmama yasağı getirilmiştir (Demir, 2008: 9).

1858 yılında Osmanlı’da gerçekleştirilen “Arazi Kanunnamesi” kadınların önündeki varis olma engelini ortadan kaldırmıştır. Kadınlara mirasta ortak olma hakkı tanınmış ve miras hukukundaki cinsiyet eşitsizliği ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Polat ve Derer, 2016: 187). Kadın için önemli olan bir değişiklik ise Tanzimat döneminde nikahın kadı önünde ya da kadıdan izin alınarak kısılması olmuştur. Kısılan nikah için reaya sipahiye resm-i arus ödemesi yaparak resmi makamlarda gerçekleşen nikahtan haber edilmektedir. Nikahta devlet müdahalesinin olduğu görülmektedir (Ekinci, 2006: 47).

Osmanlı’nın ilk anayasal gelişmesi, 1809 yılında Sened-i İttifak ile başlamıştır. Padişahın yetkilerinin sınırlandırıldığı belgede kadınlarla ilgili hiçbir düzenleme olmamıştır (Gözler, 2011: 9-11).

Avrupa’da Sanayi Devrimi reform hareketleri ve rönesans ile birlikte yenileşme çabalarını yakalayamayan Osmanlı İmparatorluğu gerileme dönemine girmiştir. Avrupa’da gerçekleşen yenilikleri yakalamayan çalışan Osmanlı, 18. Yüzyılda modernleşme ve batılılaşmaya mecbur kalmıştır (Beyazıt Selvi, 2019: 60-61).

1839 yılına temel hak ve özgürlükleri ele alan ilk belge Tanzimat Fermanı yayımlanmıştır. Tanzimat Fermanı’nda Müslüman ve gayrimüslim halk arasındaki eşitliklerden bahsedilmiş kadınlarla ilgili herhangi bir hususa yer verilmemiştir. Cinsiyet eşitliğinden bahsedilen ilk belge 1856’da yayımlanan Islahat Fermanı olmuştur (Eroksal Ülger, 2015: 28-29).

Tablo 3: Türk Kadınının Sahip Olduğu Haklar (1847-1923)

1847	İrade-i Seniye (eşit miras hakkı)
1858	Arazi Kanunnamesi (mülkiyet hakkı)
1858	Kız Rüştîyeleri açıldı
1869	Kadınlar için ilk sürekli yayın olarak (Terakk-i Muhadderat dergisi)
1869	Kızların eğitime ilk kez yasal zorunluluk (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi)
1870	Kız öğretmen okulu (Dar-ül Muallimat) açıldı.
1871	Evlilik sözleşmesinin resmi memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması, zorla evlendirmelerin geçersiz sayılması düzenlendi. (Hukuk-ı Aile Kararnamesi)
1876	Kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirildi (Kanun-i Esasi)
1897	Kadınlar ücretli işçi olarak çalışmaya başladı.
1913	Kadınlar ilk kez devlet memuru olarak çalışmaya başladı
1914	Kızlar için üç yıllık yüksek öğretim kurumu açıldı (İnas Darülfünun)
1921	Karma öğretime geçildi (Darülfünunda)
1922	İlk kez Tıp Fakültesinde kız öğrenci eğitime başladı

Kaynak: KADEM, 2024

Kadınlara Tanzimat Fermanı'nın ardından verilen ilk hak, İrade-i Seniye (eşit miras hakkı) olmuştur, ardından Islahat Fermanı ile birlikte ilk kez

cinsiyet eşitliği ele alınmıştır. 1859 yılında II. Abdülhamit döneminde ortaokul olan kız rüştiyeleri açılmış, 1870'te kız sanayi mektebi ve öğretmen okulu olan Dârül Muallimat açılmıştır (Kaplan, 1998: 8).

1869'te Terakki-i Muhadderât ve Hanımlara Mahsus Gazete' de kadınların çalışma hayatı içerisine girmek istemesi ve bununla ilgili yazılar yazarak büyük ticari işler ve bürokratik ortamdan ziyade kadınların el sanatları veya alışveriş gibi yerlerde çalışma için yazılar yazılmıştır. İslam'ın getirilerinden biri olan çok eşlilik, Avrupalıların algısını değiştirmek için gazetede gündemde duran konulardan birisi olmuştur. Kadınların seçme ve seçilme hakkı kazanmaları Avrupa millet meclislerinde üyelerin kadınlar tarafından da seçildiği konusunda örnekler verilir. Kadınların kılık kıyafet konusundaki Avrupa özenmesini ironi yaparak eleştirir, kadınların Avrupai olmak için kıyafete değil ilim ve marifete özenmesini savunur. Avrupa'da ve Amerika'da kadınların eğitim alanında görmelerini erkekleşme olarak değerlendirilir ve kadın erkek eşit şekilde eğitim verilmesini sorgular. Gazetede daha çok Avrupai kadınlar rol model olarak değerlendirilmiştir. Avrupa ve İslam tarihi açısından kadınların sosyal konumları tartışılmıştır (Kanter, 2021: 45-52).

İslami eğitimin geri kalmışlıkla alakalı Müslüman okumuş kesim ve ulema arasında farkındalık oluşmuştur. Eğitim alanında ilk kapsamlı hukuki metin olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 1869 yılında hazırlanmıştır. 1880'de yürürlüğe giren nizamname Müslüman-gayrimüslim okullar tek çatı altında toplanması hedeflenmiştir. Nizamnamede verilen kararların içinde kız ve erkek çocukları için sıbyan (ilköğretim) mekteplerinin zorunlu hale getirilmesi mevcuttur (Çağır ve Türk, 2017: 62-63). Açılışı her ne kadar bu dönem içinde olmasa da gelişmesi ve etkileri bu dönemde olduğundan ele alınması gereken kurumlardan biri Darülmuallimattır. Kız rüştiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 26 Nisan 1870 tarihinde açılmıştır (Kamer, 2015: 402).

Türk toplumunda medeni hukuk Arazi Kanunnamesi (1858) ve Mecelli-i Ahka-ı Adliyye (1868-1876) düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemelerde henüz aile hukuku alanına yer verilmemiştir. Uzun bir aradan sonra aile hukuku alanında yapılan ilk düzenleme Hukuk-ı Aile Kararnamesidir (1871).

Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1917 yılında yürürlüğe girmiştir (Küçüktiryaki, 2014: 181-199). Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi İslam Osmanlı hukukunda yapılmış ilk modern aile hukuku kanunudur. Kararnamede alınan kararlardan bazıları şunlardır: evlilik sözleşmesinin bir memur önünde yapılması, evliliğin kadınlarda 17 olması, erkeklerde 18 yaşını doldurmuş olması ve akıllı ve ergenlik çağına giren kişilerin evlendirilmesine karar verilmiştir, çok eşlilikte kocanın ikinci eşi alabilmesi için ilk eşin rızası alınması şartı konulmuştur. Ayrıca kararnamede zorla evlendirilen kimsenin nikâhının geçersiz sayılacağı da eklenmiştir (Yurtseven, 2003: 221- 236).

İlköğretimin zorunlu hale gelmesi için Osmanlı'da ilk adımı II. Mahmut atmış olsa da gerçekleşmemiştir. II. Abdülhamid döneminde 1876 yılında Türk tarihinin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi içeriğinde temel haklarla birlikte kız ve erkekler için ilköğretim kurumu zorunlu hale gelmiştir (Vurgun, 2024: 202).

Kadınlar sanayi devrimi (1750-1914), I. ve II. Dünya savaşı sürecinde ücret karşılığında işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Resmi olarak Türk kadınına ücretli çalışma hakkının verilmesi 1897 yılında mümkün olmuştur. 1913'te ise kadınlar memur olarak görev alma hakkına sahip olmuştur (Bilgin, 2012: 311; Çadır, 2011: 34).

İttihat ve Terakki, çağdaşlaşmanın gerçekleşmesinin kadınların da erkeklerle eşit düzeyde eğitim alması ile mümkün olacağını vurgulamıştır. Kadınlar yüksek öğretim düzeyinde eğitim almaya başlamıştır. Türk kadını ilk kez yükseköğretim düzeyinde eğitim almaya başlamıştır. İnas Darülfünunu (3 yıllık kız yükseköğretim okulu) kurulmuştur (Uyar ve Ertuğrul, 2020: 66-69).

II. Meşrutiyet döneminde kızların okuma isteği ve ekonomik yetersizlikler sebebiyle karma eğitim alanındaki tartışmalar başlamıştır. Dönemin aydın kesimi kadınların üst seviyelerde eğitim almalarını desteklemişlerdir. Kadın öğretmen alanındaki yetersizlik sebebiyle karma eğitime 1919'da İnas Darülfünunu (kız) ve Darülfünun (erkek) birleşmiştir (Türkoğlu, 2023: 1757-1758). 1922 yılında ise İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'ne yedi kız öğrenci (İffet Naim (Onur), Müfide Kâzım (Küley), Hamdiye Abdürrahim (Maral), Sabiha Süleyman (Sayın), Suat Rasim (Giz)

ve Fitnat Celal (Taygun)başvuru yapmıştır. Türk toplumunun ilk kadın hekimleri 1928 yılında mezun olmuşlardır (Atıcı ve Erer, 2009: 107).

1900 yılların Türk fikir aydınları batıcılar Türkçüler ve İslamcılar olarak ayrılmaktaydı. Hukuki Aile Kararnamesi'nin hazırlanmasında etkili olmuşlardır. Avrupa'ya giden ve doğru modernleşmenin nasıl olacağıyla ilgili fikirlerini sunan Jön Türkler, Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan özgürlük ve eşitlik düşüncelerinden etkilenererek Türk kadını olumlu yönde etkilemeye çalışmıştır (Sallan Gül ve Altındal, 2015: 55).

Osmanlı da yönetici zümrede var olan kadınların külliye, medrese ve camilerin yapımında isimlerini duyurmuşlardır fakat tek merkezli kamusal alanda yönetici kesimi dışında hiçbir kadının ismi duyulmamıştır. Zaman geçtikçe varlıklı gayrimüslim kadınların görkemli giysileri toplumda dikkat çekmeye başlar ve batı teknolojisi ve sermayesinin Osmanlı'ya 19. Yüzyılda akmaya başlamasıyla kadınlar ekonomik hayat içinde yer almaya başlar (özellikle tekstil). Osmanlı sanayisi gelişmeye başladıkça ihtiyaç duyduğu alanlarda gerçekleşen eğitim kurumlarında kadınların da dahil olmasıyla kültürlü bir kadın kuşağının varlığından söz edilmeye başlanmıştır. Osmanlı'da birinci kadın hareket dalgasına karşı devletin 17. ve 18. yüzyıllarda kadınlar için kıyafet düzeni sokakta veya çarşıda nasıl hareket etmelerini gerektiren fermanlar yayımlanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde kamusal alanda devlet kadınlara eğitim vermeye başlamıştır. İlk olarak sağlık, sonra sanayii ve eğitim alanlarında kadınlara imkanlar sunulmuştur. Hukuksal alanda da kadınların lehine olan miras ve eğitim alanında yeni reformalar gerçekleştirilmiştir. Kadınlar mirasa ortak olabilir ve aldıkları temel eğitimde zorunlu hale getirilmişti.

Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal önderliğinde Türkiye'de yapılan inkılaplar toplumsal alanda büyük yankı ve köklü değişiklikler yaratmıştır. Modern uygarlık seviyesine ulaşmak için yapılan inkılaplar Türk toplumunu çağdaş ülke olma yoluna yönlendirmiştir. Gerçekleştirilen her inkılabın erkek kadar kadın için de gerekli ve geçerli olması kaçınılmazdır. Özellikle aile, kişi hakları, borçlar, miras, boşanma, evlenme gibi haklar medeni yaşam doğrultusunda cinsiyet farkı olmadan düzenlenmesi gereken medeni hukuk konularıdır. Osmanlı devletinden kalan Mecelle de Osmanlı Türk ve İslam

hukukun karışık yapısı yapılan inkılaplarla eksiklere yol açmıştır. Cumhuriyetten sonra dönemin değişen şartları neticesinde yeni bir medeni kanun oluşturmak gerekmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra medeni kanun çalışmaları yapılsa da gelenekçi ve yenilikçi görüşlere sahip komisyonla karar verilmeye çalışılan ortamda alınan kararlar “yenilikçi” sayılmadı ve medeni kanun için başarılı bir sonuç alınamadı. Mustafa Kemal’in görüşleri doğrultusunda Fransa, İsviçre ve Almanya medeni kanunları incelendi. İsviçre Medeni Kanun’u Türk gelenekleri ve toplumsal yapısına uyarlanarak yeniden düzendi 17 Şubat 1926 tarihinde İsviçre Medeni Kanun’u Türkiye’de kabul edildi (Koçak, 2019: 79- 89).

1930 yılında vatandaşların sağlığına zarar veren tüm hastalıkları önlemek adına Umumi Hıfzıssıhha Kanunu yapıldı. Kanunda kadınların doğum sonrası durumuna, doğum yardımı, ebe yardımı ve çocukların korunmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (R.G. 24/4/1930, No: 1489).

1935 yılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmesi ile 1937 yılında kadınların yer altı gibi ağır ve tehlikeli işlerde çalışması engellenmiştir (Şimşek ve Çakmak, 2019: 47). 1949 yılında kadın ve erkeklerin eşit şartlara göre yaşlılık sigortası 5417 sayılı kanun ile düzenlendi. Sağlık Bakanlığı’na bağlı olarak anne ve çocuk hizmetleri 1952 yılında verilmeye başladı. 1955 yılında Nene Hatun Türk Kadınlar Birliği tarafından yılın annesi seçildi. Aynı yıl Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kuruldu ve aile planlaması yöntemleri serbest bırakıldı, tıbbi bir zorunluluk halinde kadınlara kürtaj hakkı tanındı (KADEM, 2024).

Teşvik-i Sanayi Kanunu’nda kadınların çalışması desteklenerek 1930 yılında kadınlara doğum izni ve 1936 da ise iş kanunu içerisinde kadınların çalışma biçimleri benimsenmiştir. 1945’te kadınlara 4772 sayılı kanun ile “analık sigortası ile doğum yardımı” verilmesine karar verilmiştir (Moroğlu, 2019). 1927-1933 yılında eğitim kurumlara öğretmen yetiştirmek için Avrupa’ya kız ve erkek olmak üzere 133 öğrenci gönderilmiştir. 1933 yılında Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kurulmuştur (MEB, 2012).

Türkiye dünyada gerçekleşen kadın erkek eşitliği sözleşmelerine de katılmıştır. Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni 10 Mart 1954 tarihinde imzalamıştır (Hekimler, 2009: 17). 1985 yılında Kadınlara Karşı

Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'ni (CEDAW) imzaladı. CEDAW'ın neticesinde 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti Medeni Kanun'un 159 maddesinde yer alan "kadının çalışması için kocasının izninin alınması" şartı eşitlik ilkesine ters düştüğü için kaldırıldı. IV. Dünya Kadın Konferansı sonunda Pekin Sonuç Bildirgesi 1995 yılında Türkiye tarafından kabul edildi (Kaypak ve Kahraman, 2016: 308). CEDAW, 19 Ocak 1986 tarihinde Türkiye'de uluslararası hukuk ve iç hukuk tarafından kabul edilmiştir. Sözleşmenin Türkiye'de kabul edilmesiyle cinsiyet eşitliğine ilişkin politikalar hız kazanmaya ve uluslararası mekanizmalar kurulmaya başlarken aynı zamanda da akademik alanda araştırmalar artmıştır. 2000 yılında Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol BM tarafından kabul edilmesiyle komite bir denetim mekanizması haline gelmiştir. İhtiyari Protokol, Türkiye tarafından 2000 yılında imzalandı ve 2002'de TBMM'nin onayı ile yürürlüğe girdi (Parlak Börü, 2017: 53-54).

Türkiye'nin de dahil olduğu I. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen kararların Türkiye'de uluslararası mekanizma oluşturması 1991 yılında mümkün olmuş ve 20 Nisan 1990 tarihinde Türkiye'de Türk kadının eğitimini artırmak tarım, hizmet, ekonomi ve sanayi alanında kadının katılımını arttırmak, kadınlara hukuki, sosyal ve sağlık güvenliği sağlamak için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nü (KSSGM) kuruldu. 1993'te gerçekleşen Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda hazırlanan dilekçeye Türkiye Cumhuriyeti dahil 124 ülke imzalamıştır. Yapılan çabalar ve dilekçe sonucunda uluslararası kadın hareketleri BM üyesi devletlere ve BM'ye kabul ettirildi. 1993 Birleşmiş Milletler İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı Viyana'da toplandı ve "kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının evrensel insan haklarının ayrılmaz, bölünmez ve vazgeçilmez bir parçası" olduğu kabul ederek, 1993 Aralık ayında "Kadınlara 11 Yönelik Şiddete Karşı Bildirge" yayımladı. Kadınlara 11 Yönelik Şiddete Karşı Bildirge' si kadına şiddete karşı önlem alınan ilk bildirgedir (Pekin+5: Birleşmiş Milletler 'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, 2001: 7-12).

1993 yılında üniversitede (İstanbul Üniversitesi'nde) kadınlarla ilgili ilk kez bilim dalı "Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı" açılarak yüksek lisans çalışmaları başladı. 1997 yılında 13 ilde daha KSSGM koordinasyonu

birlikte “Kadının Statüsü Birimleri” kuruldu. Nüfus cüzdanında evli /bekar/boşanmış/dul ifadeleri değiştirilerek sadece evli ve bekar yazmasına karar verildi (KADEM, 2024).

Türk Ceza Kanunu’nda kadın ve erkeğin zinası suç kabul edilmesi hükmü eşitlik ilkesine aykırı kabul edilerek anayasa mahkemesi tarafından iptal edildi. 14.01.1998 tarihli Ailenin Korunmasına Dair Kanun kabul edildi. Kanunda aile içerisinde şiddete uğrayan kişilerin korunması ve şiddeti uygulayan için evden uzaklaştırılma gibi noktalar ele alındı (R.G. 14/1/1998, No: 23233).

Kız-erkek için zorunlu temel eğitim 1997 yılında 5 yıldan 8 yıla çıkarıldı. Böylece kız çocuklarının eğitimi daha uzun olması sağlandı (MEB, 2012: 12). Yine aynı yıl içerisinde Türk Kanunu Medenisi’nde değişiklik yapılarak kadınların evlendiklerinde kocasının soyadı ile beraber kendi soyadlarını da taşımalarına karar verildi. Eski Medeni Kanun’da evlenen kadının kocasının soyadını alması bir zorunluluktur. 14 Mayıs 1997 tarihinde 4248 sayılı kanunla tekrar düzenlenerek Türk Medeni Kanunu’nun 187. hükmünde kadın kocasının soy adını alması veya kendi soyadını da kullanmak istiyorsa nüfus dairene yazılı başvuruda bulunarak kocasının soyadı ile birlikte kendi soyadını da kullanabilir (Kılıçoğlu Yılmaz, 2014: 586).

Gelir vergisinde 1998 yılında yapılan değişikliklerle sadece aile reisinin beyanname vermesi kaldırılarak kadınların kocalarından ayrı olarak da beyanname verebilme hakkı tanındı. 1999 yılından itibaren Türkiye’de aile geliri koca adına koyma uygulaması sona ermiştir (Çelikkaya, 2023: 726).

Türkiye Cumhuriyeti 2000li yıllara geldiğinde AB uyum süreci için çalışmaya başladı. Türkiye Cumhuriyeti özü itibariyle yeni bir medeni kanun hazırlaması 2001 yılında mümkün olmuştur. AB’ne uyum süreci Aile Hukuku bölümünde köklü değişiklikler içeren 4721 sayılı Kanun ile Türk Medeni Kanunu, TBMM de 22 Kasım 2001 tarihinde kabul edilmiştir. 24607 sayılı Resmî Gazete ile ilan edilen yeni Türk Medeni Kanunu ile 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi (1926) yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni medeni kanun ile birlikte Türk kadını, ailede, toplumda erkekle eşit haklar elde etti. 2002 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanun’da eski medeni kanunda yer alan

(Md. 152) “ailenin reisi kocadır” ifadesi eşitliği aykırı olması sebebiyle yer verilmemiştir. 186. Maddede eşlerin birliği beraber yöneteceklerine, evlilikte çocuklar ilgili herhangi bir sorun çıktığında kocasının sözünün değil hâkimin kararının geçerli olması kabul edilir. İsteyen taraf hâkime tek başında başvurabilir. TMK (Md. 132), evliliği sona eren bir erkek gün beklemeden yeni bir evlilik yapabilme hakkına sahip tutulurken kadın, 300 gün yeni bir evlilik yapmak için beklemek zorundadır. Bunun sebebi ise kadının hamile kalma durumunda soy bağı açısından sorunlar yaşanmaması için bu sürenin dolmasını beklemektir. Çocuğun velayeti ile ilgili 336. maddede evlilik devam ettiği süre boyunca anne-baba ortak velayete sahip olacaklardır. Bu durum eski medeni kanunda evlilik devam ederken velayet hakkı babanın oyu doğrultusunda ilerlemekteydi. Eski medeni kanunda eşitlik ilkesine aykırı olduğu kabul edilen bir diğer durum ise evin ve çocukların geçiminin kocaya ait olması idi. Yeni Türk Medenî Kanunu’nda kocanın yükünün hafifletilmesi üzerine kadına da giderlere katılma yükümlülüğü verildi. Geçmiş tarihe baktığımızda kadın çalışma oranları düşüktür (R.G. 22/11/2001, No: 24607).

1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren Medeni Kanun, başta aile reisliği olmak üzere eşitlik ilkesine aykırı birçok maddeyi değiştirerek evlilik birliğinde velayet, aile konutu, mal rejimi gibi konularda eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerine dayalı yeni düzenlemeler getirmiştir. Yeni Medeni Yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarını bünyesinde barındıran Aile Mahkemeleri Ocak 2003 yılında kurulmaya başlanmıştır. Aile mahkemeleri, aile hukuku ile ilgili dava ve işlerin yanında, aile içi şiddetten korunmaya ilişkin 4320 sayılı Kanun'dan doğan davalara da bakmakla görevli kılındı. BM İnsan Ticaretinin- özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Cezalandırılmasına İlişkin Protokol onaylandı (2003). Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun kabul edildi (2004). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı” (2007–2010) KSSGM tarafından hazırlandı ve yürürlüğe girdi. Bunu diğer eylem planları izledi. İş Kanunu’nda değişiklik yapıldı, çalışanlara “eşit davranma ilkesi” kabul edildi (2003) (Kaypak ve Kahraman, 2016: 308).

Özel olarak kadın haklarını konu edinen ve düzenleyen ve koruyan bir diğer uluslararası anlaşma ise Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesi'dir. Diğer adıyla İstanbul sözleşmesi, toplumsal cinsiyet ve ayrımcılığın artması doğrultusunda, kadına uygulanan şiddet gibi konuları ele alan sözleşme somut önemler alarak kadının toplumdaki rolüne ilişkin bilinç oluşturma amacıyla yapılmıştır (Parlak Börü, 2017: 48).

İstanbul Sözleşmesi (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi), Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan 11 Mayıs 2011 tarihinde 45 ülke ve Avrupa Birliği tarafından Türkiye'nin İstanbul ilinde imzalanan kadına yönelik şiddeti kınayarak ve şiddete mücadelede devletlerin standartlarını belirleyen uluslararası sözleşmedir. Sözleşmenin amaçlarını beş ilkede ifade edilmiştir (İstanbul Sözleşmesi, 2011: Md. 1):

- Kadınlara karşı her türlü şiddet ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için,
- a- Kadınları her türlü şiddetten korumak,
 - b- Kadının güçlendirilmesi dahil kadın ve erkek arasındaki eşitliği önermek,
 - c- Mağdur olanlara yardım için politikalar geliştirmek,
 - d- Uluslararası iş birliği teşvik etmek,
 - e- Bütüncül iş birliği, verimli bir çalışma için kuruluşlara ve kolluk kuvvetlerine destek vermek ve yardım sağlamak.

2017 Sözleşmenin kapsamı ikinci maddesinde de ifade edilerek aile içi şiddet de dahil olmak üzere kadınlara orantısız uygulanan her türlü şiddet için geçerli olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ne 2021 yılında taraf olmaktan çekilmiş olsa da Türk iç hukukunda İstanbul Sözleşmesi'nin içeriğinin referans alındığı düzenlemeler mevcuttur (Kafkasyalı, 2023: 153). Sözleşmede ifade edilen "her türlü şiddet" ile vurgulanmak istenen psikolojik ekonomik sosyal ya da cinsel türde şiddet gibi her şiddet türüne karşı devletlere sorumluluk yüklemiştir. Sözleşmenin diğer amacı ise kadın ve erkek eşitliğini sağlamaktır. CEDAW Sözleşmesi'nin birinci maddesinde ele alınan kadını güçlendirmeyi ve ayrımcılığı önlemek yine İstanbul sözleşmesinde de ele alınarak bu

konuların başka sözleşmelerde de ele alındığı kanıtlamaktadır. Türkiye, Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni (İstanbul Sözleşmesi) 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış; 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Parlak Börü, 2017: 55).

Birinci beş yıllık kalkınma planı ile 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 422 sayılı KHK ile başbakanlığa bağlı olarak kuruldu ve 2004'te 5251 sayılı kanunla tekrar yapılandırıldı (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024). 2004 yılında anayasanın 10. Maddesinde değişiklik yapılarak “kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu” hükmü, 90. madde de ise yüğrüğüne konulmuş temel hak ve özgürlüklerde farklı hükümler içermesinden kaynaklı çıkabilecek anlaşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri öncelik alınacağından bahseder. CEDAW Sözleşmesi, anayasada yapılan değişikliklerle ulusal düzenlemeler arasında üstün konuma getirildi. Devlet Memurları Kanunu'nda doğum izinlerinin arttırılmasına dair düzenlemeler yapılmak üzere kanun, “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”, “Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” yürürlüğe girdi. 2004 yılında yürürlüğe giren bu kanunlarda cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddetle ilgili düzenlemeler yer verilmiştir. Kadınların iş alanında önünün açılması için atılmış bir diğer adım ise personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması için “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” Başbakanlık Genelgesi yayımlandı. Hamile ve emziren çalışan kadınlar için “Gebe ve Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” yürürlüğe girdi. 2005 yılında Yeni Türk Ceza Kanunu ve belediye kanunu yürürlüğe girdi. Elli bini geçen Büyükşehir Belediyelerinde koruma evleri açılmasının (kadınlar ve çocuklar için) belediyenin görevleri arasında sayıldı. 2007 yılında kadınların ticaret hayatını destekleyen Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan bir düzenleme ile kadınlar ürettikleri ürün, düzenledikleri kermes, festivallerden kamu kurumlarının belirlediği yerlerdeki kazanımlarından vergi alınmayacağına karar verildi (KADEM, 2024).

2009 yılında TBMM tarafından “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Kurulmasına İlişkin 5840 Sayılı Kanun” yayımlandı. 2011

yılında 6111 sayılı yasa ile Devlet Memurları Kanunu'nda kadınların 16 haftalık aylıklı doğum izni “analık izni” olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nda kadınların erken doğumu hakkında bir hüküm bulunmazken 6111 sayılı yasa ile Devlet Memurları Kanunu'nda doğum öncesi izin kullanamayan kadınların kullanamadıkları doğum izin sayısı doğumdan sonra kullanılacak izin sayısını eklenecektir. 4857 sayılı kanunda İş Kanunu'nda kadınların prim, doğum izni gibi düzenlemeler gerçekleşti. 2013 yılında kadın milletvekillerinin başörtüsü yasağı kalktı. Kadınlar için şiddet, cinsel istismar, çocuk bakımı yardımı, doğum vb. gibi birçok düzenleme yapıldı (KADEM, 2024).

Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk inkılaplarıyla birlikte kadınlar toplumunda görülür durumu gelmiştir. Moroğlu (2019), “*Cumhuriyet kadın için bir devrimdir.*” Atatürk liderliğinde uluslararası kadın hakları sözleşmelerinin henüz yapılmadığı zamanda Türkiye’de kadınlara siyasi haklar tanınmıştır. Laiklik ilkesi doğrultusunda atılan ilk adım eşit ve çağdaş toplum için 1924 Anayasası 2. maddesinin (*Türkiye Devleti’nin dini İslam’dır*) çıkarılması olmuştur. Atatürk kadınlara yurttaş olarak eşit haklar, eğitimde eşit statü, çalışma hayatında, siyasette eşit haklar sağlamıştır. Kadınlar dünya sahnesinde olduğu gibi Türkiye tarihinde de hakları için savaşımlardır. Kadınlar, elde ettikleri hakların ve güçlerinin arkasında yatan mistik realitede “anne” figürünün önemi büyüktür.

2.3.Türkiye’de Kadınların Siyasete Katılım Serüveni

Türkiye Cumhuriyeti kadınlara sosyal, siyasi, eğitim haklarının verildiği ilk ülkelerden biri olmuştur. Osmanlı zamanında sultanların sanat alanlarında (cami, külliye çeşme yaptırmada) katkıları bulunsa da özellikle sultanların düşünceleriyle bazen de vekaleten yönetime katılmasında bir yasallık söz konusu olmamıştır.

Türkiye’nin yarı nüfusunu kadın seçmenler oluşturmaya rağmen, siyasi alanda yeterince temsil oranına sahip değildir. Demokrasi kelimesinin içini doldurabilmesi için toplumsal gelişim ve eşitliğin sağlanması şarttır, şartın gerçekleşmesi için ise kadınların siyasal alanda temsili ve siyasi karar

almasında belli bir sonuca varacak şekilde düzenlenmesi, erkeklerle eşit katılımının sağlanması önem teşkil etmektedir.

Türk tarihinde 1876 Kanuni Esasi'den cumhuriyete dek seçme ve seçilme hakkından dolayı olarak söz edilebilmektedir. Laik prensipler etrafında gelişen hukuk sistemi sayesinde kadınlar, ev yaşamı dışına çıkarılarak kamusal alan içerisine girmeye başlamışlardır.

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti Fransız devriminden sonra gerçekleşen reformlarla sorunlara çözüm aramaya çalışmıştır. Dünyada konu olan fikir akımlarının Osmanlı'ya yansması kadın olgusunun biçimlenmesine yol açmış; kadın, turnusol kâğıdı gibi ele alınan temel konulardan birisi olmuştur. Osmanlı Devleti'nde kadınlar İstihlak-ı Milli Kadınlar Cemiyeti ve Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi gibi örgütlerle kamuya katılmaya çalışmışlardır. II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde saygın kişilerin kızları ya da eşleri siyaset yapmaya başlamıştır; Cevdet Paşa'nın kızı Emine Semiye Hanım ODF'de (Osmanlı Demokrat Fırkası) ve İTC'de (İttihat ve Terakki Cemiyeti), Şerif Paşa'nın eşi Prenses Emine de İEOF'de (İslahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası) aktif siyaset yapmışlardır. Halide Edip Adıvar, kadının siyasi sahneye çıkmasında Türkiye'deki savunucusu ve ilerlemesi sağlayan kişilerden olmuştur. Yapılan seçimlerde aday olmamasına rağmen -kadınlara henüz seçme ve seçilme hakkı verilmemiştir- birkaç ilde Halide Edip'e oy kullanıldığı fark edilmiştir. Genel oyun henüz olmadığı dönemde oy kullanan kişi sayısının az olduğu dikkate alınırsa Beypazarı'nda toplam oy kullanan kişi sayısı 22 olmasına rağmen 20 kişi Halide Edip'e oy vermiştir. Niceliksel anlamda bir şey ifade etmeyen oylar niteliksel anlamda kadının siyasi sahneye çıkmasında değer ifade etmektedir (Yaraman, 2015: 60-65).

Kadın hareketlerinin Türkiye'de görülmeye başlaması, dünyada kadın hareketlerinin ortaya çıktığı 1900'lü yıllara ve Osmanlı döneminde II. Meşrutiyetin getirdiği özgürlük düşüncesine dayanmaktadır. Özellikle siyaset alanında seçkin kişilerin kız ve eşlerinin toplantılara dahil olmasıyla kadının bireysellik ve özgürlüğü artmaya başlamıştır. Eğitim, hukuk gibi alanlarda kadınlar dahil edilerek siyasallaşma ve örgütlenmeler artmıştır. 1870 yılında kız öğretmen okulu olan Dârülmuallimât'ın açılması, Kanun-i Esasi'de kadın

ve erkek çocuklarının ilköğretim eğitiminin zorunlu hale getirilmesi gibi yeniliklerle kadınlar toplumsal hayatın farklı alanlarına dahil olmaya başlamıştır.

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı'nın da katılmasıyla birlikte askere giden erkeklerin memurluk görevlerinin boşalmasını durumunda yerine kadınların getirilmesiyle kadınlara çalışma alanları genişlemiş ve kadın çalışan sayısı hızla artmıştır. Kadınların basın hayatında da gündeme gelmesiyle bilinçlenme artmıştır (Gökçimen, 2008: 11).

Kurtuluş Savaşı'nın arkasından 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılmasıyla kadınlarla ilgili hukuki düzenlemelerde -özellikle kadınların siyasi hakları- gündeme gelmeye başlamıştır (Sallan Gül ve Altındal, 2015: 55). Meclisin açılmasından üç yıl sonra cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilanının ardından birkaç milletvekili seçme ve seçilme hakkının kadınlarda verilmesi gerektiğini mecliste gündeme getirmiştir. Millî mücadele yer alan, destek veren onlarca kadın kahramanın çabasına rağmen kadınlara siyasal hak verilmesine mecliste karşı çıkmıştır (Yaraman, 2015: 65). Mecliste bulunan çoğu milletvekili kadınlara siyasi hak verilmesinin gereksiz olduğunu söylemiştir ve kadınların seçme ve seçilme hakkının önünü kapatmıştır (Eroksal Ülger, 2015: 32).

1923 yılından itibaren kadınların Türkiye'deki genel durumu, Gökçimen (2008: 19) tarafından şöyle özetlenmektedir;

-Özellikle İstanbul'da aydın çevredeki Türk kadınları düşman işgallerini protesto ederken söz sahibi olması,

-İstanbul Üniversitesi'nde kız ve erkek öğrencilerin beraber okuması ve hatta İstanbul üniversitesinin ilk mezunlarının kız öğrenciler olması,

-I. Dünya Savaşı'nda erkelerin askere gitmesiyle kadınların memurluk gibi alanlarda görev alması,

-Hayır kurumları ve Kızılay gibi teşkilatlarda verimli bir şekilde çalışmaları,

-Kadınların meslek olarak özellikle öğretmenliği benimsemeleri ve sayılarının artması,

-Bağımsızlık Savaşı'nda vatan savunmasına dahil olmaları,

-Eğitim gören kızların farklı mesleklerde kendilerini geliştirme gayretleri ve yer alma arzuları.

1923 yılında batılılaşma hareketleri hız kazanmış ve değişiklikler yapılmıştır. Kadınlar toplumda, eğitimde, ailede ve siyasi alanda erkeklerle eşit statüde hak elde etmeleri yasal olarak hız kazanmıştır. Atatürk ilke ve inkılaplarının önderliğinde yapılan değişikliklerle ekonomik, siyasi ve cinsiyet statüsü konusunda eşit haklar tanınmıştır. Eşitliğin ilk adımları yasal olarak cumhuriyetin ilanından sonraki sene içinde hazırlanan 1924 Anayasası'nda atılmıştır. Cumhuriyet döneminde laiklik ve demokratik yapıyla birlikte kadın haklarında bir devrim yaşandığı söylenebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek eğitim alanında yapılan değişikle erkek ve kız çocuklarının birlikte okuyacağı karma bir sistem benimsenmiştir, kadın ve erkeğin eğitiminde birlik ve eşitlik sağlanmıştır. 1925 senesinde gerçekleştirilen Kılık Kıyafet Kanunu ve 1926 yılında “Türk Kanunu Medenisi” kabul edilerek kadınlara sosyal hakların tanınması, kadınların küçük yaşta evlenmeleri önüne geçilmesi, miras hakkında kadın ve erkeğin eşit duruma gelmesi, toplumda statü elde etmesiyle bir değişim dönemi yaşanmıştır (Ersoy, 2018: 43). İslami hayatın getirisi olan çok eşlilik aile hukuku kurallarıyla tek eşliliğe dönerek, resmi nikah zorunlu hale getirilmiştir. Kadınlar erkeklerle eşit boşanma hakkı ve velayet hakkına sahip olmuştur. Kız çocuk ve erkek çocuklar mirastan eşit bir şekilde pay alabilmiştir. 1930 yılında kadınlar ilk kez seçme ve seçilme hakkına sahip oldu ve belediye seçimlerine katılmışlardır. 1933 yılında ise muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde etmiş ve son olarak genel seçimlerde de 1934 yılında seçme ve seçilme hakkını elde ederek 1935 yılında yapılan milletvekili seçimlerine katılmışlardır. Seçimlerin sonucunda 18 kadın milletvekili olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti kadınlara sağladığı yasal haklar 1920’li yılları kapsarken dünyada henüz BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ya da Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) kadın- erkek eşitliği gündeme gelmemiştir (Kaypak ve Kahraman, 2016: 307).

Kadınlara seçme seçilme hakkının verilmediği yıllarda kadınlar kendi çabalarıyla örgütlerle ve cemiyetlerle kamuya dahil olmaya çalışmış ve

devlete olumlu sonuçlarıyla destek olmuşlardır. Anadolu Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ile geniş bir alanda hâkim olan kadınlar vatanı savunma ve cepheye destek sağlayan faaliyetlerde bulunmuşlar, Kurtuluş Savaşı'na aktif olarak katılmalarına rağmen kendilerine hak tanınmamıştır. Bazı milletvekilleri kadınlara hiç olmazsa seçme hakkının verilmesinden bahsetmiş ama susturulmuştur. Vakit gazetesinde Halide Edip, kadınlar için bir halk fırkası oluşturulmasını söylemiş, sadece kadınlardan oluşan bir parti kurulmasına karşı çıkmıştır ve 1923 yılı Kadınlar Halk Fırkası Nezihe Muhittin önderliğinde kurulmuştur. Fırkanın amacı; yurttaki siyasi, sosyal, iktisadi vb. durumlardan mustarip olan kadınlara yardım etmek ve kadınları siyasal katılımına teşvik etmektir. Fırka özellikle eğitim alanı ve sosyalleşme gibi alanlarda kadını teşvik etme amacı gütmüştür. Fırkaya gelen tepkilerden dolayı 1924 yılında kadınların bir kesimi Nezihe Muhittin liderliğinde siyasi özelliği olmayan Türk Kadın Birliği Cemiyetini -bu dönemde kadınlar yalnızca dernek kurma hakkına sahipti- kurdular. Cemiyetin amacı ise kadınlara seçme ve seçilme hakkının sağlanmasıydı. 1935 yılında kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkı sebebiyle de cemiyetin farklı bir amacı kalmadığı için kapatıldığı ileri sürülmüştür (Tekin, 2009: 54).

Halide Edip'e göre kadınların fırkaları ayrı olabilir ama partiler erkek ve kadınlardan oluşan bir fırka olmalıdır. 1924'te Anayasa tartışmaları esnasında kadının siyaset katılma ihtimali konu olsa da reddedilmiştir fakat yapılan seçimlerde aday olmamalarına rağmen yine Halide Edip ve Latife Hanım'a oy verildiği görülmektedir. Kısa bir süre sonra Kadın Halk Fırkası kapatılarak devamı niteliğindeki Kadın Birliği kurulmuştur. Birliğin yönetmeliğinde siyasetle bir ilişkisi olmadığı nitelendirilmiştir. 1927 yılına gelindiğinde Kadınlar Birliği'ne başkanlık eden Nezihe Muhiddin kadınların seçme haklarından vazgeçmediği, vazgeçerse birliğin hiçbir anlamının kalmayacağından bahsedince görevden alınarak yerine Latife Bekir başkan olarak getirilmiştir. İstanbul'da Kadınları Birliği, 1927 yılında oluşturduğu tüzüğünde "kadın siyasi haklar sağlamak için çalışacağı" hükmünü ekleyerek kadının siyasi alana dahil olmasını Büyük Millet Meclisi'ne taşımış bulundu. Kadınların karar alma mercilerine dahil olmasının ilk adımı 1930 yılında belediye seçimlerine seçme ve seçilme hakkı ile gerçekleşmiştir. 1930 yılında

Belediye Kanunu ile kadınlara belediye meclislerinde *seçme ve seçilme* hakkı tanınmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi yapılan seçimlerde Latife Bekir, Rana Sani Yaver, Refika Hulusi Behçet ve Safiye Hanım belediye meclisine seçilmiş; Nakiye Hanım mecliste daimî encümen seçilmiştir. Türkiye’de gerçekleşen ilk seçimler göz önüne alındığında kadınların siyasete atılmakta girişken ve istekli olduğu görülmektedir fakat istisnalar mevcuttur. Seçme ve seçilme hakkı verilen kadınlar CHF’na aday olmaya çalışmışlardır fakat ataerkil duvarı aşamamışlardır çünkü CHF’na aday olmak için partinin iki üyesinin – iki üyede erkek- önerisiyle gerçekleşmektedir. Kadınların kamu yönetiminde hak arama çalışmaları devam etmiş ve bunun doğrultusunda kadının yerini anlatma amacı taşıyan “Erkek Birliği” kurulmuştur. 1935 yılı genel seçimlerde on sekiz kadın milletvekili olmuş fakat dikkat çeken bir nokta geçmişten beri kadın hareketleri içerisinde mücadele veren ve siyasi hayatta yer almayı hak eden hiçbir kadın milletvekili seçilmemiştir, Nakiye Elgün hariç. N. Elgün, Kemalist düşüncesi ve öğretmen olmasını daha çok değerlendirmesi sebebiyle milletvekili seçilmiştir. Kadınların mücadelesiyle sağlanan haklar erkeklerin kadınlara verdiği bağış olarak nitelendirilmiştir. Kadınlara tanınan seçme ve seçilme hakkını N. Muhiddin kadınların çabaları sonunca elde edilen bir kazanım olarak değerlendirmiştir. Kadınlara belediye meclislerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmasına rağmen N. Muhiddin tarafından adaylık için başvurulmuş fakat reddedilmiştir. Yerel yönetimlerde hak elde eden kadınların bu hakkı evin büyütülmüş hali olarak görenlere hak tanınırken; kadınlara verilen bu hakkı kadınların siyasi hakları için mücadele veren kadınları dışarda tutulduğu görülmüştür (başka bir deyişle kadınlara verilen haklar yöneticilerin çıkarları doğrultusunda şekillenmiştir). 1933 yılının ekim ayının 26’sında Köy Muhtar Heyetleri ’ne katılma hakkı verilmiştir. 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış Teşkilat-ı Esasiye Kanunu “22 yaşını dolduran kadın ve erkeklerin oy kullanma hakkı bulunmaktadır” şeklinde 10. ve 11. maddeleri değiştirilmiştir (Yaraman, 2015: 65-73; Gökçimen 2008: 21; Gökse, 1984 :229).

İsmet İnönü ve arkadaşları Teşkilatı Esasiye’nin birkaç maddesinde değişiklik yapmak üzere meclise sunduğu teklifte kadınların kurtulmasını, kadınlara verilen statüye ve haklara değinmiş, Türk inkılabının kadının

kurtuluşu ile mümkün olacağını söylemiştir. İnönü'nün görüşünü Milletvekili Sadri Maksudi'de desteklemiştir (Özer, 2013: 147-148).

26 Ekim 1933 tarihinde belediyelerden sonra kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınan ilk alan köyler olmuştur. Köy kanununda değişiklik yapılarak kadınlarında köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerine seçmen ve seçilme hakkı ile katılabilmek hakkı verilmiştir. Türkiye'de ilk kadın muhtar Aydın İli Çine İlçesi Karpuzlu Bucağında seçilen Gül Esin Hanım olmuştur (Güneş, 2010: 173; Sarısamam 2023: 3).

Teklif üzerine Teşkilatı Esasiye'nin 10. ve 11. Maddeleri tekrar düzenlenmiştir (R.G. 05/12/1934, No: 2877).

- Madde 10, On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir.
- Madde 11, Otuz yaşını ikmal eden her erkek Türk, mebus intihap edilmek salâhiyetini haizdir.

Türkiye'de seçme seçilme hakkı 1923 yılından beri gündemde olan konular içerisinde yer almıştır. Türkiye'de yapılan 1923 seçimlerinde Latife Hanım, Kara Fatma gibi kadınlara oy verildiği görülmüştür. 1924 yılında anayasanın on ve on birinci maddesindeki “her Türk” ifadesi mecliste tartışma konusu yaratmıştır. Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey “her Türk” ifadesinin “her erkek Türk” olarak değiştirilmesine teklif etmiş ve kabul edilmiştir. 1927 seçimlerinde ise Türk kadınlar birliğine üye olan dört kadın milletvekilliğine (Nezihe Muhiddin, Halide Edip) aday olmuşlardır fakat seçim öncesi adaylıklarını bitirmişlerdir. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş olmamasına rağmen aday olan kadınlara oy verildiği yapılan seçim sonucunda görülmüştür. 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 8 Şubat 1935'ta yapılan seçimlerde TBMM'ye girmeye hak kazanan 17 kadın milletvekili seçilmiştir (Sarısamam, 2023:2-3).

1934 yılında kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla kadınların merkez siyaseti içerisine girmesi sağlanmıştır. Kadınlara verilen bu hak ülke sorunlarının çözümüne paralel olarak devletin demokrasi anlayışına katkıda bulunmuştur. Meşrutiyet döneminde yapılan çalışmalar mitingler, basın ve derneklerin faaliyetlerden faydalanarak millî mücadele döneminde kadınlara önemli katkılar sağlanmıştır. Türkiye'de en

önemli adım Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün inkılaplarıyla birlikte dünyada çoğu Avrupa ülkesinden daha önce Türkiye seçme ve seçilme hakkını kadınlara tanımış olması ve kadınların layık olduğu haklara ulaşması olmuştur. Bu sayede kadının Türk toplumdaki konumu iyileşti ve kadın hakları için kalıcı adımlar Atatürk devrimleriyle birlikte atılmış oldu (Arslan, 2004: 117).

Osmanlı'dan kalma Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda nüfusu yirmi bini geçmiş olan yerlere milletvekili seçme şartı koşmaktadır. İstiklal savaşının sürdüğü dönemde erkek nüfusu az ve çoğu da cephededir. Böyle bir durumda Türk kadınlarının vatandaş sayılması ve milletvekili seçmek için oy kullanması üzerine kanun teklifi sunulur. Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey'in bu görüşü Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesi değil Türk vatandaşı sayılma hakkıdır. Önerilen fikir mecliste büyük bir kargaşaya sebep olmuştur. Kadın inkılabı böyle bir toplumda hız kazanmış ve Türkiye'de kısa sürede kadın erkek eşitliği büyük ölçüde sağlanmıştır (Göksel, 1984: 221).

1934 yılında Ankara'da Türk ocağında aydın kadınlar bir toplantı düzenler. Toplantıda birkaç konuşmacı Türk kadınına milletvekili seçilme hakkının verilmesini istediklerini anlatan konuşmalar yaparlar ve toplantı sonucunda TBMM'ye bir yürüyüş gerçekleştirilir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. Maddeleri değiştirilerek 5 Aralık 1934 tarihinde Türk kadınlara milletvekili olmak için seçme ve seçilme hakkı verilir (Göksel, 1984: 229).

İlk kadın milletvekilleri: Mebrure Gönen (Afyon), Huriye Öniz (Diyarbakır), Fakihe Öymen (İstanbul), Şekibe İnsal (Bursa), Nakiye Elgün (Erzurum), Bediz Morova (Konya), Fatma Naiman (Seyhan), Seniha Hızal (Trabzon), Doktor Fatma Memik (Edirne), Meliha Ulaş (Samsun), Ferruh Gürgüp (Kayseri), Sabiha Gökay (Sivas) Mihre Bektaş (Malatya) (Göksel, 1984: 230). 1930'da yerel seçimlerde ciddi bir hak elde etmelerine rağmen kadın temsil oranı çok düşük seviyelerde kalmıştır.

Tablo 4: Türkiye Cumhuriyeti Kadın Milletvekili Sayıları

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili	Kadın Milletvekili	Kadın Milletvekili Oranları (yüzdelik)
1935	399	18	4,5
1939	429	16	3,7
1943	455	16	3,5
1946	465	9	1,9
1950	487	3	0,6
1954	541	4	0,7
1957	610	8	1,3
1961	450	3	0,7
1965	450	8	1,8
1969	450	5	1,1
1973	450	6	1,3
1977	450	4	0,9
1983	399	12	3,0
1987	450	6	1,3
1991	450	8	1,8
1995	550	13	2,4
1999	550	23	4,2
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1
2011	550	79	14,4
2015	550	81	14,7
2016	550	81	14,7
2017	539	75	13,9
2018	600	104	17,4
2019	589	102	17,3
2020	584	101	17,3
2023	599	119	19,9
2024	593	118	19,9

Kaynak: TÜİK, 2020; TÜİK, 2023 alınan verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan tabloda Türkiye’de gerçekleşen tüm seçim dönemlerinin kadın milletvekili sonuçları verilmiştir. Türkiye, ilk milletvekili seçimini 1935 yılında yaparak 401 milletvekili çıkartmıştır. Meclise ilk milletvekili seçimlerinde giren kadın milletvekili sayısı 17’dir. 1930’da yerel seçimlerde ciddi bir hak elde etmelerine rağmen kadın temsil oranı çok düşük seviyelerde kalmıştır. Türkiye’de 1935-1946 yılları arası tek parti dönemidir. Tek parti döneminde meclise yer alan kadın temsil oranlarının 1946 sonrası çok partili döneme geçilmesiyle kadın temsil oranları düşüş gösterirken

milletvekili toplam sayılarında değişikler olduğu görölmektedir. 1950 yılında yapılan milletvekili seçiminde %0,6'lık oranla temsil edilen kadın milletvekilleri Türkiye seçim tarihinin en düşüş oranını yakalamıştır. 2023 yılında yapılan seçimlerde ise 19,9 oranla Türkiye seçim tarihinde meclise yer alan en yüksek kadın milletvekili oranına sahiptir.

Türkiye’de 1935-1946 yılları arası tek parti dönemi yaşanmıştır. Tek parti döneminde yapılan üç seçim döneminde kadın milletvekili sayısının çok partili döneme göre daha fazla olduğu görölmektedir. 1945 yılında II. Dünya Savaşı çıkmıştır, Türkiye savaşa katılmamış olsa da Türkiye ekonomisini etkilemiştir. Bu durum kadına siyasi hakların verilmesinin geri planda tutarak ekonomik olayları gündeme getirmiştir. 1946 yılında çok partili hayata geçilmiştir. Çok partili hayat demokrasiyi güçlendirse de rekabetin yoğun olduğu 1946 seçimlerinde parlamentoya giren kadın milletvekili sayısında düşüş olduğu görölmektedir. Çok partili dönemde gerçekleştirilen ilk seçimlerde sadece CHP’den 9 kadın milletvekili meclise girebilmiştir. 14 Mayıs 1950 tarihinde ilk tek dereceli, gizli oy ve açık tasnif sistemi uygulanmasına geçildi (Güngör, 2010: 193). İlk kadın il belediye başkanı çok partili siyasal yaşama geçildikten sonra “Müfide İlhan” 3 Eylül 1950 yılında Mersin’de seçilmiştir (Bozkurt ve Bozkurt, 2014: 53).

26 Mart 1971 tarihinde Türkiye’nin ilk kadın bakanı Türkan Akyol göreve atandı. Akyol, aynı zamanda Türkiye’nin ilk kadın rektörüdür (Çerezci, 2018: 820). 1975 yılında Afife İnan’a (Mustafa Kemal Atatürk’ün manevi kızı) Türk ocağında Türk kadınına daha büyük mertebeye ulaştırmak için konferans vererek, Türk toplumunda kadının siyasi ve sosyal her alana katılımına zemin hazırlamıştı (Göksel, 1984: 229).

1970’li yıllarda ise kadın kolları kadınlar için aktif rol oynamaya başlamıştır. Türkiye’de var ola kadın kolları sayesinde kadınlar siyasete dolaylı olarak katılmaya çalışmaktadır. 12 Eylül rejiminde partilerin kadın kolları kapatılmıştır. Kadınların siyaset yapmasının önüne geçen bu durum kadınları erkekçe siyaset yapmaya yönlendirmiştir. 1980 yılından sonra Türkiye’de kadının siyasal ve sosyal kültürün gelişmesi tekrar gündeme gelmiştir. Kadınlar için nitelendirilen “fedakâr anne, iyi eş” görünüşü medyaya yansiyarak bir tartışma ortamı doğdu. 1990’lar Türkiye’inde Tansu

Çiller'in Başbakan olması büyük bir ilk yaşatmıştır. İlk kadın Başbakan Tansu Çiller 1993 yılında seçilmiştir. Türkiye'de ilk kez bir kadının erişebileceği üst mertebelerden biri olan büyük bir partinin başına geçip, Başbakan olması Türk kadınlarının siyasete bakış açısını değiştirerek kadınları siyasi alana teşvik etmiştir. Çiller, Türk siyasi tarihinde en yüksek statüye ulaşmış ilk ve tek kadındır. 1993-1996 yılları arasında başbakanlık görevini yürütmüştür. Doğru yol partisinde genel başkan ve başbakanlık görevinden sonra da Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı görevini sürdürmüştür. Çiller ilk kez 1991 seçimlerinde meclise milletvekili seçilerek girdi. Çiller'in başarısı diğer partilerin kadınlara yönelik programlarının artmasına ve politikalar geliştirmelerine neden olmuştur (Tekin, 2009: 59; Oruç ve Bayrakçı, 2018: 464).

Türkiye'de yerel yönetimler kadın konusunda 1990 yıllarında aktif olarak çalışmaya başlamıştır. Özellikle kadına yönelik şiddet, ev içi şiddet gibi konuları ele alarak Ankara Kadın Dayanışma Vakfı ile Altındağ Belediyesi ilk sığınma açılmıştır. 1993 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı bağımsız olarak ilk kadın sığınma evini açmıştır (Sallan Gül, 2013: 71).

Türkiye Cumhuriyeti 48. Hükümet döneminde 1991 yılında ilk kadın Vali Lale Aytaman'ı Muğla ilinde göreve başlanmıştır (Sancar, 2008: 175).

Parlamentolar Arası Birlik (2023) verilerine göre Türkiye bakanlık makamında 173/193 sırasında yer alırken yüzde 5,9 kadın temsil oranına sahiptir. Parlamentoda ise Türkiye 132 /189 sırlamasında yer alırken, parlamentoda kadın temsil yüzdesi 17,4'tür (IPU-UN Women 2023, 2023). Her iki makamda da kadın temsil oranının düşük olduğu görülmektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca kadınlar ve erkeklerin temsil oranı meclislerde denk olmamıştır.

Türkiye'de kadınlar birçok Avrupa ülkesinden daha önce seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. 1924 yılında gerçekleştirilen Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1925 yılında Kıyafet Kanunu, 1926 yılında ise Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile kadınlara haklar tanınmış ve kadın toplumda daha görünür kılınmıştır. Gerçekleştirilen reformlara rağmen kadınların siyasete katılımı arzu edilen düzeye ulaşamamıştır. Siyaset içinde yer alan kadınlar da varlıklarını hissettirememişlerdir. Hem katılımın az olması hem de siyaset

yapan kadınların görünür olmaması teşvikleri de azaltmaktadır. Kadınlar siyasette daha çok parti içlerinde yer almakta ve kadın kolları çalışmaları, hayır işleri ve kermeslerde yer alarak varlıklarını sürdürmektedir (Ersoy, 2018: 43; Kaşıkırık ve öte., 2020: 8).

TÜİK 2023 istatistik verilerine göre 2022 yılında üst düzey kamu kurumlarında çalışan kadın oranı %19,6 olmuştur (TÜİK, 2024). 2023 İçişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 2 kadın vali (Afyonkarahisar’ da Kübra Güran Yiğitbaşı ve Yalova’da Hülya Kaya), Türkiye’de kadın kaymakamlar; 2016’ da 32 iken, 2022 yılında ise 101’e çıkmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2022). 2023’te ise Türkiye’de kadın kaymakam sayısı 53’tür (İçişleri Bakanlığı, 2023).

Kadınlara ilk siyasal hak yerel siyasette tanınmıştır. Kadınların ilk siyasal hakları 1930 senesinde Belediye Kanunu ile belediye seçimlerinde seçmen ve aday olabilmeleri olmuştur. Yine 26 Ekim 1933 tarihinde Köy Kanunu’nda kadınların muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi olmaları yasal olarak sağlanmıştır. 1934’te ise milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Tüm bu değişikliklere bakıldığında kadınların siyasal alan içinde yer alması ilk olarak yerel siyaset alanında gerçekleştiği gözden kaçmamalıdır.

Kadının siyasal yaşama katılımında yerel yönetimlerin ilk adım olarak tercih edilmesi daha kolay ve kadınların karar alıcı bir pozisyona sahip olması, yerel siyasetin daha demokratik olmasının temelini oluşturmaktadır. Türkiye’de kadın temsiliinin eksiliğinin giderilmesi ve yerel siyasetin güçlenmesi için kadının siyasete başlaması ya da isterse sadece yerel siyaset alanına dahil olarak devam etmesi önemlidir. Bu yüzden ki kadının yerelde temsil oranının artırılması ve teşvik edilmesi gerekmektedir (Yaylı ve Eroğlu, 2015: 504). Türkiye’de 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı Mülfide İlhan halk tarafından seçimle göreve gelmiştir. 1971 senesinde ise ilk kadın bakan Türkan Akyol seçilmiştir (Gücük, 2006: 24). 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk kadın belediye başkanının yirmi yıl sonra seçildiği görülmektedir. Bu durum Türkiye’de kadın temsil oranının düşük ve kadınların siyasi alanda var olmasının geri planda devam ettiğini göstermektedir.

Tablo 5: Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
1999 Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	3.216	20	0,6
İl Genel Meclis Üyeliği	3.122	44	1,4
Belediye Meclis Üyeliği	34.084	541	1,6
2004 Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	3.225	18	0,56
İl Genel Meclis Üyeliği	3.208	56	1,75
Belediye Meclis Üyeliği	34.477	799	2,32
2009 Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	2.948	44	0,9
İl Genel Meclis Üyeliği	3.379	110	3,25
Belediye Meclis Üyeliği	31.790	1.340	4,21
2014 Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	1.398	40	2,9
İl Genel Meclis Üyeliği	1.251	60	4,8
Belediye Meclis Üyeliği	20.498	2.198	10,7
2019 Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	1.389	42	3,0
İl Genel Meclis Üyeliği	1.272	48	3,77
Belediye Meclis Üyeliği	19.546	2.283	11,68

Kaynak: Sezgin, 2019: 28-29

1980 yılından sonra Türkiye’de kadın hareketlerinin hız kazanmıştır. Yukarıdaki tabloda Türkiye’de gerçekleştirilen mahalli idareler genel seçimlerinde 1999 ve 2024 arası belediye başkanı, il genel meclis üyeliği ve belediye meclis üyeliğinde kadın temsil oranları gösterilmiştir. 1999 yılında kadın belediye başkanı, il genel meclis üyeliği ve belediye meclis üyeliği kadın oranlarının en düşük olduğu yıldır. 2007 yılında ise kadın belediye başkanı oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2014 seçimlerinde ise kadın il genel meclis üyeliği oranı en yüksek ve 2019 yılında da kadın belediye meclis üyeliği oranı en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Kadınların siyasi başarısı seçme ve seçilme hakkını elde ederek, devletin karar alma mekanizmalarında cinsiyet eşitsizliği olmadan gerçekleşmiştir. Kadınlar siyasi alan içerisine girmesi siyasetin eril dilinin değişmesine sebep olamamıştır. Kadınlar siyasal haklar elde ettikten sonra da temsil oranı erkeklere oranla düşük kalmıştır ve kalmaya da devam etmektedir. Kadınlar hala siyasal temsil için çabalamaya ve bu durum güncel bir sorun olmaya devam etmektedir.

2.4.Kadınların Siyasete Katılımda Karşılaştıkları Engeller

Eşit katılım, bir ülkede demokratik bir ortam oluşturmaktadır. Bireylerin cinsiyet ya da görünüşleri gibi toplumsal farklılıkların gözetilmeden, bir ülkede yaşayan her vatandaşın ülke yönetimine katılması sahip olunan demokratik ortamın gelişime katkı sunacaktır. Kadınlar, vatandaşlar içerisinde ülke yönetimine katılımda geri planda kalmaktadır. Cinsiyetten doğan bu negatif ayrıcalık kadının toplumda, siyasette hatta bazen aile içinde geri planda kalmayı tercih etmesine sebep olmaktadır.

Siyasal katılımda kadınların karşılaştığı engellerin başında cinsiyet rolleri gelmektedir. Anayasada bahsedilen eşitlik haklarına rağmen Türkiye toplumunda ve geçmişten gelen kültürel algısında erkek egemen bir toplum karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze devam eden bu anlayış kadınları “özel” yaşamın içerisine hapsetmiştir (Gökçimen, 2008: 41).

Türkiye’de kadınlar, Osmanlı’dan alınan sosyo-kültürel mirasın da etkisiyle kamusal alandan ziyade özel alanda varlık bulabilmektedir. Kadına biçilen rol, son yıllara kadar ev ile sınırlı tutulmuştur. Temizlik, çocukların bakımı, yemek yapımı gibi işlerle tek başına sorumlu olan kadın, -istese de- kamusal hayatta görünür olamamıştır. Dolayısıyla yerel siyasete girebilecek, kendini gösterebilecek araçlardan hep mahrum kalmıştır.

Kalaycıgözü (1983: 119), Türkiye’de oy kullanma ödevinde vatandaşların cinsiyet dağılımı incelendiğinde erkek vatandaşların oy verme davranışında niceliksel olarak daha fazla bulunduğu görülmüştür. Yapılan bir araştırmada evli olan kadınların bekar, işçi ve dul kadınlara göre siyasete daha fazla ilgisinin olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan kadınların siyasete ilgisinin arttığı gözden kaçırılmamalıdır. Kadınların kamusal alanda

daha az yer edinmesinin sebepleri; siyasete ilginin eksik olması, eğitim seviyesinin yetersiz olması, geçmişten beri var olan geleneksel aile yapısının kadınlar tarafından taşınıp, oluşturulduğu ve bunların getirdiği sorumluluklar, cinsiyet ayrımı ve siyasi alanlarda ilişkilerin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır (Çağlar, 2011: 59- 61). Eğitimde dünya ve dünyaya paralel olarak Türkiye’de gelişme göstermektedir fakat Türkiye’de henüz eğitim alamamış ya da eğitim almasına izin verilmeyen, eğitimin önüne geçen insanlar mevcuttur, bu durum Türkiye’de güncel bir sorun olmaya devam etmektedir. Cinsiyetlerin temel eğitim oranları karşılaştırıldığında kadın oranının erkek oranına göre daha az olduğu görülmektedir. Her ne kadar geçmişten günümüzde bu oran artmış olsa da hala yetersizliğini korumaktadır (Gökçimen, 2008: 42).

Siyasetin erkek egemen bir alan olması kadınlar için dünyada oldukça kısıtlayıcı bir konum ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar hem biyolojik hem de düşünce itibarıyla erkeklerden çok farklıdır. Dolayısıyla ataerkil siyasetin çıkardığı engellere karşı kadından “erkek gibi” olmasını beklemek oldukça yanlıştır (Oruç, 2013: 73). Kadınların siyasette doğru adımları atmasına destek vererek yapabileceklerine izin verilmelidir. Toplumun her alanında kadınlar bu tür zorluklarla karşılaşmaktadır. Aile içerisinde de zaman zaman “yapamazsın, neden olmamış bu yemek!” vs. gibi birçok tepkiyle karşılaşmaktadır. Kadınlar ev yaşamı, çocuk bakımı gibi aile içerisinde kadına yüklenen görevleri tek başına idare etmesiyle siyasi alana yeteri kadar zaman harcayamamaktadır. Kadınların aile içi sorumlulukları sosyal yaşamını, işini ve yapmak istediklerini engellediği görülmektedir.

Eril siyasette kadının yaşam standartları; çocuk yetiştirmek, aile için geleneksel anneye biçilen rolleri yerine getirmek, ev sınırları içinde yaşamını sürdürmektir. Toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal olarak kadınların önüne isteyerek ya da istemeyerek engeller konulmaktadır. Partilerin yapısı da kadınların siyasal alana dahil olmasını engellemektedir. Demokrasinin doğru bir biçimde devam etmesi için partilerin kadın kolları ile sınırlı kalmamalıdır (Sallan Gül, 2007: 2).

Kadın-erkek eşitliğini, demokrasi ve gelişmişliğin gereği olarak gören toplumda bu yaklaşımlar çerçevesinde bir ilerleme görülmemiştir. Türkiye’de

yetişmiş kadın işgününün fazla olmasına rağmen siyasi temsildeki sorunlar nedeniyle kadınlar h k met veya parlamentoda eksik temsil oranına sahiptir. Siyasete dahil olmanın bir diğer adımı ise siyasi partilerdir. Siyasi partiler, yapısı ve kadın kollarının güçsüz olması sebebiyle kadınların siyasete katılımını engelleyen bir faktör konumundadır. Partilerin ideolojilerine göre cinsiyetlere bakış açıları değişmektedir. Siyasi partilerin kadın kollarının büyük bir destekleyici unsur olduğu açıktır. Kadın oylarını çekmenin en verimli yollarından biridir. Buradan da anlaşıldığı üzere partiler bir amaç doğrultusunda kadınları desteklemiştir. Siyasi partiler içeresinde kadınlar aktif gözüken ama aslında pasif bir konumda kalmışlardır. Belli bir dönemde kadın kolları kaldırılmış olsa da anayasa ile hukuken varlığını sürdürmektedir. 12 Eylül rejimiyle partilerin kadın kolları kapatılmıştır. Kadınlar 12 Eylül rejiminde erkekçe siyaset yapmaya teşvik edilmiştir. 1999 yılında 445 sayılı Kanun’la birlikte kadın kollarını yasaklayan hükümler kaldırılmış ve siyasi partiler çıkardıkları yönetmeliklerde kadın kollarının usullerinden ve esaslarından bahsetmektedir. Kendi bütçesi de bulunmayan kadın kolları sadece partinin onaylayacağı faaliyetleri yapmakla kısıtlı kalmışlardır. Yönetmeliklerde kadın kollarının seçimle göreve gelmesi fakat kısıtlamaların olduğu görülmektedir; seçilen kadın kolları yöneticilerine partinin karar mekanizmalarından yoksun bırakılmaları, oy toplamak ve partilerin sessiz bir destek unsuru olmalarının dışına çıkamamıştır. Kad nı sadece aile ile özdeşleşen bir kurum olarak bakan bir bakış açısı kadını sosyal faaliyetlerde gönüllü kılmakta ve siyasete destek bir yan rol olarak görmektedir (Gökçimen, 2008: 43-45).

Kadınların siyaset arenasında girmelerinden çekindikleri bir diğer konu ise toplumda “kadının başarısız olabileceği” genel düşüncenin hâkim olmasıdır. Bu sebeptendir ki kadınlar siyasete adım atmaktan çekinmektedirler. Dünyadaki kadın politikacılar oranlı temsil sistemi ile kadınların siyasete daha kolay girebileceğini belirlemiştir. Geniş bölge, oranlı temsil ve liste usulü seçim sistemi kadınların erkelerle bire bir yarışmadan; çoğunluk sistemi ile her seçim çevresinden birden çok temsilcinin seçildiği bu sistemde temsilcilerin toplumsal farkları yansıttığı için seçilme şansı daha yüksek olmaktadır.

Negiz ve Üçer (2012: 18), 2004 ve 2009 yılları arasında görev yapan kadın başkanları konu edinen bir çalışmada, kadınların siyasette karşılaştıkları sorunları ele almıştır; erkek egemen dünyada kadınların siyasete gereken önemi vermedikleri, geleneksel anlayışın ve toplum bilincinin kadını eve yöneltmesi, pozitif ayrımcılığın yetersiz olması, kadınların siyaseti erkek işi olarak görmesi, siyasetin erkeklere ait bir alan gibi görülmesi, siyasi partilerin tüzüklerinde ve programlarında kadınlara pozitif desteğin ve cinsiyet eşitliğinin olmaması, siyasette yer alan rol model kadınların yetersiz olmasının kadınların karşılaştıkları sorunlar içerisinde yer almaktadır.

Yerel meclislerde yer alan kadınlarla, Oruç ve Bayrakçı (2018: 475-476) tarafından yapılan bir çalışmada, kadınların siyasete katılımında karşılaştıkları engeller değerlendirilmiştir. Türkiye’de erkek egemen toplum yapısında kadının cinsel obje olarak nitelendirilmesi, eğitiminin yetersiz olması, kadınların siyasetin dışında durması vb. sebeplerinden dolayı siyasette kadın temsili düşük oranlarla sınırlı kalmıştır. Tüm bu engellere karşılık siyasete girmek isteyen birçok kadın bulunmaktadır. Kadınlara uygun şartları ilk olarak aileler sağlamalıdır. Eşler çocuk bakımını ve ev işlerini birlikte yaparsa hem kadına hem de erkeğe çalışma özgürlüğü ve kendine ayırabilecekleri biz zaman doğabilir.

Toplumun kadından beklediği işler: aile, yaşlı bakımı, çocuk ve ev içi sorumluluklar ile sınırlı kalmaktadır. Siyasi partilerin seçim beyannamelerinde eşitlik kavramı yer alsa da cinsiyet eşitliğine yetersiz sayıda değinilmektedir. Partilerin tüzük ve programlarında kadın politikaları ve kadın konusu yer almasına rağmen cinsiyet kotası olan partilerde dahil bu durumun sözde kaldığı görülmektedir (Kaşıkırık ve öte., 2020: 43).

Kadınlar siyasi yarış içerisinde yer almak istiyorsa, siyasi yarış içerisindeki bir erkekten daha fazla çaba harcamak ve çalışmak zorundadır. Siyasi başarı için mücadele edip yarış kazanan kadınlar oldukça düşük orandadır. Kadınların siyasette düşük oranları seyretmesi yeni adaylar için de siyasi yarışta ümitsiz bir ilk adım atmalarına sebep olmaktadır. Bir kadının erkeklere göre şahsi kaynakları daha kısıtlıdır. Siyasi alanda erkek egemen bir dünya olduğu için kadınların yardım, destek kaynakları koşununda erkeklere

bağımlı olmaktadır. Türkiye’de politik yapı içinde bağımsız aday olarak seçilmek oldukça zordur (Mutlu, 2012). Tansu Çiller’in siyasete atılmasında Süleyman Demirel’in büyük bir desteği olmuştur. Bu destek çoğu kadına günümüzde de ışık tutmaktadır.

Kadınlar siyasal haklardan önce birey olarak eşitlik için mücadele vermişlerdir fakat Türkiye’de kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1935 senesinde kazanırken anayasada kadın ve erkek eşitliğinde bahsedilmesi 2000’li yılları bulmuştur. 1982 Anayasası’nın 41. maddesi 2001 senesinde “Türk toplumunun temelini aile oluşturur ve eşler arasında eşitlik esastır” şeklinde değiştirilmiştir. Anayasanın 10. Maddesine “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahip olup, devlet bu eşitliğin hayata geçirilmesi ile yükümlüdür” hükmü 2004 senesinde eklenmiş ve 2010 yılında maddeye ek olarak “Bu niyetle alınacak önlemler, eşitlik ilkesine aykırı yorumlanamaz” hükmü eklenmiştir (R.G. 18/10/1982, No: 17844).

Yaraman (2015: 16), kadınlar kamusal alan içerisine girebilmeyi başaramamış, cinsiyetçi ayrımcılık neticesinde özel alan ile bağlaştırılan kadın olmaktan dışarıya çıkamamış ve asli yükümlülüklerini kamusal ve özel alan ile birlikte yürütmeye devam etmiştir. Kadının siyasal katılımı engelleyen özel alandaki roller, cinsiyetçi toplumsallaşma ve siyaset için gerekli olan beceri yoksunluğu kadınların siyasetin her alanında erkeklerden daha az katılmasına sebep olmaktadır.

Kadınların siyasal katılımının engellerinden biri olan cinsiyet faktörü yalnızca Türkiye’de değil her ülkede bir sorundur. Cinsiyet ayrımcılığı eksik temsil, geri plana atılma, ötekileştirilme gibi sonuçlar doğurmaktadır. Halbuki kadının siyasete katılımına gerçek bir bakış açısıyla bakılırsa çağdaşlaşma yolunda ileri seviyeye gidilebilecektir. Toplumsal farklılıklar sorun edilmeden, eşit katılım ile demokratik bir ülke oluşmaktadır. Siyasetin erkek işi olduğu geleneksel düşüncesi siyasetteki eril dilden vazgeçilmesini zorlaştırmaktadır. Siyaset erkek işi olarak görülürken kadınların işi ise özel yaşamdaki geleneksel rollerine hapsolmuş durumda görülmektedir.

Kadınlar ve erkekler ortak yaşam alanlarını farklı şekilde kullanırlar. Ekonomik, mekânsal ve toplumsal olarak ortamlardan yararlanma fırsatları ve beklentileri farklılıkları gösterir. Yerel düzeyde sunulan hizmetlerin

sunulması sonucunda yetersiz kalan eksiklikleri ağırlıklı olarak kadınlar doldurmaktadır. Kamusal çocuk bakımı hizmetlerinin kadınların dayanışma ağları ile gerçekleşmektedir. Kırsal yerleşim bölgelerinde ya da gecekondü bölgelerinde içme suyu taşınması, çöplerin sokaklardan toplanması ve belli yere taşınmasını kadınlar ve kız çocukları yapmaktadır. Dünya genelinde yerel yönetimlerde kadınların katılımı istenilen düzeye ulaşmamasına rağmen yerel siyasette kadın katılımının arttığı görülmektedir. Bu artışın en önemli sebebi kota uygulaması ve pozitif ayrımcılık içeren çalışmaların yerel siyasete yansımalarıdır.

2.5.Kadınların Yerel Siyasete Katılımında Muhtarlık Kurumunun Rolü

Kadınlar Türkiye’de kanuni bir zorunluluk olan oy verme dışında siyasete aktif olarak katılamamaktadır. Türkiye’de kadının siyasete katılımını engelleyen hukuki bir nitelik bulunmamaktadır. Buna rağmen kadının siyasetteki oranı oldukça düşüktür. Geleneksel yaşam ve kadına yüklenen değer yargıları geçmişten günümüze değişmeden devam etmektedir. Aynı zamanda kadının siyasete geri planda kalmasına sebep olan bir diğer durum ise Türkiye’deki erkek egemen siyasi yapıdır. Sadece Türkiye’de değil, dünyada da gelişmiş demokrasiye ulaşabilmek için siyasete kadın eli değmelidir (Mutlu, 2012).

Türkiye’nin toplam 57.093.985 seçmen sayısının %50,7’sini kadın seçmen ve %49,3’ünü ise erkek seçmen oluşturmaktadır (YSK, 2023). Yerel ve genel siyasette yaşanan hizmet boşluğu sorunu kadınlarla doldurulmaktadır. Kadınların bulunmadığı idarelerde ülkenin yarı nüfusunun istekleri göz ardı edilmiş olacaktır (Oruç, 2013: 88).

Türkiye’deki erkek egemen siyaset anlayışı kadını dışlayan, kadının siyasete katılmasını tartışma konusu yapan toplumsal bir sorundur. Türkiye’de kadın, özellikle siyasi partiler tarafından siyaset arenasında araçsal bir nesne olarak görülmektedir. Bu sebepten siyasi partiler kadınlara siyasette istedikleri konuma ulaşmasını engelleyerek esaslı alanlarda görev vermemektedir. Mahalle ve köy yönetimi siyasetten en az etkilenen birimlerdir ve bu yüzden muhtarlık kadının siyaset alanındaki ilk adımını

elverişli hale getirmektedir (Mutlu, 2012). Katılım kavramı ile birlikte yerellik de ön plana çıkmıştır. Kadınların siyasal katılımı, yerel yönetimlerden uzak düşünülmemelidir (Sağıt, 2016: 50).

Yerel yönetimler, halka en yakın birimler olmaları nedeniyle gerçekleştirdikleri her faaliyet yerel demokrasiyi temelden etkilemektedir. Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı demokratik bir yönetim anlayışının temelini oluşturmaktadır. Yerel yönetimler halkın karar alma süreçlerine katılımında vatandaş için avantajlı bir süreç sunmaktadır. Halk yaşadığı coğrafyada karar organlarını kendileri seçerek toplumdaki farklılıkların karar alma süreci içerisine girmesine sebep olarak daha demokratik bir ortam oluşturmaktadır (Biricikoğlu, 2013: 67). Yerel yönetimlerin halkın yönetime katılımı çerçevesindeki uygun koşulların genişliği, özellikle kadınların yönetime katılımı için önem taşımaktadır. Türkiye’de kadınlar 1924 Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1925 Kıyafet Kanunu ve 1926 Türk Medeni Kanunu ile birlikte siyasi alanda sesini duyurmaya başlamıştır. Türkiye’de kadınlar, medeni haklarını 1926’da siyasi haklarını ise 1930 ve 1934’te elde etmişlerdir (Tekeli, 1983).

1924 Köy Kanunu kapsamında köy dernekleri, kadın ve erkek seçmenlerden oluşmaktadır. Yine mahallelerde hukuken yerel yönetim birimleri arasında sayılmasa da küçük yerel birimlerdir diyebiliriz. Muhtar, kadın ve erkek vatandaşlar arasında seçilmektedir. Köy kanunda tarihine bakıldığında cinsiyet eşitliğini sağlamak için önemlidir. Köy yönetimi, Türkiye’de tek doğrudan demokrasi kurumu olmasına karşılık, muhtar merkezi yönetimin bir parçasıdır (Alkan, 2000: 25).

Yerel yönetimler içerisinde mahalle ve köyün karar alma ve yürütme işlerini muhtarlar üstlenmektedir. Siyasi düzeyde varlıklarını arttırmak isteyen kadınlar için muhtarlık kurumu elverişli olmaktadır. Kadınların gündelik yaşamı doğrudan etkilemekte ve yerel yönetimler içerisinde bu sayede aktif rol oynamaktadırlar. Kadınların siyasetle doğrudan bağ kurması için yerel siyaset bir köprü görevi taşımaktadır.

Yerel siyaset seçim alanı olarak daha kısıtlı olduğundan seçilen muhtarın görev alanı daha dar olmaktadır. Muhtarlar seçilmek için 6 ay kadar oldukları mahallede/köyde ikamet etmek zorundadırlar. Türkiye’de çoğu muhtarın

senelerce oturduğu mahalleye aday olduğu görülmektedir. Erkekler her ne kadar mahalle/köy içerisinde tanıdıkları mevcutsa kadınların da daha çok kadınlar içerisinde tanıdıklarının mevcut olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Kadınların muhtarlık yapmadan önce bulundukları mahallede tanıdıkları için bu pozitif bir etki bırakmaktadır. Merkez siyasette olduğu gibi muhtarlar kendilerini tanıtmakta çok zaman harcamamaktadırlar. Halkın seçimiyle gerçekleştirilen muhtarlık seçimlerinde, yerel düzeyde aday olan adayları halk tanıdığı için bu durum kadınların yerel siyaset içerisinde dahil olmasını kolaylaştıran bir konu olmuştur.

Kadınlar muhtarlık ve köy heyeti seçimlerine ilk kez 26 Ekim 1933 tarihinde katılmışlar ve ilk kadın muhtar da aynı seçimde seçilmiştir (Güneş, 2010: 176). Türkiye’de güncel rakamlarla 32.019 mahalle ve sadece 1071 kadın muhtar bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2024). 1933 yılında yapılan yerel seçimlerde Türkiye Cumhuriyeti kadın belediye başkanı çıkartamamışken; Aydın’ın Çine ilçesi Demirdere köyünde (günümüzde Karpuzlu ilçesi) Türkiye’nin ilk kadın muhtarı Gül Esin Hanım seçimle göreve gelmiştir (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022: 8).

2019-2023 seçim döneminde Türkiye’de yer alan 985 mahalle ve 116 köy olmak üzere 1.101 kadın muhtar bulunmaktadır. Belirtilen dönemde Türkiye’de toplamda 78 ilde kadın muhtar görev yapmaktadır. Türkiye’de günümüzde kadın muhtar bulunmayan mahalleler hatta şehirler hala mevcuttur. Türkiye’nin Bitlis, Sinop ve Şanlıurfa illerinde kadın muhtar bulunmamaktadır. İstanbul ili en fazla kadın muhtar sayısına (142) sahip olmuştur. Kadın muhtar oranının sırasıyla Ankara, İzmir, Bursa, Balıkesir, Eskişehir takip etmektedir. Kadın muhtar oranının en düşük (1) olduğu iller ise; Bayburt, Hakkâri, Muş ve Siirt’tir (Dokuzcan, 2021: 70-71).

Tablo 6: Yerel Seçimlerde Kadın Mahalle Muhtarı Oranları

	2009	2014	2019
Mahalle Muhtarı	2,3	2,0	3,0

Kaynak: Kaşıkırık ve öte., 2020: 30

Yukarıdaki tabloda kadın mahalle muhtar oranları Türkiye’de gerçekleştirilen son üç döneme ait yüzdesel oranlarla verilmiştir. Oranlardaki

dengelesizlik kadın mahalle muhtarlarının Türkiye’de artıp azaldığını göstermektedir (2024 verilerine ulaşamadığı için eklenmemiştir). Kadınların bireysel olarak özgüvenlerinin arttıran muhtarlık kurumu, kadınların siyasi alanda başarı elde etmesini sağlamaktadır. Türkiye’de zorunlu tutulan “oy verme” hakkı dışında siyasal katılma, aday olma, bilgi edinme ve siyasal eylemlerde bulunma gibi siyasal karar mekanizmalarına kadınların dahil olma oranları oldukça düşüktür. Muhtarlık kurumunun okur-yazar olma yeterliliği ev hanımı olan kadınların da bu görevi üstlenmesine; muhtarlık kurumunun merkez idaresine bağlı çalışmasıyla da siyasi yönetime, siyasi katılıma bir adım daha dahil olmasını sağlamaktadır. Mahalle muhtarlığı merkeze bağlı, kanunla verilen ve merkezden gelen görevleri yapmakla yükümlüdür. Muhtarlık merkez-yerel karması “aracı kurum” görevi üstlenmektedir. Mahalle muhtarlığı gerçek ilişkiler ve sıkı bağlara sahip bir kurumdur. Siyaset arenasına girmek isteyen kadınlar için halkın güvenini arkasına alan temel bir okul gibidir. Türk siyasetinin erkek egemen yapısı kadını dışlayan bir niteliğe sahiptir. Mahalle muhtarlığının siyasete giriş kapısı olarak değerlendirilmesi bu noktada verimli olacaktır. Kadınların siyasete küçük adımlarla girebilmesinin yolu olan muhtarlık, siyasi partilerin kadınları çeşitli kademe ve farklı zamanlarda araçsal bir nesne olarak yer vermesinin önüne geçer. Muhtarlığı tercih eden kadınların en önemli sebeplerinden birisini de siyasetin muhtarlık kurumunda baskın olamayışdır ve siyasi partilerin mahalle muhtarlığı seçimlerinde aday gösterememeleridir (Mutlu, 2012).

Toplumda kadınların bağıni sadece ev ve aile ile sınırlı tutan bir düşünce yapısı hakimdir. Düşünce yapısını kırmak, yerel düzeyde kadınların sorunlarına çözümler bulmak ve onları görünür kılmak için muhtar olmak bir kadın için tüm bunları ve daha fazlasını yapabilme gücüne erişebilmektir. Bir ilde bir kadının muhtar olması diğer mahalle ve hatta diğer illerdeki kadınlara cesaret vermektedir.

Muhtarlık kurumuna yansıyan kadın temsil oranları her seçim döneminde farklılık göstermektedir. Yeterli temsil oranına sahip olmasa da ilk yıllara göre artmaktadır. Oranların düşmemesi kadınların yerel yönetimlerde yer edinme çabalarına kanıt niteliği taşımaktadır. Mahalleler köyler gibi yerel yönetim

birimi olarak sayılmasa da kadınların kentlerde yerel yönetim içerisine girme adımı olarak muhtarlık kurumu en kolay ulaşılan yöntem biçimidir. Kadınların siyasal katılımının artması için muhtarlık kurumu azımsanmayacak bir öneme sahiptir.

Yerel yönetimlerde kadının katılımının arttırılması için Türkiye’de bazı kanun ve yönetmelikler eklenmiştir: 25874 sayılı 5393 sayılı Belediye Kanunu, 25531 sayılı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, 25745 sayılı 5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu, ve 25981 sayılı 5302 sayılı yasanın 65. Maddesi, 5393 sayılı yasanın 77. maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 25981 sayılı 5393 sayılı yasanın 19. maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği, 25981 sayılı 5302 sayılı yasanın 11. maddesine dayanarak İçişleri Bakanlığı’nın hazırladığı İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Yapılan kanunlarla kadınların yerel yönetimler alanında ihtiyaçlarının erkeklerden farklı olduğu, kadınların kamusal hayata daha çok dahil edilmesi, kadınların hayatlarını sürdürdükleri yerlerde kendilerini daha güvende ve özgür hissetmeleri, yerelde yaşadıkları sıkıntıları rahatlıkla dile getirebilmeleri, şiddet, yoksulluk, taciz gibi sorunların çözülmesi için yerel yönetimlerin kadınlarla iş birliği yapması sağlanmaya çalışılmıştır (Tokman ve Kendirci, 2006: 13).

2019 yerel seçim sonuçlarına bakıldığında Türkiye’de kadın muhtar sayısı 1071’e ulaşmıştır, tüm muhtarlıkların sadece %2,14’ünde kadınlar yer alabilmiştir (Kaşıkırık ve Dokuzcan, 2022: 15). Türkiye’de toplam 50.370 muhtar vardır (İçişleri Bakanlığı, 2024) kadınların siyasete aktif katılımı yeterli değildir. Demokrasinin gelişmesi için yerel yönetimlerden güçlenmesi gerekmektedir bu da kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi ile sağlanabilir.

Türkiye’de demokrasinin gerçek bir anlam kazanması için kadın oranın erkek oranına eşitlenmesi gerekmektedir. Yerel siyaset kadının katılımı ile demokrasiyi güçlendirmektedir. Yerelde başlayan ve inşa edilen eşitlik kalıcı olmaktadır. Fiziksel yakınlıkların fazla olduğu mahallelerde artan kadın temsili ülkenin düşünce yapısını temelden değiştirme gücüne sahiptir.

Geçmişte kadınların muhtarlığı yapabildiği ispatlanmasıyla kadınların özgüvenleri artmış ve muhtarlıkla daha çok yer almaya başlamışlardır. Belediye başkanlığı, kadınlara daha karmaşık gelebilir, bu nedenle muhtarlık kurumu kadınların siyasal katılımında en çok tercih ettiği alanlardan biri olmaktadır. Kadınların siyasal katılımında “yokluk sendromu” olduğu bu durumda hem genel hem de yerel siyasi katılımı yaşadıkları söylenebilmektedir. Mahalle muhtarlığı özellikle ev kadınlarının hayatlarında önemli dönüm noktaları, özgüven ve siyasi katılım için potansiyel oluşturmaktadır. Mahalle muhtarlığı yapan kadınlar bir üst kademe olarak belediye başkanlığını yapabileceklerini de düşünmektedir. Neticede, kadının çabası ve başarısı ile birlikte toplumsal, kültürel ve geleneksel inançlar değişecektir.

III. BÖLÜM

KIRKLARELİ’NDE KADIN MUHTARLARIN YEREL SİYASETE KATILIMI

3.1.Araştırma Hakkında Temel Bilgiler

3.1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye’de kadınların yerel siyasete katılımı konusu üzerine yapılan çalışmalar genellikle uluslararası düzeyde ya da parlamentoda kadın temsil oranları ile sınırlı kalmıştır. Kadınların topluma ve siyasete katılımı günümüzde güncel bir sorun olmaya devam etmektedir. Yine yerel siyaset alanında çoğunlukla belediye başkanı oranlarına ilişkin çalışmalar mevcuttur. Bu nedenle çalışmada kadınların siyasi alana girmekte yaşadığı zorluklar ve karşılaştıkları engellere dikkat çekilerek, kadınların siyasete bakış açıları ve yerel siyaseti algılama biçimleri doğrultusunda, muhtarlığı tercih etme sebepleri yaşadıkları deneyimlerle incelenmiştir. Muhtarlık kurumu aracılığıyla kadınların yerel siyasete katılımındaki boyutu ve önemi değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın amacı, yerel siyasette kadınların yaşadığı temsil sorununu Kırklareli iline bağlı mahallelerde 2019-2024 yılları arasında görev yapan kadın muhtarlar üzerinden incelemektir.

Literatüre bakıldığında gerek YÖK Tez’de gerekse yazılmış kitap ve makalelerde kadınların yerel siyasete katılımının ya da kadın belediye başkanlarını ele alan çok sayıda eser bulunmaktadır. Ancak Kırklareli’nde yerel siyasetin kadın muhtarlar üzerinden incelendiği herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma ile literatürde kadınların yerel siyasete katılımının muhtarlık kurumu çerçevesinde Kırklareli örneği üzerinden incelenmesi oldukça önemli olup literatüre bu kapsamda katkı vermesi beklenmektedir.

3.1.2.Araştırmanın Evreni ve Sınırlılıkları

Çalışmanın amacı doğrultusunda evren olarak Türkiye’de bulunan 81 il içerisinde yalnızca Kırklareli’ne odaklanılmıştır ve Kırklareli’nin merkez ilçe mahallelerinde 31 Mart 2019-31 Mart 2023 seçim döneminde muhtarlık yapan kadınlar esas alınmıştır. Dolayısıyla Kırklareli dışındaki 80 il, çalışmanın ilk sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel odağı, yerel siyasette kadın temsiline dikkat çekmektir. Türkiye’de yapılan yerel seçimlerde yerel siyasetin aktörleri olarak büyükşehir belediye başkanı, belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, il genel meclis üyeleri ve muhtarlar seçimle göreve gelmektedir. Çalışma, amacı doğrultusunda yalnızca muhtarlara odaklandığından belediye başkanı, belediye meclis üyeleri, il genel meclis üyeleri bu çalışmanın ikinci sınırlılığını oluşturmaktadır.

Türkiye’de muhtarlık kurumu, mahalle muhtarlığı ve köy muhtarlığı olmak üzere 2 farklı biçimde ele alınmıştır. Mahalle muhtarlığının tüzel kişiliği bulunmamakta, köy muhtarlığı ise bir tüzel kişiliğe sahip olarak yerel yönetim sistemimiz içerisinde varlığını sürdürmektedir. Bu çalışma, amacı doğrultusunda yalnızca mahalle muhtarlıklarını ele almış olup köy muhtarlıkları da çalışmanın üçüncü sınırlılığını oluşturmaktadır.

Türkiye’nin Avrupa Kıtası’nda, Marmara Bölgesi’nde yer alan Kırklareli ili Bulgaristan ile komşu olup, batısında Edirne, doğusunda Karadeniz ve İstanbul, güneyinde Tekirdağ illerine sınırı bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). Kırklareli ilinin toplam nüfusu 2023 TÜİK verilerine göre 377.156’dır. Nüfusun 190.769 kişisini erkekler, 186.387 kişisini kadınlar oluşturmaktadır.

Kırklareli il merkezi yüzölçümü 6550,00 km² olup, ilçe sayısı 7 belediye sayısı 21, belde sayısı 13, köy sayısı 179’dur. 2023 merkez ilçeyle beraber 8 ilçe (Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivanköy, Pınarhisar ve Vize), 21 belediye, bu belediyelerde 108 mahalle ve ayrıca 179 köy vardır.

Kırklareli merkezinde toplam 13 mahalle ve muhtarlık bulunmaktadır. Bunların sadece 3 tanesi kadın muhtardır (Kırklareli Belediyesi, 2023; Kırklareli İl Özel İdaresi, 2023).

Kırklareli merkez ilçelerde bulunan kadın sayıları şu şekildedir: Kırklareli merkez ilçede toplam 13 muhtarlık bulunmakta ve bu rakamın 3 tanesini kadın muhtarlar oluşturmaktadır (Kırklareli Belediyesi, 2023), Babaeski’de toplam 9 mahalle muhtarı bulunurken 3 tanesi kadındır (Babaeski Belediyesi, 2023), Lüleburgaz ilçesinde ise 23 mahalle bulunmakta ve bunun 1 tanesi kadın muhtardır (Lüleburgaz Belediyesi, 2023), Pınarhisar ilçesinde 7 muhtarlık bulunmakta ve bunun 4 tanesi kadın muhtardır (Pınarhisar Kaymakamlığı, 2023), Vize ilçesinde ise 13 mahalle içerisinde 1 kadın mahalle muhtarı bulunmaktadır (Vize Belediyesi, 2023). Kırklareli’nin Demirköy İlçesi, Kofçaz İlçesi ve Pehlivanköy İlçesinde kadın mahalle muhtarı bulunmamaktadır. Özetle Kırklareli Merkez ve ilçe mahallelerinde 2019-2023 Yerel Seçim döneminde toplamda 12 kadın muhtar görev yapmıştır.

3.1.3.Araştırmanın Yöntemi ve Örneklemi

Çalışma nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalardan esinlenerek kadın muhtarlara yönelik sorular oluşturulmuş ve yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Mülakatlar 10 kadın muhtar ile yüz yüze, 01.05.2024- 31.06.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakatlara başlanmadan Kırklareli Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu’ndan E-35523585-199-119780 numaralı etik kurul izni alınmıştır. Etik kurul izni 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Seçimlerinden sonra alınmış olduğundan görüşmeler 01.05.2024-31.06.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve 2019-2024 yılları arasında Kırklareli’nde merkez ve ilçe mahallelerinde görev yapan kadın mahalle muhtarları ile seçim döneminden sonra görüşme yapılmıştır. Mülakatlardan elde edilen veriler, yazar tarafından analiz edilmiştir. Kırklareli merkez ilçe belediye sayfasında 2023 yılında her muhtara ulaşıldığı görülürken 31 Mart 2024 seçimlerinden sonra her ilçe belediyesi sadece kendi sınırları içinde muhtarlıkları görüntüleyebildiği görülmüştür. Kırklareli merkez belediye sayfasında görüntülenen kadın muhtar sayısında eksiklik olduğu her ilçenin

belediye sayfalarına incelendiğinde görülmüştür. Bazı muhtarların isimlerden dolayı kadın olup olmadıklarını anlamakta zorluk çekilmiştir.

Araştırma da örneklem olarak kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kırklareli merkez ve ilçe mahallelerinde 2019-2023 Yerel Seçim döneminde görev yapmış kadın muhtarlara kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, herhangi bir şekilde çalışılan alan içerisinde biriyile bağlantı kurulur, daha sonra onun yardımıyla başkası ile iletişime geçilir ve yine aynı şekilde bir başkasıyla da bağlantı kurulur. Böylece zincirleme olarak örnekler büyütülür (Baltacı, 2018: 253-254).

Kartopu örnekleme yöntemi (Snowball Sampling), bir kartopunun karda yuvarlanarak kar toplaması ve büyümesine benzetilir. Bu yöntemde araştırmacı araştırılan konuya ilişkin ulaşılabilir kişiyle görüşerek bilgi ve deneyimlerinden yararlanır. Görüşülen deneklerin güveninin kazanılması önemlidir çünkü denek sayesinde farklı kişilerle görüşme yolu açılarak tıpkı kartopunun yuvarlanması gibi başka kişilerle bağlantı yoluna kolaylıkla geçilerek bilgi ve birikim büyür (Özen ve Gül, 2007: 413).

3.1.4.Araştırma Soruları

Kadınların siyasette geri planda kalmasının birçok sebebi olabilmektedir. Hem genel hem yerel siyasette cinsiyet ayrımcılığı siyasetin kaçınılmaz bir parçası olmaya devam etmektedir. Yerel yönetimler, halka daha yakın birimler olmasından kaynaklı kadınların daha kolay siyaset içerisinde adım atacağı düşünülse de bu durum olumsuz örnekler içerebiliyor.

Erkek egemen siyasetin muhtarlık kurumuna etkileri çerçevesinde, muhtar olan kadınların görevlerini layıkıyla yapamayacaklarını düşünerek karşı çıkan, oy vermeyen birçok insan vardır. Muhtarlık kurumuna siyasi partiler dahil olmasa da seçmenler aday muhtarların siyasi görüşünü de göz önünde bulundurmaktadır. Bu çalışma hazırlanırken, aşağıdaki sorular esas alınarak yola çıkılmıştır ve Kırklareli ilinde görev yapmakta olan kadın muhtarlarla görüşülerek bir yanıt aranmıştır. Kadın mahalle muhtarlarına sormak için hazırlanan sorular:

- Kadın mahalle muhtarlarına ilk olarak yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çocuğu olup olmadığı ve kaç dönemdir mahalle muhtarlığı yaptıkları sorulmuştur.
- Bir kadın olarak muhtarlığı tercih etmenizin nedenleri nedir?
- Kadın seçmenlerin, kadın muhtar adaylarına yönelik bir ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- Seçim kampanyasında finansman sorunu yaşadınız mı? Yaşadıysanız nasıl çözdünüz?
- Seçim sürecinde (kampanya dönemi) ‘kadın’ olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar ve seçmenlerin size bakışı nasıldı?
- Görev süreniz boyunca ‘kadın’ olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar nelerdir?
- Seçim vaatleriniz nelerdir?
- Görev süreniz boyunca mahallenizde/köyünüzde gerçekleştirdiğiniz hizmetler ve çözdüğünüz sorunlar nelerdir?
- Siyasetin eril dilinin kadınlara uygun olduğunu düşünüyor musunuz?
- Kadın muhtarların merkezi ya da yerel yönetim düzeyinde yeteri kadar söz hakkı olduğunu düşünüyor musunuz?
- Siyasi yaşamınızda herhangi bir zorbalıkla karşı karşıya geldiniz mi? Geldiyseniz bu duruma karşı tutumunuz nasıl oldu?
- Özel yaşamınızla muhtarlık göreviniz arasındaki dengeyi kurmakta zorluk çekiyor musunuz?
- Muhtarların özlük haklarının (maaş, doğum izni, süt izni vb.) kadınlar için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Kadınların siyasette üstlendikleri rol yıllar içerisinde artmaktadır, sizce bunun nedenleri nedir?
- Kadınların yerel siyasetteki oranını artırmak için yapılması gerekenler nelerdir?
- Gelecek seçimlerde muhtarlık veya siyasetin başka bir kademesinde aday olmayı düşünüyor musunuz?

3.2.Bulgular ve Değerlendirme

Tablo 7: Kırklareli’ndeki Kadın Muhtarların Demografik Bilgileri

Muhtarlar	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk	Kaç Dönemdir Muhtar
M1	65	Orta okul	Evli	1	2
M2	44	Lise	Evli	3	2
M3	48	Lise	Evli	2	1
M4	53	Lise	Evli	1	2
M5	68	Lise	Evli	1	3
M6	59	Orta okul	Bekar	-	2
M7	47	Lise	Evli	2	1
M8	72	Orta okul	Evli	-	5
M9	60	Lise	Bekar	-	2
M10	47	Üniversite	Evli	2	1

Kırklareli ilinin merkez ve ilçe kadın mahalle muhtarları ile yapılan görüşmeler sonucunda kadınların demografik bilgileri Tablo7’deki gibidir. Kırklareli merkez ve ilçelerde 31 Mart 2019-31 Mart 2023 seçim döneminde toplamda 12 kadın mahalle muhtarı görev yapmaktadır. 12 kadın muhtardan 10 kişi ile görüşülerek veriler elde edilmiştir. Kadın muhtarların en genci 44 yaşında, en yaşlısı ise 72 yaşındadır. Kadın muhtarların yaş ortalaması yaklaşık 56’dır. Bu veri, orta yaş ve üzeri kadınların muhtarlığa daha fazla yöneldiğini göstermektedir. Eğitim durumu açısından bakıldığında; yalnızca bir kadın muhtarın üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Kadın muhtarların çoğunluğu lise mezunu olup az sayıda kadın muhtar ile orta okul eğitim düzeyine sahiptir. Medeni durum açısından bakıldığında; kadın muhtarların 8’i evli, 2’si ise bekindir. 3 muhtar çocuk sahibi değilken 7 muhtarın da en az 1 çocuğu bulunmaktadır. Son olarak muhtarların 3 tanesi ilk dönem muhtarlık görevindedir. Muhtarların genellikle 2 dönemdir muhtarlık görevinde olduğu görülmekle birlikte en fazla muhtarlık yapan kadın muhtarın 5 dönemdir muhtar olduğu görülmektedir.

3.2.1.Kadınların Muhtarlığı Tercih Etme Nedenleri

Siyasette kadın temsiline düşük olması ve muhtarlığın siyasetten daha uzak bir birim olması sebebiyle kadınların siyasi alan içerisinde dahil olmasında muhtarlık kurumunun etkisi olup olmadığını öğrenmek amacı ile kadın mahalle muhtarlarına sorulan ilk soru, bir kadın olarak muhtarlığı neden tercih ettikleri yönünde olmuştur.

M2 “Kadınların bu işi yapabileceğini düşündüm. Kadınlar her yerde daha detaycı ince düşünceli olduğunu düşünüyorum. Muhtarlığı anaç ruhuyla görmenin daha verimli olabileceğini düşündüm ki öyle de oldu.”

M6 “Benim ailem yok, onlar benim hem ailem hem mahallem; her şeyim onlar. Her zaman onların yanındayım. Ben evime otel gibi giriyorum.

Onların evine temizliğe gidiyorum, onlara kahve yapıyorum. Bir gün gitmesem neden gelmediğimi ararlar, sorarlar. ‘Neden gelmedin, gelinim kızım bir şey mi dedi?’ diye sorarlar. Aynı ilçenin farklı mahalle muhtarı bana muhtar olmamı istediğini söyledi. ‘Muhtar ol da yüküm azalsın’ dedi ve oldum, şansım açıldı oldum. Daha önceden de esnaftım, 24 yıldır bu çarşının içindeyim. Küçük-büyük herkese aynı davranıyorum. Herkes beni tanıyor. Benim için her şeyden önce mahalle geliyor. Bana ne yedin diye soruyorlar ama benim için önemli olan onların ne yediği. Onlar açsa ben hiçbir şey yiyemem. Buraya geldiklerinde her zaman ikram ederim çay kahve içmezlerse aç olduklarını düşünürüm yemek sipariş vermeye ya da gidip beraber yemeye çalışırım.”

M7 “Oğlum fikir verdi. 13 yıl oğlumun okulunda okul aile birliği sınıf temsilciliği yaptım, Anadolu liseline yine temsilcilik yaptım. Kan bağıışı, sınıf yenilemek olsun birçok faaliyet yaptık ve oğlum ‘her şeye dokunup güzelleştiriyorsun neden mahalleyi güzelleştirmiyorsun, neden muhtar olmuyorsun?’ dedi ve bir cesaretle muhtar oldum.”

M8 “Belediye meclis üyesi olmak istiyordum. Muhalefet olmak hoşuma gidiyordu ama dayım muhtar olmak sana çok yakışır; öğrencilerin var sınıf annesi olmana çok sevindim Trakya bölgesinde ilk kadın muhtar ol dedi ve aday oldum. İlk iki seçimlerde eşim muhtarlığı başaramayacağımı düşünerek oy vermemişti ama üçüncü dönem ilk destekçim eşim oldu.”

M10 “Aslında muhtarlığı hiç düşünmüyordum, eşimin tavsiyesi ve desteğiyle seçime girdim. Çocuklarım büyüdüğü için çalışmayı düşünmeye başlamıştım. Kızlarım üniversiteye başka şehirlere gitmişti. Ben de çok sıkılmaya başladım. Eşim de seçimler yaklaştı gel aday ol dedi. Mahalle sakinlerim ve eşimin desteğiyle bu kutsal göreve başladım.”

Kadınların muhtarlığa aday olmalarının gerekçelerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bazı kadın muhtarlar, çevresindeki insanların (oğlu, eşi, dayısı gibi) telkinleri ile muhtarlığa yönelirken bazı kadın muhtarlarda kadınlarla özdeşleştirilen birtakım özelliklerin mahalleye yansıtılma amacı taşıdığı görülmektedir. Kadınların detaycılık ve anaç ruhluluk gibi özellikleri muhtarlığa yönelimlerinde etkili olmuştur. Kadın muhtarların eşlerinden gerekli desteği her zaman alabildiğini söylemek de mümkün değildir. Örneğin M8’in eşi, ilk iki seçimde kendisine destek olmazken M10’un eşinin sürecin ilk aşamasından itibaren yanında olduğu görülmektedir. Ayrıca muhtarlığın kadınların yerel siyasete katılımı açısından -görece- daha kolay bir basamak olduğu da M8’in belediye meclis üyeliğini düşünmesine rağmen vazgeçip muhtarlığa yönelmesinden anlaşılabılır.

Soruya verilen yanıtlar doğrultusunda kadınların birbirlerini destekledikleri de görülmektedir. Yapılan görüşmeler sırasında iki ilçeden iki kadın muhtar ile birlikte görüşülmüştür. Birbiri ile sürekli iletişim halinde olan Kırklareli’nde görev yapan kadın muhtarların kendilerine ait WhatsApp grupları olduğunu hatta Türkiye’de bulunan kadın muhtarların tümünün olduğu bir WhatsApp grubu da olduğundan bahsetmişlerdir. Kadın muhtarların birbirleri ile iletişimlerinin kuvvetli olduğu görülmektedir. Kadınların birbirlerini örnek olarak ilerlemesi, desteklemesi, birlik oldukları buradan da görülebilmektedir.

3.2.2.Kadın Seçmenlerin Kadın Muhtar Adaylarına Yönelik İlgisi

Bu başlık altında ise kadın muhtarlara yöneltilen “Kadın seçmenlerin, kadın muhtar adaylarına yönelik bir ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplara değinilmiştir.

Türkiye’de kadın temsil oranlarının zayıf olması sebebiyle bir seçime aday olan kadınlar hemcinsleri tarafından oldukça dikkat çekmektedir. Hemcinslerinin kadın muhtarlara verdiği tepkiler genellikle olumlu sonuçlar doğurmuştur. Erkek egemen siyasetin kadınlar üzerinde etkileri de oldukça fazladır. Kadın muhtarların yaşadıklarından yola çıkıldığında ilk dönemlerinde onları desteklemeyen kadınların da olduğu ama ikinci dönemde oy vermeyen kadınların da kendilerine oy verdikleri görülmüştür.

M1 “Düşünüyorum. İlk dönem desteklemeyenler de ikinci dönem desteklediler. Zaten şu an da oldukça fazla kadın rakibim de oldu.”

M2 “Düşünüyorum. Beni daha çok kadınlar destekledi. İlk seçimde gezerken de kadın olduğum için kadınlardan özellikle oy istedim.

Hemcinslerimden özellikle oy istedim biz her şeyi yapabiliriz başarabiliriz dedim ilk seçimde kadın seçmenlerin tepkileri de oldu kadın olduğum için bu işi yapamayacağımı düşündüler ama ikinci seçimde hepsi beni destekledi. Kadınlar bana dertlerini daha iyi anlatıyorlar; sağlık, maddi her yönden rahatlar. Mamografi, sinir, kanser haftası oluyor kadınları toplayıp götürüyorum ama bir erkek bunları bu kadar rahat yapamaz.”

M4 “Düşünüyorum kadınlar kadınlara daha rahat dertlerini anlatıyor. Destekçilerim daha çok kadınlar. Her gittiğim evde kadınlardan oy istiyorum.”

M10 “Kesinlikle evet, adaylığımı açıkladığım günden şu anki zamanda da her zaman en büyük destekçilerim kadınları. Kadınlar her zaman anaçtır. Fakat çağdaş laik erkek seçmenlerim de hakkını yememek lazım. Onların da çok desteği oldu.”

M7 “Eşit oluyor ama kadın kadınla daha rahat konuştuğu için kadınların desteği daha çok oluyor. Mesela Kürt bir kadın geldi ve ‘biz Kürt olmamıza rağmen bize sahip çıkıyorsun, şivemde de bozukluk var ve seninle rahat rahat konuşabiliyorum; senin ömür boyu burada olmanı isterim’ dedi çok mutlu oldum.”

M4 ile yapılan görüşme sırasında muhtarlığa gelen üç kadın vatandaş, otobüslerin mahallelerine çıkmasını istediler. Bir kadın vatandaş söze girerken “yanlış anlama” diyerek girdi ve mahalleye belediye otobüslerinin girmesini daha önce de istediği belirtti. M4 belediyeye bu durumu ilettiğini

ama tekrar iletceğini söylerken, vatandaşın isteğinin gerçekten istek değil, ihtiyaç olduğu ağıktı. Kadın vatandaş ile sohbetin devamı ise market alışverişı indirimi konusunda devam etti. Kadın vatandaşlar gittiğinde M4 “benim yerimde erkek olsaydı kadın vatandaşlarımızın isteklerini dile getirme konusunda çekingen olabilirdi” dedi. Yazar tarafından şahit olunan olayda dikkat çeken ilk durum samimiyettir. Resmi bir konuşmadan çok abla-kardeş ilişkisi kurulduğu görölmektedir.

Kadın seçmenlerin kadın muhtar adaylarına yönelik ilgisinin çoğunlukla yüksek olduğu ifade edilmiştir. Burada kadınların kadın muhtarlara ihtiyaçlarını daha kolay ifade edebilmeleri ön plana çıkmaktadır. Kadın seçmenler, erkek muhtarlara ifade edemedikleri pek çok sorunu kadın muhtarlara kolaylıkla ifade edebilmektedir veya kadın muhtarlar da erkek muhtarların düzenlemekte çekince duyabileceğı (mamografi taraması gibi) pek çok etkinliğı daha rahat düzenlemekte ve kadınlara daha kolay ulaşabilmektedir. Aynı zamanda bir mahallede kadın muhtar seçilmesinin mahalledeki diğer kadınlara rol model olduğu da görölmüştür. Örneğın M1’in oldukça fazla kadın rakibinin olduğunu belirtmesi, kadınların muhtarlığa ve dolayısıyla yerel siyasete yönelik ilgisinin arttığını göstermektedir.

3.2.3.Muhtarlık Seçim Kampanyasında Finansman

Sorunu

Dünyada ve Türkiye’de siyasi arenaya girişte, seçim kampanyası sırasında ortaya çıkacak masrafların karşılanabilmesi için adaylar belirli bir miktarda finansmana ihtiyaç duymaktadır. Erkeklerin kamuda ve özel sektörde istihdam oranının kadınlara göre daha yüksek olması, finansman sorununu daha kolay aşabilecekleri varsayımını doğurmaktadır. Türkiye özelinde kadına yüklenen sosyo-kültürel roller, kadının çoğunlukla kamusal hayattan ziyade özel hayat içerisinde ekonomik özgürlükten yoksun bir yaşam sürmesine neden olmuştur. Dolayısıyla kadınların yerel siyasette temsil oranlarının düşüklüğü ile ekonomik özgürlükleri arasındaki ilişki yadsınamaz bir gerçektir. Ekonomik özgürlüğü olan kadınların finansman sorununu daha kolay aşabileceğı varsayımıyla yerel siyasette daha kolay var olabilmektedir. Özetle; kadın muhtarlara sorulan “Seçim kampanyasında

finansman sorunu yaşadınız mı?” ve “Yaşadıysanız nasıl çözdünüz?” sorusuna bu bölümde yanıt aranmıştır.

M1 “Bakkallık yaptığım için beni zaten herkes tanıyordu, broşür de bastırmadım, çok harcama yapmadım. Yaptıklarımı da kendi olanaklarımla karşıladım.”

M3 “Her şeyimi kendim karşılıyorum. Ev hanımı olduğum için muhtarlıktan önce de bir gelirim yoktu ailemin geliri ile karşıladım ama şu an kendi gelirim var ve her şeyimi kendim karşılıyorum.”

M4 “İkinci dönemde de seçim kağıtlarını kapı kapı gezerek dağıttım ve insanlarla muhabbet ettim, beni tanıdıkları için de çoğundan oy istemedim zaten beni desteklediklerini kendileri söylediler.”

M8 “Yaşamadım. İki maaşım ikisi de kendi maaşım. Afiş bastırmadım. Beş yıldır beni herkes görüyor zaten gerek olmadığını düşündüm. İşimizi görmeleri yeterli.”

M10 “Yaşamadım, iki kızım var ve ikisi de evli eşim de emekli.”

M7 “Her şeyimi kendim karşıladım. Lokum dağıttım, 60 tane afiş bastırdım, 18000 el afişi, 5 tanede de büyük afiş söyledim. Mahalledeki Dükkânı olan esnaflar içinden asmak isteyen vatandaşlar oldu, yasak olduğunu söyledim ama asmak istediler.”

Görüşme yapılan kadın muhtarların yerel seçimlerde finansman sorunu yaşamadıkları görülmüştür. M3’ün herhangi bir ekonomik özgürlüğü olmamasına rağmen seçim finansmanını ailesinin yardımıyla sağlamıştır. M1’in bakkal olmasından kaynaklı zaten tanınma sorunu yoktur ve ekonomik özgürlüğü de bulunmaktadır. Diğer muhtar adaylarının da kendilerinin ve eşlerinin emekli maaşları ile süreci yönettiği görülmektedir. Ayrıca görüşme yapılan ve burada detayları verilmeyen kadın muhtarların hepsi, finansman sorunu yaşamadıklarını ifade etmektedir.

Kadın muhtarların çoğu, 2. dönemleri olduğu için mahallelinin artık kendilerini tanıdıklarını dile getirmişlerdir. M4, soruya verdiği cevapta seçim döneminde kendini tanıtmak için bir şey yapmadığını sadece seçim kağıtlarını tek tek kendisinin dağıttığını söylemiştir. M4’ün ikinci dönemi olduğunu düşünürsek kendini tanıtmak için reklama ihtiyaç duymamıştır ve seçim

kağıtlarını vatandaşlara dağıtırken mutlaka bir sohbet etmesi de avantaj olacaktır

Yapılan görüşme esnasında Türkiye’deki kadın muhtarların sosyal medya tanıtımları yaptıkları söylenmiştir. Yapılan reklamlardan hareketle M4 kendisinin de seçmen kağıtlarını dağıtırken içlerine teşekkür mektubu koyduğunu belirtmiştir. Kadınların kampanya döneminde Türkiye çapında iletişimde oldukları, aynı zaman da birbirlerine destek oldukları görülmektedir. Ayrıca genel olarak muhtarlık kurumunda siyasetin diğer alanlara ziyade daha az finansman sorunu yaşadığı da söylenebilmektedir.

3.2.4.Kadın Muhtarların Seçim Sürecinde (Kampanya Dönemi) ‘Kadın’ Olmalarından Kaynaklı Karşılaştığı Avantajlar, Dezavantajlar ve Seçmenlerin Kadın muhtarlara Bakış Açısı

Bu kısımda kadın muhtarlara yöneltilen “Seçim sürecinde (kampanya dönemi) ‘kadın’ olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar ve seçmenlerin size bakışı nasıldı?” sorusuna verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

M1 “Ankara’da muhtar toplantılarına gittik, bunlar benim için bir avantaj oldu, bir sürü kadın muhtarın olduğu bir yerde bulunmak gurumu okşadı. Kadından muhtar olur mu gibi tepkiler almadım. Seçmenlerimin bakış açısı iyiydi, kendim de esnafılık yaptığım için tepkiler iyi oldu. Kazanıp

kaybetmek benim için önemli değil; önemli olan ben bu görevi yapabiliyorum ve elimden geldiğince de yapmaya çalışacağım.”

M2 “Herkesle daha çok irtibata geçiyorsun. Kadınlar evlere daha rahat girip çıkabiliyor.”

M3 “Seçmenlerim benimle iletişimleri çok iyi. Şu an dört erkek rakibim var ve onlara daha soğuk bakıyorlar benim seçilmemi istiyorlar. İlk aday olduğumda kimse beni tanıımıyordu kapı kapı gezerek kendimi tanıttım ve ilk muhtar olduğumda pandemiye denk geldi ve üç sel yaşadım, üstüne bir de deprem yaşadım. Hepsinde çok çabaladım özellikle deprem için yırtımda

eşya taşıyarak destek oldum ve insanlar bu çabalarımı gördü, kadının gücünü gördüler bu yüzden insanlar başaracağıma inanıyor artık.”

M4 “Kadın olduğum için “yapamaz” gibi şeylerle karşılaşmadım.”

M6 “Ben 7/24 burada duruyorum. Hiçbir sıkıntı yaşamadım. Ben gitmesem onlar bana buraya mutlaka gelirler. Durduğum bu yer eskiden bekçi kulübesiydi sonradan burayı muhtarlık için bana verdiler. Çevre köylerden tarla için geliyorlar, eşinize söyleyin gelsin diyorlar ben muhtarım diyorum eşimin olmadığını söylüyorum ancak böyle anlayıp iletişime geçiyorlar.”

M7 “Kadınlarla oturup konuşabiliyorum, evlerine rahatlıkla giriyorum hatta kahvelerde girip konuşuyorum. Erkekler daha fazla engel olabiliyor. Ben ilk seçime girdiğimde 25 yıllık muhtar vardı ve onu devirerek girdim ve bana şu an görev süremde “yerinde yoktu” ya da “bir ihtiyacım vardı ve yapmadı” diyor. Şu anda kadın rakibimi destekliyor ve beni mahalleliye kötülüyor. Eşim de bu duruma “az bile yapıyor, beni de bir kadın olarak devirsen benim de ağrım gider” dedi. Biz diğer mahallede görev yapan muhtarla çok güzel fikirlerimiz var yapayı düşünüyoruz. Erkek muhtarlar bize telefon açıp “amacınız ne diyor” ve tepki gösteriyorlar. Her partili bizi çekiyor”

M9 “Avantajalar: her eve rahatlıkla girebiliyorum, kadınların yanında olmam. Dezavantaj görmüyorum ve yaşamadım da seçmenlerden de çok iyi tepkiler aldım.”

Kırklareli’nde görev yapan kadın muhtarlar, seçim sürecinde herhangi bir dezavantaj yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Kadın olmalarından kaynaklı olarak seçmenlerin kendilerine ilgisinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Kadın olmalarının en önemli avantajı olarak; her eve kolaylıkla girip çıkabilmelerini ve bu sayede kendilerini tanıtımalarının daha kolay olduğunu söylemişlerdir. Kırklareli’nde kadın mahalle muhtarlarının verdiği cevaplara göre kadın olmalarından dolayı muhtarlık yapamayacaklarını söyleyen tepkiler almamışlardır fakat M7’nin verdiği cevap değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir sonuç çıkmaktadır: Muhtarlık seçimini bir kadının kazanması, bir erkek muhtarda gurur meselesi yaratmaktadır. M7’nin eşinin söyledikleri doğrultusunda kadınların başarısının erkekler tarafından olağanüstü

görülmesi ve kadınların önüne ilk engelleri erkeklerin koyduğu görülmektedir.

3.2.5.Kadın Muhtarların Görev Süresi Boyunca ‘Kadın’ Olmasından Kaynaklı Karşılaştıkları Avantajlar ve Dezavantajlar

Bu başlık altında kadın muhtarlara “Görev süreniz boyunca ‘kadın’ olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır.

M2 “Olumlu tepkiler aldım. İlk dönem sizi tanımadık ama kadın olduğunuz için size oy attık diyenler oldu.”

M3 “Olumsuz durum hiç yaşamadım. Kadın olmama rağmen saatli-saatsiz çok baskına gittim, çok zorlu olaylarla karşılaştım ama hiç zorlanmadım. Kadın olmamdan kaynaklı da olumsuz bir şey duymadım. Ben 25 yıldır muhtar (erkek) olan birini devirerek muhtar oldum. Herkes “helal olsun” dedi. Ben kemikleşmiş bir yapıyı bozdum.”

M6 “Avantaj, içtenlikle oluyor çünkü ben içtenlikle yaklaşıyorum, karşılığı da böyle geliyor. Mahallemde her şeyi kavgasız, gürültüsüz halletmeyi öneriyorum. Benim için para önemli değil. Onlar iyi olursa ben onardan daha iyi olurum.”

M7 “Yapamadığında yapamadın diyorlar. Belediye yapmadı demiyorlar, muhtar yapamadı diyorlar.”

Kadın muhtarların soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde çoğu kadın muhtar, kadın olmaktan kaynaklı çok fazla sorun yaşamadığını belirtmiştir. İnsanlara karşı yaklaşımın, içtenliğin önemine vurgu yapmışlardır. M3, kadın olmasına rağmen mahallesindeki sorunlara karşı 7/24 işbaşında olduğunun altını çizmektedir.

Yerel siyaset, yerel sorunların çözüm merkezidir. Ancak çeşitli gerekçelerle her zaman her sorun çözüme kavuşturulamamaktadır. M7’nin yanıtında görüldüğü gibi; herhangi bir erkek muhtarın da her işi halledemediği durumlar mutlaka olsa da ataerkil bakış sebebiyle kadın muhtarların mahallesinde bir sorun çözülemediğinde bu durum ‘kadının’ başarısızlığı olarak adlandırılmaktadır.

3.2.6.Kadın Muhtarların Seçim Vaatleri

Yerel seçimlerde partilerin ve adayların seçmenlere verdikleri seçim vaatleri önemlidir. Adaylar, göreve geldiklerinde neyi, nasıl, hangi parayla yapacaklarını seçmenlere anlatarak oylarına talip olurlar. Bu çalışma muhtarlara odaklandığından siyasi partilerin rolünden bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla bizatihi muhtar adaylarının kendisinin seçmenleri nasıl ikna ettikleri önem kazanmaktadır. Bu başlık altında kadın muhtarlara yöneltilen “Seçim vaatleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir.

Görüşülen kadın muhtarlar “seçim vaadi olmaz” düşüncesi hakimdir. Muhtarlık kurumunu devlet ve halk arasında bir aracı olarak görmektedirler. Siyasetten uzak, siyasete dahil olmayan, her kesime hitap edebilecek düzeyde muhtarlık görevlerini sürdürmeye çalışmakta oldukları dikkat çekmektedir.

M1 “Tek vaadim istediğiniz hizmetli yapamaya çalışacağımdı çünkü yapmayacağım şeyin sözünü vermem.”

M2 “Yok, “yaparız, izlesinler.” Biz aracı kurumuz onların yaptığı kadarını yaparız. Biz takibini yapıyoruz.”

M3 “Muhtarın seçim vaadi olmaz. Muhtar ihtiyaç sahiplerini gözetmeli, mahalledeki eksikleri görmeli. “Ek iş değil, tek iş” sloganım doğrultusunda ilerliyorum.”

M6 “Afiş bastırmadım. Bana herkes gelip fotoğraf as diyor ama benim düşünce yapımda oraya harcamayacağım parayı mahallenin bir ihtiyacı için harcamam daha mantıklı geliyor.”

M7 “Biz vaat veremeyiz. Rakibim bankamatik, kooperatif evi kuracağını söylüyor ama yapmayacağım şeyi ben söylemem. Fikir sunarım, peşine düşerim, halkın istediği şeyleri yaparım. Biz belediyeye bağlıyız yapmayacağımız şeyleri söyleyemeyiz.”

M8 “Hizmet vermek ve ihtiyaçlarına elimden geldiğince yardımcı olmak, çözemediği işleri çözmek.”

M9 “7/24 mahalle halkımızın yanında olacağım. İyi günde kötü günde hiç kimseye muhtar aratmayacağım.”

Kadın muhtarların seçim döneminde en büyük vaatlerinin yapamayacakları işlerin sözlerini vermemeleri olduğu görülmektedir.

Kendilerini yetki makamından ziyade bir aracı kurum olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla kendilerinin yetkisinde olmayan konularda seçmenlere söz vermedikleri, ellerinden geleni yaparak mahallelinin isteklerini ilgili makamlara ileteceklerinin vurgusunu yapmış olmaları önemlidir. M2'ye yanıtılan soru karşısında her ne kadar “yaparız izleseler” derse de arkasından muhtarlığın aracı bir kurum olduğu ve belediyenin ne kadar hizmet yaptıysa, emrettiyse o kadarını yapabileceğini belirtmiştir.

3.2.7.Kadın Muhtarların Görev Süresi Boyunca

Mahallede Gerçekleştirdikleri Hizmetler ve Çözdüğü

Sorunlar

Bu başlıkta kadın muhtarlara “Görev süreniz boyunca mahallenizde gerçekleştirdiğiniz hizmetler ve çözdüğünüz sorunlar nelerdir?” soru sorularak yanıt aranmıştır.

M3 “Mahalleme doğalgazın hızlıca döşenmesini sağladım, birkaç sona bırakılacak mahallem vardı ve onları öncelikli yaptırđm. Belediyede kaymakamlıkla koordineli çalıştığımız için vatandaşın istekleri doğrultusundan belediye ve kaymakamın işlerini de hızlandırmış oluyoruz.”

M6 “Engellilere 7 tane tekerlekli sandalye ve 2 tane yatak istedim. Rektörlükten gönüllü hemşireler geldi ve engelli vatandaşlarımıza destek olduk. Özel bir Sağlık merkezinden obeziteyle savaş için geldiler. Spor aletleri getirdiler ve kadınlarımız şu an onlarla spor yapıyor.”

M7 “Cami açıldı, bir okul yenilendi, ikincisi yenileniyor, eczanene yoktu, eczane geldi, ikinci sağlık olacağı geldi, iki park yenilendi.”

M10 “Benden önce erkek muhtara mahallemizde ihtiyaç sahibi var mı diye sorduğumda bana bir kişi bile söylememişti. Ben muhtar olunca uzun bir liste oluştu. İhtiyaç sahiplerini belirleyip, kapılarına kadar gidip götürüyorum. Mahallemizin sıkıntı ve isteklerini ivedilikle ilgili makamlara iletiyorum. Pandemi süresinde karantinadaki vatandaşlarımızın alışverişlerini ve yaşlılarımızın maaş çekimleri yaptık. Kendilerine ulaştırdık. Köprü alt geçidimize aydınlatma lambası taktırdım.”

M5 “Mahallemizde kanal sorunu vardı, belediyeye fen işlerine yazı yazarak yaptırđm. Yollar kazıldığı için mahallemize trafo yaptırđm,

elektrikleri yer altına aldırarak yollara asfalt atılmasını sağladım, yeni muhtarlık binası yaptırdım.”

Kadın muhtarların verdikleri yanıtlara bakıldığında; altyapıdan üstyapıya, sosyal hizmet desteklerinden ibadet yerlerinin açılmasına kadar çok farklı alanlarda mahallelerine hizmette bulundukları görülmektedir. Mahalle muhtarlıklarının kendilerine ait bütçelerinin olmadığı dikkate alınırsa muhtarların bahsettikleri tüm bu hizmetlerin aslında bir ‘aracılık’ faaliyeti olduğu söylenebilir. M10, yapacağı bir hizmet için önceki muhtardan yardım istediğini fakat karşılık gelmediğini belirtmiştir.

3.2.8.Kadın Muhtarların Siyasette Kullanılan Eril Dile Bakış Açısı

Türk siyasal hayatı, erkek egemen bir yapıya sahip olduğundan siyasetin dili de ona göre şekillenmiştir. Seçim konuşmaları, siyasilerin söylemleri eril bir dil yapısını içerisinde barındırmaktadır. Bu durum, kadınların siyasete katılımı noktasında bir engel oluşturmakla birlikte zamanla birçok kadının söylemlerinin de ‘eril’ bir yapıya doğru evrildiği gözlemlenmektedir. Bu başlık altında kadın muhtarlar “siyasetin eril dilinin kadınlara uygun olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusunu yöneltmiştir ve çoğu kadın muhtar eril dilin ne olduğunu anlayamamıştır, yazar tarafından açıklama yapılarak anlatılmıştır.

M1 “Eril dil muhtarlıkta çok kullanılmıyor. Siyasetin daha dışında kalan bir konumuz olduğu için bizi gündelik hayatta zorlamıyor. Ben muhtar olarak siyaset yapmıyorum, siyasi konulara dahil olmuyorum ve olmamaya da çalışıyorum çünkü bize her partiden adaylar rahat bir şekilde gelebiliyor. Bizim görevimiz vatandaşlara hizmet etmek. Birine bir söz verdiğimde yapmak zorundayım o yüzden siyasetten uzak duruyorum.”

M3 ve M4 “Düşünüyorum, ben adapte oldum.”

M5 “Muhtarlık görevim boyunca siyaset yapmadım o yüzden eril dil kullanmadığım için de bilmiyorum.”

M6 “Burada sen kadınsın, “kadından muhtar mı olur” gibi bir şeyle karşılaşmadım ama şaşıyorlar kadın muhtar olduğunu görünce ama

davranışlarını hemen toparlıyorlar sonra. Ben her zaman kahvelerdeyim hiç olumsuz ve ters bir dille karşılaşmadım.”

M7 “Bir erkek rakip adayım var ve “muhtarlığa yakışan sen değilsin, yakışmayan yerinden kalksın koçum” dedi. Bir kadınla konuşulacak dil değil bu. Bu dil beni zorlamıyor, kendini bilmeyen insanlar her zaman oluyor. Erkeklerin yapısında var bu. Konuşmayı hitap etmeyi bilmiyorlar. Kadın için değil erkek muhtarlarda birbirine sert konuşuyorlar, böyle yapılmaz. Mahalleyi temsil edeceksem düzgünce etmeliyim. Kadın muhtar adayı rakibim var, oy toplamak kaldırımda için ip satıyor. Bu kadın muhtar olacak 13000 nüfusu temsil edecek, kolay mı yani! kâğıda bakacak, dilekçeye bakacak. Olmaması gereken şeyler. Ama bu işi kadınlar daha iyi yapıyor usul ve adab biliyoruz. Erkeklere sor rengi pembe der ama kadınlar sıklaamen pembe, pudra pembe, açık pembe deriz.”

M8 “Kişi önce kendini denetleyip daha sonra karşıya konuşmalıdır. Karşıdakini hakir görmeyeceksiniz. Ben orta yol bulmaya çalıştıkça karşımdaki kişi sert konuşmaya devam ettiğinde ‘karşımda bir muhtar var ve düzgün konuş’ diye uyarıyorum. Derdini güzelce anlatmasını ve orta yolu ya da ihtiyacı neyse onu bulmaya çalışıyorum. Bir hasta var ve her akşam bizde. Bağırırsa bir ihtiyacı olursa diye yalnız bırakmamaya çalışıyorum, mesela onun da çocuğa önümüzdeki seçimlere aday oldu. Ben muhtarlığımı evimde yapıyorum, belediye bana bir yer verdi ama istemedim. Benim mahallem beni çok iyi tanıdı. 1150 seçmenle ben göreve geldim. Şu anda 800 küsüre düştü. Kaynarcada üç mahalle var ve yarısı benim mahallem. Bana gelip ‘ağlıyoruz kimse duymuyor sen duyuyorsun bizi’ diyorlar kapım herkese açık. Jandarmada gelir poliste gelir herkesi ağırliyorum evimde.”

M10 “Bence kadınlar siyasetin her alanında yer almalı. Ulu önderimiz biz Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkını verdi. Ne mutlu bize! Birçok Avrupa ülkesinden önce verilmiş bir haktır bu. İlk kadın muhtarımız Gül Esin Hanımı da saygılarımla anıyorum. Geçen yıl Türkiye’nin tüm kadın muhtarları olarak aydın Nazi ilinde bulunan mezarını ziyaret etmiştik. Muhtarlık görevimi çok güzel yaptığımı düşünen mahalle sakinlerimden belediye başkanı adayı olmam için çok teklif aldım. Demek oluyor ki

kadınlarımız siyasetle gün geçtikçe güven tazeliyor ve inşallah sayımız artacak.”

M6, başka bir soruya verdiği yanıt esnasında “Muhtar olmak, bir ailenin reisi olmak gibi bir şey. Evin içinde nasıl davranıyorsan muhtarlıkta öyle davranıyorsun. Ailenin ne ihtiyacı varsa birebir konuşuyorsun. Her ihtiyacı karşılamak benim görevim, taleplerini yapıyorum...”

Siyasetin dilinin erilliğinin kadın muhtarlar arasında farklı şekillerde değerlendirildiği görülmektedir. Bazı muhtarlar, siyasetin dilinin erilliğini kabul etmekle birlikte bu duruma adapte olduklarını da ifade etmişlerdir. Ancak kadın muhtarların çoğunluğu açısından siyasetin dilinin eril olması bir sorundur ve siyaset yapma biçimine yakışmamaktadır. Dahası M8 gibi bazı kadın muhtarların siyasetin bu diline karşı tepki gösterdikleri de görülmektedir. M1 ve M5 ise muhtarlığın siyasetten ve eril dilden uzak olduğu vurgulamaktadır. Kadından muhtar olmaması ve kadının siyasete yakıştığının düşünülmemesi gibi ifadeler de erkekler tarafından sıkça kullanılmaktadır.

Siyasetin eril dili, kadınların siyaset yapma biçimini de dönüştürmektedir. Örneğin M6, başka bir soruya verdiği yanıt esnasında muhtarlığı ‘evin reisliğine’ benzetmektedir. Oysa evin içerisindeki kadının rolüne ilişkin herhangi bir benzetmesi bulunmamaktadır. Yine ifadesinin devamında mahallede ‘her ihtiyacı karşılayanın’ kendisi olduğunu vurgulamakta, bu durumu ev hayatı içerisinde ‘reis’ olarak erkeğe atfetmektedir. Dolayısıyla siyasetin bahsedilen eril dilinin artık siyaset sahnesindeki kadınlar tarafından da kullanıldığını söylemek mümkündür.

3.2.9.Kadın Muhtarların Merkezi ya da Yerel Yönetimde Söz Hakkı

Mahalle muhtarlığı, mali özerkliğinin olmamasından dolayı merkezi ve yerel yönetimler ile mahalle sakinleri arasında bir aracılık rolü üstlenmektedir. Kendisine ait bütçesi, personeli olmadığından mahalle sakinlerinin sorunlarını daha üst yetkili mercilere ileten en alt birim konumundadır. Bu kısımda kadın muhtarlara sorulan “Kadın muhtarların

merkezi ya da yerel yönetim düzeyinde yeteri kadar söz hakkı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna cevap aranmıştır.

M1 “Söz hakkımız var ama başkanlarımız ne kadar iyi olursa bizim için o kadar iyi oluyor. Bizim isteklerimizi yapıyorlar ama yine de bazen kendi dedikleri olabiliyor. O yüzden özellikle mahalle muhtarları bu konuda geri planda kalıyor.”

M2 “Düşünmüyorum, daha fazla olmalı.”

M3 “Düşünüyorum, benim söz hakkım çok oldu ve sözüm dinlendi. Hiçbir işim yarım bırakılmadı. Türkiye geleninde bu durum yeterli değil.”

M4 “Kadınlara siyasette yer verilmiyor.”

M5 “Evet, söz hakkı olduğunu düşünüyorum.”

M6 “Belediye başkanımızın bizi davet ettiği toplantılarda da her zaman konuşuruz, koordineli çalışırız ve destek oluruz. Yapılacak bir şey varsa beraber çalışıp yapıyoruz. İsteksiz bir durum olduğunda çekinmeden söylüyorum.”

M7 “Kadınlar için “başımızın tacı” diyorlar ama asla erkeler kadınlara önayak vermiyor.”

M8 “Düşünüyorum”

M9 “Daha fazla olmalı.”

M10 “Evet, kesinlikle düşünüyorum. Hatta erkeklerden daha çok söz hakkı olduğunu görüyorum.”

Kadın muhtarların “Kadın muhtarların merkezi ya da yerel yönetim düzeyinde yeteri kadar söz hakkı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar doğrultusunda, mahalle muhtarlığının aracı bir kurum olduğu kadın muhtarlar tarafından belirtilmektedir.

Kadın muhtarların merkezi ve yerel yönetimlerde yeteri kadar söz hakkı olup olmadığı konusunda muhtarlar arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kadın muhtarların merkezi ve yerel yönetimlerde söz hakkının yeterince olduğunu düşünenler ile düşünmeyenlerin oranı birbirine oldukça yakındır. Soruya olumlu yanıt veren 4 kadın muhtar, mahallede gerçekleştirdiği hizmetlerde olumlu sonuçlar yaşamış ve belediye tarafından desteklenmiştir. Öyle ki bazı kadın muhtarlar, kendilerine erkek muhtarlara kıyasla daha fazla söz hakkı tanındığını ve isteklerini erkek muhtarlara göre

daha hızlı yaptırabildiklerini belirtmişlerdir. Merkez ilçede görev yapan üç kadın muhtar merkezi ya da yerel yönetimlerde kadınlara yeterince yer verilmediği söylemektedir.

3.2.10.Kadın Muhtarların Yaşadığı Zorbalık ve Zorbalığa Karşı Tutumu

Siyasetin eril dilinin yanında siyasal şiddet de siyasetle ilgilenen insanların karşı karşıya kaldıkları bir durumdur. Bu başlık altında ise kadınlara yöneltilen daha kişisel bir soru “Siyasi yaşamınızda herhangi bir zorbalıkla karşı karşıya geldiniz mi? Geldiyseniz bu duruma karşı tutumunuz nasıl oldu?” sorulmuş ve verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

M2 “Zorbalık olmadı ama bir kişiden küfür duydum telefonu kapattığını düşündü ama kapatmamıştı. Hayatın her konumunda böyle kişilerle karışabiliyoruz. Komşumdu ben de onun gelinini aradım ve bugüne kadar eşim bana küfür etmedi onun hakkı da yok buna dedim ondan oy almak için kibarlık yapıp bu durumu görmezden gelmedim. Bir kadın için bu durum oydan daha önemli.”

M10 “2 yıllık muhtardım, bir kişiye belediyeden kepçe lazım oldu. Belediye çalışanları da yoğunluktan hemen gelemediler. 3-4 gün gecikmeli oldu fakat bu hizmeti isteyen şahıs muhtarlığa gelip bana ve belediyeye hakaretler yağdırmıştı. Belediyenin ivedilikle yapmadığı iş için beni suçlamıştı. Oysa ben günde 2-3 defa yetkilileri aramıştım. Elimde bir sihirli değnek yok, maalesef. O sıralar daha acemiydim herhalde. Ağlayarak yetkiliye sitem edip, yalvarmıştım. “Ne olur, şu kepçeyi gönderin” diye (not: bugün geldiğinizde o kişinin apartmanındaydık). Tebligatlar biz muhtarlar için çok büyük sorumluluk. Postacı evde bulamadığı zaman kapıya muhtarınızdan alınız ibaresi yazan tebliğ yapıştırır. Telefon numarası varsa arayıp söylüyorum (tebligatlar Kanunu’na göre böyle bir zorunluluğumuz yok). Haber verdiklerimizin çoğu da gelip almıyor. Sanıyorlar ki onlar aldıktan sonra süreç başlayacak (icra vs. gibi) aslında muhtar teslim almak zorunda ve yasla süreç biz teslim aldığımızda başlıyor. Bir vatandaşımız kapıda tebliğ görmemiş, bende telefon numarasını bilmediğim için haber vermemiştim. Benim yüzümden mağdur olduğunu söyleyip bağırıp,

çağırmıştı. Aslında ben Facebook, Messenger üzerinden bile o isim soy isimde birine mesaj göndermişim fakat isim benzerliğiymiş. Anlayıp, dinlemeden beni suçlamıştı. Bu olaylar maalesef tüm muhtarlarımızın başına gelebiliyor.”

Çalışma kapsamında görüşme yapılan 10 kadın muhtardan 2’si sözlü şiddete uğradığını belirtirken 8 kadın muhtar, kendilerine yönelik herhangi bir şiddet vakası ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Sözlü şiddete uğrayan kadınların çoğunlukla küfür ve hakarete uğradıkları görülmüştür. Bu durumu da yine siyasetin eril dili ile bağdaştırmak mümkündür. Her iki olayda da sözlü şiddetin taraflarının erkek olması dikkat çekicidir. Yine de 10 kadın muhtarın çoğunluğunun zorbalığa maruz kalmadığının görülmesinden kaynaklı kadınların da muhtarlık statüsünde yer almasının önünü açmaktadır. Yapılan görüşmelerde kadın muhtarların siyaset hakkındaki düşünceleri olumsuz olmaktadır. Olumsuzluğun sebebi ise siyaset yapan erkeklerin kaba ve siyaset içerisindekilerin sert tavırlarından dolayıdır.

3.2.11.Kadın Muhtarların Özel Yaşamı ve Muhtarlık Görevi Arasındaki Denge

Türkiye’nin sosyo-kültürel yapısı, kadını kamusal hayatta görünür olmaktan uzaklaştırmakta, daha çok ev olarak tabir edilen özel alana bağımlı kılmaktadır. Ev işlerinin yapılmasından çocukların bakımına kadarki birçok iş, kadından beklenmektedir. Bu durum, kadınların iş hayatına katılımını azaltmakla birlikte bunun yanında siyasetle de uğraşmalarını oldukça zor hale getirmektedir. Bu başlık altında kadın muhtarlara yöneltilen “Özel yaşamınızla muhtarlık göreviniz arasındaki dengeyi kurmakta zorluk çekiyor musunuz?” sorusuna cevap aranmıştır. Kadınların ev işi, çocuk bakımı gibi geleneksel rolleri vardır ve bu rolleri kadınların muhtarlık yaparken nasıl idare ettiği değerlendirilmiştir.

M1 “Çekmiyorum. Muhtar olduğumda yaş olarak da ileri bir yaşta olduğum için çocuğum zaten büyümüştü o yüzden muhtarlık yaparken ilk olarak çocuk bakmadığım için zorlanmadım. İkinci olarak da mahalleli beni esnafıktan tanığı için daha rahat ettim.”

M2 “Biraz zor olabiliyor, evdekini buraya, buradakini eve yansıtmamak zorunda kalıyorsunuz. Biraz Pollyannacılık oynuyoruz çünkü güler yüzlü olmalıyız sonuçta. Benim özel yaşamımda karşılaştığım sorun muhtarlık görevimin önüne geçirmemeliyim. Böyle başarabiliyoruz. İlk başta zor olsa da artık dengeyi kurabiliyoruz.”

M4 “Çekmiyorum, kızım evli yanımda değil o yüzden sıkıntı yaşamadım.”

M6 “Benim sadece muhtarlığım var özel bir yaşamım yok. Görev sürem boyunca sadece üç gün izin aldım onu da görev yerimde geçirildim.”

M7 “Daha çok muhtarlığı düşünüyorum. Evim otel gibi.”

M8 “Ailem olmadı, çocuğum olmadı ama tüm imkanlarımı kendim aldım. Ben yurtdışından geldim ve Türk bayrağına hasretim. Belediye başkanından Türk bayrağı istedim ama ilk başkan bana hiçbir şey vermedi. Bayrağımı, direğimi kendim diktirdim, bilgisayarımı kendim aldım kameramı kendim aldım.”

M10 “Eşim emekli. Muhtarlıkta birlikte çalışıyoruz. Özel kalemim diyorum ona. Tabi ki bazen anlaşmazlık yaşıyoruz. Eşim ve kızlarım bazı konularda çok taviz vermemden şikayetçi. 7-24 telefonumun susmaması: sular ne zaman gelecek muhtarım, elektriğimiz kesildi muhtarım, çocuğuma köpek saldırdı muhtarım, sokağımızda su patlağı var, çöpçüler bugün gelemedi, telefonumu bulup kiralık ev soranlar, 50 yıl sonra asker arkadaşını arayanlar, daha neler neler. Hafta sonu tebligat almaya gelenler, bu yüzden hafta sonu da muhtarlığı açmak zorunda kalıyorum. Bende çok sabırlı bir insanım. Benim için sorun oluyor. Eşim belediye emeklisi olduğu için sağ olsun çok yardımcı oluyor. Her konuda bilinçli ve bilgisi var. Sabah 6-7 gibi bazen kalkıp baskın ve ev aramalarına gidiyoruz. O zaman biraz tedirgin oluyor ailem. Çelik yeleğimiz olmadığı için, sen arkadan gir diye tembihliyorlar. Şimdiye kadar 5 yıl içinde hiçbir sorun yaşamadım baskınlarda, inşallah bundan sonra da yaşamayız. Aslında kısacası özel yaşamımla muhtarlık arasında dengeyi sağladığımı düşünüyorum.”

M1, özel yaşam ve muhtarlık arasında bir zorluk çekmediğinden bahsetmiştir. M1’ in bir kız çocuğu vardır ve kendisi 65 yaşındadır. Yani çocuğu büyükten sonra muhtarlık yapmaya başlamıştır ve bu yüzden zorluk

çekmediği görülmektedir. Ayrıca M1 eskiden esnaf olduğu için de iş ve ev hayatını bir arada sürdürmekte adapte olduğundan dolayı muhtarlık yaparken özel hayatı ile ilgili bir zorluk çekmemiştir. M4 de M1 ile aynı özellikleri taşımaktadır (esnaflık dışında). M6 evli olmadığı için ve M8 ise çocuğu olmadığı için zorluk çekmediğinden bahsetmektedir.

M10 evlidir, eşinin ve çocuklarının desteği ile birlikte muhtarlık görevini sürdürdüğünü söylemektedir fakat muhtarlığın görev süresinden ve gerekli/gereksiz her telefon aramasından şikayetçi olan M10, ailesinin bu durumu sorun ettiğini söylemektedir. M10 her şeye rağmen muhtarlık ve özel yaşamı arasındaki dengeyi söyleyerek cevabı sonlandırmıştır. M2 ise muhtarlık ve özel yaşam arasındaki dengeyi her iki alanda yaşadığı sorunları diğer alana yansıtmayarak çözdüğünü söylemektedir.

Kadın muhtarların özel yaşam ve muhtarlık görevi arasında denge problemi çocuk durumuna göre değiştiğini görülmektedir. Çoğu kadın muhtar dengeyi kurabildiğini söylemektedir. Kimi muhtar kişisel yaşamını muhtarlığın önüne koyarak, kimi ise muhtarlığı özel yaşamının önünde koyarak bir şekilde bu dengeyi sağlamayı başarmıştır. Kadın muhtarların muhtarlık görevi ve özel hayatı ile denge kurması gerekirken erkek muhtarların böyle bir denge kurması zorunlu olmamaktadır. Geleneksel kadın rolleri kadınların çalışma hayatının, çocuk bakımının dahil arasındaki denge ayarlanarak hareket edilmesine sebep olmaktadır.

3.2.12.Muhtarların Özlük Hakları

Bu kısımda kadınlara yöneltilen “Muhtarların özlük haklarının (maaş, doğum izni, süt izni vb.) kadınlar için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” soruna verilen cevaplar değerlendirilmiştir. Görüşme esnasında kadın muhtarların “özlük hakkı” kavramına hâkim olmadığı görülmüştür. Muhtarlara yöneltilen soruda “özlük hakkının” ne olduğu açıklanarak anlatılmıştır. Muhtarlık kurumunu tercih eden kadın muhtarların yaşlarının büyük ya da küçük olması soruya verdikleri cevaplarda değişiklik göstermektedir.

M1 “Gençler için yeterli olmaz çocuk olduğunda izin yetersiz buluyorum. İzin hakkımız olmadığı için azalar bizimle dalga geçiyor. İzin

hakkı olmadığı için onlar da aza olmak istemiyor. İşi olanları aza olmaya ikna etmekte zorlanıyorum çünkü ve aza olanların da bazı isteklerini kendi maaşımdan karşılamak zorunda kalabiliyorum.”

M2 “Yeterli bulmuyorum, genişletilmeli. Toplantıda bu durumu dile getirdik ama daha bir şey olmadı. Doğum yaptım, dört gün izin kullanabildim. Yeterli olamadı tabi ki benim için, rapor alamadım, süt parası alamadım, izin hakkımız yok çünkü bizim aldığımız ücret maaş olarak değil ödenek olarak geçiyor.”

M10 “Ben muhtar seçildiğimde çok bir maaşımız yoktu. Muhtarlık binamızın masraflarını (elektrik, internet, kırtasiye, çay, kahve) onları ödüyordum. Asgari ücretle endekslenmesi çok iyi oldu. Ayrıca, BAĞ-KUR üzerinden primlerimiz de yatıyor (muhtar adayları da arttı). Doğum izni yok şu an. Ama gündemdeydi. Ayrıca muhtarın yıllık izni yok. Azalarımızdan birine vekalet veriyoruz. Kaç günlük olursa, o kadar bizim ödeneğimizden kesilip, azamıza yatıyor. İnşallah muhtarlara da yıllık izin onaylanır.”

M5 “Maaşın yeterli olduğunu düşünüyorum ama süt izni ve doğum iznini yetersiz buluyorum.”

Görüşülen tüm kadın muhtarlar özlük haklarını yetersiz bulmaktadır. Özellikle özlük haklarının yetersiz olduğunu dile getirenler; çocukları daha küçük yaşlarda olanlar ve doğum yapan kadın muhtarlardır. M2 bu durumu toplantılarda dile getirdiğini, doğum izni olmadığı için sadece 4 gün izin kullanabildiğini ifade etmiştir. Kadın muhtarlar azalar konusunda da izin olmadığı için zorluk çektiğinden bahsetmektedir. Yine bir diğer konu ise aldıkları ücretlerin maaş olarak değil ödenek olarak geçmesidir.

M10 ise muhtarların aldıkları ödeneklerin asgari ücret ile endekslenmesinden memnun olduğunu söylemektedir. Muhtarlar yerinde olmadığı zamanlarda birinci azanın onu yerine baktığı ve daha sonra da azaya muhtarın ödeneğinden kesilip ödendiğini söylemiştir.

Erkek bir muhtar, özel yaşamla ilgili biyolojik olarak bir sıkıntı çekmemektedir. Ölüm ve hastalık dışında erkek muhtarlara verilen izinler yeterli olabiliyorken kadın muhtarlara verilen izinler yetersiz olmaktadır. Doğum yapan bir kadının 6 ay kadar izni olurken muhtarın böyle bir izni yoktur. Aynı şekilde babalık izni de buna dahildir.

3.2.13.Kadınların Siyasette Üstlendikleri Rolün Artma

Sebepleri

Bu başlık altında kadın muhtarlara “Kadınların siyasette üstlendikleri rol yıllar içerisinde artmaktadır, sizce bunun nedenleri nedir?” sorusu yöneltilmiş ve cevapları değerlendirilmiştir. Kadınlar, geçmiş tarihten günümüze toplumsal, siyasi, ekonomik her alanda kat ettikleri yol artmaktadır. Siyaset içerisinde kadınların temsil oranlarının artmasının sebepleri arasında ilk olarak kadınların azim ve istikrarı yatmaktadır.

M2 “Kadın örnekler arttıkça yaparı ve başararı gördükçe bizde yapabiliriz dediler.”

M1 “Kişinin kendisine bağlı bir durum. Ben siyasete uzağım ama bu yüzyılda daha da zor. Ben bulunduğum ilçeden ilk kadın muhtar olduğum için benden sonra kadın muhtar adayları da artış gösterdi ve bence muhtarlıkta kadınların yer alamsı gerekiyor. İnsanlar kadına daha rahat dert anlatabiliyor seçmen listelerini kendim dağıtıyorum onlarla konuşuyorum hoşuma da gidiyor. Ama bir erkek bunu çoğunlukla yapmaz. Muhtarlıkta maaş arttığı için rakibim çok bulunduğum ilçede ilk kadın muhtar ben oldum. Yapabildiğimiz şeyleri yapmaya çalışıyoruz.”

M10 “Kadınlarımız, siyasette birbirlerine rol model olmakta ve birbirinden cesaret almaktadır. Ben Babaeski’de 9 mahalle muhtarı arasından tek kadın muhtarım. Bu seçimde Babaeski’de şu an 10 kadın muhtar adayı var. Çoğu benimle gelip tanıştı ve beni rol model aldıklarını söylediler. Bu benim için çok gurur verici bir durum. Türkiye’nin her kesiminde aynı olmayabilir fakat benim çevremde erkeklerin de kadınları desteklediğini, kadınlara daha çok güvendiklerini görmekteyim.”

M6 “Kadınlar daha aydın olduğunu düşünüyorum. Eğitim alınca daha güzel şeylere erişiyorlar. Eğitim alanın düşüncesi farklı oluyor. Seyahate gidiyoruz ama çocuğum var eşim var diyorlar çocuklarına, eşleri de bakabilmeli beraber yapmalılar ya da eşi de çocuğunda gelsin.”

M9 “Kadınlar daha başarılı ve daha çözümcü.”

M7 “Artmıyor, geçmişte de azdı şu anda az. Edirne ilk kez bu sene iki kadın belediye başkanı çıkardı.”

M4 “Kadınlar ayakları üstünde durmayı öğreniyorlar.”

M8 “Herkes bilinçli, kimlere nasıl ulaşabileceklerini biliyorlar. Bir muhtarın her şeyi çözebileceğini gördüler. Yaşanan problemler sakin olan bir muhtar tarafından kolaylıkla halledilebiliyor. İnsanlar sigortayı önemsemeye başladılar ve siyasete girmeye başladılar.

Fabrikaya gidenler vardiyalı gidiyor ama muhtarlık böyle olmuyor. Hem evinde işini görecektir hem görevinin yapabiliyor. Hem çocuk hem yemek ütü çamaşır yapıyor gerekli bir durum olursa muhtarlıkla ilgili oraya gidiyorlar.

Şu an her şey telefonlar halledilebiliyor belge gerekli olduğunda eskiden 1999 yılındaki muhtarlık gibi değil muhtarlardan alınırdı ama şu an e-devlet üzerinden alıp halledilebiliyorlar bu da bizim görevimizi hafifletiyor.”

M5 “Cesaret başarıyı getirir.”

Kadın muhtarlar, kadınların siyasetteki temsil oranının -az da olsa- artışıdaki en önemli neden olarak kadın rol modellerin sayısındaki artışa dikkat çekmiştir. Bir mahallede kadın muhtarın kazanmasının ardından bir sonraki yerel seçimlerde kadın aday sayısında artış görüldüğünü belirten görüşmeciler, bu durumun kadınlar arasında tetikleyici bir işleve sahip olduğunun altını çizmektedir.

Kadın muhtarlar, kadınların görev aldığı her alanda işlerini liyakatli bir biçimde yürüteceklerinin altını çizmektedir. Siyaset de muhtarlık da kadınların yapamayacağı bir iş değildir. Dolayısıyla siyasette de kadınların erkeklerden daha başarılı olduğunu düşünen kadın muhtar sayısı oldukça fazladır.

Kadın muhtarlar, kadınların para kazanarak ayakta durabileceğinden de bahsetmektedir fakat TÜİK (2024), istihdam oranı erkeklerde %66,9 iken kadınlarda %32,5 olduğu görülmektedir ve bu veriler bir önceki aya göre azalmıştır. Yine işsizlik oranı ise kadınlarda %11,1 iken erkeklerde %7,2 olarak tahmin edilmektedir (TÜİK, 2024). Verilen veriler değerlendirildiğinde çalışma oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kadın muhtar sayısı geçmiş döneme göre arttığı görülse de oranlar oldukça düşük seyretmektedir.

Muhtarlık yapan M3 farklı bir soruya verdiği cevapta “muhtarlıktan önce de bir gelirim yoktu ailemin geliri ile karşıladım ama şu an kendi gelirim var ve her şeyimi kendim karşılıyorum” muhtarın kendi gelirinin olması özgüven şeklinde yorumlanabilmektedir.

3.2.14.Kadınların Yerel Siyasetteki Oranını Artırmak İçin Yapılması Gerekenler

Uluslararası örgütler, devletler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler siyasette kadın temsili artırmak için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Geçmişten günümüzde kadınların temsil oranında -az da olsa- artış görülse de günümüzdeki rakamlar istenilen seviyede değildir. Muhtarlığa zihnen hazır olmuş, seçim kampanyası yönetmiş, muhtarlık seçimini kazanmış ve en az yaklaşık 5 yıldır da icra makamında olan kadın muhtarların kadınların siyasetteki temsilinin nasıl artırılacağına yönelik düşünceleri oldukça önemlidir. Bu başlık altında kadın muhtarlara yöneltilen “Kadınların yerel siyasetteki oranını artırmak için yapılması gerekenler nelerdir?” sorusuna cevaplandırılıp değerlendirilmiştir.

M2 “Kadınlar bireysel olarak cesur ve haklarının farkında olmalılar.”

M10 “Yerel siyasette kadınların başarısını göstermek için TV programlarında haber programlarında daha çok yer verilmeli, röportajlar yapılmalı. Başarılarımız zihinlerde kazanmalı ki ters düşünen birçok zihin değişmeli. Kadınlara güvenmeli ve desteklenmeli.”

M9 “Kadınlara öncülük verilmeli, yollar açılmalı.”

M7 “Biz kendi çabamızla kazanıyoruz. Kadınların ön plana çıkarılması gerekiyor. Eşim bana ilk dönem destek olmadı, ikinci dönem aday olmayı düşünüyorum ve önümüzdeki dönem için destekliyor çünkü yapabileceğimi gördü. Eşlerin bunu kabullenmesi gerekiyor, yanımdayım desin istedim. Eşim sadece “muhtar olmak istiyor, olsun” dedi bana. Yanımda olduğunu

hissetmedim. Hissetmek isterdim.

Ben sosyal medyayı da aktif kullanıyorum fakat kadeh fotoğrafı, yemek fotoğrafıyla gönderi atmıyorum, atamam. Özgürlüğümüz kısıtlı. Kimileri yapıyor ama biz muhtarlık kurumuna saygı duyuyoruz.

Bir olay olduğunda polis bizi sabah beşte bazen de gece üçte alıyor. Bu işin saati yok. Bir gün ve beni polis aldı ev araması için ama gece 4'te eve gittim ve sonraki gün oğlumun düğünü vardı. Herhangi bir arama muhtar olmadan yapılmıyor. Yine bir gece aramada iki evden ses çıkmadı gittim, ölü buldum. Kimsesi olmadığı için ben defnettım, akrabası sahip bile çıkmadı.”

M8 “Gelir kapısı olarak görmeyecek, hizmetini yapacak. Ben parasız yaptım. Günümüzde kadınların eğitim düzeyi arttı, aydınlık oldu dayak vs. gibi olaylar olmuyor. Eğitim aydınlatıyor.”

Kadınların siyasette temsil oranının artırılmasına yönelik kadın muhtarların yanıtları oldukça farklılık göstermektedir. M2 önce kadınların kendi haklarının farkında olması gerektiğini belirtirken M10 medyanın siyasetle uğraşan kadınlara daha çok yer vermesi gerektiğini belirtmekte, M8 ise bu işin gelir kapısı olarak görülmemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Verilen tüm yanıtlar kadınların siyasette görünürlüğünü artırıcı bir işleve sahiptir; ancak hiçbir kadın muhtarın kadınların toplumdaki rolüne, siyasetin eril diline, siyasi partilerin mevcut erkek egemen yapısına, finansman sorununa değinmemeleri de dikkat çekicidir.

Kadın muhtarların eşlerinin de destek vermemesi dikkate alındığında Türkiye’de kadınların liderlik gerektiren işleri yapabileceği dair inancın zayıf olduğu görülmektedir. Kadınlar kendi çabaları ile başarı elde edebileceğini göstererek temsil oranları arttırmaya çalışmaktadır. Kişisel alanın dışında 24 saat devam eden bir görevin yapılması -üstelik kadıncılık- zorluklarla mücadeleyi de beraberinde getirmektedir. Kadın olmanın zayıflık olarak görülmesinin aşılması gerektiği noktalarda sadece kadınların çabaları değil erkeklerin de desteği önemli olmaktadır. Kadınların cesaretli davranıp ilk adımı atmasıyla başlayan serüvende muhtarlık kurumu önemli bir yer edinmektedir.

3.2.15.Kadın Muhtarların Siyasetin Başka Kademesinde Aday Olma Konusunda Bakış Açıları

Bu başlık altında kadın muhtarlara sorulan “Gelecek seçimlerde muhtarlık veya siyasetin başka bir kademesinde aday olmayı düşünüyor musunuz?” sorusuna alınan yanıtlar değerlendirilmiştir.

M1 “Muhtarlık için tekrar aday olacağım ama siyasetin farklı bir kademesinde yer almayı düşünmüyorum. Yaşım zaten 65 ama genç olsam düşünebilirdim.”

M2 “Sadece muhtarlık olarak devam etmeyi düşünüyorum. Belediye il genel teklif ederlerse neden olmasın ama bu durum çok zor. Siyasetin içinde yıllarca emek veren insanlar var onlar yapsın, ben muhtarlığı seviyorum ve kendim için yeterli buluyorum.”

M3 “Muhtarlık için aday olacağım. İlerleyen senelerde de farklı bir siyasi kademedede de yer almayı düşünebilirim.”

M6 “Muhtarlıkta aday olacağımı ama mahallemdeki vatandaşlar beni farklı bir yere layık görürse ona da razı olurum ama okumuş olan insanın belediye başkanlığı yapmasını tercih ederim. Yöneticilik ve ekonomistlik olmalı. Biz orta okul mezunuyuz muhtarlık yeterlidir. Üniversite okumuşsa siyasi bilimler vb. aday olabilirler.”

M7 “Muhtarlıkta düşünüyorum, farklı bir alanda düşünmüyorum. Donanımlı da olsan siyasette kadını yok ediyorlar.”

M5 “Gelecekte kadın kollarında yer almayı düşünüyorum bilgilerimi ve deneyimimi daha da pekiştirmek istiyorum.”

M10 “Şu an düşünmüyorum. Yine de bir açık kapı bırakayım. Çok da büyük konuşmamak gerekiyor, zaman ne gösterir bilinmez. Eşim ilk söylediğinde muhtarlığa da olumlu bakmamıştım ama oldu. İyi ki muhtar olmuşum. Bu kutsal vazifeyi seçmişim. Mahallemi ve mahalle sakinlerimi çok seviyorum. Onlar benim ailem gibi oldu.”

Kadın muhtarların çoğunluğu muhtarlıktan devam etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Farklı bir siyasi kademedede devam etme düşünceleri oldukça azdır. Burada muhtarlık için siyasi partilerin aday göstermemeleri ve doğrudan adayların kendilerinin adaylığını açıklamalarının önemli etkisi vardır. Önceki başlıklardan hareketle kadın muhtarların siyasi alana bakış açısı muhtarlık kadar sıcak değildir. Muhtarlığı tercih eden kadın muhtarlar, muhtarlık kurumunun siyasetten uzak bir görev olduğu dile getirilmektedir. Muhtarlık, en yerel temsil mekanizması olduğundan kadınların kendilerini tanıtmaları ve daha az finansmana ihtiyaç duyarak siyaset yapmaları daha kolaydır.

M2 ve M3, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği gibi pozisyonları gelecekte düşünebileceklerini ifade etmişlerdir. Ancak M2'nin ifadesinde yer alan 'teklif ederlerse' tabiri, sürecin kendi elinde olmadığına ve diğer siyaset odaklarının 'kendisini buraya layık görmeleri halinde' olacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla muhtarlığın kadınların yerel siyasete katılımı noktasındaki önemi, bir kez daha görülmüştür. M6 ise eğitim durumunun yetersizliği nedeniyle daha üst siyasi mevkilerde yer almak istemediğinin altını çizmektedir.

SONUÇ

Toplamsal kültürün etkisi ile kadınlar ve erkekler yaşamlarında kalıplaşmış rollerle ilerlemektedirler. Kadınlara yüklenen roller: yemek yapma, çocuk bakmak, yetiştirmek gibi aile içi rollerdir. Çeşitli kadın hareketlerine ve çabalarına rağmen kadınların toplum içi rolleri erkeklerle eşit seviyelere gelememiştir. Dünyada birçok ülkede hukuki anlamda eşitlik söz konusu olsa da temsili anlamda eşitliğin zayıf olduğu görülmektedir. Dünyada ve Türkiye’de kadınlar, bürokrasiden ekonomiye, genel siyasetten yerel siyasete kadar hayatın her alanında eksik temsile sahiptir. Yaşamın her kademesinde kadınlar erkek hegemonyasıyla karşı karşıya gelmektedir. Kadınlar, aile içinde sınırlı kaldığı rollerin dışına çıkmak istediklerinde, toplumsal önyargılar kadınların hedeflerinin önüne geçmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarında var olmaları, toplumda kadınlarla ilgili geleneksel önyargıyı kırma ve demokrasiyi güçlendirme noktasında önemli bir adımdır. Kadınların karar alma mekanizmalarında aktif olarak yer alması, kadınlarla ilgili toplumsal, geleneksel düşüncenin kalkmasını sağlarken, temsil oranlarının artması da demokrasiyi güçlendirecektir. Politik yapı önündeki etkenlerden birisi ise eril siyasettir. Eril siyaset kadınların siyasi alan içinde yer almasını engelleyici etkenlerden birisi olmaktadır. Erkek egemen siyasette kadınların rol alabilmesi ekstra çaba gerektiren ve engellerle dolu bir süreç olmaktadır. Dünyada Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali ile birlikte kadın hareketleri hız kazanmış olsa da siyasette kadın temsil oranları erkek temsil oranlarına yaklaşamamıştır.

Dünyanın farklı ülkelerinde kadın hareketleri erken sonuç verirken, bazı ülkelerde ise bu durum geç sonuç vermiştir. Dünyada kadınlara ilk kez oy hakkı veren ülke, 1893 yılında Yeni Zelanda’dır, son oy hakkı tanıyan ülke ise (2015) Suudi Arabistan’dır (Demir, 2023: 295). Türkiye birçok Avrupa ülkesinden daha önce kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımıştır (1934). Parlamentoda en yüksek milletvekili kadın oranı %61,3’lük oranla Ruanda’ya aittir. Parlamentoda kadın milletvekili oranlarında %50’yi geçen sadece 6 ülke mevcuttur. Bu oranlar, üst kademe karar alma mekanizmalarında daha düşük seyretmektedir. Ayrıca parlamento ve bakanlıklarda hiçbir kadının yer

almadığı ülkeler de görülmektedir. Türkiye hem parlamentoda hem bakanlıkta yer alan kadın oranlarında oldukça alt sıralarda yer almaktadır.

Türkiye’de 1935 yılında yapılan ilk seçimlerde kadın milletvekili oranı %4,6 iken 2019’da %17,1, 2024’te %20,1 milletvekili; kadın belediye başkanı 2019’da %2,8, 2024’te bu oran %8,91 bulunmaktadır. Toplam kadın muhtar oranı hakkında bilgi mevcut değildir. Yıllar içerisinde kadın temsil oranları artsa da oranlar erkek temsil oranları ile kıyaslanamayacak kadar azdır. Buradan da anlaşılabacağı üzere kadınlara erkekler ile eşit hak tanılsa da kadın temsil oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Kara’nın (2012: 112) ifadesiyle, dünyada yerel yönetimler temsil oranları parlamento temsil oranlarına bakılarak daha yüksek seviyelerde olduğu görülürken, Türkiye’de ise yerel yönetimlerde kadın temsil oranı mecliste yer alan kadın temsil oranına göre düşüktür. Kadın temsil oranlarının düşük kalmasının altında yatan faktörler: toplumsal, kültürel, geleneksel düşünce, yaş, eğitim seviyesi, ekonomi gibi nedenler yatmaktadır. Kadınların karar alma mekanizmalarındaki yetersiz temsiline altıda sadece rakamsal açıdan eksiklik yatmamaktadır. Öztürk (2012: 30), kadınların siyasette temsil oranlarının artması sadece adalet ve eşitlik için değil kadın bakış açısının ve tecrübesinin görünür kılınması, kadın sorunlarının hem kamu hem özel alanda gerekli fiziksel ortamın hazırlanması ve sadece erkeklerin çıkarlarının değil kadınlarında çıkarlarının gözetilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından itibaren kadınlara birçok alanda hukuki haklar tanınarak erkeklere eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye’de yönetim sistemi merkezi ve yerel yönetimler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kadınlar Belediye Kanunu’nda yapılan değişiklik ile ilk kez 1930 yılında belediyelerde, Köy Kanunu’nda yapılan değişiklik ile 1933 yılında köylerde ve son olarak genel seçimlerde 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı elde etmişlerdir. 1935 yılında gerçekleştiren genel seçimlerde kadınlar ilk kez oy kullanmış ve aday olmuşlardır. Türkiye kadınlara seçme ve seçilme hakkını 1934 yılında vermiş olsa da Türkiye’de kadınlar ilk kez 1930 yılında yerel seçimlerde oy kullanmışlardır. Türkiye’de kadınların ilk oy kullandıkları alan mahalli idareler olduğu fark edilmektedir. Yerel siyaset: valilik, kaymakamlık, muhtarlık, il özel idaresi, belediye başkanlığı, belediye

meclisi, kamu kurumlarının taşra teşkilatları, partilerin şehir düzeyindeki temsilcilikleri, il genel meclisi, belediye meclis üyeliği, sivil toplum kuruluşlarının yerel temsilcilikleri, yerel düzeyde sivil örgütler, yerel medya grupları, sermaye ve sendika grupları, eşraf, esnaf ve vatandaşlar yerel siyasetin ana unsurlarını oluşturmaktadır (Akdoğan: 2008: 10). Yerel siyaset alanlarının merkez siyaset alanlarından daha geniş bir alana sahip olduğu açıktır. Ayrıca yerel yönetimler halkın yönetime kolay katıldığı ve halkın seçtiği temsilcileri devamlı olarak denetleyebildiği en demokratik yönetim birimleridir. Çitçi (1996: 6), yerel yönetimleri, halk katılımını ve yerel gelişmenin harekete geçmesini ilk ve en verimli basamakları olarak değerlendirmekte ve seçim, temsil ve katılma ilkelerini dayanak olarak göstermektedir. Demokratik ortamın yaratılması için yerelden merkeze temsil oranlarının artması daha sağlıklı olmaktadır. Yerel siyasette katılım genel siyasete katılımdan daha kolay olabilmektedir. Kadınların yerelde başarı sağlayarak genel siyasete adım atması daha özverili olabilmektedir.

Kadınların yerel yönetimlerde parlamentolardan daha çok yer alması gibi görüşler mevcut olsa da kadınların hem yerel hem genel siyasette yer alması daha verimli olabilmektedir. Partilerin siyasi alan içerisinde baskın bir etkisi mevcuttur. Belediye başkanı olabilmek için partiler devreye girerken muhtarlık kurumunda ise bu durum yaşanmamaktadır. Bir kadının milletvekili ya da belediye başkan adayı olması için partiden destek alması şart iken: -bağımsız adaylıklar hariç- muhtarlıkta şart aranmamaktadır. Türkiye’de mahalle ve köy muhtarlığı olmak üzere iki ayrı muhtarlıktan söz edilmektedir. Köy muhtarlığı özerk yerel yönetim birimi iken mahalle muhtarlığı belediyeye bağlı yerel yönetim birimi sayılmayan bir yapıya sahiptir. Mutlu (2012), mahalle muhtarlığı, merkez ve yerel yönetim arası karma bir yapıya sahiptir. Mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyeti seçimleri 2972 sayılı (Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun) Kanun ve 4541 sayılı Kanuna (Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun) dayanmaktadır, 5393 sayılı Belediye Yasası’nın (2005) 9. Maddesinde düzenlenmiştir. Mahalle muhtarlığı, bütçesi, tüzel kişiliği, üst belirleyicisi olmayan, seçime dayalı, yönetsel anlamda halka en yakın, baskın siyasetten en az etkilenen

kurum olması, aday olunan çevrede bireylerin yaşamını sürdürdüğü için tanınmanın kolay olması ile özellikle kadın bireylerin siyasi katılımını artırmaya elverişlidir. Kadın muhtar sayıları 2004'te 117, 2010'da 429, 2019 yılında yapılan seçimlerde ise 1010 (Mutlu, 2012; İçişleri Bakanlığı, 2021) olduğu görülmektedir. Mahalle muhtarlığında kadın temsil oranlarının düşük olmasının sebepleri arasında cinsiyet faktörü, aile içi güven olgusu, yönetsel, kültürel ve toplumsal algılar, erkek egemen siyaset ortamı yatmaktadır.

Bu araştırmada, Kırklareli'nde görev yapan kadın muhtarların yerel siyasete katılımı incelenmiştir. Araştırma, kadınların yerel siyasette yaşadığı zorluklar, karşılaştıkları engeller ve muhtarlık kurumunu tercih etme nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Kırklareli'ndeki kadın muhtarlar, genellikle toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği engellerle karşılaşsalar da yerel siyasette aktif rol alarak toplumlarına hizmet etmeye devam etmektedir.

Kırklareli'nde görev yapan kadın muhtarların orta yaşlarda olduğu görülmektedir. Sorulan sorular neticesinde çoğu kadın muhtarın ilk olarak hayatlarını kurdukları görülmüştür. Kadın muhtarların finansman sorunu yaşamaması bu durumun yadsınamaz etkisi olarak görülebilir.

Kadın muhtarların, muhtarlık görevini üstlenmelerinin en önemli sebeplerinden biri, muhtarlık kurumunun siyasetten görece daha uzak bir alan olması ve ikinci sebep olarak da adayların doğrudan halk tarafından seçilerek, seçildikten sonra da yakından denetleyebilmesidir. Bu nedenle, kadınlar, daha az engelle karşılaşarak bu göreve talip olabilmektedir. Ancak kadınlar, muhtarlıkta görev aldıklarında dahi cinsiyetlerinden kaynaklanan dezavantajlarla yüz yüze kalmakta, zaman zaman seçmenlerin ve toplumun cinsiyetçi yaklaşımlarına maruz kalmaktadır. Kadın muhtarlar, özellikle kadın seçmenler tarafından daha fazla destek görmektedir; zira kadın seçmenler, kadın muhtarların ihtiyaçlarını daha iyi anlayabileceğini düşünmektedirler.

Muhtarların, seçim kampanyası sürecinde finansman sorunu yaşamaması, çoğunlukla kendi maddi imkânlarıyla süreci yönetmeleri dikkat çekicidir. Bu, yerel siyasette kadınların maddi destek bulma konusunda erkeklere oranla daha az sorun yaşadığını, ancak genel olarak siyaset sahnesinde daha büyük finansman ihtiyaçları olduğunda kadınların zorlandığını ortaya koymaktadır.

Kadın muhtarlar, görev süreleri boyunca mahallelerinde önemli hizmetler gerçekleştirmiştir. Eğitim, sağlık, altyapı ve sosyal hizmetler gibi çeşitli alanlarda mahalle sakinlerine yönelik projeler ve çalışmalar yaparak aktif bir rol üstlenmişlerdir. Ayrıca kadın muhtarların, mahalle sakinleriyle güçlü bir iletişim kurarak sorunları çözme konusunda başarılı oldukları görülmektedir. Ayrıca Kırklareli'nde görev yapmakta olan kadın muhtarları daha çok kadınların desteklediği açıktır.

Sonuç olarak, Kırklareli'nde görev yapan kadın muhtarlar, yerel siyasette kadınların temsili açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların siyasette daha fazla yer alabilmeleri için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde desteklenmeleri gerekmektedir. Eğitim ve bilinçlenme, kadınların yerel siyasete daha fazla katılmalarını sağlarken, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Kadınların siyasal alanda varlık göstermeye devam etmeleri, toplumsal gelişim ve demokrasi açısından kritik bir rol üstlenmektedir.

Kadınların siyasette temsil sorunu, aslında kadınların toplumsal hayatta yaşadıkları cinsiyet eşitsizliğine dayalı sorunlardan biridir. İlk olarak kadınların önünde engel oluşturan toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıların kaldırılması gerekmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini giderici politikaların hayata geçirilmesi (ekonomi, eğitim, sağlık, hukuki vs. alanlarda), siyasette kadın temsili de artıracaktır. Demokrasi ve eşitlik ilkesinin anlamına uygun çalışması için ilk yapılması gereken yönetimde cinsiyetler arası eşit katılımın sağlanması olmalıdır. Kadının statüsünün geliştirmesi de eksikliği kapatılması gereken bir konudur. Bu sayede toplumda eşitlik sağlanmış ve demokrasinin gerekli biçimde sağlanmış olacaktır. Kadınların toplumsal gelişimi adına kurulmuş olan kurumlar mevcuttur (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), Kadın Emekğini Değerlendirme Vakfı (KADV), Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)...). Bu kurumlar, kadınların şiddete uğrama riskini azaltmaya yardımcı olmak, kadınların iş hayatında başarılı olmalarını, ekonomik özgürlüklerini elde edebilecekleri projeler yürütmek, kadınların hukuki haklarını korumak ve savunmak, kadınların sosyal haklarını ve ekonomik haklarını güçlendirmek

gibi destek verici hedefleri mevcuttur. Bu kurumlara destek vermek kadının toplumsal yerini güçlendirme adına atılacak bir adımdır. Göksoy'a göre (2019: 115), kadınların siyasette görünür kılınmasında en etkili organ siyasi partilerdir. Demokrasinin doğru bir biçimde devam etmesi için partilerin kadın kolları ile sınırlı kalmamalıdır. Siyasette, özellikle de yerel siyasette kadın temsil sorununa yönelik çözüm politikalarına bakıldığında öncelikle çeşitli ülkelerde uygulanan kadın kotasının ülkemizde mutlaka faaliyete geçirilmesi şarttır, özellikle büyük siyasi partiler, temsilin gerçekleşmesini sağlayan araç olması sebebiyle kadınların karar alma mekanizmalarına katılımında yapılan girişimleri desteklemesi gerekmektedir. Karar mekanizmalarında yer alan kadınların ve erkeklerin kadın sorunlarına ilişkin duyarlılık oluşturması gerekmektedir. Pozitif ayrımcılığın geliştirilmesi için uygulamalar yapılarak kadınların siyasete daha sıcak bakması sağlanmalıdır. Görev yapan kadın muhtarların orta yaşlarda olduğu dikkat çekmektedir. Genç kesimin muhtarlık kurumuna ilgisi tv programları, sosyal medya ve eğitimlerle arttırılarak daha genç nesil teşvik edilebilir. Kadın muhtarların yaşlarından dolayı siyasetin farklı bir kademesinde yer almak istemedikleri görülmüştür. Belki genç nesil siyasi alan içerisine muhtarlık kurumu ile girerek siyasetin farklı kademelerinde yer almasıyla sonuçlanabilir. Toplumsal cinsiyet rollerinde eşitlik sağlanması için yerel yönetim politikalarının güçlendirilmesiyle yerelden merkeze doğru değişim ve dönüşüm söz konusu olacaktır. Kadın temsiline yaşanan sorunun; siyaset mekanizmasında yer alan aktörlerin (partilerin, siyasi parti başkanlarının, delegelerin vs.) inisiyatifine bırakılarak çözülemeyeceği yıllara ait oranlara bakıldığında görülmekte olup, bu konunun yasal altyapısının hazırlanması gerekmektedir. Kadın muhtarların “eril siyaset”, “özlük hakkı” gibi kavramlara yabancı olduğu görülmüştür. Kadın muhtarlar görüşme esnasında sorulan sorulara “siyaset yapmıyoruz” şeklinde cevaplar verseler de farkında olmadan diplomatik dil kullandıkları görülmüştür. Muhtar olacak kadın-erkek fark etmeksizin eğitim sürecinden geçilmesiyle muhtar olacak kişilerin daha bilgili olması sağlanabilir. Siyasetin erkek egemen yapıdan çıkarılması, Mutlu'nun (2017) ifadesiyle siyasetin dilinin dönüştürülmesi kadınların temsil sorununun çözümü noktasında ilerleme sağlayacaktır. Siyasette

kullanılan eril dile kadınlar ya adapte olmuş ya da adapte olmak için uğraşmaktadırlar. Ayrıca kadınların temsil sorununun sadece kadınların rakamsal oranlarının artırılması ile çözüme kavuşturulamayacağı, niteliksel açıdan donanımlı kadınların siyaset mekanizması içerisinde yer alması sağlanmalıdır. Nitekim belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliğine gösterilen kadın adayların önemli ölçüde ‘ev hanımlarından’ oluştuğu ve seçimlerde başarı sağlayamadığı bu konuda önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1580 Sayılı Belediye Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 3/4/1930- 1471. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf>, (Erişim: 22.05.2024).
- 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 24/4/1930- 1489. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1593&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>, (Erişim Tarihi: 01.09.2024).
- 2108 Sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 29/8/1977- 16053. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2108.pdf>, (Erişim: 05.06.2024).
- 2109 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 18/10/1982- 17844. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>, (Erişim: 22.05.2024).
- 2599 Sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 10 uncu ve 11 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 05/12/1934-2877. https://tr.wikisource.org/wiki/Sayfa:Te%C5%9Fk%C3%AEl%C3%A2t-%C4%B1_Es%C3%A2s%C3%AEl_Kanununun_10_uncu_ve_11_nci_maddelerinin_de%C4%9Fi%C5%9Ftirilmesi_hakk%C4%B1nda_kanun.pdf/1, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).
- 286 Sayılı Köy Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 18/7/1963- 11464. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11464.pdf>, (Erişim: 05.06.2024).
- 287 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair 4541 Sayılı Kanun'da Değişiklik Yapılması ve Bazı Kanunların Kaldırılması Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım

Tarihi ve Sayısı: 18/7/1963- 11464.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11464.pdf>, (Erişim:
05.06.2024).

2972 Sayılı Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 18/1/1984- 18285.
https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18285_1.pdf, (Erişim:
15.05.2024).

3030 Sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değıştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 27/6/1984- 18453.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18453.pdf>, (Erişim:
22.05.2024).

3507 Sayılı 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değışiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 07/12/1988- 20019. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20019.pdf>,
(Erişim: 05.06.2024).

4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 14/1/1998- 23233.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.4320.pdf>, (Erişim
Tarihi: 03.09.2024).

442 Sayılı Köy Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 18/3/1924- 68. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.442.pdf>, (Erişim:
22.05.2024).

4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 10/4/1944- 5682.
[https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4541&MevzuatT
ur=1&MevzuatTertip=3](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4541&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3), (Erişim: 05.06.2024).

4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı:
22/11/2001, No: 24607.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011208.htm#1>,
(Erişim Tarihi: 03.09.2024).

4801 Sayılı San Fransisko'da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Andlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün onanması hakkında kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 15/8/1945- 6092.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc027/kanuntbmmc027/kanuntbmmc02704801.pdf,
(Erişim: 10.06.2024).

5046 Sayılı Şehir ve kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan 4541 Sayılı Kanun'un Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 7/5/1947- 6606.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc029/kanuntbmmc029/kanuntbmmc02905046.pdf,
(Erişim: 05.06.2024).

5046 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Olan 4541 Sayılı Kanun'un Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 7/5/1947- 6606.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc029/kanuntbmmc029/kanuntbmmc02905046.pdf,
(Erişim: 05.06.2024).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 10/7/2004- 25531.
[https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatT](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5)
ur=1&MevzuatTertip=5, (Erişim: 15.05.2024).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 22/2/2005- 25745.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf>, (Erişim: 22.05.2024).

5393 Sayılı Belediye Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 13/7/2005- 25874.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (Erişim: 15.05.2024).

5671 Sayılı Merkezi Finans ve İhale Biriminin İstihdam ve Bütçe Esasları Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 26/5/2007, No: 26545. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5671.pdf>, (Erişim: 05.06.2024).

6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 12/11/2012- 28489.
https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm?utm_source=aposto, (Erişim: 05.06.2024).

6384 Sayılı Tazminat Komisyonunun Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 19/1/2013, No: 28533.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6384&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (Erişim: 05.06.2024).

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 23/7/1965- 12056.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=657&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (Erişim: 05.06.2024).

7102 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazetede Yayım Tarihi ve Sayısı: 16/3/2018- 30362.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>, (Erişim: 05.06.2024).

- Adak, S. (2016). *Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Haz. Feryal Saygılıgil. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Akalın, N. (2009). Kadınların Siyasal Karar Organlarında Temsil Hakkı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 263005).
- Akay, H. (2016). *Yerel Yönetimlerde Katılımcı Mekanizmalar ve Süreçler*. İstanbul: Türkiye Avrupa Vakfı.
- Akbaş, H. E., Bozkurt S. ve Yazıcı K. (2018). “Osmanlı Devleti’nde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi ile Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, İşletme Tarihi Özel Sayısı, ss. 165- 202.
- Akdoğan, Y. (2008). “Yerel Siyaset”, Sempozyum Açılış Konuşması, İstanbul: Okutan Yayınları, ss. 1– 352.
- Akyıldız, A. (2006). “Muhtar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 31, ss. 51-53.
- Alkan, A. (2000). “Yerel Politika ve Kadın”, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi/KA-DER.
- Altınova Hancı, H. (2020). *Türkiye’de Kadınların Siyasete Katılımı ve Temsili: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 624646).
- Arı, M. (2008). “Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S. 16, ss. 38- 55.
- Arıkboğa, E. (1998), *Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No. 74947).
- Aristoteles. (2013). *Politika*, çev. Murat temelli. İstanbul: ARK Kitapları.

- Arslan, A. (2004). “Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsili”, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu, *Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 103-120.
- Aslan, T. (2010). “Osmanlı Devleti’nin Siyasi ve İdari Tarihinde Adalet ve Müsavat Meselesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 21, ss. 1-20.
- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı. (1993). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2712020143139122_tur.pdf, (Erişim Tarihi: 16.06.2024).
- Avşar, B. Z. (2007). *Ombudsman İyi Yönetilen Türkiye İçin Kamu Hakemi*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Aydın, H. (2020), *Türkiye’de Siyaset ve Kültürel İktidar: Tiyatro Sektörü*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No. 636412).
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2018). “Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 1, ss. 231-274.
- Bayartan, M. (2005). “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, S. 13, ss. 93-107.
- Bayram, S. (2012). “Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 21, ss. 81-114.
- Bayramoğlu Alada, A. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*. İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Belek Erşen, U. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Tür türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 191319).

- Beyazıt Selvi, E. (2019). *Kadınların Siyasete Katılımı: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 575618).
- Bilgin, B. (2012). “Çalışma Yaşamında Kadın ve Yasal Düzenlemeler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 99, ss. 312-315.
- Biricikoğlu, H. (2013). “Yerel Yönetimlerde Kadın Temsilinin Yetersizliği: Sakarya İlinde Yapılan Bir Araştırma”, *Sakarya İktisat Dergisi*, C. 2, S. 3, ss. 65- 96.
- Birleşmiş Milletler. (1952). Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/18411--Kadinlarin-Siyasal-Haklarina-Iliskin-Sozlesme.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.06.2024).
- Bozatay, Ş. B. ve Demir, K. A. (2014). “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, ss. 71- 89.
- Bozkurt, B. ve Bozkurt, İ. (2014). “Türkiye’nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı ‘Müfide İlhan’ ve Mersin’deki Çalışmaları”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10, S. 19, ss. 51-75.
- Bulut, Y. (2001). “Mahalle Muhtarlığı Üzerine Bir Araştırma”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 10, S. 3, ss. 32-51.
- Civelek, J. (1989). “1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, C. 9, S. 1, ss. 1– 9.
- Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği), Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çadırcı, M. (1970). “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, *Belleten*, Cilt: 34 Sayı: 135, 409- 420.

- Çadırcı, M. (1993). “Türkiye’de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.2, S. 3, ss 3-11.
- Çağır, M. ve Türk, İ. C. (2017). “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 11, ss. 62-75.
- Çağlar, N. (2011). “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları” *Süleyman Demirel Üniversitesi*, C. 3, S. 4, ss. 56-79.
- Çakırer Özservet Y. ve Küçük, H. (ed.). (2019). *Mahalle Odaklı Katılım*. Ankara: Astana yayınları.
- Çelik A. ve Uluç, A. V. (2009). “Yerel Siyasette Temsil Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 41, ss. 215- 231.
- Çelik, A. ve Aykanat, Ş. (2007). “Komünlerin (Belediyelerin) Ortaya Çıkışı ve İşlevleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 22, ss. 101-115.
- Çelikkaya, A. (2023). “Vergi Sistemlerinde Cinsiyet Eşitsizliklerinin Giderilmesine Yönelik Reform Önerileri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 23, S. 3, ss.721-750.
- Çerezci, S. (2018). “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Kadın Bakanı Prof. Dr. Peyman Türkan Akyol’un Siyasi Hayatı”, *Belgi Dergisi*, C.2, S.16, ss. 820 – 844.
- Çini Şimşek, D. (2022). “Parlamentoda Türk Kadınının Siyasal Temsi Tarihi (1935- 1980)”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 15, S. 38, ss.613-631.
- Çitci, O. (1996). “Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, TODAİE, C. 5, S. 6, ss. 5-14.
- Demir E. (2023). “Kadın ve Siyasal Katılım İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Antalya Örneği”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 78, S. 2, ss. 291- 310.

- Demir, F. (2008). “Tarihsel Süreç İçinde Kadın Hakları ve Kadının Çalışma Hayatı İçindeki Yeri”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C. 21, S. 4, ss. 8-24.
- Demirci, M. (2003). “İslam’da Şehir ve Şehrin Sosyal Dinamikleri”, *İstem Dergisi*, S. 2, ss. 129- 146.
- Derer, G. ve Polat, F. (2016). “Muhafazakarlık ve Feminizm Kışkacında Bir İsim: Fatma Aliye Hanım”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 15, ss. 185-206.
- Dinçer, O. (2014), Eşitlik Tahayyülünün Müşterek Kurgusu: Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/ksgm/pdf/onurdincer.pdf>, (Erişim: 10.06.2024).
- Doğan, İ. (2002). “Korumacılığın Geleneksel Kent Kültüründen Çıkarması Gereken Dersler”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 35, S. 1-2, ss. 15-23.
- Doğan, İ. (2012), *Sosyoloji*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dokuzcan, H. (2021). Yerelde Eşitlik Mücadelesi: Muhtar Kadınlar, Küreselleşen Dünyada Kadın ve Siyaset II (1. Baskı) içinde, *Transnational Press London*, ss. 67-80.
- Döğüş, N. (2022). “Dini Terminolojide İmam: Analitik Bir Yaklaşım”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, S. 15, ss. 115- 147.
- Döğüş, S. (2015). “Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum’a (Anadolu Bacıları Teşkilatı); Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, ss. 127-150.
- Durhan, İ. (2008). “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 3-4, ss. 55-111.

- Ekinci, E. B. (2001). “Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü (Klasik Devir)”, *Türk Tarih Kurumu Vakfı Belleten Dergisi*, C. 65, S. 244, ss. 959- 1006.
- Erer, S. ve Atıcı, E. (2009). “Türk Kadınlarının Tıp Eğitimine Başlama Süreci ve İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi’nden Mezun Olan İlk Kadın Hekimler”, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, C. 35, S. 2, ss. 107-111.
- Ergen, Z. (2012). “Yönetimden Yönetişime: Katılımcı Bütçeleme Modeli”, *Maliye Dergisi*, S. 163, ss. 316-334.
- Eroksal Ülger, G. (2015). “Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Uygulamalarıyla İlgili Bir Değerlendirme”, *Yasama Dergisi*, S. 31, ss. 24 – 45.
- Ersoy, M. (2018). *Kadınların Siyasete Katılımında Etkili Olan Unsurlar: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 498875).
- Ertan, B. (2002). “Yerel Yönetim Kavramı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 11, S. 1, ss. 22-30.
- Ertuğrul, E. ve Uyar, Ç. (2020). “Türkiye’de Kadınların Yükseköğrenim Hakkını Elde Etmesi: Darülfünun’da Kadın ve İnas Darülfünunu”, *ESOGÜ Tarih Dergisi*, C. 3, S. 1, ss. 67- 92.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu Yönetimi Düşünceler- Yapılar- Fonksiyonlar – Politikalar*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2018). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Umuttepe Yayın.
- Eryılmaz, B. (2022). *Kamu Yönetimi*. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Feyzioğlu, H. S. (2010). *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer’i Mahkemelerde Düzenlemeler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Gençoğlu, M. (2011). “1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2, S. 1, ss. 29- 50.

- Geray, C. (1995). "Habitat II Yaklaşırken: Kent Yönetimi için Yeni Yaklaşımlar ve Komşuluk (Mahalle) Biriminin Önemi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 6, ss. 27-38.
- Gökçimen, S. (2008). "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yasama Dergisi*, S. 10, ss. 6-59.
- Göksel, B. (1984). "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 213- 235.
- Göksoy, S. (2019). *Türkiye’de Kadınların Yerel Siyasetteki Konumu ve Yerel Karar Alma Sürecindeki Etkileri: Siyasi Partilerin Kadın Kollarında Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 548580).
- Göymen, K. ve öte. (2014). "Katılımcı Yerel Yönetim", der. İ. İzci, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gözler, K. (2011). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gücük, D. (2006). *Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler: Ankara-Mamak/Çankaya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 189337).
- Türkçe Sözlük, "Mahalle", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (Erişim Tarihi: 04.05.2024).
- Türkçe Sözlük, "Siyaset", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (Erişim Tarihi: 04.05.2024).
- Türkçe Sözlük, "Yerel", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. (Erişim Tarihi: 04.05.2024).
- Güneş, G. (2010). "Türk Kadınının Muhtarlık ve Köy İhtiyar Heyetlerine Seçme Seçilme Hakkını Kazanması ve Türkiye’nin İlk Kadın Muhtarı Gül Esin (Hanım)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 20, ss. 171- 190.

- Güneş, M. (2009). *Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi (1829-1864)*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No. 249535).
- Güngör, S. (2010). “14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP’de Bunalım”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, ss. 193-208.
- Habib, İ. (2019). “Feminizmin Farklı Dalgaları Üzerine Bir Özet”, *Boğaziçi Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kulübü BÜ’de Kadın Gündemi*, S. 37.
- Hekimler, A. (2009). “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşıdığı Anlam ve Önemi”, *Papers on Social Science*, S. 1, ss. 1- 24.
- Himmetoğlu, N. (2024). Mahalle Düzeyinde Kadınların Siyasal Katılımı: Bursa İli Özelinde Kadın Mahalle Muhtarları, Muhtar Azaları ve Mahalle Sakinleri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 851591). <http://www.pinarhisar.gov.tr/muhtarliklar>, (Erişim Tarihi: 20.09.2024).
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Nisan-2024-53511#:~:text=%C4%B0%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20erkeklerde%20%257%2C2,11%2C1%20olarak%20tahmin%20edildi.&text=%C4%B0stihdam%20edilenlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%2002024%20y%C4%B1%C4%B1,%32%2C5%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.> (Erişim Tarihi: 10.10.2024).
- <https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/>, (Erişim: 14.06.2024).
- <https://kadem.org.tr/turkiyede-kadin-hareketinin-tarihi-degisen-bir-sey-varmi/#:~:text=Birinci%20dalga%20kad%C4%B1n%20hareketinin%20faaliyetleri,kad%C4%B1n%C4%B1n%20erkeklerle%20e%C5%9Fit%20yasal%20haklara>, (Erişim Tarihi: 01.09.2024).

<https://mtegm.meb.gov.tr/www/tarihcemiz/icerik/20>, (Erişim Tarihi: 02.09.2024).

<https://www.babaeski-bld.gov.tr/AltSayfa?guid=c980fab2-7893-445f-b604-090034b0571d>, (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

<https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, (Erişim: 24.05.2024).

<https://www.kirklareli.bel.tr/sayfalar/16/muhtarlkarmz>, (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

<https://www.luleburgaz.bel.tr/muhtarliklar>, (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

<https://www.muhtar.gov.tr/>, (Erişim: 06.06.2024).

<https://www.olay53.com/haber/muhtarlara-tek-tip-kart-604710.htm>, (Erişim Tarihi: 05.06.2024).

<https://www.vize.bel.tr/tr/ilcemiz/vize-ilcesi-mahalle-ve-koy-muhtarlari>, (Erişim Tarihi: 20.09.2024).

IPU-UN Women 2023, Women in Politics Map 2023, <https://turkiye.un.org/en/22432-women-politics-map-2023>, Erişim Tarihi: 29.08.2024.

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, (2024). <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/koyler1>, (Erişim: 26.05.2024).

İçişleri Bakanlığı, (2021). <https://www.icisleri.gov.tr/bakanimiz-sn-suleyman-soylu-kadin-muhtarlar-dernegi-3uncu-genel-kongresine-katildi>, (Erişim Tarihi: 08.10.2024).

İçişleri Bakanlığı. <https://www.icisleri.gov.tr/valilikler>, (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

İçişleri Bakanlığı. (2022). <https://www.icisleri.gov.tr/bakanligimiz-bunyesinde-kadin-personel-sayisi-katlanarak-artiyor#:~:text=Geride%20kalan%205%20y%C4%B1lda%2C%20ge rek,kat%20art%C4%B1%C5%9Fla%20101'e%20%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1>, (Erişim Tarihi: 11.09.2024).

- İlyas, A. (2017). “Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Kadın Siyasal Hareketi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 9, ss. 465-476.
- İstanbul Sözleşmesi. (2011). Avrupa Konseyi Anlaşmalar Serisi-No.210.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).
- KA.DER. (2017). Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu Rehberi ve 60. Oturuma İlişkin Notlar, <https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/Birlesmis-Milletler-Kadin-Statusu-ve-Komisyonu-Rehberi.pdf>, (Erişim: 10.06.2024).
- Kadının İnsan Hakları Projesi (KİHP)- Yeni Çözümler Vakfı İrtibat Bürosu. (2001). Pekin+5: Birleşmiş Milletler ’de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye’nin Taahhütleri,
https://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf, (Erişim: 12.06.2024).
- Kafkasyalı, E. G. (2023). “CEDAW’dan İstanbul Sözleşmesine Kadın Hakları ve Türk İç Hukukuna Etkileri”, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, ss. 150-173.
- Kal’a, A. (2003). “Osmanlı Esnafı ve Sanayisi Üzerine Yapılan Çalışmalarla ilgili Genel Bir Değerlendirme”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.1, S. 1, ss. 245- 266.
- Kalabalık, H. (2005). *Yerel Yönetim Hukuku*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma / Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi.
- Kamer, S. T. (2015). “II. Meşrutiyet Dönemi Karma Eğitime İlişkin Fikirler ve Tartışmalar”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C. 23, S. 2, ss. 401-412.
- Kanter, B. (2021). “Terakki-i Muhadderât ve Hanımlara Mahsus Gazete’de Öteki ya da Rol Model: Avrupalı ve Amerikalı Kadınlar”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, C. 13, S. 26, ss. 029-056.

- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kaplan, Y. (1994). *Siyaset Bilinci*, Denge Yayınları, İstanbul.
- Kara, E. (2012). *Kadınların Yerel Siyasetteki Konumu ve Karar Alma Sürecindeki Roller*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 317282).
- Kara, E. (2012). *Kadınların Yerel Siyasette Konumu ve Karar Alma Sürecindeki Roller*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 317282).
- Kaşıkırık, A. ve Dokuzcan, H. (2022). “Kadınların Yerel Yönetimlere Giriş Kapısı “Muhtarlık” Kurumu: Bir Kapı’da Sen Aç Kampanyası Örneği”, *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1, ss. 4- 16.
- Kaşıkırık, A. ve öte. (2020). 2019 Yerel Seçimlerine Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Bakmak, https://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/KA.DER_Sivil-Dusun_Kitapcik.pdf, (Erişim Tarihi: 10.09.2024).
- Kaştan, Y. (2016). “Osmanlı Devleti’nde ‘1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkatı’ ile Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 78- 98.
- Kavruk, H. (2018). *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Kaya, K. (2007). “Tanzimat’tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 41, ss. 101- 112.
- Kayapınar, M. A. (2022). “Siyaset Nedir? Türkiye’de Siyaset Çalışmalarının İmkânı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme”, *Artuklu Akademi*, C. 9, S. 1, ss. 1-21.

- Kaypak, Ş. ve Kahraman, M. (2016). “Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, S. 33, ss.298-315.
- Keleş, R. (1993). “İspanya’da Yerinden Yönetim”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S. 4, ss. 11-22.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kılıçoğlu Yılmaz, K. (2014). “Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu”, *Ankara Barosu Dergisi*, S. 4, ss. 581- 592.
- Kızıler, H. (2015). “Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 2, ss. 408- 423.
- Koç, F. ve Koca, E. (2010). “Osmanlı Kanunlarında Giyim-Kuşam Yasaklar”. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 10, ss. 31-50.
- Koçak, D. (2019). “17 Şubat 1926’da Kabul Edilen Türk Medeni Kanunu’na Göre Türk Kadının Hak ve Özgürlükleri”, *Atatürk Dergisi*, C. 8, S. 1, ss. 79- 98.
- Koçberber, S. (2005). “Yeni Belediye Yasası ile Mahalle Yönetimi”, *Sayıştay Dergisi*, S. 56, ss. 103- 114.
- Kozlu, D. (2009). “Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 3, ss. 1-15.
- Kurtoğlu, A. (2015). “8 Mart Dünya Kadınlar Günü Hakkında Kısa Bir Hikâye”, *Fe Dergi* 7, c. 1, S. 1, ss. 78-85.
- Küçüktiryaki, A. Y. (2014). “Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Sonrası Aile Hukuku Alanındaki Gelişmeler ve Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 26, ss. 177-201.
- Machiavelli, N. (2018). *Prens*, çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları.

- MEB. (2012). 12 Yıl Zorunlu Eğitim Sorular– Cevaplar, Ankara.
https://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf, (Erişim Tarihi: 04.09.2024).
- Moroğlu, N. (2019). “Cumhuriyet ve Demokrasi”,
<https://nazanmoroglu.com/cumhuriyet-ve-demokrasi/>, (Erişim: 08.10.2023).
- Mutlu, A. (2012). “Kadınların Siyasete Girme Yöntemi Olarak Mahalle Muhtarlığı”, *Yerel Politikalar*, S. 1, ss. -.
- Mutlu, A. (2017). “Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı”,
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 4, S. 9, ss. 24- 46.
- Negiz, N. ve Üçer, N. (2012). “Yerel Siyasette Seçil(e)meyen Kadın: 2004-2009 Mart Seçimleri Düzleminde Analitik Bir İnceleme”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 21 S. 2 Nisan, ss. 1-23.
- Oktay, E., Zeren, H. E. ve Pekküçükşen, Ş. (2015). “Belediyelerin Sosyal Girişimcilik Faaliyetlerinin Yerel Kalkınmaya Etkisi: Denizli Belediyesi Örneği”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2, ss. 267-276.
- Olympe, G. (1996). “Kadın ve kadın yurttaşın haklar bildirgesi”, çev. Ece Göztepe. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 45, s. 1, ss. 186- 193.
- Ortaylı, İ. (1976). “Osmanlı Kadı’sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”,
Amme İdaresi Dergisi, C. 9, S.1, ss. 95-107.
- Ortaylı, İ. (1994). *Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: TTK Yayınları.
- Oruç, T. (2013). *Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler*, Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
<http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 331844).

- Oruç, T. ve Bayrakçı, E. (2018). “Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 2, ss. 464-480.
- Özbek Eren, İ. (2017). *Mahalle: Yeni Bir Paradigma Mümkün mü?*. İstanbul: Tuti Kitap.
- Özdamar, D. (2009). *CEDAW Sözleşmesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). “Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren- Örneklem Sorunu”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 15, ss. 394 – 422.
- Özer, S. (2013). “Kadına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 29, S. 85, ss. 131- 168.
- Özkan Erdoğan, Ş. N. (2016). *Mahalle ve Türkiye’de Mahalle Muhtarlığı*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No. 425422).
- Öztürk, D. (2023), “Kadınların Politik Temsili ve Farklı Gerekçelendirmeleri Üzerine Eleştirel Bir Analiz”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S. 111, ss. 193 – 213.
- Öztürk, Z. A. (2012). “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 1, ss. 1 – 33.
- Parlak Börü, Ş. (2017). “Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye’nin Konumu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 30, S. Özel sayı, ss.43-63.
- Parlak, B. (2015). *Yerel Yönetimler: Kavramsal ve Kuramsal Çatı, İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler*, (ed. Mehmet Mecek, Mesut Doğan ve Bekir Parlak), Antalya: BEKAD Yayınları.
- Parlak, B. (2020). “Türkiye’de Yerel Yönetimler”, İstanbul: Değişim Yayınları.

- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2013). “Yerel Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Cinsiyetçi Örüntüler: İstanbul Örneği”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, S. 8, ss. 64- 80.
- Sağıt, D. (2016). *Yerel Yönetimlerde Kadının Siyasal Katılımı: İzmir İli Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın. <http://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 435895).
- Sallan Gül, S. (2007). “22 Temmuz Seçiminin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar mı Yoksa Eril Siyaset mi?”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 1- 26.
- Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri; Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı?*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Sallan Gül, S. ve Altındal, Y. (2015). “Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, C. 9, S. 19-20, ss.51-71.
- Sancar, S. (2008). “Türkiye’de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı”, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, C. 2, S. 4, ss. 173-18.
- Sarıçelik, K. (2017). “Osmanlı Devleti’nde Avarız Varidatının Maarife Devredilmesi”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 18, ss. 231-247.
- Sarısaman, S. (2023). “Kadın Hakları Bağlamında Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 100. Yılında Cumhuriyet Özel Sayısı, ss. 1-14.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1996). “Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 5, S. 5, ss. 89-103.
- Sezgin, S. (2019). Yerel Siyasette Kadın Temsili: 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri: Kırklareli İli Örneğinde Bir Değerlendirme”, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C. 8, S. 2, ss. 21-47.

- Süme, M. (2022). “Osmanlı Devleti’nde Taşrada Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu: Bolu Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 14, ss.93-108. DOI: 10.31765/karen.1013876
- Şahin, M. ve Işık, E. (2011). “Osmanlı’dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 30, ss. 221-230.
- Şahin, Y. ve Asarkaya S. (2019). “Mahalle Muhtarlığı Kurumunun Tarihi Gelişimi”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 3, ss. 23- 32.
- Şimşek, A. Ç. ve Çakmak, D. (2019). “Ülkemizde Yürürlükte Olan Kadın Sağlığını Koruma Politikaları Mevzuatı”, *Jinekoloji- Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, C. 16, S. 1, ss. 45-50
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Tarihçe. <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/#:~:text=Kad%C4%B1n%C4%B1n%20stat%C3%BCs%C3%BCn%C3%BCn%20g%C3%BC%C3%A7lendirilmesi%20ve%20haklar%C4%B1n%C4%B1n,5251%20say%C4%B1%C4%B1%20Kanunla%20yeniden%20yap%C4%B1land%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r>, (Erişim Tarihi: 11.09.2024).
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. <https://kirkclareli.csb.gov.tr/genel-bilgiler-i-3772>, (Erişim Tarihi: 18.09.2024).
- TBMM. (2024). 28. Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı. <https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi>, (Erişim Tarihi: 04.09.2024).
- Tekeli, İ. (1983), “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 16, S. 2, ss. 3-22.
- Tekin, N. (2009). *Ev Kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları: Isparta Örnek Olay Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 231603).

- Tekin, Y. (2022). “Demokrasi”, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/demokrasi>, (Erişim: 15.05.2024).
- Tokman, L. Y. ve Kendirci, S. (2006). *Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak*, İstanbul: KADER.
- Torun, S. F. (2012). “Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876)”, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 32, ss. 81- 97.
- TÜİK. (2020). “Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2020”, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri_2020.pdf, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).
- TÜİK. (2023). “Dünya Nüfus Günü, 2023”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2023-49688>, (Erişim Tarihi: 06.09.2024).
- TÜİK. (2024). “İstatistiklerle Kadın, 2023” <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).
- Tuna, O. ve İşlek, A. E. (2022). *Sadiye Hanım (1897-1951): Türkiye'nin İlk Kadın Belediye Başkanı, Cumhuriyet Döneminin Öncü Türk Kadınları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Tural, E. (2004). “Bir Belge 1861 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnâmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.13, S. 2, ss. 101-110.
- Turan, N. S. (2007). “Selçuklu ve Osmanlı Anadolu’sunda Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Gelişim Süreci”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 52, ss. 151- 187.
- Turgut, S. T. (2022). “Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı ve Sosyal Sermaye İlişkisi”. Nasyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, S. 10, ss. 134-145.
- TÜİK. (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=adrese-dayali-nufus-kayit->

49685#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,575%20bin%20441%20ki%C5%9Fi%20oldu, (Erişim Tarihi: 03.09.2024).

Yılmaz, A. (2010). “Osmanlı’dan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 20, ss. 191-212.

Yurtseven, Y. (2003). “1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Osmanlı Aile Hukukuna Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1-2, ss. 200- 250.

EKLER

Ek 1. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-35523585-199-119780
Konu : Etik Kurul İzni Hk. (Zuhal CANGÖZ)

Sayın Zuhal CANGÖZ

İlgi : Etik Kurul Online Başvuru Formu.

İlgili başvuru gereği, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrencisi Zuhal CANGÖZ'ün yürütmeyi planladığı **“Yerel Siyasette Kadının Rolünü Kadın Muhtarlar Üzerinden Okumak: Kırklareli Örneği”** adlı çalışması Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu tarafından incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda; Kurulumuzca çalışmanın etik açıdan sakınca içermediğine karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR
Kurul Başkanı

Adres: Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü Kayalı Yerleşkesi
Telefon No : 0 2882129670 Fax No : 0 288 2129679
e-Posta : İnternet Adresi : <http://www.klu.edu.tr>
Kep Adresi : kirkclareliuniversitesirektorigu@hs01.kep.tr

Bilgi İçin : Seher USKE
Bilgisayar İşletmeni
Dahili No:

Ek 2. Ölçek Formu

EK-2: Ölçek Formu

YEREL SİYASETTE KADININ ROLÜNÜ KADIN MUHTARLAR ÜZERİNDEN OKUMUK: KIRKLARELİ ÖRNEĞİ GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı: Bu anket çalışması Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Sezgin Sezgin danışmanlığında yürütülen 'Yerel Siyasette Kadının Rolünü Kadın Muhtarlar Üzerinden Okumak: Kırklareli Örneği' başlıklı Yüksek Lisans tezinin veri toplama aracı olarak hazırlanmıştır. Edinilen bilgiler, araştırma amacı dışında kullanılmayacak olup, 3. kişilerle paylaşılmayacaktır. Soruların dikkatle cevaplanması araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Değerli vaktinizi ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN

Zuhal CANGÖZ

Demografik Bilgiler

1. İsim Soyisim	
2. Yaşınız	
3. Eğitim Durumunuz	
4. Medeni Durum	
5. Çocuğunuz var mı?	
6. Kaç dönemdir muhtarlık yapıyorsunuz?	

Mülakat Soruları

- Bir kadın olarak muhtarlığı tercih etmenizin nedenleri nedir?
- Kadın seçmenlerin, kadın muhtar adaylarına yönelik bir ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?
- Seçim kampanyasında finansman sorunu yaşadınız mı? Yaşadıysanız nasıl çözdünüz?
- Seçim sürecinde (kampanya dönemi) 'kadın' olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar ve seçmenlerin size bakışı nasıldı?
- Görev süreniz boyunca 'kadın' olmanızdan kaynaklı karşılaştığınız avantajlar, dezavantajlar nelerdir?
- Seçim vaatleriniz nelerdir?
- Görev süreniz boyunca mahallenizde/köyünüzde gerçekleştirdiğiniz hizmetler ve çözdüğünüz sorunlar nelerdir?
- Siyasetin eril dilinin kadınlara uygun olduğunu düşünüyor musunuz?
- Kadın muhtarların merkezi ya da yerel yönetim düzeyinde yeteri kadar söz hakkı olduğunu düşünüyor musunuz?
- Siyasi yaşamınızda herhangi bir zorbalıkla karşı karşıya geldiniz mi? Geldiyseniz bu duruma karşı tutumunuz nasıl oldu?
- Özel yaşamınızla muhtarlık göreviniz arasındaki dengeyi kurmakta zorluk çekiyor musunuz?
- Muhtarların özlük haklarının (maaş, doğum izni, süt izni vb.) kadınlar için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Kadınların siyasette üstlendikleri rol yıllar içerisinde artmaktadır, sizce bunun nedenleri nedir?
- Kadınların yerel siyasetteki oranını artırmak için yapılması gerekenler nelerdir?
- Gelecek seçimlerde muhtarlık veya siyasetin başka bir kademesinde aday olmayı düşünüyor musunuz?

